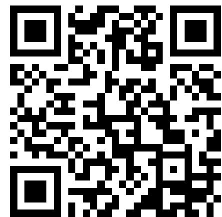
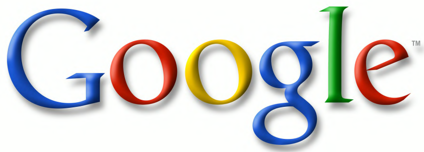
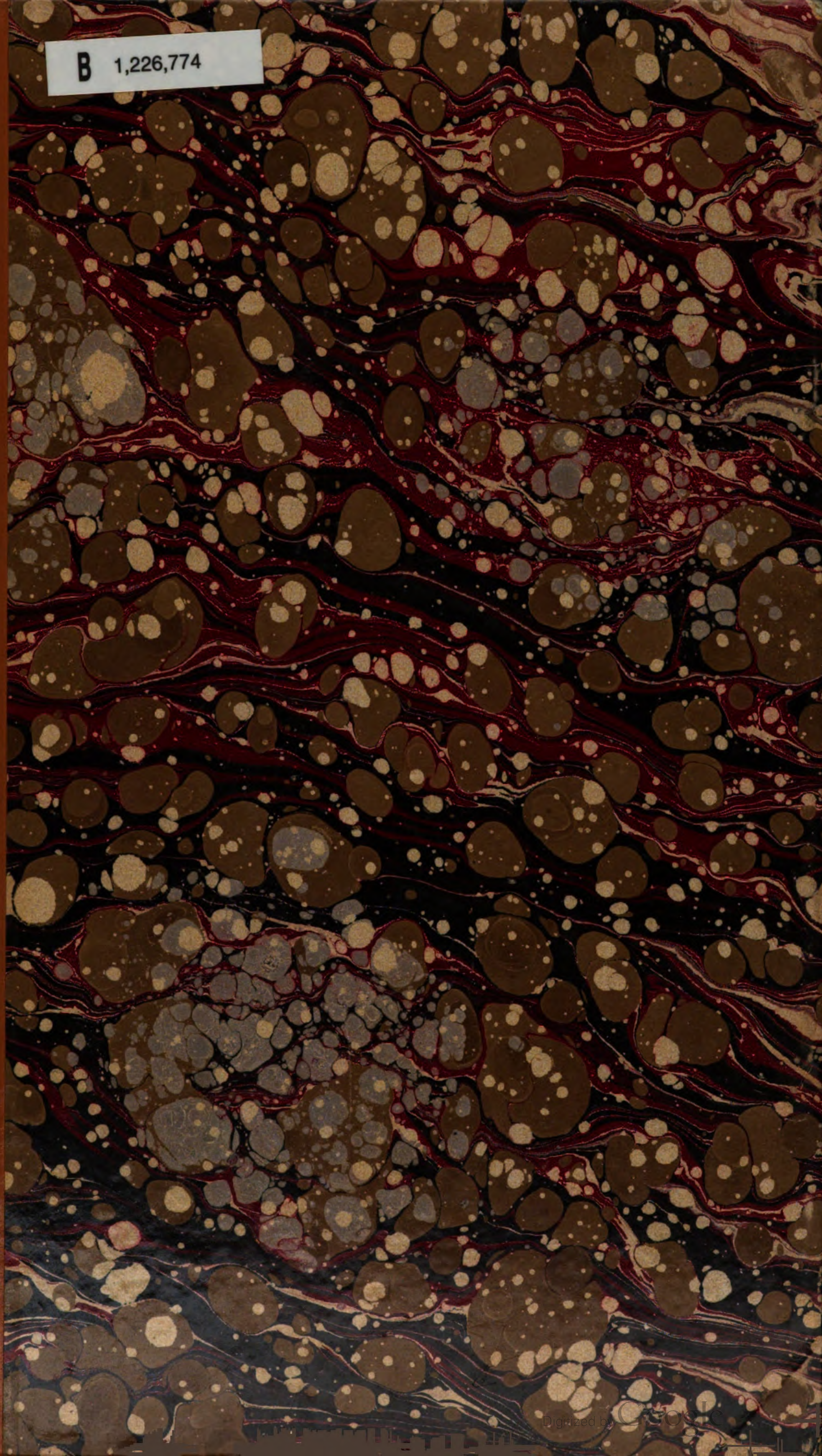
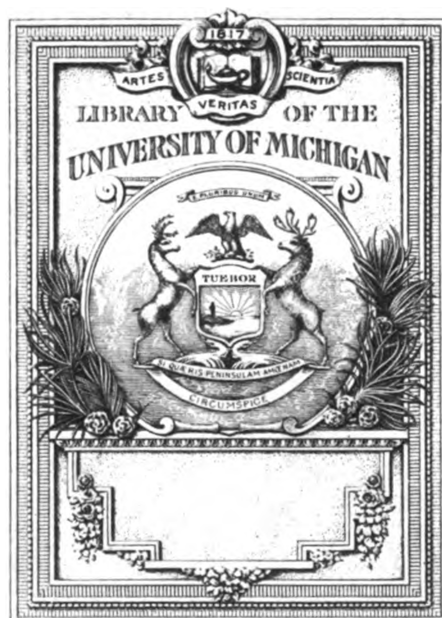

1817
ARTES
SCIENTIA
VERITAS
LIBRARY
OF THE
UNIVERSITY OF MICHIGAN
TUEBOR
CIRCUMSPICE

Skrifter utgivna av Svenska Litteratursällskapet. 1.

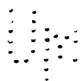
SAMLAREN

TIDSKRIFT FÖR SVENSK LITTERATURHISTORISK FORSKNING

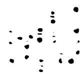
Ny följd. Årgång 7

1926

UPPSALA 1926

SVENSKA LITTERATURSÄLLSKAPET

UPPSALA 1926
ALMQVIST & WIKSELLS BOKTRYCKERI-A.-B.

INNEHÅLL

NÅGRA UNDERSÖKNINGAR RÖRANDE DET LITURGISKA DRAMAT I SVERIGE

AV

ALF KJELLÉN

Påsken och julen voro de bägge brännpunkterna i medeltidens kyrkliga festliv, och det är därför ganska naturligt, att liturgisk dramatik utvecklades framför allt vid dessa tidpunkter. En del omständigheter tyda på, att också i våra kyrkor små dramer uppfördes under påsken. Vad julen beträffar, har jag däremot icke funnit några dokument, som direkt bestyrka tillvaron av liturgiska skådespel i Sverige. I stjärngosseupptågen, som förr varit så brukliga hos oss och ännu kvarleva på spridda håll i landet, föreligger onekligen en folklig sedvänja, som huvudsakligen har sina rötter i medeltidens »Stella» (trettondagens liturgiska drama). Däremot har man skäl att ifrågasätta, om dessa upptåg utvecklats ur inhemska förutsättningar från medeltiden. De kunna icke spåras i svenska källor före mitten av 1600-talet, och vid denna tid hade trettondagsupptåg av mycket liknande beskaffenhet nått en rik utveckling både i Tyskland och Danmark. Här har man med all sannolikhet att söka ursprunget till det svenska folkbruket.[1]

Helt naturligt finner man hos skilda kultformer en strävan att så levande som möjligt återge de heliga händelserna inför folket. Men mot detta närmande till dramat, som finns såsom anlag hos

[1] Se G. LJUNGGREN, *Svenska dramat intill slutet af sjuttonde århundradet*, Lund 1864, s. 101 f. och T. NORLIND, *Studier i svensk folklore*, Lund 1911, s. 294 f.

kulten själv, bryter sig en annan tendens, benägenheten att låta de religiösa ceremonierna stå där blott som tecken, symboler för högre sanning. Den katolska medeltidskulten ägde också till fullo denna dualism: å ena sidan var den genomsyrad av symbolism, å andra sidan fanns det en tydlig strävan att ge de heliga händelserna åskådlig gestaltning.[1] Denna senare tendens fick sitt starkaste uttryck i det liturgiska dramat, där både agering och dialog funnos såsom medel till att åskådligt återge det religiösa händelseförloppet.

Agering och dialog i förening karakterisera[2] det liturgiska *dramat* till skillnad från mera outvecklade dramatiska former, där blott ettdera av dessa element påträffas. Ett dialogiskt inslag finner man sålunda redan i de vanliga liturgiska växelsångerna mellan skilda körer eller mellan kör och präst, i andra ceremonier åter ägde en — om ock obetydlig — agering rum.[3]

Några liturgiska företeelser, som omtalas i svenska källor, ha ett visst intresse genom sin relativt höga dramatiska utveckling utan att dock ha det liturgiska dramats alla egenskaper. Hit hör onekligen en under medeltiden tämligen vanlig kyrkoinvigningsceremoni,[4] som hade både dialog och i någon mån agering men saknar dramatiskt liv till följd av sin halvt symboliska karaktär. Med kännedom om ceremoniens spridning på kontinenten, är det högst sannolikt, att den också förekom i Sverige under medeltiden. Först så sent som i O. J. Bromans »Glysisvallur»[5] har jag funnit den återgiven i samband med en framställning av förhållanden under den katolska tiden i vårt land. Författaren rör sig likväl i hög grad med allmänt katolskt stoff; det är därför ej alldeles säkert, att hans källa i detta fall är svensk. Stället förtjänar dock ett återgivande.

Broman berättar, huru biskopen kom i spetsen för sin procession fram till den »lästa kyrkan». Han slog ett slag på kyrko-

[1] Märk hur t. ex. ceremonier i den romerska mässan uppfattades symboliskt enligt vissa medeltida tolkningar, rent åskådligt enligt andra. Jfr A. Franz, *Die Messe im deutschen Mittelalter,* Freiburg 1902, s. 455 et passim.

[2] Jfr E. Chambers, *The Mediæval Stage,* II, Oxford 1903, s. 2 f.

[3] Laurentius Petri (*Dialogus om ... Messone ...*, Wittenberg 1587, bl. 35) liknar den katolske prästens uppträdande under mässan vid »fastelauen»: han »apar med tekn och liknelse epter all then deel som han (d. v. s. Kristus) ... bedreff. Eller huadh är och slijkt annat än Fastelauen». Jfr Ljunggren, a. a., s. 105.

[4] Enligt hänvisningar hos Chambers, a. a. II, s. 4 anm. 1 förekom den under medeltiden på flera håll.

[5] Utg. av Gestrike-Helsinge nation, Uppsala 1912, del 2, s. 11.

dörren och yttrade till den »diaconus», som stod innanför: »Giörer porterna wida och dörarna höga, att ärones Konung må draga ther in». — »Hwilken är then samme ärones Konung», frågade då diakonen, varpå biskopen svarade: »Herren stark och mächtig». Huru själva ceremonien sammanhänger med gammal exorcism (jfr Chambers, a. a. s. 4) framgår av fortsättningen. Efter en hel del ceremonier ansåg biskopen stunden mogen för korstecknet på dörren och yttrandet: »Ecce crucis signum, fugiant phantasmata cuncta». Denna ceremoni var helt säkert för medeltidens människor ej blott en tom ritual, utan åskådliggjorde verkligen en kamp mellan tvenne makter, det goda och det onda. Diakonen, som är djävulens representant, godtar ej genast den kategoriska uppmaningen. Han vill ej utan vidare släppa in »ärones Konung», han hyser tvivel och ger uttryck åt dem. Här finnes onekligen en ansats till dramatisk konflikt.

Denna dialog fanns också — såsom responsorium — i påskaftonsliturgien, även i de svenska breviarierna, och här blev den i vissa länder kärnan i en ceremoni, som skulle återge Kristi nedstigande till helvetet. En modern amerikansk forskare[1] har visat, huru betydelsefull denna ceremoni blev för utvecklandet av motsvarande scen i de stora cykeldramerna[2].

Ett mera givande exempel på de dramatiska tendenserna i medeltidens liturgi erbjuder utförandet av passionssången. Schück har i sin Svensk Litteraturhistoria framdragit en handskrift från Växjö, vilken innehåller en skildring av Kristi lidande från tillfångatagandet till döden på korset, allt med bibelns ord, med en fördelning av de dialogiska partierna mellan olika solister. Det hela betecknas av Schück »närmast» som »ett oratorium».[3] Men han bestämmer inte mera ingående »oratoriets» karaktär, och längre ner kallas det kort och gott för »påskspel», vilken karakteristik också återfinnes i Schück och Warburg, Svensk litteraturhistoria

---

[1] P. E. Kretzmann, *The liturgical element in the earliest forms of the mediæval drama*, Minneapolis 1916, s. 120 f.

[2] Det svenska fragmentariska dramat *Belial* (utg. av Klemming, Stockholm 1864) står i kontakt med denna motivkrets. Här utgör Kristi nedstigande till helvetet förhistorien och förutsättningen för handlingen. Den klagande monolog, som Belial håller i början, är alldeles i stil med de jeremiader, som djävlarna i cykeldramerna anställa med anledning av den allmänna förlusten på själar vid Jesu besök i helvetet. Jfr J. E. Wackernell, *Altdeutsche Passionsspiele aus Tirol*, 1897, s. cxci f.

[3] Se H. Schück, *Svensk Litteraturhist.*, Sthlm 1885—90, s. 594.

(del I, 1911, s. 244), där stycket utan vidare benämnes »ett tredje påskdrama».

Med utnyttjande av rikligare källmaterial är det möjligt att närmare bestämma passionssångens karaktär. Den handskrift, som Schück stöder sig på, förefaller vara utskriven av en Robertus Paschatii Jenecopensis. Emellertid förvaras det en annan handskrift i Växjö, och åtskilliga dylika finnas i andra svenska bibliotek,[1] som innehålla versioner av samma passionssång. I samtliga utgöres texten av Johannes' evangelium 18. kap. v. 1—19. kap. v. 30 utom i »Svensk koralbok» och Skara musikhandskrift n:r 6, som endast nå till 18. kap. v. 36 (de äro av allt att döma fragment). »Gihlovius»-handskriften har säkert innehållit hela den vanliga passionssången, men nu fattas ett par blad i mitten och troligen ett blad i början. Handskriften från Västerås innehåller föga mer än Jesu ord samt det som säges av judarna.

Texten är alltså konstant.[2] Visserligen finns det åtskilliga språkliga skiljaktigheter mellan de olika dokumenten, och även smärre variationer ifråga om val av uttryckssätt, men de sakna allt litteraturhistoriskt intresse. De verkliga tillsatserna till Johannes' evangelium äro lätt räknade. I »Svensk koralbok» finnes efter kap. 18, 27 ett inpass om Judas (= Matt. 27: 3—4) och i Växjöhand-

---

[1] De allra flesta har redan TOBIAS NORLIND anfört i sitt arbete *Latinska skolsånger i Sverige och Finland* (Lunds universitets årsskrift 1909, s. 170). Här nedan följa som n:r a och b de passioner, som hittills icke hava blivit beaktade, och vidare upptagas av de kända passionerna sådana, där jag funnit årtal och namn i handskrifterna, som verkligen kunna tjäna till ledtråd vid bedömande av deras ålder. Handstilen tyder på 1600-talet.

a) I Växjö stiftsbibliotek »Gihloviushandskr.» (osign. oktav). Omedelbart efter passionen »Anno 1716 d. 20 Jannuarij Fredericus Seidentopf». Enligt *Växjö skolas matrikel*, Växjö 1921, s. 55 för år 1713: Friedericus Christianus Seidentopf Gymnasii Cantoris filius 7 ½ ann.». Torde vara densamme, som varit passionens avskrivare.

b) I Linköpings stiftsbibliotek »Koralbok» (osign. kvart).

c) I Kungl. Biblioteket, Stockholm, »Svensk Koralbok» (osign. oktav, i index årtalet 1699).

d) I Västerås stiftsbibliotek mus. hdskr. n:r 8 »bassus primus» (i 2-bas- och 2-diskantpartierna före »Deus misereatur» årtalet 1597 och på pärmen till 2-diskantstämman årtalet 1626).

e) I Skara läroverksbibliotek:
1) Mus. hdskr. n:r 3 (på tredje bladet årtalet 1645);
2) Mus. hdskr. n:r 6 (på förpärmens insida: »Haquinus Torstani Roth»). Måste vara indentisk med den i WARHOLMS *Skara stifts herdaminnen* (del I, Mariestad 1871, s. 531) omnämnde Haqv. Thorst. Roth († 1654).
Inget årtal visar tillbaka längre än till slutet av 1500-talet.

[2] Den musikaliska formen är också densamma. Härtill återkommer jag i det följande.

skriften, av allt att döma den yngsta texten, kommer efter samma vers (18, 27) en svårläst passus, som tydligen ej är annat än en ganska otymplig variation av Psaltaren, ps. 51 v. 3 f.[1]

Det dramatiska element, som finnes, består endast däri att allt, som de olika enskilda personerna yttra, sjunges av solister. Vad åter vissa grupper — »knektarna», »folket» etc. — säga, sjunges av 4-stämmig kör; de episka partierna utföras av »Evangelisten». På samma sätt skulle också texten i »Jenecopensis»-handskriften sjungas, såsom ovan antytts. Med största sannolikhet föreligger således samma passionssång alltigenom.

Efter vad jag funnit, har mönstret varit den moderniserade passionssång, som infördes av Johan Walther, Luthers medhjälpare vid nydaningen av mässan 1525. Walther var ej någon mer betydande reformator; i huvudsak bibehölls den katolska passionssången, såsom den utförts alltsedan 1100-talet.[2] Före denna tid reciterades — på ett halvt musikaliskt sätt — passionstexterna i evangelierna av endast en officiant. Under 1100-talet började man fördela bibeltexten mellan flera personer,[3] och dessa voro vanligen prästen (sacerdos), som stod för Kristi tal, diakonen, vilken utförde Evangelistens episka parti och subdiakonen, som hade på sin lott övriga enskilda personer och »turba». Föredragningssättet, den »musikaliska» recitationen, bibehölls. De tre personerna reciterade vardera på en viss huvudton (tonus currens), på vilken alla stavelser uttalades ända till en viss bestämd stavelse, då ett »slutfall» kom. Denna musikaliska grundform kvarlever ännu såväl i Walthers passion som i de svenska passionstexterna.

Dessa senare skilja sig från den medeltida passionssången huvudsakligen genom två utmärkande drag: judarnas parti utfördes ej av en person utan av en kör, och språket är ej latin utan svenska. I

---

[1] Petrus gak uth och grät bitterliga (Matt. 26, 75): »Herre Gud giör nad med mig för then miskund som är i tig förlåt syndar mina för(?) stora mildhet tina / och för tina barmhärtighet två och min orättfärdighet och giör mig ren från synden min brist kan iag besina Ty min Gud är altid för mig Syndat har iag allena mot tig för tig har iag illa giordt. Men tu blifwer som uti tin ord» (resten ej läslig).

[2] Ang. passionssångens historiska utveckling se O. KADE, *Die ältere Passionskomposition bis zum Jahr 1631* (1891—94, s. 3 f.), vartill den allmänna redogörelsen sluter sig, då ej annat angives.

[3] Denna förändring kan bäst avläsas i ett arbete från 1200-talet. Durantis Rationale divinorum officiorum (se KADE, a. a. s. 4). Enligt DURANTI skulle evangeliets ord föredras »in tono evangelii», men Kristi yttranden »dulcius» och de övrigas »cum asperitate».

bägge dessa avseenden har Walther tydligen gett riktlinjerna. Han införde körformen, och han insatte i stället för den latinska texten den tyska bibelöversättningen.

Det finns också några mera speciella likheter, som visa hän på den Waltherska passionstypen. Alla de svenska passionerna ha, såsom jag nämnt, Johannes' text och börja med 18. kap. 1. v. och gå till 19, 30 (då de äro fullständiga). I Tyskland var det också brukligt,[1] att Johannesevangeliet just i denna omfattning förbands med det Waltherska sångsättet. Som avslutning sjöng kören vanligen »Dank sei unserm Herrn Jesu Christo, der uns erlöst hat durch sein Leiden von der Hölle». Denna avslutning förekommer också i Växjöhandskriften och Skara musikhandskrift n:r 3.

Huru populär passionssången i denna form var i Sverige framgår tydligt av ett uttalande hos Dijkman:[2] »— effter Lutheri läras inkomst — — — så hafwa de siungit Passions sång på swensko / der uthi somliga äro Christus / andra Apostlar / Johannes Evangelisten / Tiensteqwinnan / Judas / Petrus / Judarna / in summa denna sång är ett tragœdiskt extract af heela Christi pinas Historia / hwilken sång ännu brukas i somlige Kyrckior här i Swerige». Här uppräknas på ett tämligen oredigt sätt nästan alla de »roller», som förekomma i de svenska texterna.[3] Det var tydligen vanligt, att dessa fördelades mellan en hel del uppträdande, liksom också någon gång var fallet i Tyskland (Schöberlein, a. a., II: 1, s. 358). I närmare anslutning till den medeltida traditionen uppträdde där mestadels blott tre solister.[4]

---

[1] Jfr L. SCHÖBERLEIN, *Schatz des lithurgischen Chor- und Gemeindegesangs*, II: 1, Göttingen 1868, s. 358.

[2] *Antiquitates Ecclesiasticæ*, Sthlm 1703, s. 116.

[3] Pilatus fattas i denna uppräkning. I texterna förekomma inga apostlar utom Petrus.

[4] En viss inskränkning i solistantalet kunde dock emellanåt förekomma även hos oss. I Växjö skolas verifikationsbok — med anteckningar från början av 1700-talet — (osign. handskr. i Växjö stiftsbibliotek) anföres år 1764 (a. h. s. 353) en utgiftspost för Johan Brinkman, som »wid Passions Musiquen agerat 3ne personer». Men år 1772 utbetalades vissa summor åt en yngling, som agerat »Evangelist», en annan, som uppträtt som »Christi Person» och en tredje, som varit »Pilati Person» (s. 414). Många år längre kvarlevde nog icke passionssången, ty från 1783 ha vi en anteckning (s. 499), som förmäler om dess definitiva avskaffande: »Sedan Passions Sången på Långfredagarna nu mera blifvit för obrukelig ansed, så har högvördige Herr Doctor och Biskopen ... förordnat, at för de pgr som blefwit oficianterna wid ofwan nämda Passions Sång såsom betalning tildelade i stället skola (oläsligt) Noter upkjöpas I följe hwaraf jag förskrifwit den 10de operan af den berömde Haydens Symphonier ...».

Dijkman sätter införandet av den svenska passionssången i samband med »Lutheri läras inkomst» men bestämmer ej närmare, när det förra skedde. Sannolikt kan man ej räkna med den Waltherska passionstypen här i landet före slutet av 1500-talet, ty först vid den tiden blev den moderniserade passionssången populär i Walthers eget hemland (jfr Schöberlein, a. a. II: 1, s. 358). Då synes också ha rått en verklig högkonjunktur för tysk musik i Sverige, varom våra läroverks sångböcker från denna tid vittna (jfr Norlind, a. a. s. 40 f.). I samband med detta allmänna tyska inflytande infördes säkert den Waltherska typen.

Skolgossarna fingo hos oss utföra passionssången (jfr föreg. s. n. 3), och detta stämmer gott överens med vår skolmusiks hela karaktär under 1500- och 1600-talen. Djäknarna efterträdde redan på 1540- och 1550-talen korprästerna som vårdare av kyrkomusiken, och den gamla katolska liturgien bibehölls i stor utsträckning.[1] Med kännedom om detta fasta band, som knöt skolsången samman med medeltidens liturgi, är det omöjligt att betrakta passionssången här i landet som en helt och hållet sen företeelse. Det är sant, att den har en del speciella karakteristiska, som endast kunna ledas tillbaka till Walthers reformer, men själva seden att sjunga passionssång med fördelta roller fanns säkert under medeltiden här[2] liksom i andra katolska länder, och den övertogs av djäknarna med det andra liturgiska arvet; den nya moderiktningen från Tyskland innebär endast en lätt förändring i det hävdvunna sångsättet och övergång från latinet till modersmålet.

De medeltida passionerna, varav den svenska versionen blott är en sentida utlöpare, tillhörde liturgiens halvdramatiska former; de äga i viss mån ett dialogiskt element men sakna agering. Men gränsen mot det liturgiska dramat framträder icke fullt så skarpt vid en jämförelse med vissa dylika dramer, speciellt de äldsta passionsspelen. Det är påfallande, huru nära dessa med sin primitivitet stå passionerna. I »Ludus breviter de passione»[3] — för att

---

[1] Se E. Rodhe, *Studier i den svenska reformationstidens liturgiska tradition* (Uppsala univ:s årsskr. 1917, s. 1 f.).

[2] En slutsats endast ex analogia, ty ingenstädes i våra missaler har jag sett sångsättet för passionerna angivet. Dijkman (a. a. s. 116) har sig endast bekant, att man under medeltiden på långfredagen »Chorwijs siungit Christi pinos Historia på Latin». Härmed kan knappast avses den egentliga passionssången — ty där brukades ej körsång under medeltiden — utan menas nog de antifonier och responsorier, som hörde till långfredagens liturgi.

[3] Återges i W. Meyers *Fragmenta Burana* i Festschrift zur Feier des hundertjähr. Bestehens der k. Gesellsch. der Wissenschaft z. Göttingen. Abh. der philolog.-hist. Klasse, Berlin 1901, s. 122 f.

nämna det mest frappanta exemplet — råder ett slaviskt beroende av bibeltexten liksom i passionerna. Detta märker man såväl i dialogen som i scenbeskrivningarna, vilka verka mera berättelser än praktiska föreskrifter. I ett skådespel från Benediktbeuern[1] uppträder en »clerus» (=clericus), som på bibelprosa — i perfektum — yttrar sådant, som egentligen skall framgå av skådespelarnas agering. Hans uppgift här tycks vara fullkomligt analog med Evangelistens i passionerna, nämligen att ge den sammanhållande ramen. Som Sepet har påvisat, föreligger säkert ett direkt inflytande från passionerna. Detta episka element är dock säkerligen en förbindelselänk av åtskilligt mera allmän och betydelsefull art. Gång på gång möta vi i den medeltida dramatiken Evangelisten i olika gestalter, som Augustinus, »rector processionis» och andra dylika figurer,[2] vilka ej ingripa i handlingen utan endast berätta innehållet i de olika avsnitt, som framföras. Hos medeltidens människor fanns ett verkligt behov av episkt komplement till den dramatiska handlingen.

Passionerna och medeltidsdramerna ha också en viktig beröringspunkt i begagnande av musiken som karakteriseringsmedel. — Ofta har man beträffande de senare framhållit musikens dominerande roll (jfr Creizenach, a. a. I, s. 101 f.): i de liturgiska dramerna sjöngs allt, och även i det följande hade körer och andra sångpartier en mycket viktig uppgift att fylla. Mig veterligen har man likväl ej gjort en verklig undersökning om musikens uppgift här som dramatiskt karakteriseringsmedel. Det är säkert ej tillfälligt, när t. ex. i ett drama Kristus sjunger »submissa voce», då han yttrar »Mulier ecce filius tuus»,[3] och Maria vid korset »alta voce plangit cum manibus». Musiken får liksom i en nutida opera uttrycka känslan. Troligtvis förekom också i viss utsträckning en karakterisering av de olika personerna genom olika höjdläge. Heinzel (a. a. s. 83) anför några exempel på att Pilatus sjunger »sub

---

[1] Utgör en övergångsform till gillesdramat. Se R. Froning, *Das Drama des Mittelalters*, Stuttgart 1891, s. 290 f. och M. Sepet, *Origines catoliques du Théatre moderne*, Paris 1901, s. 47 f.

[2] T. ex. passionsspel från Frankfurt år 1493 (Froning, a. a. del II, s. 374 f.), passionsspel från S:t Gallen (omkr. 1300) (F. I. Mone, *Schauspiele des Mittelalters*, del I, Karlsruhe 1846, s. 72 f.) och »Künzelsauer Fronleichnamspiel» (jfr W. Creizenach, *Geschichte des neueren Dramas*, del I, s. 233).

[3] Bägge exemplen ur ett passionsspel från Alsfeld; de anföras i Rich. Heinzel, *Beschreibung des geistlichen Schauspiels im deutschen Mittelalter*, Hamburg & Leipzig 1898, s. 83.

quinto tono», änglarna »sub tercio tono» och Maria »acuta voce» (= hög röst).

Man kan sammanställa detta med vad som ovan sades om passionernas musikaliska karaktär. Hos Duranti hette det, att Kristus' parti skulle sjungas »dulcius» men de övriga personernas »cum asperitate» — huru få inte härigenom figurerna sin prägel i utförandet! Kristus' parti sjöng vanligen med »voce bassa», Evangelistens med »media voce» och de andra personernas »cum alta voce».[1] Samma fördelning tycks också råda i de svenska passionerna av notskriften att döma. Att Kristus sjöngs av en basröst torde ha avsett att ge detta parti en allvarligare och högtidligare prägel i jämförelse med Pilatus, Dörrvakterskan etc., som sjöngos av mera höga, »gälla» röster.

Men passionssången icke blott förebådar i flera avseenden det medeltida dramat utan har också beröringspunkter med oratoriet. Själva grundstrukturen är i stort sett densamma: den musikaliskt-dramatiska karaktären med dialogisk uppdelning av den religiösa texten i soli och körer, allt utan en tillstymmelse till scenisk aktion.[2] Men därjämte finns det klara och tydliga olikheter. Oratoriet har redan från sin begynnelse haft en mera konstrik byggnad; här samverkar instrumentalmusik med sång, och i stället för passionens enkla episka bibelprosa användes en diktad, halvt lyrisk text.

Schücks karakteristik av passionen som ett slags oratorium har alltså sitt berättigande, men täcker icke hela företeelsen — vi ha att göra med två varandra närstående arter musikdramatik, men var och en med sina särmärken. I 1600-talets svenska skolor odlades bäggedera; så finner man ofta — för att nämna ett exempel på oratoriemässiga kompositioner — bland tidens skolmusikalier Hammerschmidts Musikalische Gespräche über die Evangelia,[3] där visserligen den musikaliska formen är sinnrikare, men den halvdramatiska och bibliska karaktären i stort sett är densamma. De svenska

[1] Se V. Thalhofer und L. Eisenhofer, *Handbuch der katholischen Lithurgik.*, I, Freiburg 1912, s. 617.

[2] Om oratoriet se A. Schering, *Die Geschichte des Oratoriums*, Lpz. 1911. Förf. uppvisar här (s. 7 f.), huru oratoriet väsentligen leder sitt ursprung från medeltidens senare liturgiska spel. Passionen har troligen också varit medverkande orsak till dess uppkomst (jfr a. a. s. 5).

[3] Se T. Norlind, *Musiklexikon* (Sthlm 1916), art. om honom. Intresset för oratorier sammanhänger naturligtvis med det starka intresset i skolorna för »discant» (flerstämmig) sång (Se Norlind, *Latinska skolsånger* etc., s. 36).

passionerna stå alltså långt ifrån som isolerade företeelser i skolornas musikliv.

* * *

Den i det föregående behandlade passionssången kunde närmast karakteriseras som en stark ansats till liturgisk dramatik. Ett verkligt liturgiskt drama föreligger däremot i ett svenskt Ordinarium,[1] där ett avsnitt av påskliturgien onekligen måste betraktas som ett ganska typiskt exempel på genren. Av skrivstilen att döma, gotiskt minuskel med böjelse till kursiv, måste handskriften vara från 1400-talet. Annerstedt bestämmer dess proveniens till Linköping (U. U. B:s handskriftskatalog), och säkerligen stöder han sig härvid på en hel del alluderingar på »ecclesia Lincopensis» i densamma.[2]

Det egentliga dramat tillhör påskdagens ritual, men redan under långfredagen och påsknatten utfördes enligt samma ordinarium tvenne halvdramatiska ceremonier, som på sätt och vis framställa förhistorien till själva dramat. Om det senare återger kvinnornas besök vid graven, framställa de förra på ett åtskilligt mera symboliskt sätt Kristi begravning och uppståndelse.

Det första momentet i »handlingen» försiggick omedelbart efter långfredagens kommunion (Ord. Fol. 36): »Deinde petitur sepulchrum et reponatur ibi corporale . . . quo finito hoc ordine fit processio cum cruce de sacristia ad sepulchrum». Sedan påskaftonens ritual utförts,[3] framställdes Kristi uppståndelse, såsom kort antydes i orden: »In sancta Nocte dominice resurrectionis ad elevationem tres cantantes antiphonam . . .».

Dessa bägge ceremonier funnos på åtskilliga andra håll under medeltiden, kallade »depositio» och »elevatio» (Chambers, a. a., I, s. 16 f.) I »depositio» nedlade prästen långfredagen under avsjungande av varierande hymner, antifonier etc. ett kors — såsom symbol för Kristus — i ett »sepulchrum» i kyrkan. Enligt Linköpingsordinariet placerades jämte korset också corporalen i

[1] Uppsala Universitetsbibl., codex mediiævi C 428.

[2] Se särskilt bl. 3: »in nocte domini . . . incipit ordinarius ecclesiæ lincopensis»; jfr bl. 61 och 131.

[3] Enligt medeltida kutym saknas offertorialsången i påskaftonens mässa (se THALHOFER, a. a. I, s. 652), vilket motiveras på ett onekligen gåtfullt sätt: »sed offertorium non cantatur quia mulieres angelico conspectu perterriti a monumento cum silentio recesserunt». Ha vi här att göra med en av de utläggningar, som skolastikerna hade till hands för att förklara offertoriets frånvaro? (Jfr THALHOFER, a. st.).

graven.[1] Efter själva »depositionen» plägade man flerstädes ställa ut vakt vid densamma.

»Elevatio» skedde enligt den äldsta uppgift vi äga (Concordia Regularis) på så sätt, att sacristanerna under tystnad förde undan korset. Sedermera utvecklades här på sina håll en stor liturgisk apparat. Linköpingsordinariet ansluter sig tydligen till »elevationens» senare utvecklingsfas, då begynnelseorden till flera liturgiska sånger anföras.

På påskdagsmorgonen utfördes matutinen i vanlig ordning t. o. m. tredje responsoriets versus, där i ritualen har infogats det lilla påskdrama, som härmed återges in extenso. För att uppvisa huru typiskt för genren det är, avtryckes parallellt för åskådlighetens skull en i det stora hela typisk text, som G. Lange funnit i ett Gotha-breviarum från 1200-talet.[2]

Linköpingstexten:	*Gothatexten:*
Repetitunt responsorium	Responsorium (tertium) repetitur.
Sic cantantes *procedunt ad sepulchrum* et percantato ultimo responsorio *ecce tres clerici pro* mulieribus in cappis *veniunt ad sepulchrum cum turibulo et incenso* sedentibus intro duobus dyaconibus *in dalmaticis pro angelis sicque submissa voce qui extra stant, incipiant antiphonam*	Sic cantores *procedunt ad sepulchrum* *Ecce tres clerici* in albis *veniunt ad sepulchrum cum turribulis et incenso* In sepulchro sedeant duo clerici *in dalmaticis pro angelis.* *Sicque submissa voce qui extra stant incipiant antiphonam* istam:
Quis revolvet nobis etc.	*Quis revoluet nobis* ab hostio lapidem quem tegere sanctum cernimus sepulchrum?
respondent clara voce qui intus sedentes antiphona	*Respondent* angeli
Quem querittis	*Quem quaeritis*, o tremule mulieres, in hoc tumulo plorantes?
? stantes	Item extra:
Jhesum nazarenum	*Jhesum nazarenum* crucifixum querimus

[1] Här förenas — såsom THALHOFER (a. a. I s. 636) framhåller — två gamla sedvänjor, som man i allmänhet finner praktiserade på olika håll: det heliga sakramentets »reposition» och den egentliga »depositio».

[2] *Die lateinischen Osterfeiern,* München 1887, del I, s. 45.

Intus respondent	Tunc angeli
Non est hic	*Non est hic*, quem quaeritis, sed cito euntes nunciate discipulis eius et petro quia surrexit Ihesus
et addunt	Item angeli:
Venite et videte	*Venite et uidete* locum ubi positus erat dominus, Alleluia Alleluia.
Tunc intrent et thurificent locum Addunt-	*Tunc intrant et thurificant locum*
que *angeli*	Item *angeli* R.:
Cito euntes	*Cito euntes* dicite discipulis quia surrexit dominus Alleluia
Et tollant mulieres[1] *lintheamina procedantque ad populum* clara voce cantantes	*Et tollunt mulieres lintheamina et procedunt ad populum* cantantes:
Victimae paschali[2]	Surrexit dominus de sepulchro qui pro nobis pependit in ligno Alleluia
Hiis finitis *incipit cantor*	Tunc *cantor incipit:*
Te deum	*Te deum* laudamus.

Denna dramatiska framställning av kvinnornas besök vid graven kan nästan helt och hållet återföras på det liturgiska påskdramat i dess primitiva form, som ännu brukades på sina håll under slutet av medeltiden (jfr Creizenach, a. a., I, s. 223). Här utgöras, såsom särskilt G. Milchsack[3] och G. Lange (a. a., s. 5 f.) uppvisat, aktion och dialog av några enkla moment, som i alla kända fall återkomma i nästan oförändrad gestalt. Den korta handlingen utvecklades i ganska nära anslutning till Matteus' evangelium: Mariorna, som vanligen framställdes av några präster, tågade i procession, försedda med rökelsekar, till en i kyrkan iordningställd »Kristi grav», där två änglar (eller blott en) togo emot dem. Härpå följde en liten dialog:

---

[1] »Mulieres» överstruket. I marginalen mitt för står följande: »clerici (?) mulierum gerentes». Därefter »olea» (överstruket) . . . resten är oläslig.

[2] Härtill har följande tillagts överst på sidan: »solet tum fieri hac nocte post responsorii versus Dum transissent etc. quidam salvatoris representatio resurrexionis ihesu Christi quam si imitari volueris eiusmodi requiris».

[3] *Die Oster- und Passionsspiele,* Wolfenbüttel 1880, s. 26 f.

Ängeln: Quem quaeritis in sepulchro, o christicolae.

Mariorna: Jesum Nazarenum crucifixum, o coelicolae.

Ängeln: Non est hic, surrexit sicut praedixerat. Ite nuntiate quia surrexit.[1]

Ängeln brukade därefter taga upp en linneduk ur graven och visa den för kvinnorna.

Så när som på den sista detaljen och vissa tillägg, vartill vi återkomma, överensstämmer, som synes, Linköpingstexten fullständigt med det liturgiska dramat i dess enkla form. Det är därför av ett visst intresse att något beröra teorierna om detta primitiva dramas uppkomst.

Den moderna forskningen har alltmera kommit till insikt om att det primitiva påskdramat endast betecknar slutetappen i en lång föregående utveckling inom liturgien. Man har också lyckats konstatera de viktigaste länkarna i denna evolution. I en introittrop (från 900-talet, använd i S:t Gallen), som påträffats av L. Gautier,[2] återfinnes den »ursprungliga» påskdialogen men utan antydan, om den sjungits av kör eller enskilda personer. På grund av den tidiga förekomsten förefaller det dock sannolikast, att blott vanlig antifonsång förekom.[3] En påskritual från S:t Denis representerar ett stadium närmare dramat: här skall samma dialog sjungas växelvis av två grupper sångare, som trätt ur kören (se Lange, a. a., s. 20). I den följande utvecklingen inskränktes sångarnas antal ytterligare.

För att förklara påskdramats uppkomst har man också gjort en sammanställning med »depositio» och »elevatio». Uppenbarligen finns här en samhörighet: kvinnornas besök innebär ju endast en fortsättning på vad som hänt under natten, och rent praktiskt sett är det samma grav, som användes vid alla tre ceremonierna. Överhuvud tycks det vid nästan alla kända påskspel ha funnits en grav-

[1] LANGE (a. a. s. 29) räknar till det första utvecklingsstadiet också »Quis revolvet nobis lapidem» (i början), som också förekommer i Linköpingstexten, samt en slutsång »Surrexit etc.» i olika fattningar (a. a. s. 18); till frågan om dess förekomst i Linköpingstexten återkommer jag.

[2] *Histoire de la poésie liturgique au moyen âge. Les Tropes* I (Paris 1886, s. 219 f.). — Introitus är benämningen på första delen av den katolska högmässan. Troper kallades de — inofficiella — interpolationer, som under medeltiden gjordes i olika liturgiska texter, tillhörande Introitus, Kyrie, Gloria etc. (se GAUTIER, a. a. s. 1, 142 et passim.). Ursprungligen voro troperna inskjutningar av rent musikalisk art (s. 55).

[3] LANGE (a. a. s. 20) anför ett vägande bevis. Man vet beträffande ett mycket liknande fall, en trop tillhörande himmelfärdsliturgien, att utförandet ej var annat än körsång.

imitation som dramatiskt attribut, där också »depositio» och »elevatio» ägde rum. Då man nu finner mycket få fall, i vilka »visitatio» (besöksscenen) förekommer utan de bägge andra bruken, men omvända förhållandet är tämligen vanligt, förefaller det sannolikt, att »depositio» och »elevatio» voro av äldre datum i den medeltida liturgien. Om man sammanställer härmed samhörigheten i händelseförlopp och det gemensamma användandet av graven, är det ganska antagligt, att verkligen de bägge tidigare halvdramatiska sedvänjorna givit impuls till utveckling av det dramatiska elementet i »visitatio».[1]

De tillsatser i Linköpingstexten, som fogats till den dramatiska grundformen, äro ej svåra att härleda. För att först nämna »Venite et videte etc.» (från Matt. 28, 6) är denna sats förmodligen det första tillägget till de »ursprungliga replikerna» och kom framgent att höra till det traditionella stoffet. I enlighet med bibeln placeras det vanligen efter »Non est hic etc.» (Lange, a. a. s. 33). Som man ser, avviker här Linköpingstexten ej från den vanliga formen.

»Cito euntes etc.» torde här ha en äldre och sedermera ej fullt så vanlig avfattning. Enligt Lange (a. a. s. 44) har man fem fall

[1] Helt nyligen har KLAPPER i Zeitschrift für deutsche Philologie (L. Heft 1923, I, s. 46 f.) framlagt en rätt uppseendeväckande men knappast hållbar hypotes om det liturgiska påskspelets uppkomst. I en handskrift från 1300-talet har förf. funnit en avskrift av en Ordo divini officii, som under korstågstiden brukades i Jerusalem. Här återfinnes »Quem quaeritis etc» i den enklaste formen; dialogen skall efter procession till gravkyrkan utföras av tre klerker »in modo mulierum iuxta consuetudinem antiquam» och två andra klerker föreställande änglar. KLAPPER drar mycket vittgående slutsatser ur detta dokument: icke blott »Quem quaeritis»-texten utan också den dramatiska fördelningen av texten härstammar från Jerusalem.

Förf. finner onekligen stöd för sin teori i den omständigheten, att talrika processionsriter i anslutning till den heliga gravens kyrka äro tidigt dokumenterade i Jerusalemsliturgien. Men för övrigt äro de bevis, som han framlägger, ej synnerligen starka. KLAPPER finner det osannolikt, att påskdramat i denna form införts med korstågsfararna till Jerusalem från Västerlandet, ty — såsom han påstår — på det senare hållet hade vid denna tid påskdramat nått en mycket högre utveckling. Han glömmer, att där jämte de utvecklade formerna fortfarande existerade de korta versionerna (jfr ovan s. 12). Det finns således ingenting, som hindrar, att den primitiva formen införts till Jerusalem från Västerlandet.

KLAPPERs text representerar för övrigt ej alls det mest primitiva stadiet, då utförandet ej är förlagt till högmässan, som vanligen är fallet med Västerlandets tidigare och mera outvecklade versioner utan till matutinen i likhet med den senare traditionen där.

Som ovan påpekats tyder åtskilligt på ett samband mellan »visitatio» och »depositio» och »elevatio». KLAPPER har sökt lösa ursprungsfrågan utan hänsyn till detta problem. Han har ej ens upplyst, om »depositionen» och »elevationen» finnas omtalade i Jerusalemstexten.

i första utvecklingsstadiet och sedan blott enstaka exempel, som innehålla »Cito euntes dicite discipulis eius et Petro quia surrexit Ihaesus». Dess plats är i alla dessa fall mellan »Venite etc.» och »Surrexit». Men i den text, som anföres parallellt med Linköpingsversionen, förekommer också en hopsmältning av »Non est hic» och »Cito euntes» (något förändrad); denna form blev sedan traditionell i de följande utvecklingsstadierna (a. a. s. 46).

Vad vidare »Victimae paschali» beträffar, upptogs denna sekvens, som Lange (a. a. s. 59 f.) belagt i 68 fall, troligen först under 1200-talet (se Lange, a. a. s. 60).

»Surrexit», som enligt Lange (se ovan) skulle tillhöra själva kärnan, tycks saknas. Möjligen kunde man här hänvisa på det surrexit, som ingår i »Victimae paschali etc.»: »surrexit Christus spes mea, precedet suos in Galilaeam» (se Chambers, a. a. II, s. 30). Lange anför själv ett parallellfall härtill (text »Chalons II» a. a. s. 63) men tager icke upp denna text till diskussion vid sin behandling av »Surrexit».

Utförandet av »Victimae paschali» fordrar för övrigt sin förklaring. I texten finns blott denna lilla upplysning: »mulieres . . . cantantes: Victimae paschali». Men det förefaller högst osannolikt, att verkligen Mariorna skulle hava ensamma sjungit sekvensen i dess helhet. Detta stämmer mycket illa överens med det latinska påskdramats tradition, där man — såvitt jag vet — undantagslöst fördelade texten på olika personer (jfr Lange, a. a. et passim. Se särskilt texter å s. 67 och 73).

Den första delen av »Victimae paschali» är av berättande natur och sjöngs av kören eller Mariorna, såsom tydligt framgår i vår text. Det följande partiet tycks inbjuda till dramatisk behandling genom sitt uppenbara dialogiska inslag:

»dic nobis, Maria, quid *vidisti* in via?
sepulchrum Christi viventis et gloriam *vidi* resurgentis;
angelicos testes, sudarium et vestes
surrexit Christus, *spes mea,* precedit suos in Galilaeam.»

»Dic nobis», som vanligen upprepades framför »angelicos etc.» och »surrexit etc.»[1] sjöngs mestadels av kören eller kantorn; Marias svar brukade man fördela mellan Mariorna. Vi ha ingen anledning

[1] Se J. KAYSER, *Beiträge zur Geschichte und Erklärung der ältesten Kirchenhymnen.* Bd. II, Paderborn 1886, s. 50.

antaga, att Linköpingstexten skulle brutit mot den allmänna regeln, allrahelst som texten för övrigt går i mycket traditionell stil.

Det hör ej alldeles till vanligheterna, att »Victimae paschali» förknippas med framvisandet av linneklädnaden. I de äldsta fall man känner (Lange, a. a. s. 77) visa kvinnorna svepningen för folket (kören) under orden »Surrexit etc.». Sedermera författades en särskild sats, som var avsedd för detta moment: »Cernitis, o socii, ecce lintheamina et sudarium, et corpus non est in sepulchro inventum». Men Lange glömmer framhålla,[1] att även »Victimae paschali» förknippades med denna ceremoni: i bl. a. en Rheinautext (Lange, a. a. s. 68) visar en av Mariorna upp linneklädnaden under avsjungande av orden: »Angelicos testes, sudarium et vestes».[2] På så sätt uppfördes också troligtvis vår Linköpingstext.

Den traditionalism, som karakteriserar dialogen, utmärker också »scenanvisningarna», om uttrycket tillåtes om detta primitiva stadium. Alla de uppträdande skola tillhöra kyrkans personal, de som agera Mariorna kallas rätt och slätt för »clerici», änglarna åter angivas bestämdare såsom »diaconi». Den uppfattningen torde ligga under här, liksom i de flesta utländska texter, att prästerskapet bör utföra Mariornas roll,[3] kyrkotjänare såsom diakoner och korgossar änglarnas parti. Det är ganska intressant att lägga märke till detta förhållande. Vi möta aldrig något exempel på att »pueri» fingo utföra Mariornas roll. Vissa musikdramatiska synpunkter spelade helt säkert in här. Korgossarnas ljusa ungdomliga röster passade ej så bra för Mariornas parti. Åtminstone två av dem, Maria, Jesu moder, och Maria Salome, skola vara äldre kvinnor. Vidare är Mariornas roll större och dramatiskt mycket mera krävande. Det finns redan en viss — om också högst miniatyrartad — känsloutveckling i detta primitiva drama, och Mariorna äro bärare av denna. När kvinnorna komma till graven, äro de uppfyllda av sin tunga sorg; men jämte sorg känna de också oro över vem som skall förmå lyfta bort den tunga stenen. Då kommer ängelns budskap: Kristus är icke här, utan han har uppstått ifrån de döda. Nu förvändes Mariornas sorg till glädje, och de tillkännage det

[1] W. MEYER antyder detta i a. st. s. 77.
[2] Jfr LANGE, a. a. texter å s. 67 och 73.
[3] Här finnas naturligtvis undantag, såsom i texter anförda av LANGE, a. a. resp. s. 24 och 30.

glada påskbudskapet för folket. Den starka motsatsen i stämning mellan påsken och den föregående dystra tiden har här — mig veterligt — fått sitt starkaste uttryck i den medeltida liturgien. I änglarnas parti har på långt när ej så mycket dramatisk karaktär inlagts; vad de yttra har blott samma glada segervissa färg. De äro blott budbringare liksom alla kommande härolder, budbärare i det medeltida dramat.

Vi få ej tänka oss, att man hade stora dramatiska uttrycksmöjligheter i den medeltida liturgien, men det är alldeles tydligt, att man begagnade de huvudsakligen musikdramatiska medel, som funnos.[1] Vår text har blott tre musikaliska anvisningar, men dessa säga redan ganska mycket. »Quis revolvet nobis lapidem» skall sjungas med »submissa voce»; en lågmäld röst passar helt naturligt för kvinnornas sorgsna sinnesstämning. En verklig kontrastverkan framkallas genom änglarnas »Quem quaeritis», sjunget med glädje och jubel i rösten, »clara voce», som säkerligen är det musikaliska uttrycket för just de känslorna. Att så måste vara förhållandet framgår av fortsättningen. När kvinnorna framträda inför folket med tecknet på uppståndelsen, svepningen, som varit i graven, sjunga de »Victimae paschali», medeltidens påsksång framför alla andra, men nu ha de övergått från »submissa voce» till »clara voce». Avsikten med denna förändring är självklar.[2]

De rent yttre arrangemangen, som föreskrivas i texten, äro ganska obetydliga. Den »kostym», som Mariorna uppträda i, kallas »cappa».[3] Änglarna åter äro klädda i »dalmaticis», som voro vanliga liturgiska klädesplagg; man kan här ej i samma grad tala om kostymmässiga ansatser som i vissa andra primitiva påskdramer (se t. ex. Milchsack, a. a., vers. E, V, W,).

Vad slutligen graven beträffar, kan man ganska väl sluta sig till dess allmänna karaktär. Diakonerna sägas sitta »intro», och de som stå »extra» sjunga: »quis revolvet». Därefter svara de »intus sedentes» med »quem quaeritis». Änglarna befinna sig alltså inne i graven, och Mariorna gå också in dit och »thurificant locum».

---

[1] Jfr ovan s. 8 vad som sades om passionssången.

[2] Se exempel på samma företeelse hos Lange, a. a. sid. 36, 51, 58 och 66.

[3] Det var mycket vanligt, att Mariorna uppträdde i denna dräkt (se LANGE a. a. et passim). »Cappa» brukades av prästerskapet som ytterplagg utom tjänsten (se H. BERGNER: *Handbuch der kirchlichen Kunstaltertümer in Deutschland* Lpz. 1905, s. 375) och kunde alltså lämpa sig för att i påskdramerna markera kvinnornas vandring till graven.

Enligt Chambers (a. a., II, s. 22) använde man som sepulchrum, jämte kistor och dyl., också kryptan (speciellt i stora kyrkor) eller någon »niche or recess», vari änglarna kunde sitta. Vi måste tänka oss, att någon av dessa stora former avses i Linköpingstexten.

Med min undersökning har jag velat visa, hur nästan varje detalj såväl i texten som i de »sceniska» upplysningarna kan ledas tillbaka till det latinska primitiva påskdramats allmänna struktur. Den fråga, som tidigare antytts, i vilket förhållande Linköpingstexten står till det liturgiska dramat i Gotha-breviariet, torde härigenom ha förlorat en stor del av sitt intresse. Det förefaller likväl sannolikt — för att ej alldeles förbigå denna punkt — att Gotha-texten eller därmed nära »besläktad» text utgör grunden för Linköpingsversionen. Scenanvisningarnas formulering synes mig nämligen vara av en frappant likhet, som ej kan förklaras ur påskdramats allmänna drag.

Detta är det enda liturgiska påskdrama, som jag funnit i svenska bibliotek.[1] Det finns likväl några spridda notiser, som höra hit. Dessa uppgifter visa sig vara ganska rikhaltiga beträffande »depositions»- och »elevations»-seden men mycket sparsamma och problematiska när det gäller verkligt dramatiska uppföranden.

De rent medeltida notiserna äro icke många. I den bekanta berättelsen om S:ta Katarinas »deposition» alluderas det i förbigående på »elevationen». — Under förberedelserna på påskmorgonen »ringdes i alla klockorna i Tornet och alla Altare klockor, the små innan grindena, likarvis som plaegar vara och göras om Påska Otte, thå korset upptages».[2]

Ett par skråstadgar äro av större vikt, då de visa på ett deltagande av lekmän i dessa rent kyrkliga ceremonier. I en stadga för dragarna[3] heter det »Item hvilken broder som tilsetter warder

[1] En genomgång av K. B:s missaler ger vid handen, att »depositionen» i regel förekommer. Vad åter »elevationen» beträffar, ger en liknande undersökning så gott som negativt resultat. Bland U. U. B:s handskrifter har jag endast funnit »elevationen» omnämnd ytterligare i ett antiphonarium (C 481). Båda bruken jämte »visitatio» voro främmande för den från *Rom* fastställda ritualen men brukades mycket i Tyskland och i några andra länder. (Se THALHOFER, a. a., I, s. 637 och 653.)

[2] I Scriptores rerum sveciarum medii aevi, III, Ups. 1876, 2, s. 272, jfr MILCHSACK, a. a., s. 127: enligt ordo Augustensis börjar elevationsceremonien »sub pulsibus matutinarum».

[3] I »Skråordningar» = Samlingar utgivna av Sv. Fornskriftssällskapet, Del 13, Sthlm 1856, s. 196. Stället omnämnt i HILDEBRAND, *Svensk Medeltid*, Sthlm 1898—1903, del III, s. 563.

at bera wars herra vpstandelse belate om pascha nath eller gangdaga ok forsumer thet böthe j embetet ena tunno ööll vtan nade ock i byssanne twa marcker wax».[1]

Från Tyskland och England ha vi åtskilliga belägg på en medverkan från gillenas sida; här var det särskilt vanligt, att gillesmedlemmarna höllo vakt vid graven och sågo till att ljusen brunno.[2] Saken blir särskilt intressant, om den ses såsom ett — om också ej så betydande — tecken på sekularisering av de kyrkliga dramatiska ceremonierna. I själva verket var härifrån ej steget långt till att gillesbröder övertogo roller i den »visitatio» som följde på morgonen (jfr Milchsack, a. a. s. 129). I denna övergång ha vi en av förbindelselänkarna mellan det liturgiska dramat och det senare gillesspelet.

Vi funno i de liturgiska texterna, att »depositionen» hörde till den gängse kulten i Sverige. Med »elevationen» åter ställer det sig annorlunda. Å ena sidan förekommer den blott i två liturgiska texter — efter vad jag kunnat finna — men å andra sidan ha vi här två belägg, av vilka särskilt det senare dokumenterar ett ganska omfattande bruk. Enligt min uppfattning måste denna svårighet lösas så: ceremonien var vanlig, men försiggick utan liturgisk apparat. Det finns ingenting i notiserna, som talar emot detta antagande; vi ha också flera belägg från England och Tyskland, att elevationen skedde på detta sätt (Chambers, a. a. II, s. 20). Det förefaller sannolikt, att elevationen överhuvud taget inkommit från Tyskland, där den var mycket populär.[3]

Det vore naturligtvis av åtskilligt större intresse, om några flera belägg funnes för förekomsten av »visitatio» i Sverige. Man har givetvis ingen anledning antaga, att denna lilla dramatiska episod överhoppades vid utförandet av Linköpingsliturgien; emot detta tala också vissa tillägg och omskrivningar, framförallt den mariginalanteckning, som begynner »solet tum fieri etc».[4]

---

[1] Hos DIJKMAN (a. a. s. 116) ha vi ett liknande belägg från Långfredagsbruken: »Ibland de gamlas / för Reformationstiden / här i Sverige / Kyrcke syslor finner jagh warit brukeligit / at hålla mycket wäsende medh Christi Korss belätes / Crucifixet som de eljes kalla / nedertagande / uppsättiande / nederläggiande / omkringbärande uthi stoor Process af Folck / med korss /.»

[2] Se CHAMBERS, a. a. II, s. 23, och A. HEALES, *Easter sepulchres etc.* i Archaeologica, vol. XLII, s. 272, 274 et passim.

[3] Se THALHOFER, a. a., I, s. 653.

[4] Litteraturen om Linköpings domkyrka ger ingen ledning för bestämmande av »gravens» utseende här. Se G. WESTLING, *Linköpings domkyrka* (Link. 1903) och A. RIDDERSTAD, *Östergötland* II: 2 (Sthlm 1918), s. 1025 f.

Men har seden funnits på andra håll? Dijkman lämnar oss icke heller i detta fall alldeles i sticket. »Bittida om Påskemorgonen» — heter det (a. a., s. 122) på tal om de medeltida svenska påskceremonierna — »äro de komne til Kyrckian / at efter Quinnornas efterdöme smörja Jesum / hwars Beläte af steen eller trää har legat uthi en kista / uthi grafzliknelse / widh Altaren / med wächtare beläten / der widh satte / det jagh sedt hafwer uthi tvenne Kyrckior af Upland / som Wada och Skarplöfstad. Detta belätet hafwa de smort med wälluchtande Balsam / der til ännu på ofwantalte rum ögonskeenligen tekn finnes».

Det är alldeles tydligt, att »visitatio» måste föresväva här — på något annat kan ej uttrycket: »Bittida om Påskamorgonen etc.» förklaras. Men besöksscenen framställes på ett sätt, som ej ger någon större klarhet. Vi veta således icke alls om »Quem quaeritis» enligt kutymen utförts. Det framgår ej med full tydlighet, om smörjningen verkligen var förknippad med morgongudstjänsten (matutinen), och vidare upplyser Dijkman ej direkt om, vilka personer han avser med »de», som äro »komne till Kyrckian». Det är att märka, att »de» i Dijkmans terminologi vanligen betyder rätt och slätt »våra förfäder».

En dunkel punkt är slutligen »smörjningen», som tydligen utfördes av dem som kommo till kyrkan. Såvitt jag vet, är detta en ganska ovanlig praxis enligt kontinentens liturgiska dokument. Det vanliga bruket föreskrev, att man skulle bestänka »crucifixum» med vigvatten och hålla rökfatet i närheten (»thurificare») vid åtskilliga tillfällen: då korset deponerades, när det togs ur »graven», och efter »besöket», då det befann sig framför altaret.[1] Men det är att märka, att de rökelsekar, som »Mariorna» brukade bära vid »visitatio», vid detta tillfälle utan tvivel fingo symbolisera bibelns smörjelsekärl. Helt förklarligt ersattes också på en del håll rökelsekaren under denna akt med smörjelsekärl[2].

Ett mycket viktigt faktum måste man taga hänsyn till vid bedömande av Dijkmans notis. Hans bevismaterial är inskränkt till vad han funnit i några svenska landskyrkor, och häri ligger antagligen förklaringen till olikheten med den traditionella besöksscenen. Det är svårt att fastslå något om de gängse bruken i svenska landskyrkor under medeltiden, men så mycket är sannolikt,

[1] Se MILCHSACK, a. a., s. 122, 128, 129, 132, 134.
[2] Se LANGE, a. a., s. 27, 36, 53, 64.

att de liturgiska formerna ej strängt uppehöllos; härtill var kyrkopersonalen alldeles för fåtalig.[1] Kanske fick allmogen i viss mån ersätta kyrkotjänareskaran och deltaga i de liturgiska funktionerna. Dessa måste naturligtvis tendera mot en viss folklighet. I de flesta fall lades väl kapson på denna tendens. Men är ej »smörjningen» en eftergift åt en folkligare, åskådligare uppfattning, som ansåg »thurificatio» som en alltför blek symbol av den bibliska händelsen?

Ur Dijkmans notis kunna vi beträffande de uppländska landskyrkorna ej sluta oss till annat än en ceremoni av denna förkortade, fragmentariska karaktär och med en viss tendens mot folkbruk. Men här rymmes dock en förbleknad rest av besöksscenen, och dessa svaga spår kunna ej tänkas utan att »visitatio» verkligen förekommit i landets större kyrkor, framför allt Uppsala domkyrka. Det är likväl egendomligt, att icke flera liturgiska dokument bestyrka, att så var förhållandet.

Några andra punkter i Dijkmans berättelse förtjäna även uppmärksamhet. Enligt Dijkman brukade man också ha ett beläte föreställande Kristus. Det som han sett i Vada finnes ännu i behåll i Nordiska Museet[2], en ganska realistiskt gjord träskulptur i kroppsstorlek. I Gamla Uppsala finnes också kvar ett »krucifix», försett — egendomligt nog — med hål i bröstet för monstransen.[3] Man använde också, som vi sågo hos Dijkman, träskulpturer föreställande väktare under påsknatten.[4]

Här ha vi alldeles tydligt en förbindelselänk mellan den medel-

[1] »Wächtare beläten» fingo ersätta väktare i D:s notis.

[2] Därjämte också »graven», en tumbaformad träkista, avbildad hos HILDEBRAND, a. a., III, s. 648. »Kristi grav» torde också ha funnits rätt långt fram i tiden i några andra Upplandskyrkor. Jonas Haquini Rhezelius företog 1635 och följande år (1636, 1638) studieresor i Uppland för »att uppsökia gamble monumenter», som han framhåller i sin »*Monumenta Upplandica*» (se Upplands fornminnesförenings tidskrift, Bd. 7, Bilaga s. 1 f.). Under sin resa såg han bl. a. (a. a., s. 65) »i alunnda K(y)rkia Christi graf mechta wäl giord af trä lijka som en Kista och Christi lekamen liggiandes deri». Här har man utan tvivel att göra med samma typ som i Vada. Det kan ej heller gärna vara fråga om annat än en dylik kistform, när det heter i en urkund från 1448 (cit. utan angivande av källa: i HILDEBRAND, a. a., III, s. 563, 648), att i Uppsala domkyrka funnes »figura sepulchri Domini sita in parte occidentali iuxta chorum animarum». I en uppräkning av kyrkliga föremål från medeltiden anför Laurentius Petri »wårs Herres Christi graf af Steen eller Trä», tydligen fortfarande samma modell som också i hög grad är dokumenterad från utlandet (CHAMBERS a. a., II, s. 22). Den typ åter, som avsågs i Linköpingstexten, har jag ej funnit (se sid. 18).

[3] G. DALMAN, *Das Grab Christi in Deutschland*, Lpzg. 1922, s. 14. Jfr CHAMBERS, a. a., II, s. 21: »This host was laid in a pyx, monstrance, or cup and sometimes in a special image, representing the risen Christ with the cross or labarum in his hands, the breast of which held a cavity covered with beryl or crystal».

[4] Liknande också dokumenterat från England. Se HEALES a. st., s. 280.

tida dramatiken och den medeltida konsten. Forskningen[1] har observerat den stora överensstämmelse, som faktiskt finns mellan mysteriespelen och altarskulpturen, de s. k. mysterieskåpen, och man har velat förklara denna likhet ur en inverkan från mysteriernas sida. Det är kanske en omständighet ej utan vikt för förstående av denna inverkan, att konstnärer redan på så primitivt stadium samverkade med kyrkans män för de dramatiska ceremonierna. Påskhändelserna framställdes på åtskilliga håll nästan i lika hög grad med »beläten» som med människor. De senare sjöngo de rent liturgiska partierna, men de som skulle åskådliggöra texten blevo dockorna, framför allt »Kristi beläte». I Vada förelåg ett ganska extremt fall, ty icke blott Kristus utan också väktarne framställdes genom »beläten». Vi kunna här snarare tala om dockspel än om drama, och det är också högst sannolikt, att ceremonier av denna art förebåda marionetteaterns uppkomst under medeltiden (jfr Chambers, a. a., II, s. 158).

Det har gjorts ett försök att i anslutning till utländska teorier om den medeltida dramatikens inflytande på konsten[2] söka bevisa uppförandet av liturgisk dramatik ur vissa svenska konstverk. Jag syftar på Romdahls hypotes angående tre stenreliefer i Forshems kyrka i Västergötland (Svensk humanistisk tidskrift 1918, s. 145) föreställande: 1) korsnedtagningen, 2) de tre kvinnorna vid graven, 3) Kristus i dödsriket.[3] Utan att närmare ange några skäl framhåller Romdahl den originella karaktären hos serien (dock med influenser utifrån), och han förmodar, att påskdramatik, som spelats i Västgötakyrkor, inverkat.

Detta behöver ju a priori icke antagas, men en flyktig undersökning av den mellersta bilden tycks leda till antagande i denna riktning. Man ser där en ängel med en biskops-mitra på huvudet och rökfat i handen. Han sitter på en grovt snidad trästol vid en tumbagrav, som till formen påminner om Vadagraven. Nedanför ligga fyra beväpnade män utsträckta (väktarna). De tre kvinnorna stå där; de bära smörjelsekärl i händerna. Slutligen märkes en figur med krona på huvudet och kors i famnen, som står en smula avsides och med ryggen halvt vänd framåt. Enligt Romdahl skulle

[1] Se t. ex. uppsats av J. ROOSVAL i Ord och Bild, 1909, s. 513 f.

[2] Jfr särskilt MÂLE, *L'art réligieux de la fin du moyen âge en France.* Paris 1908.

[3] De datera sig enligt G. FISCHER, som beskriver och avbildar dem (*Västergötlands romanska stenkonst,* Göteborg 1918, s. 91 f., jfr s. 110) ung. från 1100-talet.

det vara den uppståndne Jesus. På samma sätt uppträder Kristus ofta i vissa mera utvecklade liturgiska spel, som upptaga en scen mellan honom och Magdalena (jfr Milchsack, a. a., s. 67). Men detta tillägg gjordes ganska sent (se Meyer, a. a., s. 61 och 98) och synes hava förekommit blott i få kyrkor i utlandet.

Denna omständighet gör Romdahls antagande, att påskdramatik, som spelats i Västgötakyrkor, inverkat, föga trolig, och även övriga likheter visa sig vid närmare granskning vara mindre bevisande. Det är möjligt att i vida högre grad än Romdahl tänker sig, visa upp utländska paralleller till motiven, och härigenom blir det givetvis mindre anledning att antaga ett inflytande på bildverket från svenskt dramatiskt uppförande.

G. Dalman (a. a., s. 18 f.) har först framkastat tanken, att serien sammanhänger med »einem Altar zum Heiligen Grabe oder einer Nachbildung des Grabes Christi», och det förefaller ej otroligt, att stenrelieferna en gång hört ihop med en Kristi grav i form av en »stenkista», som ju enligt Dijkman var en rätt vanlig typ.

I de stora kulturländerna finnes det åtskilliga exempel på att Kristi »grav» utsmyckades med bildframställningar, som röra sig motiviskt mycket nära den behandlade Forshemsbilden.[1] Rökfatssvängande änglar och sovande riddare voro överhuvud taget mycket omtyckta motiv (se Chambers, a. a., II, s. 22). Att den avbildade scenen i denna utvecklade gestaltning verkligen kommit till uppförande i Forshems kyrka eller i någon närliggande helgedom är således ett alltför löst antagande att bygga på.

Flera fakta, vilka skulle kunna bestyrka förekomsten av medeltida liturgisk påskdramatik i Sverige, har jag ej funnit. Den »ludus resurrectionis», som utlånades 1506 av rektorn i Söderköpings skola (se Silfverstolpe i Samlaren IV, 1883 s. 64), har troligtvis icke något med den *liturgiska* dramatiken att skaffa. Allt tyder på, att detta spel varit avsett för uppförande av skolans lärjungar, så mycket mer som titeln »ludus» är mycket ovanlig beträffande det liturgiska dramat (se Chambers, a. a., II, s. 104).

*

Huru ställde sig reformationen till de liturgiska påskspelen? Frågan är av ganska stort intresse, icke minst därför att det varit

[1] Så ses t. ex. på ett elfenbensskrin i Stuttgart (DALMAN, Tafel I) en ängel på en tumbagrav, tre kvinnor med rökfat och slumrande väktare vid graven. Utförandet verkar ganska lika.

hävd, alltsedan Schücks Svensk Litteraturhistoria utkom 1890, att se översättning av latinsk liturgisk dramatik i vissa dialogiskt utformade psalmverser. Såsom jag nedan skall söka påvisa, kan knappast denna uppfattning anses vara fullt exakt.

Det torde vara av viss betydelse att före en sådan undersökning söka konstatera med hjälp av andra dokument, om någon liturgisk påskdramatik kvarlevde under reformationstiden i Sverige. De »pro» och »contra», som kunna uppställas, ha sina djupaste rötter i det allmänna kyrkliga läget, i den motsats, som faktiskt utmärkte tiden fram till 1600-talet, mellan å ena sidan en seg medeltida liturgisk tradition (jfr vad ovan sades om passionssången) och å andra sidan reformatorisk kamplust mot de förhatliga katolska bruken och ceremonierna.

Principiellt ringaktade Olaus Petri den yttre gudstjänsten[1], men detta hindrade icke, att de reformatoriska åtgärderna till en början präglades av den yttersta försiktighet, såsom K. Westman framhållit i sin klarläggande utredning av kulthistorien under Gustav Vasas tid.[2] I rådets brev i samband med Västerås ordinantia talas det sålunda om att »gamla goda kristliga sedvänjor» böra bibehållas.[3] Under 1529 års koncilium i Örebro gick man ett obetydligt steg längre, då det dekreterades, att en del gamla ceremonier (vigvatten, beläten, palmer etc.) skulle förklaras i evangelisk anda. Det förekommer här också en tydlig allusion på påskceremonierna. »Folcket skal läras at Ceremonier som hollas Longafredagh och Påscha Dagh skeer allenast til Christi åminnelse».[4] Troligen avses här bl. a. liturgisk dramatik, i vad utsträckning är svårt att avgöra.[5] Först i och med Georg Normans inträde i Gustav Vasas tjänst följde radikalare kultreformer. Sålunda avskaffades vid 1539 års koncilium den latinska mässan och en del ceremonier, såsom t. ex. vigvatten, och i samma riktning gå Articuli Ordinantiae.

[1] Jfr hans besvarande av sjätte punkten i »Swar påå tolf Spörsmål». »Om noghot annat är gudz tiänest / än ath man holler hans bodh etc.» Se OLAUS PETRI, *Samlade skrifter*, Band I, Uppsala 1914, s. 270.

[2] *Kultreformproblemet i den svenska reformationen* i *Historisk tidskrift* 1917.

[3] Se O. AHNFELT, *Utvecklingen av svenska kyrkans ordning under Gustaf den förstes regering*, *Tidskrift för teologi*, 1893, s. 29.

[4] A. STIERNMAN, *Alla Riksdagars och Mötens Besluth* ..., v. I, Sthlm 1728, s. 95. Det framgår ej vad folket hade för oriktiga föreställningar om dessa ceremonier. Troligen avses vidskepliga åsikter av sådan art, som man hyste under medeltiden: t. ex., att den som fick se belätet upptagas ur »sepulchrum» ej skulle dö under årets lopp. (MILCHSACK, a. a. s. 119.)

[5] Samma ceremonier bibehölls även i en del tyska protestantiska kyrkoordningar, om också långt ifrån alla. (Se SCHÖBERLEIN: a. a., II, 1, s. 545.)

Men folket gick ej utan vidare med på dessa nymodigheter. Man sökte hålla fast vid det gamla, och särskilt torde de latinska officierna ha levt kvar ett segt liv. Men här möttes den folkliga konservatismen egendomligt nog av en viss förståelse från den reformator, som under 1550—70-talet faktiskt var den ledande: Laurentius Petri.[1] Särskilt visade han med sitt musikaliska intresse förståelse för den latinska breviarietraditionen, som i nästan oförfalskad form övergick till 1571 års kyrkoordning, vilken ju är hans verk.

Men Laurentius Petri tolerans sträckte sig icke så långt som till de dramatiska påskceremonierna. I 1571 års kyrkoordning[2] heter det i tydliga ordalag: »Så skal ock om Påscha tijdh korset hwarken nedherleggias eller uptaghas, icke omkring draghas eller ther til krypas, ty thet är ock affgudherij, wår Herra Jesu Christo teste mera och höghre emoot, at thet skeer under hans nampn». Men att dessa förbud över huvud taget ansågs behövligt — åtminstone under 1560-talet (se not 2) — torde visa, att »depositions»-, »elevations»-seden och »visitatio» då faktiskt kvarlevde.

Dessa ceremonier, som fullt tolererades 1529 och ännu antagligen voro i bruk i 1560, väckte skarpaste anstöt hos prästerskapet 1594, då de för en gångs skull återupplivades i Stockholm under Sigismunds tid. I samtida krönikor berättas det, att de katolska prästerna på långfredagen 1594 begrovo en bild av Kristus och togo upp densamma på påskdagsmorgonen. Samtidigt borttogs den bild av skärselden, som över den natten stått på altaret. På påskdagen tackade den protestantiske prästen Schepperus i sin predikan Gud »att de påfwiskes willfarelser nu war blifwen kiänd af alla menniskior och at en rätt Christen kunde om Frälsarens Christi mandoms anammelse, lidande, uppståndelse och himmelsfärd bättre trösta sig af den Heliga Skrift än sådana fåfängeliga spektacle».[3] Att döma av den fientlighet, som här tog sig uttryck, tolererade knappast längre myndigheterna de gamla påskceremonierna. I vissa

---

[1] RODHE, a. a. s. 1 f.

[2] *Handlingar rörande Sveriges historia* 2:a serien II: 1, s. 102. Den författades på 1540-talet och utfärdades faktiskt redan 1561 (ett handskrivet ex. finnes kvar), men fick ej tillräcklig efterlevnad, varför den ånyo i obetydligt omarbetad form påbjöds 1571. (AHNFELT, *Laurentius Petri handskrivna kyrkoordning av år 1561*, Lunds universitets årsskrift 1893, I, s. 33).

[3] Se J. WERWING, *K. Sigismunds och K. Carls Historier*, I, Sthlm 1746, s. 234. Jfr J. MESSENIUS, *Scondia Illustrata*, Tomus Octavus, Sthlm 1700—05, s. 21.

landskyrkor förekommo de likväl möjligen ännu in på 1600-talet.[1]

Med uppmärksamheten fäst på dessa omständigheter måste man a priori ställa sig något tveksam gentemot Schücks teori (Sv. Lit.-h. 1885 f., s. 593) beträffande den dialog mellan »ängeln» och »Maria», som han funnit i två olika — svenska — versioner från 1600-talet — i Rhezelius' psalmbok 1619 och Paulinus' Clenodium 1633.[2] Enligt hans förmenande skulle denna dialog vara översättning av något latinskt liturgiskt drama, som brukats under katolska tiden här i landet; efter reformationens genombrott hade man — anser Schück — övergått i svenska kyrkor till att uppföra översättningen.[3]

I det liturgiska påskdramat träffar man överallt på samma kärna: samtalet mellan änglarna och Maria (Mariorna), som alltid ges i samma vändningar. Om nu verkligen dialogen skall tänkas vara en översättning av ett liturgiskt drama, bör åtminstone dess schema kunna spåras. Som jag strax utförligt skall visa, tycks dialogen i det hela hava en annan karaktär och leda sitt ursprung huvudsakligen från annat håll.

Schück torde ej ha observerat, att dialogpsalmen, som vi kunna kalla denna psalm — bestående av episk inledning, samtalet och folkets kör — redan förekommer tidigare än i Rhezelius' psalmbok, nämligen i 1610 års psalmbok (Stockholmsupplagan) uti en version, som sedan går igen icke blott i 1633 års »Clenodium» utan också i de flesta psalmbokstryck under 1600- och 1700-talet — den medtogs i oförändrad form i alla omtrycken av 1695 års psalmbok. I de provpsalmböcker, vilka utkommo under 1700-talets senare hälft, den Celsiska psalmboken och andra[4], saknas däremot dialogpsalmen, som väl föreföll den rationalistiska tiden till läggningen alltför »katolsk» och i formen alltför avstickande mot den regelrätta psalmstilen.

Som nämnt, finns det två versioner, av vilka en blivit den för-

---

[1] »Kristi grav» och dylika föremål bevarades i landskyrkor och blott där långt fram i tiden.

[2] Ang. de utförliga titlarna se J. BECKMAN, *Svensk Psalmhistoria*, resp. s. 1002 (n:r r) och 995 (n:r 34). I bägge fallen står psalmen upptagen bland påskpsalmerna.

[3] SCHÜCK stöder sig här på RHEZELIUS' tillkännagivande, att han medtagit översättningar, som hans fader verkställt från latin. Men det är egendomligt, att icke det latinska originalet under sådana förhållanden anges, vilket sker nästan undantagslöst med de andra översättningarna från latin i RHEZELIUS' psalmbok.

[4] Se SCHÜCK & WARBURG, *Sv. ill. litt.-h.*, d. II, s. 639.

härskande, och bägge två kunna med stor sannolikhet återföras på ett och samma tyska original, som förekommer i ett stort antal tyska psalmböcker och smärre tryck under 1500-talet och början av 1600-talet.[1] Vi ha här sålunda icke att göra med någon sällsynthet utan en gångbar andlig dikt i reformationens hemland, som det måste ligga mycket nära till hands för de svenska psalmboksutgivarna att bearbeta. Det förefaller, som om bägge versionerna oberoende av varandra äro »fria» översättningar av den utländska förebilden.[2] Härvid synes Rhezelius' version onekligen mera bunden av originalet än 1610 års psalmbok, och man kan över huvud taget endast visa på en strof, där den senare versionen står närmare urtexten[3]:

»O Engel käre Engel fijn
Hvar finner iagh tå Herren min».

Rhezelius har här mera fritt:

»Käre Engel iag beder tig
Hwarest är Herren säg thz mig».

I sin närmare anslutning till originalet har Rhezelius ej kunnat undgå en särdeles knagglig meter och mycket dåliga rim. 1610 års psalmbok är formellt mer habil men vinner ofta sin större ledighet genom att införa bleka, halvt tautologiska fraser, ej ovanliga för resten i denna tids diktning (jfr den världsliga lyriken). Ett par exempel:

Rhezelius' psalmbok	*1610 års psalmbok*
»Han är upstånden af then graf Uppå then helghe Påschedagh»[4]	»Han är upstånden *sägher iagh* Nu på then helghe Påschedagh»[4]

[1] Se A. Fischer, *Kirchenlieder-Lexicon*, 1878, s. 175. Jämte den mera vanliga dialogiska formen förekommer i några fall ett uteslutande av Marias ord. Se Ph. Wackernagel, *Das deutsche Kirchenlied*, Band II, Lpzg. 1867, s. 736 f.

[2] I 1610 års psalmbok (ock de därtill anslutna) saknas str. 5, i Rhezelius' samling str. 17 från det tyska originalet (som här alltid citeras efter Hoffman v. Fallersleben, *Geschichte des deutschen Kirchenliedes*, Hannover 1861, s. 356).

[3] Maria: »Engel, lieber engel fein,
wo find ich denn den herren mein?»

[4] Tyska fattningen:
»Er ist erstanden aus dem Grab
heut an dem heiligen Ostertag».

»Kommer nu hijt oc seer thz och	»Komer skådher medh *granne acht*
Rummet ther som han uti lågh»[1]	Rummet ther han war nedherlagdt»[1]

Rhezelius har dåliga rim: »graf» — »dagh», »och» — »lågh», där 1610 års psalmbok har de bättre »iagh» — »dagh», »acht» — »lagd», men de medel, varpå rimförbättringen vunnits, äro de fritt uppfunna men mycket intetsägande fraserna »sägher iagh» och »med granne acht». Denna version undviker ej ens — utan tvivel av formella skäl — att upprepa (i strid mot originalet) vad som redan sagts:

Maria: »Han är borto han är ej här
Wijsa oss honom Engel kär»[2]

Redan 2 strofer förut hette det:

Maria: »Lätt oss få se wår Herra Christ
Om han och är upstånden wist».

Det gäller nu att närmare fastställa karaktären av den tyska dialogpsalmen, varav den svenska endast är en översättning. Det episka och dialogmässiga partiet hava emellertid överallt ingått en sådan fast kombination, att en isolerad undersökning av det senare icke torde vara lämplig.

Redan våra svenska versioner ge en antydan om i vilken riktning man skall söka dialogpsalmens ursprung: överallt är den placerad omedelbart efter den latinska påskhymnen »Surrexit Christus hodie»; vanligen (redan i 1610 års psalmbok) förmedlas övergången med uttrycket »Thetsamma annorlunda». I Uppsala-psalmboken (1646) heter det uttryckligen: »Thetsamma förswenskadt och förmeradt». Om vi gå till de tyska psalmböckerna, finna vi, att dialogpsalmen betecknas som »Surrexit Christus hodie» eller såsom dess tyska bearbetning »Erstanden ist der heilige Christ» (se Fallersleben, a. a., s. 353). De två första verserna äro också desamma som i »Erstanden etc.», och melodien tycks också vara hämtad från samma

[1] Tyska fattningen:
»So trett herzu und seht die stat
da man in hin geleget hat».

[2] Tyska fattningen:
»Der herr ist hin, er ist nicht do
wenn ich in hätt, so wär ich fro».

håll. Härpå har man ett belägg redan i det första kända trycket med dialogdikten (från 1544)[1], där det heter om vår text: »Das erst frölich Ostergeseng, auss den alten gesengen und Evangelio, im *Thon* Erstanden ist der heilig Christ, auff frag und antwort gestellet». Enligt detta uttalande skulle även andra gamla sånger ha varit av betydelse. Utan tvivel spelar bland dessa »Erstanden etc.» den dominerande rollen — jag återvänder till dess betydelse för det centrala i psalmen — men spåren leda också åt andra håll. Den gamla karakteristiken (se ovan) av dialogpsalmen som ett kompilationsverk har alltså ett visst berättigande.

Vad som försvårar en analys just här, är den medeltida latinska och tyska påskdiktningens egen karaktär: de olika dikterna kombineras med varandra på de mest olikartade sätt, så att de bestämda linjerna alldeles utslätas.[2] Således ingår den urgamla tyska leisen» »Christus ist erstanden»[3] i en hel del olika påskdikter; bl. a. har den haft betydelse för »Erstanden ist der heilig Christ» (Bäumker, a. a. I, s. 337). De första två verserna: »Erstanden ist der heilig Christ, der aller welt ein tröster ist» är ej annat än en lätt omändring av begynnelseverserna i »Christus ist erstanden».

Dialogpsalmen har ändå mer än »Surrexit» påverkats av den gamla leisen. I den episka inledningen ha både strof 2 »Und wär er nicht erstanden etc.» och 3 »Und seit dass er erstanden ist etc.» hämtats från »Christus ist erstanden». Också strof 4:

»Es giengen drei heilige frauen
des morgens frü im tauen»

förekommer i en version av »Christus ist erstanden», betecknad år 1567 som »Ein gar altes Lobgesang auf Ostern» (se Fallersleben, a. a., s. 190).

Det finns alltså flera verser, som visa hän på en äldre påskhymn än »Surrexit» som källa, men man får ej glömma, att själva motivet: kvinnornas vandring till graven finnes i »Surrexit» och

[1] I *Zwei geistlich Ostergeseng*, Nürnberg 1544. Se WACKERNAGEL a. a., II, s. 738.

[2] Jfr K. MEISTER & W. BÄUMKER, *Das katholische deutsche Kirchenlied*, Bd. I, Freiburg 1862, s. 337.

[3] »Leisen» var en tysk kyrkosång, som uppstod därigenom att församlingens kyrieleisen» vid mässans litaniartade inledning ersattes med tysk text, varvid melodien bibehölls. Ännu finns spår av ursprunget i den vanliga refrängen kyrieleis», så också i den svenska dialogdikten (jfr v. FALLERSLEBEN, a. a., s. 22, 188 et passim).

likaledes ängelns uppträdande och tal till Mariorna. Det förefaller sannolikt med kännedom om det samband, som förut påpekats dem emellan, att själva incitamentet till motivets upptagande kommer från »Surrexit». Men detta har i dialogpsalmen fått sin särskilda utformning; här har inträtt en betydande utvidgning genom en förvandling av ängelns tillkännagivande till en utförlig dialog.[1]

En närmare analys av det dramatiska partiet erbjuder större svårigheter. Man tycker sig förnimma en genklang från den gamla psalmen »Es giengen drî fröulîn also fruo», som var mycket bruklig ännu under 1500-talet (se Fallersleben, a. a., s. 84) i dialogdiktens ord: »Erschrecket nicht und seit all fro denn den ir sucht, der ist nicht do». Härmed kan man jämföra följande passus i den medeltida tyska påskdikten: »Ir fröulîn ir solt erschrecken nit den ir souchet den vindet ir nit». Men med detta är ej det dialogmässiga inslaget förklarat.

v. Fallersleben (a. a., s. 357) antar, att dialogpsalmen är: »ein Überrest aus einem Osterspiel», men han ger inga som helst bevis för denna hypotes. En undersökning av de påskdramer, som finnas i Tyskland, dels de latinska (= de liturgiska), dels de tyska[2], bestyrker på det hela taget icke denna uppfattning. De latinska påskdramerna ha sin fasta form med »Quem quaeritis» som kärna. De äldre tyska spelen äro vanligen dubbelspråkiga; dels sjunges »Quem quaeritis», dels talas tyska verser, som endast äro utförligare omskrivning av den latinska texten (se Creizenach, a. a., I, s. 103). Men även när påskdramerna släppt latinet helt och hållet, bibehålles dock alltid samma »formulär».[3]

Om nu dialogpartiet i vår dikt skulle vara hämtat från något verkligt latinskt eller tyskt påskdrama, förefaller det mycket egendomligt, att det givna schemat skulle så omrangerats. Mest frapperande är onekligen frånvaron av »Quem quaeritis» och »Jesum Nazarenum» eller dess tyska omskrivningar; likaså är det fullkomligt mot regeln, att visandet av graven föregår uppmaningen till kvinnorna att framföra budskapet till apostlarna.[4]

---

[1] Det finns ingen möjlighet att i de versioner, som sakna Mariornas tal, söka någon länk i utvecklingen från »Surrexit».

[2] Se L. Wirth, *Die Oster- und Passionsspiele*, Halle a/S., 1889.

[3] Efter vad jag kan se, avviker endast Donaueschinger passionsspel (Mone, a. a. II, Karlsruhe 1846, s. 349 f.) från schemat.

[4] Här ligger en avgjord olikhet mot bibeln såsom Milchsack, a. a., s. 53 framhåller.

Men i alla dessa punkter ansluter sig dialogen i stället till bibeln. Förloppet ges på så sätt som Matt. 28,5 f. framställer det: »Nolite timere vos (str. 7) scio enim quod Jesum qui crucifixus est quaeritis; non est hic, surrexit enim sicut dixit (str. 9); venite videte locum ubi positus erat dominus (str. 11, 13). Et cito euntes dicite discipulis eius quia surrexit (str. 17), et ecce praecedit vos in Galilaeam, ubi eum videbitis (str. 15)».

Enligt min uppfattning torde alltså dialogpartiet bygga direkt på bibeln; det hette också i 1544 års tryck (om hela dikten) »aus den alten Gesengen und *Euangelio*». Men bibeln saknar alldeles »repliker» från Mariornas sida; dialogen åter är »auf frag und antwort gestellet», en process, som underförstått betecknas som relativt ny i förhållande till »den *alten* Gesengen etc.». Något samband med påskdramatiken antydes ej alls. De nytillkomna momenten — Marias inlägg — behöva på det hela taget ej någon särskild förklaring, de innebära ingen som helst mera betydande tillsats till bibeln, de utgöra nästan alla ett ensartat upprepande av frågan: »var är Kristus, var finner jag honom?».

I slutet kan man dock få en viss anknytning till påskdramerna. Efter själva samtalet vänder sig Maria »zum Volk»: »Nun singet all zu dieser frist erstanden ist der heilig Christ», varefter »Gemein» stämmer upp den gamla påskpsalmen.

Nu är det ett faktum, att »Christus ist erstanden» sjöngs i de flesta påskdramerna[1] och vanligen som en avslutningshymn, vari alla instämde. Men icke blott häri består likheten, i påskspelen uppmanar också en av de spelande folket att sjunga hymnen. I t. ex. ett påskdrama från Erlau (Kummer, a. a., s. 89) heter det:

»Petrus dicit ad populum:
— — — — — — — —
und singt all geleich
in allen christenlanden,
Christ sei erstanden
von des todes panden».

Här föreligger utan tvivel en reminiscens från påskdramatiken. Såsom föregående undersökning synes giva vid handen, är dialogpartiet i övrigt endast en omformning av bibelverser till dialog — under visst inflytande från »Erstanden etc.» — utan närmare över-

[1] Se *Erlauer Spiele,* utg. av K. Kummer, Wien 1882, s. 89.

ensstämmelse med det egentliga påskdramat. Någon översättning av ett latinskt liturgiskt påskdrama synes dialogpsalmen icke vara. Vad dess utförande beträffar, är det ju tänkbart, att den i sitt hemland sjungits med en viss dramatisk aktion, men så sent som psalmen faktiskt föreligger i Sverige, är ett dylikt tillvägagångssätt icke sannolikt här. De katolska påskceremonierna voro vid 1600-talets början förtvinande, om de överhuvud funnos kvar.

På tal om passionssången har det framhållits, att den under 1500-talets slut och 1600-talets början allt populärare »discant»-(= flerstämmiga) sången medförde ett ökat *musik*dramatiskt inslag i kyrkosången. I Västerås stiftsbibliotek förvaras ett Rostockertryck[1], som visar, att också dialogpsalmen — på tysk botten — omdanats för att passa denna moderiktning och i sådan form använts i Sverige. Trycket innehåller nämligen en lågtysk version av just vår dialogpsalm, satt för fyra stämmor (»Quattuor, cum Choru & Maria»). Före tenorpartiet står en anvisning, att ängelns tal sjunges av två röster (»duorum vocum cantibus»). »Voces» har här tydligen sin ursprungliga betydelse och betyder ej »stämmor» av sammanhanget att döma. Huru många röster, som sjungit Maria, upplysa ej stämböckerna om. Med de notiser, som finnas till hands, kunna vi i alla händelser — detta på grundvalen av denna nyare »discant»-sång — konstatera, att en viss »dramatisk» fördelning av stoffet ägt rum med dialogpsalmen i Sverige.

[1] »Vyff geistlike olde Ostergesenge ... Mit 4 Stemmen, gesettet van Euchario Hofman Franco Heltpurgensis Stralsundischen Cantor» (odat., början av 1600-talet, Rostock), 4 stämböcker, av vilka två sakna text. Trycket förvaras i mus. samlingsband n:r 2. Vissa anteckningar i notskriften tyda på användning i den svenska skolan.

NYA AKTER I RÄTTEGÅNGEN OM GILLIARE KWAAL

LUCIDOR I EGENHÄNDIGA INLAGOR TILL SVEA HOVRÄTT

AV

FREDRIK SANDWALL

Det är ett rätt märkligt förhållande, att en så ryktbar, redan av samtiden så omtalad, läst och beundrad poet som Lucidor kunnat gå igenom livet så okänd med avseende på sin yttre existens. Redan hans yngre samtid visar sig sakna kännedom om hans födelseår, hans födelseort och hans börd samt har mycket förvirrade föreställningar om hans liv och öden och personliga förhållanden. Hans skrifter, som Andersin under titeln Helicons Blomster samlade och år 1689 utgav, fjorton och ett halvt år efter hans död, bilda en ganska stor diktbok på sju språk. Men man har ej kunnat uppvisa en rad, skriven av hans egen hand. Den enda samtida teckningen av honom har Samuel Columbus givit i 'Mål-roo eller Roo-mål', några sympatiskt formade, livfyllda anekdoter om den originelle mannen, som gick sin egen väg och sjöng sina egna visor på egna melodier. Lägger man härtill, att man också visste tala om en stor process, som han varit invecklad i med anledning av sitt brudkväde Giljarekval, att detta senare blev konfiskerat och att Lucidor den olycklige mötte döden i envig på en källare i Stockholm, ovisst vilken källare och ovisst för vems hand, så har man i det närmaste uttömt, vad tryckta och otryckta källor under ett par hundra år ha att meddela av faktiska upplysningar angående hans person.

Detta har icke berott därpå, att Lucidor så att säga stått utanför intressena eller att han icke lockat till bekantskap. Förhållandet

är det motsatta. Traditionen tog tidigt med iver hand om honom. Obesvärad av alltför många fakta, har sägenbildningen under årens gång spunnit en synnerligen rik flora av myter kring hans gestalt. Hans dikter och Columbus' anekdoter ha omhändertagits, uttolkats och utlagts av nämnde och onämnde. Historien om sägenbildningen kring hans börd, hans liv och personlighet är lång och hart när otrolig i sin fantasistyrka. Även litteraturhistorien har i brist på fakta nödgats i äldre tid röra sig med dessa myter som material för teckningen av hans bild.

Lucidors historia har visserligen ännu många dunkla punkter. Men i någon mån skingrades dimmorna två hundra år efter skaldens död, då år 1872 på Stockholms rådhusvind hittades kämnärsrättens och rådstuvurättens protokoll för åren 1669, 1670 och 1674. Det var protokollen rörande rättegången om Lucidors bröllopsskrift Giljarekval 1669 och 1670 och om hans död i enviget på källaren Fimmelstången vid Kindstugugatan år 1674. Därmed löstes hemligheten kring hans närmaste härkomst och hans död. Handlingarna lämnade också ypperliga bidrag till skaldens karakteristik. Först år 1898 kunde E. Wester bestämt meddela hans födelseår, 1638, genom vederbörlig anteckning om hans dop i S:t Nicolai dopbok för detta år.[1]

Ovannämnda rättegångshandlingar, som ungefär samtidigt spårades av A. G. Ahlqvist och Birger Schöldström, offentliggjordes i referat eller sammandrag av den senare.[2] Handlingarna inför kämnärsrätten och rådstuvurätten rörande det av brudgummen, landshövdingen Conrad Gyllenstierna, som paskill och smädeskrift rättsligt beivrade 'Gilliare Kwaal' hava sedermera fullständigt och i texttroget skick meddelats av Schück.[3] Samtidigt offentliggjorde Schück, vad Svea hovrätts protokoll för åren 1669 och 1670 samt dess dombok för år 1670 hade att omförmäla angående detta mål, d. v. s. spridda anteckningar om hovrättens beslut och resolutioner i ärendet samt den slutliga domen.[3]

Själva processhandlingarna i hovrätten hava eftersökts men

[1] *Bidrag till Lars Johansson Lucidors biografi, Samlaren* 1898.

[2] *Svenska familj-journalen*, 1872, s. 305 ff.; *Lars Johansson Lucidor, En litterär studie*, Sthlm 1872. Jfr A. G. AHLQVIST i *Aftonbladet* 1872 n:r 264 (och *Ny illustr. tidn.* 1876 n:r 43) samt SCHÖLDSTRÖM i en efterskrift i sistnämnda studie.

[3] *Lucidors Gilliare-Kval*, i *Bibliogr. och litt.-hist. anteckn.*, Upps. 1896. Där ha ock meddelats ännu bevarade handlingar i det efterspel, som rättegången om Gilliare Kwaal erhöll 1689, då Helicons Blomster utkommit, och som slutade med diktens indragning, varför exemplaren av Helicons Blomster i allmänhet sakna densamma, det s. k. B-arket.

ansetts vara förlorade (Schück cit. st.). De finnas emellertid bevarade i *Liber causarum för år 1669* i Svea hovrätts arkiv. Det är en betydande dossier, innehållande *Acta: Landzhöfdingen Wälborne H:r Conradt Gyllenstierna emot Larß Johanßon angående een brölopzskrifft.*

Dessa acta giva ej blott en fullständig redogörelse för Svea hovrätts åtgöranden i form av protokoll dag för dag, då målet handlades inför rätten, varvid även närvarande ledamöter i varje fall antecknats. De meddela överhuvud taget allt, som i målet förekommit från den 8 dec. 1669, då Kungl. Maj:t i rådet i skrivelse till hovrätten befallde denna att se till, att saken på behöriga rum och ställen utan dröjsmål lagligen måtte avhjälpas, till den 22 juni 1670, då hovrätten fällde sin dom, varmed parterna skulle »wara aldeles åtskillda».

Processen inför hovrätten fördes nästan uteslutande i skriftlig form. Parterna framträda i sina skrivna inlagor. Därigenom framträda de skarpare och klarare, än vad fallet skulle varit i ett på deras muntliga anföranden byggt, mera opersonligt färgat protokoll. Detta gäller ej minst Lucidor. Även då denne i vissa fall använder skrivare, äro inlagorna uppenbarligen alltid från början till slut arbete av hans hand. Skrivaren blott renskrev ett skaldens koncept som förlaga. Lucidor var sin egen advokat. Åtskilliga av handlingarna äro egenhändiga, på ett par har han t. o. m. satt ett 'med egen hand', *m*(anu) *p*(ropria), efter sitt namn, ett förhållande, som ökar intresset, då man hittills, mig veterligt, saknar varje minsta prov på Lucidors handstil.

För närmare kännedom om själva brudkvädet Gilliare Kwaal, som överräcktes den 18 nov. 1669, och dess historia kan hänvisas till den nyaste, kommenterade upplagan av Lucidors samlade dikter.[1]

Den långvariga rättegången inledes med följande, enligt registratorns anteckning å handlingen, den 9 dec. 1669 till Svea hovrätt av landshövding Conrad Gyllenstierna inlämnade supplikation[2]:

---

[1] *Samlade dikter av Lucidor,* utg. av FREDRIK SANDWALL, i *Svenska förf. utg. av Sv. Vitterhetssamf. IV,* texten s. 121, kommentaren s. 136.

[2] Ej återgiven av SCHÜCK, såsom icke ingående utan blott omnämnd i de av Schück följda ofullständiga Svea hovrätts protokoll för år 1669.

Höghwälborne Grefwe Sweriges Rijkes Drotzet Höghwälborne H:r *Præsident* så och Höghwälb:ne H:r Rijchz och HoffrättzRådh medh dee Wälb:ne, Edle Wällb:ge, Ehreborne Högwijse och Lagfarne Herrar H:r *vice Præsident* och *Assessores* samptligen.

Denne Högl. Kongl. Swea Hoffrätt iagh tiänstödmiukeligen förorsakes medh stoor klagan *insinuera,* hurusom en perßon Lars Johanßon benämbd hafwer sigh vnderstådt oppå min hedersdagh uthj deras May:ter, may:ter Konungens och Drottningens närwaro uthdelt en grof och ohöfligh smädeskrifft under en titul af en brudhskrifft hwar uthj hehla *familien* Gyllenstiernorna och iagh i synnerheet mycket *calumnieras,* så at iag wordit nödhtwungen der öfwer migh beklaga, för min alldernådigste Konung och öfwerheet, der denne min underdånigeste klagan är medh Hög Kongl. n:de *attenderat,* och hijt till denne Kongl. Rätten *remitterat* som innelychte Kongl. *remissorial* klarligen förmähler; Alt derföre är till denne Högl. Kongl. Hoffrätten min tiänstödmiuke begäran, dett denne *calumniant* kunde forderligast förekomma, effter iagh i vnderdånigt föllie af Kongl. May:ts *ordre* står hehl reeseferdig mig till mitt höfdingedömme at förfoga och andra sådana ähreförklenare och Kongl. M:tz *placatz* förbrytare till werckeligit *exempel* afstraffat blifwa. Der emot iag städze ähr och förblifwer

Den Högl. Kongl. Hoffrättens
tienstödmiuke
Conrad E. Gyldenstierna.

Det i Gyllenstiernas inlaga åberopade och inneslutna kungl. remissorialet återfinnes också bland målets 'Acta' i 'Liber causarum 1669' i original, med egenhändiga underskrifter, utfärdat dagen förut, alltså den 8 dec. 1669[1]:

CARL medh Gudz Nådhe, Sweriges, Giöthes och Wendhes Konung och Arffurste, Storfurste till Finlandh, Hertigh uthi Skåhne, Estlandh, Lijfflandh, Carelen, Brehmen, Vehrden, Stettin, Pommern, Caßuben och Wendhen, Furste till Rhugen, Herre öfwer Jngermanlandh och Wißmar; Så och Pfaltzgrefwe widh Rhein i Beyern, till Gulich, Clewe och Bergen Hertig.

Wår synnerlige ynnest, nådige willia och benägenheet medh Gudh Allzmechtigh. Emedhan som Troo Män H:r Rijckzdråtzet, *Præsident,* Rijckz- och Håffrättz Rådh och samptl:e *Assessores,* oppå Landzhöfdingens Wälborne *Conradt Gyllenstiernas* klaglige angifwande, dhen persohn, som honom medh en *injurieus* skrifft hafwer hårdt angripit, sitter i wachtmestare cammaren fengzliger insatter, emoth hwilcken Landzhöf:n ähr

[1] Hos SCHÜCK (cit. a. s. 17) i referat enligt riksregistraturet.

förorsackadh in för Retta saaken att uthföra och sin *defension* lagligen söckia, hwaruthinnan han på denne orthen inthet kan lenge förtöfwa, efftersom dhet ähr så sent på åhret, och han nödgas sigh her ifrån öfwer åth Wijborgh till sine embetes *affairer* att skynda; hwarföre ähr Wår Nådige willia och befallningh, dhet J dhen förordningh giöre, att bem:te saak på behörige rum och stellen, medh alfwarsam *animadversion* effter hans förtienst och andre *calumnieuse* menniskior till warnagell, *judicialiter* forderligest uthan drögzmåhl afhulpen blifwer, och Landzh:n icke må i någon måtto hindras och oppehållas. Her medh befalle Wij Edher Gudh Allzmechtigh synnerligh nådeligen.

Aff Stockholm d. 8. *Decemb. A:o* 1669.

Vppå högstbe:te H. K. M:tz resp. Wår Elskel. K. H:r Sons; Så och Allernådigeste Konungz och Herres wegnar

Hedeuig Eleonora.

Per Brahe
Greffe till Wißingzbårg
S. R. Dråtzet.

C. G. Wrangell
S. R. Marsk.

Gustaff Otto Stenbock
S. R. Amiral.

Sten Bielke
vthi R. cancel. ställe.

Gustav Baner
uthi R. skattmestarens stelle.

Redan den 10 december upptogs målet till behandling:

Anno 1669. d. 10 *Decembris. Vice Præsidenten* Herr Arfvidh Ifvarson[1], Oluff Berling[2], Johan Lagercrona[3], herr Axel Rosenhahne[4], herr Lennart Mörner[5], Gotthard Strich[6], Magnus Larßon[7], Johan Bure[8], Magnus Utter[9], Jonas Rothoff[10].

---

[1] Arfvid Ifvarson Natt och Dag, vice president i Svea hovrätt 1663—1683.

[2] Olof Mårtensson Enecopiander, 1652 adlad Berling, assessor 1653—1679.

[3] Johannes Munthelius, 1653 adlad Lagercrona, assessor 1654—1674, 1652 gift med Margareta Utterclo, syster till Johan Utterclo (Utterklou), vars bröllop med Ingrid Boij den 4 febr. 1672 Lucidor firade med 'Astrilds Skall-Gång'.

[4] Axel Rosenhane, assessor 1663—1675, bror till Beata Rosenhane, vilkens bröllop med Erik Ribbing Lucidor den 29 aug. 1671 »plichtwürdigst» celebrerade med brudskriften 'Kärleekz-Frucht' (Sv. Vitterh:samf:s uppl. n:r XVII).

[5] Lennart Mörner, assessor 1666—1675.

[6] Gotthard Strijk, f. 1634 i Stettin, assessor 1666—1688, har Lucidor »skyldigst» ägnat bröllopsdikten 'Apollos Domm' den 12 febr. 1673 och hans syster Elisabet Juliana Strijk »willigst» det berömda gravkvädet »Oundwijklige Dödens Öde» den 30 juli 1671.

[7] Magnus Larsson, assessor 1658—1674.

[8] Johan(nes) Bure(us), prof. i Upps. 1650—1664, assessor 1664—1672.

[9] Magnus Utter, 1692 adlad Utterhielm, assessor 1664—1693.

[10] Jonas Rothoff, 1675 adlad Rothåf, assessor 1668—1674, 166(8) gift med Helena Trotzig, dotter till den rike bergsmannen vid Stora Kopparberget Anton Johansson Trotzig och brorsdotter till den Johan Trotzig, till vilkens bröllop med Margareta Funck den 16 juni 1672 Lucidor som »Wäll önskand Wän» skrev 'Astrilds Grufwe-Gång'.

Samma dagh föredrogz Landzhöfdingens welborne Herr Conradt Gyllenstiernes inkomne *supplication,* deruthinnan han sigh beropar oppå Hans Kongl. May:ttz wår allernådigste Konungz och Herres *remissorial* till denne Kongl. Hoffrätten, at optaga saken emellan honom och een persohn Lars Johanßon, angående een smädeschrifft, han oppå Herr Landzhöfdingens hederßdagh, j deres May:tters Konungens och Drottningens neruaru, hadhe vnderstådt sigh at uthdeela medh tienstlig begeran denne *calumniant,* för Herr Landzhöfdingens förestående reesa skull, ſorderligen måtte förekomma, och andre sådane ähreskiemmare, sampt Kongl. May:tz *placatz* förbrytare till wahrnagell, alfuarligen affstraffas.

Kongl. May:ttz breff af d. 8. *huius* bleff föreläsit, huaruthinnan denne Kongl. Rätten j nådher befalles, at låta denne saak oppå wedherbörlig orht och ställe ofördröyeligen optagas och uthan drögzmåhl effter Lars Johanßons förtienst andre sådane *calumnianter* till wahrnagell, *iudicialiter* afhielpas.

Resolut. Kongl. Rätten *remitterar* denne saak till Vnderrätterne her j stadhen, att der effter Kongl. May:ttz allernådigste *ordres* uthan opskooff optagas, ransakas, och som lagh och stadgar förmå, afdöhmas.

Kämnärsrätten handlade målet på sammansträden den 11, 13 och 15 (,17 och 18, se nedan s. 105 not 2) december samma år. Protokollen från denna kämnärskammarens förundersökning[1] ha, såsom ovan angivits, in extenso meddelats av Sckück och refereras här blott i den omfattning, som är nödvändig, för att man skall kunna med full förståelse följa sakens utveckling inför hovrätten.

Gyllenstierna företräddes av 'Hoff Auditeuren S:r Samuell Croningh'[2]. Anklagelsens innebörd framgår av Kungl. Maj:ts och Conrad Gyllenstiernas ovan anförda skrivelser. I ett avseende var poeten utan vidare förfallen till straff. Han hade utan att vara ombedd skrivit sitt Giljarekval. Därmed hade han förbrutit sig mot Kungl. Maj:ts nådiga 'Stadga och Påbudh / öfwer åthskillige Mißbrukz och Oordningars affskaffande widh Ridderskapets och Adelens Troloffningar / Bröllop / Gästebudh / Barndop och Begraffningar' den 19 dec. 1668, där stadgas: 'Til thet Fiortonde: Ingen skal fördrista sigh / om han icke warder bedin / skriffwa någon Graffskrifft / widh 12

[1] *Stockholm stadz cämnere cammars protocoll pro anno 1669,* Stockh:s rådhusarkiv. Preses i rätten för detta år var rådmannen SVEN TÖRNER, vilken senare, i hovrättshandlingarna för den 12 febr., omnämnes såsom kautionsman för Lucidor. Bisittare voro enl. prot. kämnärerna och e. o. rådmännen JOHAN BIUGGE, HANS KOHLMETHER och HINDRICH MURMAN, d. v. s. Meurman (Mürman, Myrman; uttalas Mörman), vid vilkens begravning den 29 sept. 1672 Lucidor »effter begäran» och under pseudonymen »En Wän» skrev gravskriften 'Wän i Nöden, Wän i Döden'.

[2] I *Uppsala universitets matrikel* inskrevs den 2 okt. 1658 'Salomon Olai KRONING, Ostrogothus'; prostson från Vimmerby; advokat i Stockholm.

Daler Sölfwermynts böter. Om Brudhskriffter / Nyåhrsskriffter / alle andre Tiggiare skriffter / och thet Bättlerij / som skeer medh Stamböker / item om Tiggerij aff hwariehanda slagz Folck / såsom Tromslagare / Pipare / Siungare / Kutskar / Kockar och gemeene Folck medh Maijstänger / wari samma Lagh'.[1] Lucidor ville taga på sin ed, att han ej känt till ovannämnda stadga, men underkastar sig i underdånighet vederbörlig straffpåföljd. Däremot förnekar han, att skriften är eller kan tolkas som en paskill eller smädeskrift. Han hade med densamma endast velat förhöja bröllopsglädjen och skaffa sig själv »öfwningh i dhet swänska språket, sitt [hans] modhers måhl».

Ombudet hade, för att göra L:s onda avsikt tydlig, sökt göra gällande, att Lucidor »medh serdheles flijt» utspritt smädeskriften bröllopsdagen. L. kan då redogöra för skriftens tillkomst på uppmaning av tyske studenten Johan Prillwitz, på vilkens anmodan han tre månader förut också författat brudkvädet 'Bruhd-Fakla', med underrubriken 'Gilliare Kuaal', till brudgummens broder Christopher, att denna skrift, 'Gilliare Kwaal', blott vore en fortsättning av den nämnda, som Prillwitz framlämnat och för vilken han honorerats med 10 rdr i caroliner jämte tack, att den överräckts av studenten Johan Berg, som hade anställning hos Stiernhielm på antikvitetskollegiet, och i sista hand mottagits av brudgummens broder, nämnde Christopher. Detta intygas av Prillwitz och Berg. För att visa, att han hade gott samvete och ej ville dölja sig bakom pseudonymen, hade Lucidor, »sedhan dhe begynte thala illa om hans skrifft», »vndher sitt ägit nampn skrifwit Herr Gyllenstierna till» samt låtit en student Strobelius överlämna brevet och därjämte tvenne exemplar av kvädet, varvid Gyllenstierna sagt sig skola vilja betala hans (Lucidors) omak. Han hade sålunda icke dolt sig som en ohederlig och skumrädd paskillant.

En svår anklagelsepunkt och ett bevis för skriftens natur av smädeskrift ansåg Croningh den omständigheten vara, att Lucidor »inthet hafwer förvndt Herr Gyllenstierna och dheß frw dheras rätta titlar vthan dhem mutilerat och afstumpat», varpå Lucidor genmäler, att detta hans Gilliare Kwaal var en fortsättning på broderns, Herr Christophers, ovannämnda bröllopskrift, att han där satt ut alla vederbörliga titlar och gårdar, till vilka Herr Christopher skrev sig, att han icke heller fullt visste, huruvida Herr Conrad

[1] JOHAN SCHMEDEMAN, *Kongl. stadgar, bref och resolutioner ifrån åhr 1528 in til 1701 ...*, Stockh. 1706, s. 549 ff.

skrev sig till andra gårdar än brodern, att den engelske ambassadören Charles Howard, earle of Carlisle, som han hyllat i ett kväde den 29 sept. 1669, fått nöja sig liksom Herr Conrad med ett »etc. etc.» efter namnet, »som lijkwäl wäl ähr blifwit vthtydt», att »vthi titlar till konungar plägar sättias effterst etc. etc.», att det slutligen »waar någon hast om», varför »booktryckiaren badh hoonom giöra een hållensk titel», vilket ock boktryckaren Niklas Wankijf inför rätten intygar.[1]

Att Lucidor var »een oförskämdh calumniant och ähreskämmare», framgick enligt Croningh även därav, att Lars Johansson valt pseudonymen *Lucidor*, i ty att denna skulle betyda »så myckit som *Lux de or*», vilket alltså motparten synes tolka som 'ljus av guld', 'Gyllenljus', alltså 'Gyllenstierna', varigenom Lars Johansson »icke allenast min Herr principal och dheß frw, vthan dheras familia, Gyllenstiernorne, medh sin grofwa allusion myckit stoor schympf tillfogat». Härtill kan Lucidor genmäla, att »dhet ordhet Lucidor hafwa många poeter för hoonom brukat»,[2] att han redan den 8 dec. 1668 i gravskriften över Conrad Falkenberg kallat sig '*Lucidor* dhen medhlijdandhe'[2] och att han således »inthet medh dhet ordhet alluderat till Gyllenstiernornas nampn». Även epitetet '(Lucidor) *Then Olyklige*' misstänktes syfta på brudgummen och hans olyckliga giljarekval samt på »querellet» (duellen), som Gyllenstierna skulle hava haft, tydligen för brudens skull, och som Lucidor skulle i sin skrift »mentionerat» om, nämligen då han talar om, att den svartsjuke giljaren sänder stad »wijg-breew» till rivalen, fast sedan hans »hare-mohd» ej svarar mot den stolta utmaningen. Lucidor svarar genom att framlägga brudskriften den 29 okt. 1668 till Thomas Pehrman, »dher i han kallar sig olyckeligh».[3]

Härmed äro vi inne på rättegångens kärnpunkt, blott dunkelt, försiktigt och med lätt hand berörd inför kämnärsrätten, varför man icke hittills kunnat få full klarhet i sakens sammanhang med stöd av de tillgängliga handlingarna. Poeten misstänktes vara mutad till handlingen, vara en av Gyllenstiernornas fiender bestucken äreskämmare. Men saken var ömtålig, och man blott antydde dunkelt an-

[1] Detta gäller originaltrycket till Gilliare Kwaal. I *Helicons Blomster* (1688 eller, rättare, 1689) och i omtrycket år 1707 av det 1689 konfiskerade B-arket äro titlar och gårdar fullständigt utsatta (se f. ö. Lucidors *Saml. dikter*, cit. st.).

[2] Se *Saml. dikt.* cit. uppl. kommentaren till s. 86 rubriken.

[3] Pseudonymen där är 'Asthold. Skaldkiär. den olycklike' (se *Saml. dikter* cit. uppl. s. 79 och kommentaren dit (s. 94) samt till s. 86 rubr. (s. 105 f.)).

stiftaren. Redan vid första rättegångssammanträdet, den 11 dec., frågar rätten, oförberett och till synes alldeles bredvid sammanhanget, »om någon hafwer instigerat hoonom till skrifwa». Vid nästa rättegångstillfälle begärde Croningh, »att Lars Johanßon skulle säija vth hwem dhet ähr, som dhe skola hafwa mißtänckt, att hafwa hoonom bestuckit, elliest hölle hans herr principal Lars Johanson för sin man». Den 15 dec. slutligen kommer Conrad Gyllenstierna själv upp i rätten, »berättandhes iblandh annadt, att han håller Lars Johanßon för een calumniant och ähretiuf, och att han i heela skrifften meenar och skympfar bådhe hans och hans frws familier, hälst effter han skall weetat af någon handell, som emellan hoonom och Grefwe Duglas skall waara föreluppen, begäärandhes, att han, Lars Johanßon, måå på dhet högsta blifwa afstraffat». Kaptenen Jacob Forbuss har ett upplysande vittnesmål. Han hade besökt Lucidor, då han satt fängslad i vaktmästarekammaren i slottet. Härvid hade poeten klagat över att hans dikt illa utlagts och att »dhe säija hoonom waara bestucken». Regementskvartermästaren Erich Klangh hade då yttrat: »dhet hafwer iagh hhöördt af månge, att dher han [Lucidor] wille säija, hwem hoonom hadhe bestuckit, kundhe han slippa, och dhe hadhe mißtanka på Grefwe Duglatz». Klangh var emellertid en försiktig man och »nekadhe [nu inför rätten] aldheles sigh weeta så thalt hafwa, effter han waar drukin». Johan Printz förmäler, att han genast själv fått det intrycket, att Lucidor icke allena skrivit »dhen picquante skrifften» och att han sedan »höördt af 100 menniskior, att dhet waare ett pasquill». Enligt Lucidor hade Printz också sagt till honom, att »dhe meena Duglas skola hafwa bestuckit edher», och senare, att det icke var någon fara för Lucidor, »uthan dhen läära dhe knipa, som hafwer bestuckit edher», Johan Printz är emellertid lika försiktig och klok som Klangh. Han är rädd för att komma i skottlinjen. Greve Douglas' namn säger han sig aldrig hava nämnt.

Lucidor »betygar sigh tillförendhe aldrigh hafwa sedh Herr Conradt Gyllenstierna». Han »neekar sigh weetat af någon querelle, som Herr Conradt Gyllenstierna skall hafft hafwa, dhet han wille medh eedh bekräffta». Efteråt hade han väl hört folks tal, »att Grefwe Duglas skall hafwa slagitz» och att man misstänkte honom vara bestucken, »dher doch han af ingen människia, hwarken högh eller lågh, ähr till sådhant inthalt». Om Douglas yttrar han:

»dhet ähr dhen Herren iagh aldrig een gångh kom nähr». Till sist gör Croningh en finurlig reträtt i den ömtåliga saken, sägandes, att, emedan nu Klangh nekar sig hava nämnt Douglas' namn och Lars Johansson således ingen sagesman kan uppge, »han då sielff måå dherföre ståå och bevijsa, att Landhzhöfwdingen skall hafft Duglas suspect», d. v. s. misstänkt Douglas som den bakom stående bestickaren.

Ingen behöver betvivla Lucidors uppgifter. Han hade först den 28 juli från Uppsala anlänt till Stockholm.[1] Den 17 augusti hade han i 'Bruhd-Fakla' till Cristopher Gyllenstiernas bröllop börjat sitt 'Gilliare Kwaal', skildringen av en friares vedermödor, »och Herren togh dhet wäl up». Nu hade han den 18 november »continuerat» detsamma i samma anda. Dikten är käck och buren av ypperligt humör. Den är visserligen för att citera Magnus von Celse »mot fruentimmer mycket bitande och owettig, item mot cavaillerer»,[2] men det var icke det burleska raljeriet, som uppkallade den höga motparten till denna våldsamma stridsgång. Giljarekval hade tydligen väckt sensation och blivit allmänt samtalsämne i Stockholm. Sig ovetande hade Lucidor nämligen råkat beröra kritiska och redan förut av talet ivrigt omrörda punkter och stadier på Conrad Gyllenstiernas väg som giljare. Också framhåller Lucidor ständigt, att diktens ord och uppgifter omöjligen kunde tillämpas på brudparet utan skildrade mänskliga svagheter och passioner i allmänhet, under det att motparten vill driva den besynnerliga satsen, att då Lucidor satt brudgummens och brudens namn framför dikten och dedicerat densamma till dem, han ock måste hava applicerat dess innehåll på dem, i enlighet med vad »juris consulti såwäl som logici säija och fasthålla: Talia sunt subiecta, qualia prædicata demonstrant».

Saken ansågs tydligen så viktig, att kämnärsrätten ej kunde fälla dom utan hänsköt målet till magistraten:

Så emedhan dhenne Lars Johanßon anklagas hafwa dhenne skrifft *animo calumniandi* och sådedhes ett *pasquill* låthit vthgåå emoth Kongl. *placater*; Ty han här medh till dhen ähradhe *Magistraten remitteras*.

---

[1] Se Lucidors *Saml. dikter* kommentaren (s. 132) till hyllningsdikten till Charles Howard.

[2] *Lärde och berömmelige sv. mäns minnen*, handskr., K. B.

På den av stadens kämnärsrätt sålunda föranstaltade utredningen avkunnade magistraten sin dom den 10 jan. 1670:[1]

> Emellan Salomon Cröningh uppå Landzhöfdingens Wällborne H:r Conradt Gyllenstiernas wägnar kärande, och Lars Johanßon swarande, angående ett *scriptum,* som Lars Johanßon till Landzhöfdingens bröllop har låtit af trycket uthgå, och den samma uppå sielfwa bröllopzdagen, uti Hans Kongl. Maij:tz wår allernådigste Konungz och Herres, Hennes Kongl. Maij:tz Rijkz Enckiedrottninghens, Fürstlige perßoners och höga Herrars närwaru låtit *præsentera* och uthdela, hwar igenom brudgummen och bruden till deras heder och ähra skola wara *lœderade,* som klagas och twistas om, är Rettens uthslagh.

Ändoch Retten af holdne ransakningh och der utj författade omstendigheeter, klagan och geenswar, icke kan holla Lars Johanßons skrifft för hwilken han H:r Landzhöfdingens och hans k. huusfruus nampn satt, och på deras hedersdagh låtit uthdela, för något *pasqvill,* warandes sådant *scriptum generale, alludens ad passiones et vitia hominum in communi,* men icke till een eller annan persohn i synnerheet, mindre till H:r Landzhöfdingen och hans k. huusfruu, så wijda något fehl omröres, *applicerat* och lämpat, som fullmechtigen Cröningh *ex dedicatione* förnembligast *intendens* och påstår; Lijkwähl emedan Larß Johanßon samma skrifft emoth Kongl. Maij:tz ordning och stadga obedin och medh een ofullkombligh H:r Landzhöfdingens *titul,* som wijdh slijke tillfällen här i staden brukeligit är, låtit *publicera,* hwilcken och i några stycken befinnes wahra förargeligh, *offendera honestos aures* och *bonos mores,* gifwandes han således afwundz menniskiom och illwilliandom *occasionem calumniandi,* och andra enfalldiga anledningh till hwariehanda mißtanckar och dommar, som H:r Landzhöfdingens *reputation* icke tåhla kan eller bör, och sådant alt på hans heders och bröllopz dagh; Dy pröfwar Retten skiäligt att Lars Johanßon för ofwanbemelte *excesser,* eenkannerligen *ob petulantiam* och att han icke förr uth betäncht hwadh snack och tahl, oroo, förtreet och harm een sådan dicht under så höge och förnemblige brudfolckz nampn upwäckia kunde, förutan dett han medh fängelse hafwer plichtat, holla sig ifrån denne stadzens *societet* och gemenskap på åhr och dagh, medh förmaningh att han emedler tijdh anlegger sina gåfwor, *ingenium, studier* och förfarenheet till Gudz ähra, sin nästas upbyggelse och sin egen heders upkombst och förkofringh.

Att processen sedan fortsattes inför Svea hovrätt, har redan förut varit känt enligt hovrättens 'Protocoll pro anno 1670'.[2] Dessa protokoll fördes beträffande civila mål allt ifrån hovrättens början

[1] *Stockholms stads criminalprotocoll pro anno 1670,* Stockh:s rådhusarkiv. Även hos SCHÜCK cit. arb. s. 37 f.
[2] Meddelade av SCHÜCK cit. arb. s. 39—41.

1614, visserligen för äldsta tider mycket kortfattade och ofullständiga. Emellanåt refereras i dessa också ett och annat eller delar av ett och annat brottmål. Så har skett beträffande processen om Giljarekval, men så, att blott ett och annat av rättens beslut under processens gång liksom händelsevis kommit att inflyta. Det äldsta behållna protokollet i brottmål är från 1717.[1] Vem som överklagat magistratens dom har sålunda varit okänt,[2] och inga handlingar i form av parternas inlagor hava förelegat. *Liber causarum* för år 1669 innehåller emellertid alla acta i målet, även kämnärsrättens rannsakning och magistratens dom. Inlagorna föreligga dock därstädes ej ordnade i tidsföljd, de äro därtill ofta odaterade, och blott på en del är av vederbörande registrator inlämningsdagen återcknad, varför i vissa fall svårigheter uppstå och misstag kunna begås, då det gäller att riktigt infoga handlingen på behörigt rum i målets utvecklingsgång.[3] Processen i hovrätten börjar med att Conrad Gyllenstierna genom följande skrivelse av den 12 jan. 1670[4] överklagar magistratens dom:

Höghwällborne Greffwe S. R. Drotzette Höghwällborne H:r *Præsident*, Höghwällb:ne H:r Rijchz och Hoffrättz Rådh, Wällborne, Edle, Wällb:ge, Ehreborne Högwijse och Lagfarne H:r *vice Præsident*, och samptel. H:r *Assessores*.

Såsom den Högl. Kongl. Rätten hafwer täcktz gunstigast efterlefwa Kongl. May:ts nådigst medgifne *remissorial-ordres* härörande itt *scriptum* eller *passquill*, som widh mitt ächtenskaps inträdhe *divulgerades*, och bem:te saak åter *remitterat* till Vnderrätterna, hwarest saken är optagen, *examinerat* och ändteligen afdömbt; men som iagh befinner migh deruthinnan myckit *præiudicerat*, och medh bem:te domb icke benögt, som sielfwe *circumstantierne* och der på fölliande *consequentier* nogare lära wijsa, och närmare efftertänckiande gifwa: Hwarföre länder här medh till den Högl. Kongl. Hoffrätten min tiänstwänlige begäran och ansökiande, Högl. Kongl. Rätten gunstigest täcktes, Vnderrättens ransaakning och domb låta för sigh komma till wijdare skärskodhan, och effter opwijste skiähl, der på en *definitive* och rättmätigh domb meddehla,

---

[1] Se vidare ERIK MALMSTEN, *Anteckn. om Svea hovrätts arkiv*, Meddel. från Sv. riksarkivet N. F. I: 33—35, 1914, s. 126.

[2] Jfr KARLFELDT, *Minne af Lucidor, Sv. ak:s handl. för år 1909* s. 62.

[3] Avtrycket är bokstavstroget. Avvikelser ha skett endast en och annan gång beträffande interpunktionen, t. ex. uteglömd punkt vid tydligt meningsslut, samt angående den i handskrifterna ofta fullt regellösa användningen av stor begynnelsebokstav. Latinska lånord, som i manuskripten skrivits med latinsk stil, återgivas här i enlighet med den tidens sed i tryck med kursiv. Tillägg och förklaringar i texten sättas inom [ ].

[4] Enl. registratorns anteckning '1670 d. 12 Januarij insinuerat'; en onsdag.

serdeles at en sådan, som enom till sitt nampn och *existimation attaquerar,* må blifwa *exemplariter* straffat, och alt sådant till föllie af Kongl. May:ts nådigeste *intention* uthj nidgifne och förbem:te *remissorial,* hwaruthinnan förmerkes, slijckt eij böra ostraffat nedleggias, iämwäll rättwijsan till styrkio och befrämielse, at hwar och en sitt ährliga nampn må *olæderat* åthniuta och behålla, hwar emot iag den Högl. Kongl. Rättens öfwerbödige och hörsammeste tiänare stedze finnas och förblifwa skall

Denne Högl. Kongl. Hoffrättens

ödmiuke och willigste tienare

Conrad E. Gyldenstierna.

»Uhr fänglse d. 17 *januar* 1670», en måndag, sänder Lucidor till hovrätten följande skrivelse, som där registreras dock först den 18. Den är skriven av hans egen hand och bär f. ö. i alla avseenden hans särprägel, i stavning, ordval och medvetet konstfulla stileffekter.

Högborne Greffwe Sweriges Rikes Drotz ok Öfuerst *Justitiæ Præsident.*

Högwälborne Herre H. RikzRåd ok denne Höglofl. Kongl. HoffRättens *Præsident.* Så och Wälborne Wällbördige Högtäreborne Hög ok Wälwise Hög ok Wällärde Lahgfahrne Högstförståndige Herrar ok Män, samptlige Rikes HoffRätts Råd ok *Assessores.*

Huarföre jahg denne Högprißlige Kongl. HoffRätt mäd denne min bönskrift ålitar, skall som jahg otwiwelaktligen troor nogsamt kunnogt wara; nemblig huruledes jahg genom wälmeent owett, ok owettig wälmening, ey i nogen *labyrinth* eller willgång, utan heelt ok hållit uti fängsle råkat, huar jahg nu reda på siunde wikkan[1] (: med huad nöd ok elendigheet weet then Alwetande Gudh :) sutit, ok på thet jahg fulkomlig olyklig blewo, hafuer jahg emoot förmodan ok min oskulds förhopning ok wiße försäkran erhållit uti min saak en dom, som huruwäll han mihg uhrsaak giör dok likwäll (: mäd huad skiäll förhoppes jahg then Högstlofl. Kongl. HoffRätten siälff undrandes warder :) til et neßlig straff aff staden wiser eller förwiser, warandes aff min wederpart *criminaliter* anklagat, ther saaken aldrig wärt war en dommares ögon at bemöda.

Så som nu jahg så wäll efter gifne dom[2] hårt fängsles ok min oskuld genom tredubbelde dörer stenges ifrån frit förswaar, dy länder

[1] I K. Maj:ts ovan s. 36 f. anförda skrivelse till hovrätten av den 8 dec. 1669 förmäles, att Lars Johansson »sitter i wachtmestare cammaren fengzliger insatter». Enligt Lucidors tidsuppgift här angående sin fängelsetid hade han häktats före nämnda datum, säkerligen redan i slutet av november.

[2] Magistratens dom av den 10 jan., se ovan s. 43.

till thenna Högstlofl. Kongl. HoffRätt min diupstödmiuke bön at willa uti nåder behaga (: efter mihg ingin *appellation* eller wädning tilstädes[1] :) antaga thenne ringwärdige bönskrift ok saken granligen skiärskådandes min dom förbättra, på thet jahg ej, som reda altför mykkit för min oskyldigheet ok wälmening skeed, then nesa må undergå, som är at wara bilthoger uhr Stokholm; Jahg kunde nogsamt framstella min otwiklig ok oundwiklige *ruin,* som theraff förorsakas, iempt fleer *motiver* then Högstprislige Kongl. Hoffrätt the [thes ?] mehr at beweka, män som sanningen [är] bahr, ok oskuld ey någon ohrdkåpa höwer, dy beder iahg ödmiukligast mihg rätt wederfahra låta, ok i fall jahg brotslig finnes will jahg ey undraga mihg thet hårdeste straff, män som mitt egit samweet mihg uhrsakar alt så förwißar thenna Högströmlige Kongl. HoffRäts owildhuge ransakning dom-bättring; bediandes i medler tidh at nådigst måtte befallas at jahg ey så hård fängslad om dagen åt minstone mine saker ok bestelningar omhuxa kunde; Så twikar jahg ingalunda utan min oskuld skal en gång sool-lijk alla twiwelsmåln fördriwa ok mihg åt minstone mäd äran lijklig dö låta; Rättwisan warder som jahg förmodar mihg min bön ey för-neka ok jahg skall aldrig försumma at beflita mihg om at finnas in til grawen

Den Högstprislige Kongl. HoffRäts
ok the *respective* Herrars
aldra ödmiukeste ok
troskyldigste tiänare

Uhr fängsle d. 17 *januar*
1670.

Laße Johanßon.

Det lider ett stycke in i februari. Lucidor sitter alltjämt häktad. I det närmaste en månad har förflutit, sedan Gyllenstierna appellerade till hovrätten. Själv reste denne därpå till sitt landshövdingedöme i Finland, och hans fullmaktsinnehavare har begivit sig till Östergötland. De göra sig alltså ingen brådska med målet utan synas vilja hänsynslöst blott draga ut på tiden. Då inlämnar Lucidor följande skrivelse:[2]

---

[1] Enligt stadslagen, rådhstufwu-balker cap. III, skulle vädjan från borgmästare och råd till hovrätt ske »innan the otta dagha epter thet honom domber dömder war», i vilka åtta dagar publikationsdagen skulle inräknas (ISR. ARNELL, *Swerikes Stadz-Lagh*, s. 623; jfr *Rättegångs-Ordonantie* 1614, § 5). I förevarande fall skulle appellationstiden således hava utgått den 17 jan. kl. 12. Huruvida L. avsiktligt eller av ovetenhet försuttit fatalierna, kan ej avgöras. Han anhåller nu, att hovrätten i stället för en formlig appellation måtte mottaga denna hans 'bönskrift' med anhållan om 'dombättring'. I följ. skrivelse talar han dock om att han »i laga tijdh min [sin] böönskrifft låtit frambära».

[2] Skriften är odaterad. Ej heller har i hovrätten anteckning gjorts å densamma angående datum för dess inlämnande. Troligen har den av Lucidor uppsatts den 10 och personligen överräckts vid hovrättens session den 11 febr. (se nedan s. 48) och kanske därför ej diarieförts. Om den skrivits den 10 febr., skulle

Höghborne Grefwe, Sweriges Rijkes Drotzet, Höghwälb:ne Wälb:ne Wälb:ge Högh och WällEdle, Högh- och Wällwijse Herrar, *Respective* H:r *Præsident, Vice Præsident* och samptelige denne Höghprijßlige Kongl. Hoffrättz *Assessores;* Nådige, Högst-Högh- och Wällunnande Främjare.

Denne Högstprijslige Kongl. Hoffrätten hafwer iagh så ödhmiuckligsom börligst i laga tijdh min böönskrifft låtit frambära, angående then migh oskyldigen åbördade tillwitning, som Högwälb:ne H:r Conradt Gyllenstiernan, emoth min wällmeente brudeskrifft migh saackgifwit, diupstödmiuck-tackbärandes, at samma min ringwärdige skrifft i nåder af den högstprijßlige Kongl. Hoffrätten emothtagin [är].

Men såsom iagh nu reda i morgon 11. weckur i hårdeste fengsel och hächtelße först olagfördh, seen olagwunnin, endlig effter gifwen (: å min sijda så oförtient som neeßlige :) domb öfwer månadag *arresterat* suttit, föruthan något lijfzuppehelle, i stor kiöldh, större hunger, och störste lekam- och lijfspillo, så att min obotlig wälfärdh och helßes yttersta ända nu på åbegynte lychtan ståår; Altså måtte iagh öfwer all annor wåld-tåligheet förnimma, högh-wälb:ne H. Gyllenstiernas fullmachts hafwanden wara åth Östergiöthlandt reester, hwar af lättlig medh skiähl slutes at han ey annat söcker, än igenom sin otijdige frånwaru länga saacken, och min oskuldt uthkräfftandes, om möijeligit genom olidlige fängelse-plågor at dräpa; Dock liwnar ännu mit mäst afdödde hopp thenne Högstprijßlige Kongl. Hoffrättens owildhugnådige rättwijsa, hwilcken iagh härmedh diupt-ödhmiuckeligst knäfaller at för Gudz, thens högstes-högste rättferdigheet skull, genom min tillwitne saakz-affdömme min oskyldigheet uhr fängslät förlåßa, och i fall iagh straffwerdig finnes, som iagh alldrigh förmodar, lagh-billigen affstraffa; (: ty hårdare straff för een oskyldig eij finnes än then ädla tijdh[z], thet kiära lijff[z], och nödige welferdz oryggelige nötning :).

Om thenne Högstprijßlige Kongl. Hoffrätten kunnigt [wore], huru strängt iagh i fängslet hålles, så at iagh icke öfwer trädzgården träda tör, och således icke allenast ifrån mit uppehålles omhuxan, ifrån min förderfwade helßos bättring, och hwad det högsta [är], ifrån mitt skiähImätige förswar stänges, twiflar iagh intet, uthan den Högstprijßlige Kongl. Hoffrätten skulle ett nådigt medömkan medh een för sin egen wällmeening så länge och hårdt fengzladr menniskia hafwa, som iagh och i den fullsäckra och diupst-ödmiucke förhöppning lifwer, then Högstprijßlige Kongl. Hoffrätten warder min böön hörandes hooß Wälb:ne H. Ståtthållaren[1] nådigst förskaffa at iagh om dagen några timar må

Lucidors uppgift i skrivelsen, att han setat arresterad 'i morgon 11 weckur', förlägga hans häktning till slutet av november, lörd. den 27 nov. (jfr ovan s. 45 not 1). Han förmäler ju också, att han setat häktad 'öfwer månadag' efter given dom, vilket ock stämmer med den 10 (eller 11) febr. som avfattningsdatum. — Skriften är ej egenhändig, utom vad angår underskriften. Men stiliseringen är till alla delar för Lucidor karakteristisk.

[1] AXEL CARLSSON SPARRE, överståthållare i Stockholm 1665—1673.

kunna fengsel frij wara, helst at boota, eij een, uthan twå tree slag mig tillstötte siuckdommar, som och medh dhet allreförsta, min saack ransackad, effter lagh affdöma.

Förwäntandes för den skull höghwälb:ne H. Gyllenstiernas fullmachtsbärares Samuel Kröningz inlagde *supplic* och *protest* skrifft,[1] troor iagh otwiffelachtigen, den högste Gudh warder för den skull denne Höghprijßl. Kongl. Hoffrätten och hwar serdeles för sigh för sådan högh nådh nådigst wällsigna, och iagh medh böön och all menskmöyligh tienst migh yttermöda at lefwa och döö

Denne Högstprijßlige Kongl. Hoffrättens
diupst-ödmiuck och trooskyldigste
tienare
Laße Johanßon.

Efter allt att döma behandlade hovrätten, som synes hava haft samma mening som Lucidor om motpartens sätt att utan vidare blott låta tiden gå, denna inlaga den 11 febr., då Lucidor ock personligen inkallades:

Anno. 1670. d. 11. *Februarij. Vice Præsidenten* Herr Arfvidh Ifvarson, Oluff Berling, Johan Lagercrona, Her Axel Rosenhahne, Gotthard Strich, Michael Dubb[2], Magnus Schiller[3], Magnus Utter, Jonas Rothoff.

S. d. inkallades enn *student* Lars Johanßon, som haar schrifuit brudheschrifften öfuer Landzhöfdingen Welborne Her Conradt Gyllenstierna: ödhmiukeligen anhållandes af denne Kongl. Rätten ett forderligit vthslag eller och slippa så lenge sitt fengelse, till deß hans anklagare heemkomma.

Kongl. Rätten befalte at han skulle skaffa *cantion de judicio sistj*[4], så kan han slippa vth.

Den av Lucidor enligt följande protokollsanteckning till rätten dagen därpå inlämnade kautionsskriften finnes tyvärr ej i Liber causarum. Den har på hans egen begäran utlämnats till honom, sedan han åter arresterats. Det måste betecknas som ganska märkligt, att hovrätten ställer Lucidor på fri fot mot hans »ähras högsta förplichtan» som enda borgen och löftesman. Det är första men icke sista gången, som denna domstol med manlig och oväldig

---

[1] Torde åsyfta vad man då kallade supplic, revisionssupplic, revisionslibell, d. v. s. första inlagan i hovrätten i och för fullföljande av anmälda besvär över underrätts dom.

[2] Ang. de övriga ledamöterna se ovan s. 37. MIKAEL (MICHILL) OLOFSSON DUBB, assessor i Svea hovr. 1655—1674.

[3] MAGNUS SCHILLER, assessor 1655—1671.

[4] *Cautio de judicio sisti*, borgen för inställelse inför rätten på vederbörlig tid och kallelse.

rättrådighet visar sig vilja giva värn och rätt åt den »löske» poeten i hans ensamma strid mot mäktiga och inflytelserika vedersakare:

Anno. 1670. d. 12. *Februarij. Vice Præsidenten* Herr Arfvidh Ifvarson, Oluff Berling, Her Lennart Mörner, Gotthard Strich, Magnus Schiller, Magnus Utter, Jonas Rothoff.

S. d. Jnkallades studenten Laße Johanßon och berättade sig fuller hafua fått Rådhmannen wel:tt Sven Törner[1] till *cautions*mann för sigh, men effter han nu i går mist sin hustro, haar det intet kunnat skiee: *Insinuerar* fördenskull nu aller-ödmiukeligast een schrifft, deruthi han widh sitt lijfz och ähras högsta förplichtan, tillbiuder sig sielf *caution* at han ingenstädes wijka skall, förr än ett laga sluht j saken giörs.

Resolut. Kongl. Rätten togh saken j noga betenchiande och för skiähligt befann, at alldenstundh Laße Johanßon haar lenge suttit fengszlig uthj denne starcke kiölden, wederparten eller hans fullmechtig intet heemma, ey heller saken *capitall*, at han slipper vhr *arresten* emoht den ingifne *cautions*schrifft. Och befaltes *Auscultanten Ausenius*[2] gå till H. *Executoren* at sleppa honom vhr *arresten*.

Nu uppträder på arenan Conrad Gyllenstiernas broder Christopher som den befullmäktigade målsäganden.[3] Bakom står dock realiter alltjämt Croningh[3], som med sin hand[4] skrivit följande, av Christopher Gyllenstierna dock egenhändigt undertecknade inlaga till hovrätten. Skrivelsen är ej av Gyllenstierna daterad men väl försedd med å handlingarna övlig påteckning om inlämningsdatum, här '1670 d. 31 Apr. insin.[uerad]', en uppenbar, tydligen senare gjord feldatering med därav ock föranledd oriktig placering av inlagan i de samlade akterna. Den är författad och inlämnad före den 30 mars, något som framgår av här nedan anförd protokollsanteckning om ett hovrättssammanträde sistnämnda dag, då just denna Christophers skrivelse föredrogs. Den kan dessutom ej vara från den 31 april även av den anledningen, att Lucidor vid den tidpunkten åter satt i arrest. Nu, i slutet av mars, var han däremot, enligt hovrättsbeslutet av den 12 februari, på eget hedersord som borgen satt på fri fot, en omständighet, som oroade och framför allt förtröt Gyllenstierna:

---

[1] Sven Törner, f. 1620 i Östergötland, d. 1694, rådman i Stockh. 1661, vald till riksdagsman 1672 och 1675. Hans hustru i hans andra gifte avled, som synes, den 11 febr. 1670, begrovs den 4 mars s. å.; hennes namn okänt.

[2] Petrus Ausenius, auscultant i Svea hovr. 1668, vice fiskal 1671.

[3] Se Lucidors inlaga ovan s. 47 f., där Christopher G. kallas »fullmachts hafwanden» och Croningh »fullmachtsbärare».

[4] Enligt jämförelse med ett senare av Croningh utfärdat, egenhändigt skrivet intyg.

Höghwälborne Grefwe S. R. Dråtzet, Högwälborne H:r *Præsident,* så och Högwälborne H:r Rijcks- och HoffRättz Rådh, Wälborne H:r *vice Præsident,* Wälborne, Edle Wälb:ge Ehreborne, Högwijße och Lagfarne H:r *Assessores* sampl.

Ed:s *Excell*:tier och denne Höglofl. Kongl. Swea HoffRätt iag här medh förorsakes tienstl. anmoda, effter såsom min Broder H:r Conrad Gyllenstierna wid sitt afresande mig anförtrodde, uthi denne Högloft. Kongl. Rätten *actionen* emoot Larß Johanßon (: för des *publicerade* smädeskrifft :) lagligen uthföra;[1]

Altså Ed:s *Excell*:tier och denne Hög Kongl. Rätten iag tienstl:n betackar, som hafwer tecktz effter begäran och Kongl. Maij:ttz ankomne *ordre* samma saak upta, och til en rättwijs och förnöjeligare domb förhielpa, hwar på iag tilförne hade wäll skolat påmint, der icke stoora mine hinder, mig der ifrån hade stängdt, dy förhoppas iag detta mitt utheblifwande, i bästa måttan uptages och urhsecktes. Och såsom iag nu uthi ehrfarenheet ähr kommin, det Larß Johanßon i medlertijdh uppå sitt föregifwande, uthan *real* borgen ähr uthsluppin den *arrest* (: hans *Excell:ce* H:r ÖfwerStåthållaren, honom medh, som en *vagabund* til sackzens uthförande hade belagdt :) förr än saken i denne Högloft. Kongl. Rätten är wordin uth-*agerat*, *examinerat* eller afdömbt, hwar af han hafwer anledning tagit sig öfwer denne saak med ett serdeles *hofverande* och braskande att uphäfwa, lijka som Kongl. Rätten med samma *arrestz relaxation,* nu hade öfwer honom Borgmästares och Rådz afsagde domb endeels *mittigerat,* hwilket iag ingalunda will förmoda, uthan som min Broder och iag icke medh samma domb (: ehuru wäll der uthi någon *pœn* honom wardt ålagdt :) wore benögde, derföre til att på honom ehrhålla ett fulkommeligit laga straff, hafwa wij *per supplicam* hoos denne Högloft. Kongl. HoffRätten *implorerat beneficium appellationis*[2], der emoot han *intra fatalia* intet sådant söckt, altså ähr samma domb *a parte ipsius* gången *in rem judicatam.*[3]

Alt derföre hoos denne Högloft. Kongl. Rätten iag tienstl:n ansöker, det Hög Kongl. Rätten tecktes til större försäkran, låtha samma löska perßon åther komma i förre tilstånd igen, til des saken lagligen ähr uthförd, på det iag emoot honom så mycket säkrare denne *action* lagligen drifwa kan, elliest när iag honom under *action* alfwarligen ansätter warder han sig på flychten gifwandes, då man intet på honom sedan kan nåå en sådan laga *satisfaction,* som denne *importante* och högdt efftertänckelige saak fordrar. Och förblif:r

Ed:s *Excell*:tiers och denne Högloft. Kongl. HoffRättens
ödmiuke og tienstwillige tienare
Christopher E. Gyllenstierna.

---

[1] Fullmakten meddelas dock först i senare skrivelse av den 11 april.
[2] Conrad Gyllenstiernas inlaga den 12 jan. 1670, se ovan s. 44 f.
[3] Jfr Lucidors 'bönskrift' den 17 febr., ovan s. 46 och not 1 sm. s. Gyllenstierna vill alltså urgera, att magistratens dom i varje fall är för L:s del orygglig.

Hovrätten vidhöll sitt beslut av den 12 februari:

Anno. 1670. d. 30. *Martij.* *Vice Præsidenten* Herr Arfvidh Ifvarson, Oluff Berling, Johan Lagercrona, Her Axel Rosenhahne, Her Lennard Mörner, Gotthard Strich, Magnus Schiller, Magnus Larßon, Johan Bure, Magnus Utter, Jonas Rothoff.

S. d. Oplästes Öfuer*lieutnantens* Welb. H. Christopher Gyllenstiernes på sin brodhers Landzhöfdingens Welborne H. Conrad Gyllenstiernes wegnar inlagde *supplication,* angående Lars Jahanßon som för någon tidh sedan är sin *arrest* lööß blefuen, medh begieran till större försäckran, at samma löscke persohn, måtte åter komma i förre tillståndh igen, till deß saken lagligen vthförd blifuer, på det *actionen* så myckit säckrare må kunna vthföras.

Resolut. Kongl. Rätten förblifuer widh sin förre *resolution,* och af wiße skiähl, funnit skiähligt at sleppa Laße Johanßon vhr hans långlige fengelse till laaga uthslagh i saaken. *Rationes:* 1). Effter han suttit fengzlig j 11 weckur, uthi starckeste kiölden.[1] 2). H. Conrad reest sin kooß och intet lembnat någon fullmechtige at vthföra saken.[2] 3). Saken icke heller angår lifuet.[3]

Hovrättens avslag på hans begäran om Lucidors arrestering och dess därför ej utan udd anförda skäl förmår Christ. Gyllenstierna att den 11 april (enligt påteckning å handlingen) i skrivelse till rätten dels förklara sitt dröjsmål med ärendets fullföljande och dels insända den av brodern utfärdade fullmakten. Han finner hustruns mässling vara sitt »stora och lagha förfall» och Lucidors förvaring i arrest under väntetiden naturlig och rättvis, då han ju var »en sådan förmäten, drijstigh och ohöflig grof lösker person»:

Högwällborne Grefwe Sweriges Rijckes Drottzett. Högwälborne H:r *Præsident,* Så och Högwälb:ne H. Richz och Hofrättz-Rådh, Wälb. H. *vice Præsident,* Wälb. Edle och Wälb:ge Ehreborne, Höghwijße och Laghfahrne H:r *Assessorer* samptel:n.

Denne Högloff. Kongl. HoffRätten, jagh medh detta tienstl:n will hafwa *insinuerat,* huru såsom iagh widh juhletijden monde neder till ÖstergöthLandh förreßa, och emedan min k. Broder H. Conradh Gyllenstierna migh widh sitt afreßande *committerade* å sine wägner vthi Högkongl. HoffRätten, laghligen *actionen* emoth Larß Johanßon at vthföra, som sees af deß bijfogade fullmachtt *sub N:ro 1:* Dy förfogade iagh migh widh *sessionens* begynnellße,[4] därföre, straxt hijt vpp, i acht och

[1] Jfr Lucidors skrivelse i febr. 1670, ovan s. 46 f.

[2] Cristopher Gyllenstierna hade i sin skrivelse ju ej aktat nödigt att till hovrätten inlämna åberopad fullmakt från brodern Conrad.

[3] Jfr Christ. Gyllenstiernas syn på ärendet i skrivelsen.

[4] I sin edition av *Swerikes Rijkes Lands-Lag,* Stockh. 1726, s. 589 (i noter till 'Tingmala-Balker' cap. X) upplyser P. ABRAHAMSON, att hovrättssessionerna

meningh, samma saak lagligen att vthföra, och rätt som iagh hijt anlende, kom *express* budh effter migh det min k. huusfrw waar fallen vthj een swåår siuukdomb och mäßling, hwarföre iagh migh straxt dijt neder åth landet igen måste begifwa, och alltt in till den tijden iagh näst för påskehellgen åter igen hijtkom,[1] nödgadeß för min k. huußfrus opaßligheett der neder förblifwa, Och såsom iagh för dhe oförmodelige vndfångne hastige tijenderne, skyndade der migh straxt på reeßan så att iagh i samma hastighet, icke kunde som wederbörde vthj Kongl. Rätten angifwa mitt stora och lagha förfall, Ty hoppaß iagh, sampt tienstel. beder, att sielffwa saaken der egenom icke måtte något meehn lijdha. Så att wåår hederliga *familia* genom en sådan förmäten, drijstigh och ohöflig grof lösker persons *infame scripto,* icke måtte längre beskymphaß medh hans olijdelige grofwe, förachtelige påträngde beskyllningar, vthan medh det forderligaste rättwijßeligen afhullpen blifwa, och Lars Johansson j medlertijdh i *arrest* blifwa förwaradt, Om detta allt iagh förßeer migh tienstel:n till den Högloft. Kongl. HoffRättens höghwijße omdömme och rättwijße *assistence,* dhär emoth jagh och heela wåår *familia* medh wederbörligh *respect* och tacksamheett stedze för*obligeres* denn Högl. Kongl. HoffRättenn, och förblif:r

Eders *Excell:iers* och den Högloft. Kongl. HoffRättenns

ödmiuke och tienstwillige tienare

Christopher E. Gyllenstierna.

Som bilaga till ovanstående inlaga följer den av hovrätten efterlysta fullmakten, som för övrigt ger upplysning om, vilket enormt uppseende, för att icke säga skandal, Lucidor, sig ovetande, kommit att väcka med sitt Gilliare Kwaal:

Effter såßom iag för mine embetes wichtige för rättande icke lengre fåår mig uppehålla her i staden, så at iag sielf wijdare kan uthföra den saken, huilcken iag till mit ährliga och goda nampns rychte och försuar hafwer nödgas antaga emoth den grofwe och oförskembde Lars Johanßon, huilcken uppå min brölopzdagh sin etterfulla ondska, och förr oafhörde argheet igenom een wederstyggelig smädeskrifft hafwer uthööst, i deras Mayesteters Mayestetters Konungens och Drottningens, furstelige pehrsohners, och andre dee högstes i rijket, närwarelse, mig och min frw, skiändeligen med sine *allusioner* oförsuarligen schympfat, sättiandes wåre nampn för samme skrifft, der egenom han owägerligen oß för alla dee odygder och feel beskyllat, som deruthj finnes uthtrychte: huilcke feel och beskylningar, der han mig så lätt

---

äro två om året, »der af den ena börjer den 1 Febr. och den andra den 1 Octob. efter wanligheten / slutes dock ingendera / utan at först derom hos Konungen ansökes och lof ärhålles», alltså här den 1 febr. Överklagandet hade skett den 12 jan.

[1] Långfredagen inföll 1670 den 1 april. Han återkom sålunda från Östergötland »näst för påskehellgen» och inlämnade då ovan s. 49 f. anförda, feldaterade skrivelse.

kunde öfwertyga och bewijsa, som han mig dem, som een lättfärdig ähretiuf, har söökt påtrengia (: och till skeen af een sanningzman, har infördt några hendelser och omstendigheeter, men dem skelmskt wrengdt och uthtydt:) så woro iag då ringa heeder werd, och woro då, eller wille blifwa een skiälm, det denne oförskembde menniskian igenom denne sin skrifft sielf *meriterar* wara, som icke allenast hafwer mig och min hustro her med neesat uthan och heela wår *familia* och alla dee som Gyllenstiernor heta, effter han det nampnet i sine oförskembde och oblygzlöse rijm infördt hafwer, der och nu öfwer heela Suerige, Lijfland, Finland och Tyschland äro kringströdde och uthspridde, oß samptel. till föracht;

Altderföre hafwer iag å mine wägnar fullmechtigat, som iag och honom i bästa måttan fullmechtigar, min k. broder öfwerste-leutenampten för Kongl. *Guardie* wälborne H:r Christopher Gyllenstierna samma saak i Kongl. Swea Hoffrätt och sedan hoos Kongl. May:tt sielf, om så nödigt är, antingen i egen persohn eller och genom någon fullmechtig lagligen uthföra, och på bem:te persohn ett wederbörligit och *exemplart* straff, androm tolckom till warnagel afhempta, och ehuad min k. broder således giör eller giöra låter, erkenner iagh alt för fast och så krafftigt, som iag thet i egen pehrsohn förrättade.

Till yttermeera wißo bekrefftar iagh detta med mitt underskrefne nampn och anborne *signete*.

Stochholm d. 12 *Ianuarij,* åhr 1670.
Conrad E. Gyldenstierna.

Denna Christ. Gyllenstiernas förnyade anhållan om arrestering av Lucidor föredrogs samma dag, den 11 april, inför hovrätten, som den dagen representerades endast av assessorer, vilka visserligen ansågo, att hovrätten saknade anledning att frångå sitt förra beslut, men dock sköto på saken till följande sammanträde:

Anno. 1670. d. 11. *Aprilis.* Johan Lagercrona, Herr Lennart Mörner, Gotthard Strich, Magnus Larßon, Johan Bure, Magnus Utter, Jonas Rothoff.

Samma dagh föredrogz Öfuerst*lieutnantens,* Welborne Herr Christopher Gyllenstiernes begieran, opå sin brodhers Landzhöfdingens Welb. Herr Conrad Gyllenstiernes wegner, om ett vthslag emoht Laße Jahanßon sampt at han måtte komma j sin förre *arrest* igen. Dhe neruarande af Kongl. Rätten, tychte man skulle intet kunna gå ifrå dhe förra *resolutionerne,* skiötz opp.

Följande dag var hovrätten mera talrikt och representativt samlad och tog klar ställning i saken:

Förminskat faksimil av Lucidors egenhändiga inlaga

till **Svea hovrätt** d. 16 april 1670 (se nedan s. 56 f.).

Anno. 1670. d. 12. *Aprilis.* Herr Gustaff Sparre,[1] Herr Georg Gyllenstierna,[1] Johan Lagercrona, Her Lennart Mörner, Gotthard Strich, Magnus Larßon, Johan Bure, Magnus Utter, Jonas Rothoff.

S. d. Oplästes Öfuerst*lieutnantens* Welborne Herr Christopher Gyllenstiernas inlagde *supplication* opå sin broders Landzhöfdingens H:r Conradtz wegner, der j han tillkienna gifuer sigh wara till een fullmechtig *constituerat* j saken emoht Lars Johanßon, *excuserandes* sitt utheblifuande för sin hwßfrws siuckdom skull; med tienstlig begeran vthslagh j saken gifuas måtte, hans brodher och deres heederlige *familia* till nöyachtig *satisfaction* för så grofue een lösker mans tillfogade *blasmer*.

Resol. Kongl. Rätten förblifuer widh sine förre *resolutioner*, williandes saken medh det forderligeste afhielpa och om Herr Gyllenstierna samma *resolutioner* uthaf *protocollet* intet haar vthbekommit, så skall det skiee, och bör Lars Johanßon hafua *communication* af dhe inlagde *supplicationerne*.

Det här omnämnda, av Christ. Gyllenstierna begärda protokollsutdraget rörande rättens ovan anförda beslut av den 30 mars att avslå Gyllenstiernas anhållan om Lucidors arrestering expedierades och användes av honom sedermera som bilaga i en supplik till K. Maj:t angående samma sak. Lucidor, vilken enligt hovrättens välvilliga resolution skulle få del av Gyllenstiernas skrivelser, svarar i en odaterad men till den 16 april registrerad, egenhändig skrivelse:[2]

Högborne Grewe Sweriges Rikes Drotz Högwälborne, Wälborne Wälb:ge Hög- ok Wällädle Hög- ok Wälwise Herrar Herr RikeßRådh *Præsident Vice Præsident* ok thenne Kongl. HoffRätts samptlige *Assessores respective* Nådige Högst- högt ok Wälunnande Herrar ok Höga Förfrämiare.

Mäd huad hög wyrdna ok ödmiuk takwilligheet then höge nåd som thenne Högstprißl. Kongl. HoffRätten mihg bewijst giwandes mihg genom min fengsel-loßning fri min till- män illwitte saak på fri

---

[1] Sparre och Gyllenstierna ha ej förut deltagit i målets handläggning: GUSTAF LARSSON SPARRE, riksrad 1666, hovrättsrad i Svea hovr. 1667, president i Dorpts hovrätt 1669. GEORG (GÖRAN) GYLLENSTIERNA, riksråd 1666, hovrättsråd i Svea hovr. 1667, äldre broder till den märklige Johan Gyllenstierna, 'Stor-Jan'; d. 1686. Han underte(c)knade ock hovrättens slutdom den 22 juni 1670. Då hans son Axel dog i unga år och begravdes den 30 juli 1672, skrev Lucidor »effter begäran» sin gravskrift 'Parnassens Sorg' (*Saml. dikter*, cit. uppl., s. 223), ett märkligt förhållande, som endast kan förklaras som en upprättelse åt den förföljde poeten, som där också begagnar sin från Gilliare Kwaal ryktbara men av motparten som smädeord misstolkade pseudonym 'Lucidor den olycklige'.

[2] Aktuariens påteckning '1670 den 16 Apr. insin.[uerad]'. Efter namnet står t. o. m. ett '*m*(anu) *p*(ropria)'. Manuskriptet är här meddelat i faksimil.

foot mäd obundin hand at förswara aff mihg i underdånigheet erkennes kan jahg ey än detta mit diupst-ödmiuke wederkensels kennemärke giwa: At jahg (: förnimmandes wälb. H. GyllenStiernan mißtykkia min bundne friheet[1] :) steller mihg friwilligen uti thenne Högstprißl. Kongl. HoffRättens händer ok efter thes nådige gåtfinnan i förre fast gres- ok förskreklige hektelse. Män som nogsam kunogt [är] huru hård- ok ohörligen jahg aff H. GyllenStiernan är *tracterat* ther jahg likwäll min skrift at skiäligen förswara mihg aldrigh undragit utan dahg- timm- ok ögne-bleklig wänt på H. GyllenStiernas fulmaktsbärare Salomon Kronings så wäll återkomst som saak-fortsättian,

Altså förhoppas iemwäll diupstödmiukligen beder thenne Högstprißl. Kongl. HoffRätten (: efter en annans mihg til skada försumlige drögzmåhl ey borde skada mihg :) mihg wihd giwne friheet nådigst *maintenera* ok handhawa iemwäll Herr GyllenStiernan eller thes wåldhawande rätligen biuda ok på leggia tektes saaken til börligen efter lahg uthföra ok ey som här till sked [är] till min nesa ok skada (: huilke at omdömma jahg till then Högstprißlige Kongl. HoffRättens rätwise skiön skiuter :) saaken uppehålla på thet alle wildhuge ok illsinte min oskuld ok Herr GyllenStierna siälw sin om mihg wrånge mening see måtte ok jahg så fri som hiertwillig liwa kunna at dö

Thenne Högstprißl. Kongl. HoffRättens
diupst- ödmiukst- tak- skyldigste tiänare
Laße Johanßon *mp.*

Emellertid hade Christ. Gyllenstierna med i detta fall utomordentlig drift och raskhet mobiliserat krafter, som voro starkare än Svea hovrätt, i vars 'händer och nådige gottfinnan' poeten med 'ödmjuk tackvillighet' ställt sig. Som nämnt (ovan s. 56), hade Gyllenstierna begärt och erhållit protokollsutdrag rörande hovrättens vägran att åter sätta Lucidor i arrest:

Anno 1670. den 30. *Martij.*

S. d. Vplästes Öfwerst*lieutnantens* Wälb:ne H. Christopher Gyllenstiernas, på sin broders Landzhöfdingens Wälb:ne H. Conrad Gyllenstiernas wegnar, angående Lars Jahanßon som för någon tidh sedan är sin *arrest* löös blifwen, medh begieran til större försäkran, att samma löska persohn måtter (!) åter komma i förre tilståndh igen, til deß saaken lagligen utfördh blifwer, på det *actionen* så myckit säkrare må kunna utföras.

[1] Han hade på hedersord bundit sig att på behörig kallelse inställa sig inför rätten (se ovan s. 49).

Resolutio.

Kongl. Rätten förblifwer widh sin förre *resolution,* och af wiße skiähl, funnit skiäligt, att släppa Laße Jahanßon uhr hans långlige fengelse, til laga uthslagh j saaken.

Ad mandatum
Ex protocollo
Abraham Månßon Knoop. *R. dic. Notarie*

Med detta utdrag som bilaga inlämnar Christ. Gyllenstierna till K. Maj:t följande 'supplique' den 16 april, alltså samma dag, på vilken Lucidor till hovrätten överräckt sin sista skrivelse med försäkran, att han stod till rättens förfogande. Utdraget och den underdåniga ansökningen ingå naturligen ej i Liber causarum, men finnas i Riksarkivet:[1]

Stormechtigste Konungh,
Allernådigste Herre.

Eders Kongl. May:tt warder sigh i hög nåde påminnandes, huru såßom d. 8. *Decemb. An:o* 1669. afgick ett bref medh befallning till Kongl. Swea HoffRätten, at den löske pärßon Lars Jahanßon, som då i wachtmästarecammaren war insatter fängsligh, för dett han på min broders Landzhöfdingens H. Conradh Gyllenstiernas hedersdagh, honom hårdt som en *calumniant* hadhe angrijpit medh en olijdeligh *iniurieus* skrifft, skulle effter hans förtiänst, andre *calumniose* människor till wahrnagell *iudicialiter* vthan dröijßmåhl afstraffat blifwa, hwaruppå RådhHuusRätten här i staden allenast dömbde honom, för uthan det at han i någre wekur satt i *arrest,* derföre skulle på åhr och dagh, holla sigh ifrån denne stadzens *societet.*

Nu såsom min k. broder befan sigh *præjudicerat* af samma domb, effter han icke hade på honom bekommit det straff, som en *calumniant* med rätta *meriterar,* nödgades så min broder sökia Kongl. HofRätten *per supplicam,* hwarest han *implorerade beneficium appellationis,* det weder-p:ten intet *intra fatalia* giorde, om han eliest hade något hafft emoth domben, Altt så är samma domb *a parte jpsius, in rem judicatam* gången.[2]

Och såßom min brod:r för Kongl. May:ttz tienst, intet längre fick sigh hiäär vppehålla, dy gaf min brod:r den saken migh i *commission,* lagligen at vthdrifwa, till hwilken eende iagh migh neder ifrån landet, widh *sessions* begynnellße straxt förfogade, men rätt som iagh hijt anländade, kom *express* bodh ifrån min kiäreste, det hoon der

[1] *Biographica: Humerus Lars Johansson.* (Humerus är ju ett av de namn, under vilka den mytomspunne Lucidor fått vandra i historien, se *Saml. skr.*, cit. uppl., kommentaren s. 14 och 115.) Inlagan är påtecknad: *Christoffer Gyllenst. emoot Larß Johanson. Vpleff*[uererad] *i Sen*[a]*t:*[en] *dh. 16 Apr.* samt *till hofretten.*
[2] Jfr Gyllenstiernas skrivelse och noten 3 ovan s. 50.

nedre, war rååkat i een swåår siuukdomb och mäßlingh, hwilcket lagha förfall, iagh då icke kunde j hastigheet som wederborde, i Kongl. Hoffrätten kungiöra, vthan forderligast antogh reesan, och således måste jagh för min kiärestes opaßligheet, på landet förblif:a in till lijtet för påsk;[1] Men när iagh då hemkom, waar denne löske pärsonen, förr än saken på nytt vth*agerat* eller *examinerat* bleef, vthsläpter; Och ehuruwähl iagh mitt lagha förfall, Kongl. Rätten haf:r *insinuerat,* och begiärdt, det denne löske pärßoon åter måtte komma i förre tillståndh igen, som H:s Ex:ttz H:r Öfwerstååthhållaren honom till saaksens vthförande, för säkerheet skull, hafwer å Embetes wägnar i bracht, hwilken min begiäran, Kongl. Rätten migh haf:r alldeles vthslagit, som seeß af deß bijfogade *resolution N:ro 1.*

Alltt therföre flyer iagh till Eders Kongl. May:ttz höge rättwijßo, medh vnderdånigste begiäran 1[:mo] att så som iag denne *action* af ofwantalde lagha förfall icke förr hafwer kunnat fortsättia, må derföre nu ey något meen lijda, och tillskyndaß, vthan blifwa i samma tillstånd *restituerat,* som han då waar, när han först upptogz i Kongl. Hoffrätten, till deß saken rättwijsligen blif:r afdömbt, och sluuten, hwaar till iag nu färdigh är, at icke synas må rådstugudomben wara *in antecessum* för honom *mittigerat.* 2:do j nådigste betrachtande, att denne *calumniant* som nu heel frij och leedigh gåår, är en *wagabund* och lösker perßon, som androm ett förargeligitt *exempel* gifwit hafwer; Underdånligst förthen skull formodar jagh, att denne saak må så myckit högre blifwa, emoth honom jfradh, som han sigh hafwer vnderstådt, denn neesliga och grofwa skrifften af tryckett låtit vthgåå (: som för detta aldrigh hafwer warit hördtt:) och henne sedann i Eders Kongl. May:ttz och dhee högstes, i rijket, närwahro, låtitt *divulgera* och vthsprijda, icke allenast min k. broder, vthan och heela wåår *familia* till största förtreet, harm och *despect,*

Dy vnderdånigst giöre wij oß försäkrade at Eders Kongl. May:ttz högstberömmeliga rättrådigheet sådant hämpnandeß warder: Afwachtar häär å ett nådigt *adsistense,* och förblifwer

Ederß Kongl. May:ttz
med diupeste wördnat underdånigste
troplichtigste och ödmiukeste tienare
Christopher E. Gyllenstierna.

K. Maj:t, d. v. s. i detta fall Rådet, ingrep ögonblickligen i den viktiga affären, såsom framgår av följande, av Gyllenstierna senare i skrivelse den 26 april (nedan s. 63 f.) åberopade, protokollsutdrag:

---

[1] Se Gyllenstiernas inlaga den 11 april (ovan s. 51 f.) med samma förklaring för bristande fullföljd av besvären.

Resolutio.

Kongl. Rätten förblifwer widh sin förre *resolution,* och af wiße skiähl, funnit skiäligt, att släppa Laße Jahanßon uhr hans långlige fengelse, til laga uthslagh j saaken.

Ad mandatum
Ex protocollo
Abraham Månßon Knoop. *R. dic. Notarie*

Med detta utdrag som bilaga inlämnar Christ. Gyllenstierna till K. Maj:t följande 'supplique' den 16 april, alltså samma dag, på vilken Lucidor till hovrätten överräckt sin sista skrivelse med försäkran, att han stod till rättens förfogande. Utdraget och den underdåniga ansökningen ingå naturligen ej i Liber causarum, men finnas i Riksarkivet:[1]

Stormechtigste Konungh,
Allernådigste Herre.

Eders Kongl. May:tt warder sigh i hög nåde påminnandes, huru såßom d. 8. *Decemb. An:o* 1669. afgick ett bref medh befallning till Kongl. Swea HoffRätten, at den löske pärßon Lars Jahanßon, som då i wachtmästarecammaren war insatter fängsligh, för dett han på min broders Landzhöfdingens H. Conradh Gyllenstiernas hedersdagh, honom hårdt som en *calumniant* hadhe angrijpit medh en olijdeligh *iniurieus* skrifft, skulle effter hans förtiänst, andre *calumniose* människor till wahrnagell *iudicialiter* vthan dröijßmåhl afstraffat blifwa, hwaruppå RådhHuusRätten här i staden allenast dömbde honom, för uthan det at han i någre wekur satt i *arrest,* derföre skulle på åhr och dagh, holla sigh ifrån denne stadzens *societet.*

Nu såsom min k. broder befan sigh *præjudicerat* af samma domb, effter han icke hade på honom bekommit det straff, som en *calumniant* med rätta *meriterar,* nödgades så min broder sökia Kongl. HofRätten *per supplicam,* hwarest han *implorerade beneficium appellationis,* det weder-p:ten intet *intra fatalia* giorde, om han eliest hade något hafft emoth domben, Altt så är samma domb *a parte jpsius, in rem judicatam* gången.[2]

Och såßom min brod:r för Kongl. May:ttz tienst, intet längre fick sigh häär vppehålla, dy gaf min brod:r den saken migh i *commission,* lagligen at vthdrifwa, till hwilken eende iagh migh neder ifrån landet, widh *sessions* begynnellße straxt förfogade, men rätt som iagh hijt anländade, kom *express* bodh ifrån min kiäreste, det hoon der

[1] *Biographica: Humerus Lars Johansson.* (Humerus är ju ett av de namn, under vilka den mytomspunne Lucidor fått vandra i historien, se *Saml. skr.*, cit. uppl., kommentaren s. 14 och 115.) Inlagan är påtecknad: *Christoffer Gyllenst. emoot Larß Johanson. Vpleff*[uererad] *i Sen*[a]*t:*[en] *dh. 16 Apr.* samt *till hofretten.*
[2] Jfr Gyllenstiernas skrivelse och noten 3 ovan s. 50.

nedre, war rååkat i een swåår siuukdomb och mäßlingh, hwilcket lagha förfall, iagh då icke kunde j hastigheet som wederborde, i Kongl. Hoffrätten kungiöra, vthan forderligast antogh reesan, och således måste jagh för min kiärestes opaßligheet, på landet förblif:a in till lijtet för påsk;[1] Men när iagh då hemkom, waar denne löske pärsonen, förr än saken på nytt vth*agerat* eller *examinerat* bleef, vthsläpter; Och ehuruwähl iagh mitt lagha förfall, Kongl. Rätten haf:r *insinuerat,* och begiärdt, det denne löske pärßoon åter måtte komma i förre tillståndh igen, som H:s Ex:ttz H:r Öfwerstååthhållaren honom till saaksens vthförande, för säkerheet skull, hafwer å Embetes wägnar i bracht, hwilken min begiäran, Kongl. Rätten migh haf:r alldeles vthslagit, som seeß af deß bijfogade *resolution N:ro 1.*

Alltt therföre flyer iagh till Eders Kongl. May:ttz höge rättwijßo, medh vnderdånigste begiäran 1[:mo] att så som iag denne *action* af ofwantalde lagha förfall icke förr hafwer kunnat fortsättia, må derföre nu ey något meen lijda, och tillskyndaß, vthan blifwa i samma tillstånd *restituerat,* som han då waar, när han först upptogz i Kongl. Hoffrätten, till deß saken rättwijsligen blif:r afdömbt, och sluuten, hwaar till iag nu färdigh är, at icke synas må rådstugudomben wara *in antecessum* för honom *mittigerat.* 2:do j nådigste betrachtande, att denne *calumniant* som nu heel frij och leedigh gåår, är en *vagabund* och lösker perßon, som androm ett förargeligitt *exempel* gifwit hafwer; Underdånligst förthen skull formodar jagh, att denne saak må så myckit högre blifwa, emoth honom jfradh, som han sigh hafwer vnderstådt, denn neesliga och grofwa skrifften af tryckett låtit vthgåå (: som för detta aldrigh hafwer warit hördtt:) och henne sedann i Eders Kongl. May:ttz och dhee högstes, i rijket, närwahro, låtitt *divulgera* och vthsprijda, icke allenast min k. broder, vthan och heela wåår *familia* till största förtreet, harm och *despect,*

Dy vnderdånigst giöre wij oß försäkrade at Eders Kongl. May:ttz högstberömmeliga rättrådigheet sådant hämpnandeß warder: Afwachtar häär å ett nådigt *adsistense,* och förblifwer

Ederß Kongl. May:ttz
med diupeste wördnat underdånigste
troplichtigste och ödmiukeste tienare
Christopher E. Gyllenstierna.

K. Maj:t, d. v. s. i detta fall Rådet, ingrep ögonblickligen i den viktiga affären, såsom framgår av följande, av Gyllenstierna senare i skrivelse den 26 april (nedan s. 63 f.) åberopade, protokollsutdrag:

---

[1] Se Gyllenstiernas inlaga den 11 april (ovan s. 51 f.) med samma förklaring för bristande fullföljd av besvären.

Extract uthaf *Protocollet* hollit uthi Rijksens *Senat* den 16 *Aprilis* 1670.

Samma dagh *resoluerades* opå H. Christopher Gyldenstiernas ingifne *supplique*, att Lars Johanßon, som till Landzhöfdingens Her Conrad Gyllenstiernas bröllop een *præiudicerlig* skrifft hade tryckia låtit, skulle åter inbringas i fängelset, huilket honom af Hoffrätten war lööst gifwit, och där så länge sittiandes blifwa, till deß, föruthan H. Gyldenstiernas fullmächtige, *Fiscal*en också moot honom sin åtalan finge uthföra i deße 2 *puncte*r, nembl. 1. at han emoot Kongl. förbud obedin hafwer till bröllopet skrifwit, och 2. een sådan skamlöös och förargelig skrifft uthi deres MM:ters Wår Allernådigste Konungz och Rijksens Enkiedrotningz närwahru på bröllops saalen sig fördristat at uthsprijda.

Ex Protocollo
J. Bergenhielm.

Nu var brådskan så stor, att man ej gick den vanliga tågordningen med vederbörlig skrivelse till hovrätten. Omedelbart uppkallades i Rådet två av hovrättens ledamöter för att få del av K. Maj:ts ovannämnda beslut och dessutom också en nödtorftigt dold admonition för egenmäktigt förfarande med avseende på Lasse Johanssons försättande på fri fot:

Anno. 1670. d. 16 *Aprilis*. Hans *Excell*:tz RichzRådet Herr Georg Gyllenstierna, herr Arfvidh Ifvarsson, Johan Lagercrona, Her Lennart Mörner, Gotthard Strich, Magnus Schiller, Magnus Larßon, Johan Bure, Magnus Utter, Jonas Rothoff.

S. d. Jnkom effter begieran *Secret:ius Revisionis* Welb. Mårten Brenner, och effter Kongl. May:ttz befallning inlefuererade een *supplication* af Öfuerst*lieutnanten* Welborne Her Christopher Gyllenstierna, angående Laße Johanßon, som vhr sin *arrest* är löößt gifuin, medh *ordres* at tuå af Rätten wille straxt opkomma och sigh der öfuer förklara. *Vice Præsidenten* Welborne Her Arfvidh Ifvarson och *Assessor* Welb. Johan Lagercrona, gingo op, huilcke effter een stundh igenkommo, gifuandes tillkienna at Kongl. May:tt haar *resolverat*, det Laße Jahanßon skall tagas j *arrest* till laga vthslag j saken, och befaltes at Kongl. Rätten wille den foderligast afhielpa och der hooß skall *Fischalen* honom anklaga för det han emoht Kongl. May:ttz *Placat* haar een sådan schrifft *publicerat*: Vhrsechtade och Kongl. May:tt den Kongl. Rätten at han intet wettat af, at Kongl. May:tt sielf denne Persohn tillförenne *arresterat* hafuer.[1]

[1] Att så varit förhållandet, framgår på intet vis av K. Maj:ts skrivelse till hovrätten den 8 dec. 1669 (se ovan s. 36). I Christopher Gyllenstiernas inlaga till hovrätten strax före påsk (slutet av mars, ovan s. 50) talas om, att »Laiß Johanßon uthan *real* borgen ähr uthsluppin den *arrest* hans *Excell:ce* H:r Öfwer-Ståthållaren, honom medh, som en *vagabund* till sackzens uthförande hade belagdt».

Gyllenstiernas seger är stor och fullständig. Lucidor får utom Gyllenstierna mot sig även advokatfiskalen, som enligt K. Maj:ts resolution skall mot honom föra särskild talan.[1] Troligen redan samma dag, den 16 april, befinner sig poeten åter inom lås och bom. Det var ett hårt slag, och smärtan utlöser sig i följande i stor hast nedskrivna egenhändiga inlaga till hovrätten.[2]

Högborne Grewe Sweriges Rikes Drotz Högwälb:ne Wälb:ne Wälb:ge Hög ok Wäl Edele Hög ok Wälwise Herrar H. Rikzråd *Præsident Vice Præsident* ok samtlige *Assessores* Högstnådige Herrar.

Jahg hafuer som Eders *Excell*:tz ok Herligheeter aff min i lögerdagz inlagde böhnskrift affsee mihg siälw i Högstprißl. Kongl. Hoffrättens händer stelt ok til förste fengelse tilbudit män sedan intet swaar, utan utan mihg sagde ordnad werkligen fått fengelse igen ok huruwäll jahg Herr GyllenStiernan låtit bedia han snarligen wille för Rätten stella ok ey tiden förhala på thet antingen hans wronge tanke ok min oskuld eller hans begäran ok mit straff kunde min fängsel-plåga ända så hawer lel intet bliwit framfordrat utan också när jahg aff min waktmestare begiert at gå op för Högstprißl. Kongl. Hoffrätten ifrån så wäll förswar om siälw-beswärs-klagan stenges. Dy knäfaller Eders *Excell*:tz ok Herligheeter iahg olyklige ia olikligaste (: för then skull at jahg huarken et eller annat kan erhålla:) fängslade at mihg på min til Högtärade H. *Actuarien* giwne bönskrifft måtte nådigst swaar meddelaß iemwäl min *caution*-skrift[3] igän tillstelles ok för Gudz Rätwisan[s] ok min Oskuldz skull min saak underletas ok widh dette domsäte för domsitning [dom-

---

Conrad Gyllenstierna hade alltså hos överståthållaren utverkat Lucidors arrestering i egenskap av lösdrivare, tydligen redan i slutet av nov. 1669 (se ovan s. 46 not 2), och sedan hos K. Maj:t befallning till hovrätten den 8 dec. om rannsakning och dom i ärendet Gilliare Kwaal.

[1] Hovrätten tog tydligen den befallningen med största lugn. Om någon särskild aktion mot Lucidor från fiskalens sida ha handlingarna intet att förmäla.

[2] Skrivelsen är på intet sätt daterad. Den är dock uppenbarligen skriven mellan sönd. den 17 och onsd. den 20 april. Detta framgår därav, att Lucidor här åberopar sin genom aktuarien »i lögerdagz inlagde böhnskrift», d. v. s. skrivelsen av den 16 april (ovan s. 56 f.), som var en lördag, samt å andra sidan därav, att det efter allt att döma är denna inlaga och dess nämnda föregångare av den 16 april, som hovrätten handlägger den 20 i samma månad under benämningen »Lars Jahanßons inkomne *supplicationer*» (se nedan). På ett annat ställe i handlingarna återfinnes skrivelsens adressida: 'Au Parlement. Treshumblement', där Lucidor ger hovrätten den dåtida franska benämningen på högsta domstolen: Parlement. Skrivelsen är här meddelad i faksimil.

[3] Se ovan s. 49 hovrättens resolution den 12 febr. Enligt rättens beslut den 3 maj återlämnades till Lucidor hans kautionsskrift, som alltså ej ingår i målets acta i Liber causarum.

Förminskat faksimil av Lucidors egenhändiga inlaga till Svea hovrätt omkr. d. 20 april 1670 (se föreg. sida).

sitning-] eller *sessions*-lyktan[1] affdömmes. Jahg måste elliest dö huru högt iahg okså längtar att liwa

Ed. *Excell*:tz ok Herligheters

diupstödmiuk takwilliaredeste
ok hörsamste tiänare
Laße Johanßon *mp.*

Sedan Gyllenstierna väl fått Lucidor säkert inburad, blev ärendet för honom av mindre brådskande natur. Lucidors båda sista inlagor med vördsam anhållan om åläggande för Gyllenstierna att ej förhala saken utan den snarast efter lag fullfölja föranleda emellertid hovrätten till följande resolution:

Anno. 1670. d. 20. *Aprilis.* Hans *Excell*:tz RichzRådet Herr Gustaff Sparre, Johan Lagercrona, Herr Lennart Mörner, Gotthard Strich, Magnus Schiller, Magnus Larßon, Johan Bure, Magnus Utter, Jonas Rothoff.

S. d. *Resolverades* opå Lars Jahanßons inkomne *supplicationer* at *Notarien* Abraham Månßon Knoop skulle gå till Öfuerstl: Welborne Herr Christopher Gyllenstierna, och på Kongl. Rättens wegner tillseya honom, han wille inkomma medh sine beswär emoht dohmen på Rådhstugun fallen.

Den 26 april fann sig Christopher Gyllenstierna böra inkomma till hovrätten med sin första skrift i den av honom vädjade saken.[2] Som bilagor medsänder han dels utdrag av K. Maj:ts resolution den 16 april, tydligen i avsikt att påminna hovrätten om advokatfiskalen där ålagd skyldighet att i målet föra talan (se ovan s. 60 och 61 med not 1), dels följande av primariekämnären Anders Larsson Holmenius egenhändigt gjorda utdrag ur kämnärskammarens protokoll 1669 rörande Gilliare Kwaal:

N. 1.

Extract af *protocollet* hållit på Stockholm stadz cemnercammar, 1669.

1). Kroningh till att bewijsa, dhenne skrifft waara myckit ohöfueligh, yrkiadhe dher på att Lars Johanson vthi dhen wersen som rimar sigh emoth grijs, inthet haf:r vthsatt ordhet, vthan dher före prickat, hwar medh han inthet kunnat annat meena ähn som ohöfwligit och

---

[1] Om hovrättssessionernas eller, som Lucidor säger, 'domsittningarnas' början och slut se ovan s. 51 not 4. Sessionens 'lyktan' var tydligen beroende på K. Maj:ts avgörande i varje fall. Hade icke ärendet avgjorts denna session, hade L. fått i fängelset invänta nästa, som började först den 1 oktober.

[2] Den är påtecknad av registratorn: *1670 d. 26 Aprilis Libell.*[us] *Convent.*[ionalis] *cum N:o 1,* vilket senare åsyftar protokollsutdraget från kämnärsrätten.

grofft; Lars Johanson kundhe fuller inthet neeka, att haan och tenkt på dhet ordhet, som betyder något grofft, men lijkwäl kan emoth grijs, rimas medh glijs, flijs, men han haf:r för dhen ordhsaken inthet vthsatt, vthan dher medh lemnat hwariom och eenom friett, huuru han wille rijma.

2). Johan Printz berättadhe att först han fick see skrifften(dhen Lars Johanson giordt hadhe) sadhe han till Lars Johanson, hoos Swän Olofson garkåck, andhre dagen effter, skrifften kom vth, i måtte inthet haa skrifwit dhen *picquante* skrifften allena, vthan i moste waara bestucken af någon, hwilket han sadhe af sigh sielff, men sedhan haf:r han höördt af 100 menniskior att dhet woore ett *pasquill.*

3). Lars Johanson sadhe han hadhe fuller höördt att Grefwe Duglas skall haf:a slagits, men inthet weet han medh hwem, och att dhet skall waarit herr Gyllenstierna.

Ex protocollo
På Rätt:s väg:r
A. Holmenius *mp.*

Inlagan, som Christopher Gyllenstierna egenhändigt undertecknat men som annars satts papperet av en skrivare med den vanliga kanslistilen, bär tydliga spår av Samuel Croningh, som redan förut i kämnärsrätten visat sin tröttande omständlighet, sin arrogans och sin glädje åt på fallet otillämpliga, i lärda termer insvepta kvasijuridiska funderingar och spegelfäkterier.

Höghwälborne Grefwe Sweriges Rijkes Dråtzet, Höghwälb:ne H. *Præsident,* Höghwälb:ne H. Rijkz och HåfrätzRådh, Wälborne H. *Vice Præsident,* Wälborne, Edle, Wälbördige, Ehrborne, Högwijse och Lagfarne H. *Assessorer* samptl.

Denne Högiofl. Kongl. Swea HåfRätten iagh å min broders H. Conrad Gyllenstiernas wägnar tiänstl. betackar, som hafwer täcktz till den hellsosamme *Justitiens* befrämmiande uptaga den grofwe *injuriæ action* som min broder till sin heders och ähros *deffension*, är högeligen *nesessiterat* wordin, emot den löske pehrsohn *calumnianten* Lars Johanson att lagl. låta uthföra.

Statum causæ lärer den Höglåfl. Kongl. Rätten förmodeligen förnimma af min broders inlagde *libell* i CiämbnersRätten, hwilken och nu må opläsas och noga *ponderat* warda, iagh tienstligen beder.[1] Och ehuruwäll RådhußRätten, i denne saak, på deß, och Ciämbnärernas ransakningar, haf:r honom Lars Johanson för sin af trycket uthgångne *passquill* och grofwe smädeskrifft pålagt och tilldömbdt, det han förut:n

[1] Här åsyftas den skrift, som Croningh uppläste inför känmärsrätten den 11 dec. och vars innehåll i huvudsak ovan s. 38 f. refererats. Se f. ö. SCHÜCK a. arb. s. 19 ff.

fängellset skall åhr och dagh sigh ifrån denne stadzens *societet* afholla, men såsom samma domb, icke fins *quadrera* emot deß begångne *crimen;* dy är man förorsakat, fölliande *gravamina* emot *Magistratens* domb, in för Höghlofl. Kongl. Rätten tienstl. her medh *insinuera.*

I. *Declarerar Magistraten,* denne Lars Johansons skrifft, för hwilken han min broders och deß kiärestes nampn satt haf:r, icke wara något *pasquill,* utan ett *scriptum generale alludens ad passiones et vitia hominum in communj,* men icke till ehn eller annan persohn, i synnerheet mindre till min broder och hans husfru något af deße feel *applicerat* och lämpat?

Rs: Hela denn ehrbare wärllden, kan liußligen see och pröfwa, detta wara en förargeligh groof smädeskrifft och *pasquill; 1.* Effter han allenast af jdell stinckande *convitiis,* lättferdelige skamblige, ohöfwiske ordh och meningar består. *2:do.* Plägar brudeskriffters *finis* och innehåldh gåå uth på brudh och brudgummes beröm och lyckönskningar, der till *contrarium* i detta förspöries och hela ehrbare wärlden heröfwer högt förargas. *3:tio. Indirecte,* angrijper han icke ringa det hela echtenskapzståndet, både vnga och gambla medh sine ohöfwiske ordh *allusioner,* myckit förargar, iemwäll understår sigh det beskrifwa äfwen som ett apespehl och *tragedia. 4.* Åhr och denne skrifft *in communj* alla som hafwa friat eller det tänckia, ett smäderij och *passquill. 5.* Effter denne smädeskrifft befinnes wara lämpat till någon i synnerheet, är han icke då ett så myckit gröfwar *passquill, famosus libellus atrox crimen;* hwilket *Magist.* i sin domb och uppåsyfftar och gillar, så frampt det och bewijsas kan. Altså bewijsar iagh nu her medh handgrijpeligen, att han som een *calumniant,* hafwer *studio* lämpat denne smädeskrifft. **1.** Till hela wår *familia* Gyllenstiernorna *in genere,* som nogsampt rönes deraf, att han uthj sielfwe sitt *nefario scripto,* sätter wår stämmas nampn *sine nomine proprio fratris mej,* lijka såsom wore wårt huuß ett *proprijssimum subjectum,* under hwars nampn sådanne lättferdige och skymfelige saker skulle tryckias och *divulgeras,* wäll wetandes att hwar och een skulle dömma her om till *familiens* skymff och nesa, som widh sådant tillfälle gemenligen skeer. Nembl. *appliceras* det af *Logicis* och *Philosophis.* Seijes att *talia sunt subiecta, qualia prædicata demonstrant,*[1] hwilket fullkommeligen af honom *studio ett consilio* skiedt är, emädan han som dhe förnembste länder i *Europa* hafwer bewijstadt[2] med sådan frucht, at han hafwer lärdt så månge språk, som är *Latin,* Tyska, *Fransyska, Italienska* och Engellska,[3] och der hoos en illistigh och wäll studerat karll är[3], hwilken för den skuld omöijeligen kan *affectuera* den

---

[1] Denna otroligt subtila bevisföring redan inför kämnärsrätten, se ovan s. 42.

[2] Inför kämnärsrätten nämner L., att han sett tokota giljare ej blott i Sverige utan ock »i Engelandh, Italiæn och Franckrijket». Han kunde nog tillagt också Holland, för att icke tala om Tyskland, där med all säkerhet hans barndomsår förflutit.

[3] Lucidor har diktat på sju språk, utom på de nämnda fem och svenskan även på holländska. Hans skrifter vittna om kunskaper i dessutom flera andra språk. Här möta vi första gången uppgiften om att Lucidor var »en wäll studerat karll». Senare betygar JOHANNES SCHEFFERUS, att han var väl hemmastadd i nästan alla konster och vetenskaper (*Svecia literata,* 1680, s. 252) och den något yngre upp.

ignorantiam, att han föruth icke skulle betänckia hwad der af till *familiens* wanheder skulle kunna herflyta och *judiceras*, hwilket han och endeles uthj CiämbnersRätten wid ransakningen lätt förmerkia när honom tillfrågades, hwad det war för ett ordh i werserne som så lyder, nembl.

Om han will haa *faveur,* min höna, gåß och grijß
är intet mehr i bruk, och actaß ey ehn . . . .[1]

Som han intet wille uttryckia, utan i deß ställe lembnade någre prickar, och hwadh han der medh förstodh, då förklarade han sigh således, att det ordet skulle heta ijß eller glijß, men när fullmächtigen *opponerade* honom hwarföre han icke ijß eller glijs, wille så wäll med sine bookstäfwers stafwellser, låta uttryckia som woro lidelige ordh, effter han derutinnan elliest många andra försmädelige och ohöflige ordh hade infattat. Då swarade han der på som föllier, sigh der medh gifwa läsaren frij willia och tancka, att *judicera* der om som honom bäst beföll och syntes, och wille han icke wid prickarne nämpna ijß, så fick han nämbna ett ohöfwisk ordh, hwilket han och straxt nämbde, och man för Högl. Kongl. Håfrättens *respectz* skull, her intet will uthseija. Och måste så äntelighen det han först förnekade, bekiänna, att han mente det ohöflige ordet, med samma prickar, föllier altså oundwijkeligen, att han det *consilio* och *studio* hafwer giordt.

2. Dät bewijsa, att han wår *familia* hafwer ändteligen williat med sin smädeskrifft *despectera,* och det länge hafft i sinnet, att sökia illistigt och *obliqve* sina grofwa *allusioner* meningar och ordh påträngia, sees och klarligen der af han som en *mercenarius*[2] war, och bekiändt widh Kiämbenärs rätten, det han intet annat *subcistance* då hade till sitt underhåld, än igenom sine *poet*iske skriffter, hwarföre hafwer han då icke kunnadt, äfwen wäll *inscribera* detta, sitt Gilliare qwahl (: som han det kallar :) någon annan, emädan twenne bröllop, som war H. Nills Biälkes och H. Axell Leijonskiöldz, stodo emillan mitt och min broders, der han som ehn *mercenarius,* äfwen wäll har kunnadt förtiäna penning:r medh sine skriffter. Orsaken hwarföre han intet det har giordt, är utan twifwell denne, att han då intet hade kunnat fulborda sin *scopum*[3], som war att *diffumera* wår *familia*, igenom en sådan *famosum libellum*, hwilken hans *intention* klarligen och så skiönias kan, af den brudfackla som han länge sedan tillförende, migh på mitt bröllop *inscriberat* hafwer, den iagh i sanningh siälf, som den (: hwilket sådant icke i den ringeste måttan hade kunnat förmoda :) icke igenom las, förr ähn då hans Gilliareqwahl på min broders bröllop *publicerat* war, och den allehanda omdömmande och *judicier* förorsakade; Och kan iagh

---

salaprofessorn Petter Lagerlööf kallar honom »ett stoort *ingenium et pæne aliquid monstri*» ('och nästan ett under'), särskilt vad angår språk och poesi.

[1] Verserna förekomma i Gilliare Kwaal såsom bevis på att de gamla smekorden blivit urmodiga och ersatta av nya, sentimentala, falska och översvinneliga »prunkohrd».

[2] hyrd, besoldad, köpt man (d. v. s. 'hyrd, köpt skribent').

[3] mål, avsikt.

oundwijkeligen nu fuller af alla omständigheter förmerkia, att hans brudefakla som han mig så länge sedan tillförende *inscriberade*, war allenast ett *præambulum*, profweskrifft eller wägeberedare *ad plures affrenatæ neqvitiæ ausus* emot wår *familia* helst emädan hans *continuation* som han *titulerar* Gilliareqwahl, som ehn *mercenarius*, icke någon annan, emillan min broders och mitt bröllop, icke har *dedicerat;*[1] Vtan medh den drögt änteligh till wår *familias* och min broders, iemwäll hans kiärestes största skymf och wanheder, som klarligen her effter bewijsas skall, af en *continuaserie* och uth af hans *allusioner*, hwar igenom han *insidiosce* söker, min broders redskafne och ärlige *actioner* så wäll som hans kiäreste, medh sine *malitiosce* wrengningar, blam och waanheder, att på trängia; Det liusligen af földiande skiähl är till att see: *1.* Af sielfwa *dedicatione*, der han min broders och hans hußfrus *titlar* icke utsätter, utan i deß ställe *etc. etc.* hwilket helt owanligit i sådant tillfälle är, den han lill har mycket lätt kunnat fått, äfwen så wäll, som han fick min *titul*, då han öfwer mitt bröllop skref, der hans *propositum* icke hade warit, att så i *dedication*, som med sitt der på földiande skamlöse *scripto*, skymphat dem: Gifwandes så der af, som det andra, orsak till spåtteligit löije och nesligit föracht. *2.* Har han på samma blad satt *continuerad* af *Lusidor* den Olyckelige, hwar af den förste stafwellsen *con-*, och den siste *-rad*, giör min broders nampn, *Conrad*, her och serdeles är till att *observera*, att han den rätta *orthograffen* af *continuerat*, som med *t* rätteligen skrifwes och i endan har förwandlat utj *d*, så att för *continuerat* har han satt *continuerad*, dells der igenom att bewijsa sin illfundiga behendigheet, dem som sådant kunde behaga, dells och åter igen att kunna bruka sigh detta till *excus* emot dem som hans *nefarium scriptum* mißhaga skulle (: förebärandes, som han och så skall hafwa sig förliuda låtit :) denne skrifft icke wara af opsåt någon till wanheder giord, utan wara allenast en *continuation* af den brudfackla han äfwen mitt bröllop tillskref, och sedan till det öfriga illfundeligen kunnat tillmäta bokstafwens *t. mutation* i *d. errorj typographico* der han lill, så frampt hans *propositum* icke hade warit skymfeligit, wäll hade kunnat *divulgera* sitt *infame scriptum* utan någon ährligh och förnehm *cavaleurs* nampn, så frampt han ändteligen icke hade kunnat förhindrat sigh att *debitera* sådanne skamlöse tankar, hwar med hans skrifft finnes upfylldh.[2]

---

[1] Enligt denna framställning skulle bröllopsdikten 'Bruhd-Fakla' till Christopher Gyllenstierna den 18 aug. 1669, försedd med underrubriken 'Gilliare Kuaal', endast varit ett av L. med infernalisk omtänksamhet uppspelat preludium till det nu behandlade egentliga, 'continuerade' Gilliare Kwaal av den 18 nov. 1669. Att Herr Christopher tagit det väl upp på sin tid, förklaras nu med att han ej läst igenom det.

[2] Titeln lyder *Gilliare Kwaal... Continuerad* ('fortsatt, i fortsättning') *af Lucidor Then Olyklige.* Det stora, ej förut framlagda beviset för diktens karaktär av medveten, utstuderad nidskrift är nu, att i *Continuerad* skulle gömmas ett *Con[tinue]rad*, desto mera som man annars väntar ett *continuerat* (med *-at*) såsom bestämning till *Kwaal* av neutr. genus. Lucidor svarar senare, att *continuerad* är part. perf. pass. och hörande till *(Gilliare) Kwaal*, något som tyder på att för honom subst. *Kwaal* är (av mask. eller) fem. genus, fsv. qval n. och m.?, isl. kvǫl f., ty. Qual f., vilket ock hans *Saml. dikter* synas ge vid handen, se cit. uppl. kom-

3. Hafwer han icke utan upsatt orsaak och *concilio*, påfundeligen infattat min broders *nomen proprium* uthj det ordet *continuerad* som her *remonstrerat* är; Vthan och gifwer sigh ett nampn på samma bladh, som *Lusidor* den Olyckelige, *alluderandes* således medh sin *latin lux-* och *-or* på nampnet *Gyllenstierna*[1], förståendes med ordet den olyckelige[1], som han och der till flickat har, den olyckan som han med sin skamblige skrifft, min broder förorsakar, igenom dett *entretien* och *discuser* som han yppa kan, till min broders mißfördehl, hoos sådant fålk som gierna illa alt uttyda, och hafwa lust at löpa medh något nytt. Men iagh will förmoda, att den *fattalitet*, som detta ordet den olyckelige hafwer med sigh att innebära, lärer gåå uth på honom siälf, och att hans ande i den måttan hafwer warit honom ehn *prophete*. Nu inwender han fuller sigh det nampnet *Lucidor* den olyckelige tillförne hafwa brukat, så måtte det och *concilio* wara skiedt, emädan detta skamlöse *scriptum* fuller för ehn godh tijdh sedan, hafwer genom andre mißgunstige *gemeuter* tillijka medh honom warit *conscerterat* och sammanspunnit, och således effter handen, då och då, ett och annat effter lägenheten mißgunsteligen och skammeligen förwrängt och inflickat, och hafwer han altså derföre tillförende till äfwentyrs brukat detta nampnet af illistigheet, att sedan deste behendigare kunna betiäna sigh der af, sigh och sine medstifftare till kitzligit löije, så wäll som sigh till något artigt förswar (: der man det åtala skulle :).[2]

4. Förutan det gemenligen, alltijdh sådanne skriffters innehåldh uttydes om den hwars nampn derföre sätties och *dediceras*, så gifwer denne *calumnianten* så mycket mera orsak här till, emädan mäst alle menniskior her i Ståckhollm wille weta och hafwa hördt, det min broder något mehr än 3 weckor för sitt bröllop hoos Grefwe Axell Lillia[3] (: der och hans fästemö tillstädes war :) hade i dryckes måhl seent om affton råckat i *querelle*, medh H. Grefwe Willhellm Douglas[2], hwilket sedan om morgonen der effter, wijdare af begges hade blifwit utfördt, der icke förbudh på hans Kongl. May:ttz wägnar, om morgonen tijdeligen klåckan 4 hade kommit emillan, af Hans

---

mentaren till s. 4: 28 och 122: 16, just i 'Gilliare Kwaal', där ordet representeras genom pron. 'hoon'. F. ö. möter överallt i äldre svensk litt., framför allt hos Lucidor, *-d* för väntat *-t* och tvärtom, varom se *Saml. dikter*, kommentaren till s. 3: 6. Sålunda möter passim i föreliggande handlingar också formen *Conra(d)t*.

[1] Se ovan inför kämnärsrätten s. 40.

[2] Här framlägges nu öppet hela den affär med en Douglas, som inför kämnärsrätten blott med stor försiktighet berörts (ovan s. 40 f.). Gyllenstierna vill nu i detalj visa, hur kvädet förstucket tyder på brudparets enskilda förhållanden, vilka omsatts i dessa »oförskembde och oblygzlöse rijm», vilka nu »öfwer heela Suerige, Lijfland, Finland och Tyschland äro kringströdde och uthspridde» (enl. Gyllenstierna, ovan s. 53). Bakom som anstiftare vädrade Gyllenstierna en personlig fiende, och Lucidor var av denne lejd, en »mercenarius». VILHELM DOUGLAS, f. 1646, d. 1674; kammarherre 1670; överstelöjtnant 1672.

[3] Tydligen AXEL AXELSSON LILLIE, f. 1637, d. 1692; hovmarskalk; landshövding i Stockholms och Uppsala län 1666; gift år 1665 med Maria Elisabeth Stenbock, hovmästarinna hos drottning Ulrika Eleonora d. ä.

Excell:tz Fäldtmarskallken von der Linde[1], hwilket begges sigh till ett hörsampt föllie i underdånigheet optogo, och effter Kongl. Maij:ttz *ordre* der hoos H. Fältmarskallken förlijktes, hwilket skiedde utan min broders ringeste *præjudicie*,[2] som hans *Excell*:tz H. Fältmarskallken sielfwer lärer witna, lijkwäl kommer denne skamlöse menniskian, och igenom sine smädewerser *alluderar* in på samma handell som så lyda

Om någon vnger karll kan råka till att tala
medh Jungfrun troor han wist then samma tupp will gala
att låcka hönan bort (: tror wist :) han twiflar ey
(: fast hönan inte hans :) att wara hanerey,
då renner han full ondh, begynner till att swäria
sin tusendh tunnor full, dra'er äntlig på sin weria.
Han sender wijg-brew stadh att mana karen vth
fast om hans hare-modh seen spelar *bancorott*.
Han troor sigh medh godh skiähl för Jungfrun kunna fächta
och att ey Odens swerdh så skarp[3] som *Astrildz* skiäckta,
will mörda then som honom[4] har giordt emot
är icke han rä-galen,[5] som plågas af swartsoot?
Blij'er thet då sen förlijkt så ta'er han på hofwera
för Jungfrun lijk som förr, thet kallas *courticera*.

hwilket san-omöijeligen han kan gåå ifrån sigh effter han widh Ciämbners Rätten, när honom blef frågat, hwar han alt hade *exempell* om så wara *passerat*, som han i sine werser skrifwit hafwer, således då swarade: sådant ingif:r sigh dageligen; på ladugårdzlandet war en som frijade till ehn enckia, och effter han fick korgen, wille han sigh dränckia, ehn frijade till skräddare ållldermans dotter her i staden, som och fick ney, den togh sigh sielf af daga,[6] der med wille han taga sigh annat tahl, då blef han manter af min broders fullmecktige effter han haf:r framdragit *exempell* i sompt, han wille och i alt, der med *continuera*, och i synnerheet seija hwar han hade tagit den handell och *qverelle* som han i sine werser hade omskrifwit, då swarade han H. Grefwe Douglas hade hafft ehn handell; och i det han talade hindrade

[1] LORENTZ VON DER LINDE, fältmarskalk 1665, vid sin begravning 12 maj 1672 av Lucidor ägnad gravskriften 'Den Rätta Adels Dygde Wääg'.

[2] Det är den i kvädet skildrade fegheten hos den svartsjuke giljaren, som upprör Gyllenstierna och kommer honom att framhålla, att de förliktes utan duell på K. Maj:ts order. Den visserligen grumliga källan *Les anecdotes de Suède* (1716 s. 178) skildrar honom ej blott som 'homme stupide' utan återger också en berättelse, hur Conrad Gyllenstierna under kriget mot Danmark fått order att i spetsen för Kalmar läns bönder gå till anfall vid Kristianopel men vid första kanonskottet tagit till flykten, jämte bönderna, »qui ne manquerent pas d'imiter l'exemple de leur valeureux General».

[3] Texten har *Odens swärd* (sc. är) *så skarpt*.

[4] Här är ett *ey* uteglömt.

[5] Texten har *ra-galn* 'totalt, spritt galen'.

[6] Dessa detaljer äro ej upptagna i kämnärskammarens protokoll.

han sig straxt och sade: men intet weet iagh om den handelen medh Landzhöfdingen H. Gyllenstierna, röijandes sig således i hastigheet, då fattade min broders fullmecktige hårdt deruthj, och wille han skulle wijsa honom hwem som hade sagt, att Grefwe Douglas och min broder något *querelle* emillan förelupitt war, hwar till han först sade sigh det intet så grandt kunna minnas, änteligh förmåtte fullmäcktigen hoos rätten så myckit, att honom blef pålagt, upwijsa sin sagesman, der med nämnde han een *student* widh nampn Johan Scheffer och flere som Ciämbners *protocollet* wijdare uthwijsar, hwilka stadztiänarne den ene dagen effter den andra söckte, och igen finge alla så när som Johan Sceffner (!). Och nekade alle der till, att dhe intet hade talat för honom om den twisten[1], och effter han intet kunde eller wille skaffa fram sin rätta sagesman, ty *protesterade* fullmächtigen der oppå och togh honom för den rätta man, som på samma handell hade uthj sine werser så skambligen och oförswarligit *alluderat,* der med att kijßla des mißgynnare till ett neßligit löije, så wäll som att gifwa andra som allenast hafwa hördt om deras oenigheet, och intet af sakzens rättbeskaffenheet wetat, *impressioner* till min broders *existimations* förklaringh[!], in till hans yttersta nesa och föracht, och alt under den *pretext* och kappa, att han allenast Gilliareqwahl beskrifwer som han sin ohöflige *scriptum* kallar, lijtandes till äfwentyrs på dhem, hwilka honom h a f w a d e r t i l l a n s t i f t a d t,[2] så wäll som på sin *adroité* och behendige *explication* sigh ingen menadt der medh, utan *libertate poethica* brukat, lijka som woro det *capabelt* att *salvera* en sådan ohöfligh menniskia ifrån sitt förtiänte straf; Woro det effterlåtit *expresse* eller *subdole* ährligit fålk så att angripa, och der effter sigh således uthtyda, kunde fuller ingen, högh eller lågh af hwariehanda willkor och *condition,* det hälst woro, länger säker wara, om sin ähra och goda ryckte, än ohöflige menniskior behagade.

5.[3] Såsom afwunden är her ibland så stoor, att man intet gierna kan hafwa någon framgångh och lycka, utan det icke enom mißundes; altså är her hendt, enär det först spordes, att förlåfningen war skiedt emillan min broder och hans kiäreste, då hördes mångestädes sådane *discurser,* nembl. att han det giorde för hennes goda skull (: hwilket min broder högeligen af ehn part mißuntes, och twifwels utan, mäst af

---

[1] Här förtiges kapten Forbus' vittnesmål. För övrigt gick inför kämnärsrätten kärandens aktion ut på att få fram bevis för att greve Douglas stod bakom som anstiftaren, se ovan s. 40 f.

[2] Understruket i manuskriptet, här återgivet med spärrad stil.

[3] I verserna 93—143 av Gilliare Kwaal driver Lucidor drastiskt med alla de osanna »prunkohrd» och »all Fägrings-Rooß», som tidens poeter och ej minst han själv i sina världsliga visor ägnade kvinnan, »jordgudinnan», och som även den stackars giljaren maste »wäl kunna på sin Nagel», också ett giljarekval, särskilt för den, »som thet ey hafwer lärt» och ej är »booklärd» nog. I sin burleska drift med all denna osanna, svulstiga kvinnokult och i sin presentation av »jordgudinnan», sådan hon i verkligheten är eller kan vara, råkar Lucidor att använda sådana uttryck, att de av brudgummen (och allmänheten) kändes som fullträffar. Bruden var tydligen rik, liten och ful.

dem som detta skamlöse *scriptum* igenom denne ohöflige karll, hafwa stifftadt, effter hon till personen (: då till förståendes, nästan för tu åhr sedan, när förlåfningen stodh[1]:) war något lijten till wäxten, så sades det, hon war ju så lijten som en dwergh, och är det fuller många hundrade menniskior konnugt att sådant tahl hafwer gått, och att hon esomofftast för sin lilla wäxt skull blef lijknadt wed ehn dwerg, hwar opå han och så skamligen *alluderar* i sina werser, der han så seyer:

Ehn jsterbukot långh mått kallas lagom stoor
Ehn dwergh lijk täck och nett, en then som katt lijk gloor,
Sne wind och blöt ögdh till, berömmas för skarpsichtigh.

Nu kunde han till äfwentyrs inwenda, att han och så sätter en jsterbukot långh mått kallas lagom stoor, och så lijtet, som han henne mehnte der medh, så lijtet mente han och henne med det ordet ehn dwärgh lijk. Och wore det intet af opsåt dijtsatt utan allenast ehn gilliares blindheet *in communj* beskrifwa. *Rs:* den ohöflige menniskan är altför behendigh och illistigh, att sättia allenast sådanne ord, hwarigenom hon *directe* skulle antastas och menas, utan och så brukar andra *contrarie* ordh *former* der ibland, at så myckit kosteligar kunna draga sigh der ifrån, under den *prætext,* detta nu allenast wara ehn *description* af gilliare *vitijs in communj.*

6. Wijdare att bewijsa *calumnianten*, huru som han sin grofwa skrifft min broder *applicerar,* synes och der af ögenskiönligen, i det han i sine werser allahanda söta smicker ordh, som en gilliare gifwer sin *dama* förmäler, ibland annat nämpner han der en ordhform, som min broder hade för maneer att kalla sin kiäreste, nembl. mitt alt mäst[2], det han ändå sätter med myckit större och gröfware tryckte bookstäfwer ähn det andra, på det min broder måtte hafwa der öfwer harm hiertans förtret, fuller nästan sigh inbillandes, det man för dhe månge skamlöse *convitier* och laster skull, som deruthj stodh afmålade, icke dierfdes förklaga honom, på det att man icke skulle synas kiennas wedh dhe ohöflige och skamlöse lasterer, eller bekomma den vthtydningen på sigh, som ordspråket lyder, att då man kastar en tiäpp ibland hundarne, så gneller den som der af blifwer rörder, och sedan deste mera derigenom komma i fålkz tahl, hwilket alt min broders gode samweet och oskylldigheet, hafwer förachtadt, och som en rätt dygdällskande sigh i detta fallet på Gudh och sin nådigste höga öf-

---

[1] MÄRTA CHRISTINA ULFSPARRE, f. 20/8 1654, gift med Conrad Gyllenstierna 18/11 1669 (femtonårig), död 17/2 1671 i barnsäng, begravd 20/8 1671, då besjungen av den nu, ett år innan, så våldsamt förföljde poeten i 'Tugend-Gedächtnis' (*Saml. dikter* s. 154 och kommentaren dit); enda barnet till landshövdingen GÖRAN ULFSPARRE och CHRISTINA SPARRE.

[2] Versen lyder i originaltrycket: »Min Stierna / min Planet / mitt Alt måst (sic!) han'na nämpna», med 'Alt' i något fetare stil, såsom ett sista alltomfattande »smikker-ohl». Formen 'mäst' passar bättre som anklagelsepunkt: det var ju Herr Conrads »maneer» att kalla henne 'Mitt allt'.

werheetz rättwijsa beskiärm förlåtit, icke williandes förmedelst sitt otijdiga stilla tijgande, the sigh *negligentem famæ suæ,* det en ärlig *cavaleur* icke anstår, utan werderar den högre ähn sitt lijf.

7. Wijdare fortfar han uthj sine werser, *salva venia,* om kinbenen som en skallot soo och om åhlskins läppar, hwilka ordh iagh påminner migh hafwa hördt i ett sällskap, straxt effter dhe sin emillan hade talat om dhe nya tijenderne, att min broder wart förlåfwat med sin kiäreste då *discurerades* om hennas lilla wäxt, och sedan follgde lijtet der effter, thet tahlet om kinbenen som en skolladt soo, sampt ållskindz läppar, men icke på det sättet, att iagh då kunde taga dhe orden som woro dhe om min swägerska mente, dy hade iagh alldrigh mindre förmodat ähn sådant; Kunde altså helt ingen *reflexion* der opå giöra, men nu emädan iagh seer, dhe samma orden stå i hans *scripto* instickade, nembl.

På hennes kinder måst bå' roos och lillior groo,
fast kinbenen see uth, lijka som en skallot soo.[1]
Måst ey *corall, rubin* ok skarlakz fergan blekna
mot hennas läppars ferg, lijk åhlskin? hwem kan räckna,

så kan fuller omöijelligh annars wara, ähn att icke och deße ord måste wara honom tillhanda gifne, men af hwilka dhe orden fälltes, minnes iagh i sanningh intet; Dy mädan iag sådant icke kunne förmoda, lade iagh det icke på hiertat, så att iagh det minnas kan.

8. Hafwer denne oförskiämbde menniskian lempat denne sin *malitiose* skrifft till min broder, på det sättet att han i sine werser *alluderat* på min broders piruk och klädningh, *guarnerat* med *coleur de feu* och *ponseau* bandh, hvilken han in emot 14 dagars tijdh och ifrån den dagen som det först för honom lystes bar, werserne lyda så:

Att haga Jungfrun [wäl], mått han ha gillie-kläder
hår-lufwa, bäfwer-hatt, der på en brokot fieder
som han på hufwud' bär, och ligger titt på stråå,
seen *allamodj* band, *coleur de feu*, *ponseau.*[2]

9. Såsom icke sällsampt är, att en fästeman med ett och annadt söker behaga sin brud, så hafwer min broder och så det *cavalierement,* ehwad han hafwer kunnadt giort, och ehuru wäll det hafwer alltijdh

---

[1] Texten har: »lijksom en skållad So».

[2] De cit. verserna ingå som del i Lucidors satir över de från Frankrike hämtade sederna beträffande klädedräkten, de 'alamodiska' kläderna. Bland »all tokot Gilie-Knaal» var, särskilt för den fattige friaren, bekymret för moderna »Gilie-Kläder» ej det minsta. Alla friare måste söka prunka, efter som ju »jomfrufolket mäst skåda hunn (= hunden) efter Hare». För en fattig pilt har sådant sina betänkliga sidor. — Denna anklagelsepunkt framfördes också inför kämnärsrätten. Lucidor vill med ed betyga, att han aldrig sett eller känt Conrad Gyllenstierna vid den tiden och så »myckit mindhre kunnat weeta, hwadh färga han dragit hafwer». Där androgs också, att Lucidor med sitt tal om »har-luwa», »bäwer-hatt», »lingar-ärmar» etc. paskillerat adelns dräkt och salunda skymfat hela ståndet (se *Saml. dikter,* kommentaren s. 150 ff.).

helt och hållit warit emot *inclenation* att spela kort, så har han lijkwäll offta för hennes skulld *passerat* helt effter middagarne deruthinnan och såsom oförfaren i spelandet då tijo då 12 rickzdahl:r, då mera då mindre tappat, hwar han icke heller undslipper hans *allusion*, så wäll som opå ehn och annan gåfwa som han har kunnat henne gifwa, hwar om werserne så lyda:

— — — — — — — — lill mått han spela kort
då går mång ärlig slant, *par discretion* og fort,
han mått af höflighet, ju låta Jungfrun winna?
Hwad kostar Nyåhr, Juhl, och slijkt? hwem kan wäl hinna
att räckna sådant alt?[1] — — — — — — — —

10. Giör han en serdeles *allusion* på hwad min broor har gifwit pijgan, hwilket han med serdeles ordeformer framställer:

— — — — —? ett hade iagh snart glömt
som till ehn lärdom bör för ingen wara giömt,
iagh spelar fast man ey will höra sanningz gijgan,
then Jungf:s ynnest [ynst] will haa, han laga wäl med pijgan,
och muta henne braa, så bär hon brefwen fram,
skulle [skull'] påsten ey hå löhn? thet woro nästan skam.[1]

11. Åhr allom nogsampt kunnugt, att gemenligen her i Ståckhollm skie plägar, så snart ehn ogifft *cavalieur* något umgåß medh ehn *dame*, som och ogifft är, ware sigh enckia eller jungfru, så löpes straxt med nya tijender, som skulle der frijerij wara på ferde, hwilket offta af sådant fålk uthföres, som intet ondt mena der med, men esomofftast bringes det mäst utaf ehns mißgynnare och afwundzmänniskior, hwilka enär dhe intet annat kunna få, att giöra en förtreet med, så uthsprijda dhe sedan att man der och der fått korgen, som lijkwäll kan wara största osanning. Äfwen detta haf:r och ehn slijk art menniskior, sig ombemödt, till min broders skymf om honom uthspridt, att han skulle hafwa förr, både till ehn enckia och en jungfru frijat, hwar medh hela Ståckhollms stadh för 4. åhr sedan war i fult tahl, der opå hafwer och så denne skamblöse karlen till sine anstifftares behagh *alluderat*, på det att alle som tillförende hade hördt om detta uthkombne frijerij talet, skulle nu få orsak af denne skamlöso skrifften giöra sigh glins[2] och åthlöije. Werserne herom lyda så:

Jagh sågh i sidstens en som frija till en enckia,
men när han korgen fick, då wille han sig dränckia,
men watnet war forkalt[3]: Ehn fria till en möö,
fick kalfskin wille seen förtwifladt tröstlöß döö,

[1] Allt detta av Lucidor framställt som exempel på Gilliare Kwaal i sammanhang med talet om de dyrbara 'Gilie-Kläderna': I enlighet med det av honom cit. ordspråket 'Alla Gilliare äre rika' måste även den fattige uppträda som generös rikeman för att därigenom söka att öka sina chanser.

[2] *glins (glims)* 'gyckel, spe'.

[3] Texten: *för kalt*.

han kokade förgifft, som skulle[1] hans *Astrild*[2] stilla,
men när han togt i mun så smaka det så illa
att han thet spåtta bort: och åth ey mer ter af,
slap så att han ey då i krukan fick sin graaf,
seen grep han till ett reep (: förtwifl:n intet skufwar:)
band fastedt om sin hals, men huxa seen att tiuwar
så döö och hofwet bort, tog ett tre allns långt swerdh,
och sattet mot sitt bröst, att sticka sigh ihiähl,
men rätt så snart han sågh [up]på deß blancka klinga,
då räddes han, att hon i stycker skulle springa,
sae thet wqre[3] skade throm, iagh har ey slijkt[4] igen
hängdh henne så sin koos och liwer alt så änn.

Hwar af liußligen wijsar sigh han hafwer sökt på all sätt att gifwa illisteligen *occationem calumniandj.*

12. Således slutar han sitt smädachtige och skamlige Gilliare qwahl, hwilket icke annorlunda nämpnas kan, ty den som med sådanne skamlöse tanckar gilliat hafwer eller will, som der i ohöfweligen *exprimeras*, nembl. hwilken han frijat till, och hafwer uthwaldt för sin maka i hela sin lijfztijdh, den mistäncker han hennes egen bror för bolerij, sampt *laqvejer* och drengiar, och så skambligen, at hwarken stohl, bohl ell:r bänckiar i huset äro icke frija, utan der på med henne sittiandes, liggiandes och ståendes bedrjfwer otucht och lößachtigheet, hwar om werserne så lyda[5]:

Är någon hyfz-lijk drengh i huset tår han tänckia
att hon sin låfwen will för samma dreng skull kränkia
och att han gilliar med, hans wantroo är så stoor
att han för bolerij förtäncker Jungfruns bror.
Leeksystren sielf kan ey wäll undfly hans mißtanckar,
stohl, bänckiar, säng och bohl, alt hwad ner henne wankar,
ja hennes kläder mä iempt alt hwad hon kan nå
ther kastar han miß-lynt sin afwundzögon på.

13. Så kommer han och giör en skamlig *digression* således:

O säll, o trefalt säll, then som sigh wäll kan skillia
ifrån[6] mödosam[6] träldoms ok, som andre kalla gillia,
säll är then som en gång har lagt sitt segell nehr
och fördh[6] i önskadh hambn sin båt, then samma leer,[7]

[1] Texten: *skull.*

[2] Texten: *Asteld* 'kärlekseld', till isl. ást 'kärlek', ett av Lucidor nyskapat, därför här obegripet och med 'Astrild', Amor, Cupido, ersatt ord.

[3] Texten: *worr.*

[4] Texten: *slijk.*

[5] En sådan grotesk misstolkning av Lucidors skildring av giljarens svartsjuka på allt, levande och dött, som får vara i jungfruns närhet, måste vara avsiktlig.

[6] Texten: *Från mödsamt. — fört.*

[7] Med dessa verser övergår Lucidor från sitt 'giljeglam' om 'giljarekval' till den avslutande, övliga lyckönskan till brudparet, som lyckligt nått äktenskapets lugna hamn (verserna 197—220). Även här anar käranden ett med utsökt illslughet genomfört smäderi!

Gifwandes der med till förstå (: effter som han med, och i alt det förra hafwer *intenderat* på wår *familia* min broder och deß kiäreste:) dy flåtz han prijsa och skatta min broder säll och lycksalig som nu medelst *copulation* hafwer wunnit ehn ächta maka och således sluppit sitt mödosamma trälldoms ook, och alle dhe swårhetz böllier, brusande wågar och windh sampt förtret och skadelige klippor, genom gått, som han min broder påbördar, tillförene hafwer warit underbegrijpen, på dhe sätt som han uthi hela denne *famoso libello* ohöfligen hafwer infattadt och *tandem* kommit i sådan önskat hambn, hwarest han nu lätteligen kan lägga sitt segell neder, hwilket alt det förra *confirmerar* med ijdell spee och försmädellse såsom min broder lijdit skiepzbråt, men sedan kommit i önskat hambn och således in på min broder fulkommel. *applicerar*, alt hwad han uthj sin *nefaria scriptura* hafwer omrördt, ty hafwer någon sluppit en börda, så hafwer han henne äntel. tillförene burit, iemwäll den som hafwer strukit sitt segell måste och hafwa seglat.

Och när det skiedt är, uthbrister han med *exclamation* således:

O o-uthsäijeligh[1] lust, [o] gamman obeskrifwelig,[1]
o obegrijpeligh[1] frögdh, o glädie som o-twiwelig,[1]
o frija *Hymens* bandh, o liuwe träldoms lagh,
att skrifwa mehr om tigh är pennan min förswagh.

Äfwen som plägar wara öfweligit, öfwer dem som hafwa warit uthi någon stoor fara och genom serdeles lycka undslupne och frälste ähre, då man i *comparation* af förre faran uthbrister till närwarande lyckelige och hugnelige tillståndhz *exclamation*, williandes och derigenom illfundeligen *indirecte dirigera lectoris* tanckar, till *application* på min broder och deß kiäreste, af det förrige hans uthgutne smäderij.

Förutan ofwantalde *motiver* och skiähl warder den Högl. Kongl. Håfrätten rättwijßligen befinnandes, detta hans Gilliare qwahl wara ehn grof smädeskrifft och *famosus libellus* opå min broders heders och bröllopzdagh *studio ett consilio*, så till hela *familiens*, som till min broders och deß hußsfruß i synnerheet stoor skiemf och nesa uthspridt.

1:mo Effter hon *re ipsa* är förachte- och neßligh.

2:do Hafwer *fama publica* det till ett *passquill* dömbdt, som och så af N:o 1 sees § 2, hwarigenom hela *familien* så wäll som min broder och deß hußfru i synnerheet olijdelige skymft, föracht och nesa tillflyter.

3:tio Är hon som ehn förhateligh smädeskrifft med onåde i *consideration* hoos Kongl. Maij:tt ankommin, så att Kongl. Maij:tt allernådigst är worden förorsakat deß *Justitiæ Fischal* anbefalla, emot honom en *ordinarie* laga *action* antaga, som den Höglåfl. Kongl. Håfrätten för detta är wäll bekant.[2]

---

[1] Texten: *o-vthaalig, o-beskriwlig, o-begrijplig, o-twiwlig.*
[2] Se K. Maj:ts resolution den 16 april ovan s. 60. En påminnelse till hovrätten att ej dröja med att sätta advokatfiskalen i arbete i saken.

4. Är denne persohn alldrigh af någon i *familien* bekiendh, att han der af hafft orsak något att skrifwa.

5. Hade [han] *lucrj causa* det welat giordt, så hade han så wäll hafft gått tillfälle att *inscribera* någon annan *familia* än som allena wår, emädan som ofwantaldt är 2:ne förnehme bröllop föreluppe emillan mitt och min broders, dem han alldeles gick förbij: Alt så kan ju handgripeligen slutas, att han af långt wälbetänckt mod och *dissein* hafwer under ingens annars nampn detta welat *publicera* än allena under wår *familias*.

6. Såsom alle sådanne bröllopz skriffter pläga wara *directe* till att *gratulera contrahenterne,* dhem och dheras *familier* till beröm och heder anstälte, och icke der uthinnan infatta något sådant som kan gifwa mißtanckar, *occasionem callumniandj* och brudefålken nesa, hwilken *intention* han intet hafwer effter folgt, utan det som *contrarium* är förrättat.

7. Pröfwas alt så klarligen att han *in particularj* hafwer *applicerat* denne skrifft till min broder förnembligast af dhe fyra faste skiähl som är: 1) det han widh Ciämbners Rätten, bekiende sigh således skrifwit, att han hafwer lembnadt hwariom och enom fritt, att dömma om hans rim som dhe wille, hwilket I § 1 förmäler, hwarest ehn *propria confessio* är, att han således *ambigue,* hafwer *studio* skrifwit, att hwem som wille så kunde han der af hafwa *ansam et occasionem calumniandj.* 2) hafwer han och listeligen *tangerat* den handelen som min broder med Grefwe Douglas hade, som och N:o I § 3 wijsar, der om han uttryckeligen talar. 3) haf:r han denne skrifft lempat till min broders bandh, som han wid paß 14 dagar för bröllopet bar. 4) är *infallibelt* att han hafwer *studio et mala intentione* min broder till skymf uthj sitt *scripto,* infördt hans egen orde *form:* mitt alt mäst, medh gröfre tryck än det andra.

Alt fördy *respective* tiänst- och ödmiukel. begieres. 1) denne ähresmädare måtte på det högsta *obligeras* att utwijsa sine anstifftare.[1] 2) att denne smädeskrifften må effter Kongl. M:ttz *publicerade* stadga och *placat* af böfwelen upbrennas.[2] 3) *calumnianten* undergå ett *exemplart* straf som andre sådanne må tiäna till märkelig warnagell och Sweriges lag der om hårdast *exprimerar,* på det att dygd och ähra i wårt kiära fädernes land må ifrån all otucht och lättferdig lößachtigheet, effter Gudz och Kongl. M:tz willia blifwa åthskild, så att hwar och en i sitt stånd, må wed sitt lijf, heder och ähra rättwißligen wara hengnadt och befredat. Och näst en rättwijs domb, förblif:r

Den Högl. Kongl. Håfrätt:s
ödmiuke och tienstberedwillige
tienare
Christopher E Gyllenstierna.

[1] D. v. s. greve Douglas.

[2] Enligt *Kongl. May:tz Placat och Förbud angående Pasquiller och Smädeskriffter* av den 21 april 1665 skall sådan skrift av bödeln brännas upp vid kåken. Den som sammansätter och utsprider sådan skrift och därvid förtiger sitt namn, skall, när han uppenbar varder, straffas såsom den där olagligen å en annans heder och ära talat.

Hovrätten tyckes redan samma dag hava delgivit Lucidor Gyllenstiernas libell. Redan i en tidigare skrivelse har Lucidor anhållit om dom, innan hovrätten tog ferier.[1] Nu fruktar han, att motparten blott vill draga ut på tiden, för att hovrättssessionen skall hinna sluta, innan dom fallit, och han själv i fängelset nödgas invänta nästa, först den 1 oktober infallande rättegångsperiod. Han nedskrev därför följande dag, onsd. den 27 april, egenhändigt en inlaga med ödmjuk anhållan om muntligt förfarande inför hovrätten, så att icke någon tid måtte förhalas genom motpartens lika svårinfordrade som mångordiga skrivelser:[2]

Högwälborne Grewe Sweriges Rikes Drotß Högwällb:ne
Wälb:ne Wälb:ge Hög- ok Wäl-Edle Hög ok Wähl-Lahgfahrne
H. Herr Riksens-Rådh *Præsident Vice Præsident* och samptl.
Assessores Högst- Hög ok Wälunnande Herrar
Nådige Främiare.

Högstprißl. Kongl. HoffRätten warder nådigst huhgkommandes huru williigt iahg mihg genom egen bönskrifts tilbuud i theras händer ok förre hektelse stelt[3] män sedan thenna Kongl. HoffRätten owitterligt hektat[4] huar före jahg aldraödmiukligest mihg betakkar för främian af rättgången ok tilsente wederpartens klaagskrift eller *libell. convent.* Män såsom iahg nestan föga eller intet theruti finner som ikki tilförende hawer warit klagat ok swarat til i UnderRätterne iemwäl weet Högprijßl. Kongl. HoffRätten snart opstandes warder[5] ok alt så ey annat seer en at wederparten söker mihg i större *ruin* ok fördärff genom sit drögzmåhl at sättia dy beder jahg at honom på leggias måtte siälff eller genom en fulmektig mundl. at swara på thet ikki någon tidh förhalas ey heller jahg för olegenheet här i fängslet, huar iahg iempt fyra andra sitter ok alt så från fulkomligt swaar stenges genom tidens, ortens, personernes ok omständigheternes, min saak som ostridlig rett förtappa måste. Helst emedan at H. Gyllenstierna så obarmhiertig war när han sin inlaga i underrätten inlade at han samma at swara på skrifftligen ey twå timmar tillstädia wille uti et annat fengsel eller huuß efter i gamla rådstugan hwarken stool eller bohl eller benk eller säte war huar på en hade kunnat skriwa

---

[1] I skrivelse från tiden 17—20 april, ovan s. 63 med not 1.

[2] Lucidors inlaga är nederst i vänstra margen försedd med följande anteckning, av annan hand och med annat bläck: 'Vhr Gilliare Stugun d. 27 Aprilis 1670', uppenbarligen en vits: Lucidor satt fängslad i *Gill(e)stugan* (d. v. s. gäldstugan), vilket ord omändrats till 'Gilliare Stugun', efter 'Gilliare Kwaal'! Anteckningen synes vara gjord av samma hand, som renskrivit hans följande stora inlaga av den 3 maj.

[3] Skrivelse den 16 april, ovan s. 56.

[4] Kungl. Maj:ts resolution den 16 april, ovan s. 60; Lucidors skrivelse från 17—20 april, ovan s. 61 f.

[5] D. v. s. sluta sessionen. — *opstandes* väl för 'opstå(e)ndes'.

ok öfwer alt annat fingrarna widh pennan fasnade aff kiöld ok ens penna mehr ijßtappar en som bokstäwer skulle hawa skriwit.[1] Förmodar förthenskul jahg at så obarmhiertig han war emoot mihg så nådig warder thenna Högprißl. Kongl Hoffrätten wara emoot

Then olykligst-oskyldige dok
willioredst-ödmiukste tiänare
Lasse Johanson.

Denna skrivelse kom dock tydligen ej att inlämnas eller åtminstone registreras förrän den 2 maj. Den hade då å adressidan försetts med följande i största hast av Lucidor nedkastade tillägg:[2]

För Gudz ok rätwisan skull behagade Högstprißl. Kongl. Hoffrätten mäddela mihg swaar. Dy iahg stenges från min egen saakz förswar ok Rätten aff them som wakta mig, fast iahg aldrig mihg något unddragit.

Tisdagen den 3 maj är Lucidor färdig med sin 'exceptio', sitt genmäle på Gyllenstiernas stora libell av den 26 april. Härvid har han visserligen använt renskrivare, men icke advokat. Allt i svaromålet, ordbildning, fraseologi och bildval, det rappa, klara, stolta och rättframma i ton och bevisföring, bär Lucidors prägel:[3]

Höghborne Grefwe, Sweriges Rijkes Drotzet; Höghwälb:ne Welb:ne Welb:ge Hög- och WällEdle Högtährborne Höghwijße och Laghfarne Herrar H:r RickzRådh, *Præsident Vice Præsident* och samptl. *Assessores, Respective*, Nådige, Högst- Högh- och Wälunnande Herrar, Mechtige Främiare.

Huru högt iag af alt mitt hierta åtråt och lengtat min oskyldig skylte oskuldz förswar, är thenne Högstprijßl. Kongl. Hoffrätten till fullnadh kunnogt, men som Welb:ne H:r Gyllenstiernas olaglige och siälfwilliande drögzmåll mig ther frå hållit, iemwähl effter heela nyo wikurs oklandrade frijheet å nyo fäng-satt,[4] dy betackandes dhenne Högstprijßl. Kongl. Hoffrättens nådige mäddelning af H:r Gyllenstier-

---

[1] Denna episod framgår icke av kämnärskammarens protokoll. Där förmäles blott, att Croningh skriftligen författat sin, vid första sammanträdet den 11 dec. föredragna, anklagelse, varvid L. till synes omedelbart fick ingå på muntligt svaromål punkt för punkt.

[2] Adressidan till själva skrivelsen finnes längre fram bland acta i målet. Där har Lucidor egenhändigt skrivit: 'Till Högstprißl. Kongl. HoffRätten', strax därovan det anförda tillägget, varjämte registratorn där antecknat: '1670 d. 2 Maij insin. aff Laße Johansohn'.

[3] Lucidor har egenhändigt underteeknat men ej daterat genmälet. Aktuarien har påtecknat: '1670 den 3 Maij Exceptio cum Lit. A'.

[4] Lucidor sattes på fri fot genom hovrättsbeslut den 12 febr. men arresterades åter genom Kungl. Maj:ts resolution den 16 april, ovan s. 49 och 61.

nas klagskrifft, will iag till hörsamst föllie utan drögzmål kortel. min ofskamlig[1] skiämde ähra förswara och på hans framsatte *puncter* ell:r klag-stycken klagligen styckewijß[2] swara.

Statum causæ ombeder iag, så wähl som H:r Gyllenstierna, af Chiemnärs ransackningens klagan och geenswar nådigt inhempta, jemwäl hela *protocollet* at förläßa, granligast skiärskåda och på det nogaste öfwerwägandes mitt mundlige förswar påhöra, att iag så myckit bettre min vrsächt (: sittiandes uthj ett sådant fengzell, hwar iag sielf fiärde[3] af otalige olägenheter, så långan klage-skrifft af fyra heela ark,[4] hwilket lickwähl moot Högstprijßlige Kongl. Hoffrättens rättegångz stadga löper, medh många ordh- och lagh-skiähl eller *argumenter* at wederleggia förhindras :) giöra kunde. H:r Gyllenstierna och så föga, eller intet, eller iu åt minstone, sine bara tancke-skiähl, iemte det hwadh för Vnder-Rätten klagat och swarat, framsätter. Hwarföre iag nästan kunde unddra mig at swara, effter H:r Gyllenstierna, mehr *Magistratens*, eller Råd-Stugudomen klandrar (: som af § 2 widh endan sees :) än mig anklagar, om icke min till det ytterste bestridde ähra, mig sådant befalte, och min oskuldh om önsklig uthgång, försäkrade. Föllier fördenskuldh hwad han uthi sin

I *punct* eller klag styckki, effter framdragen Rådstugu doms förste begynnelße (: min för hans ill-tillwitte beskylningz frijkallning angående :) emotsätter. Hela den ährbare werden, hwaruthaf otwifweligen föllier, att Borgmestare och Rådh ey moste wara af samma ährbare werden, hwilcket dock ey widkommer mig at förswara. Samma förste *punctz* geenseyelße mödar han sig medh fäm oskiählige skiähl, at bewijßa. *1.* Aff ordenes skamligheet, hwar till swares, H:r Gyllenstierna wille behaga giöra åthskillnadh emellan skäm- och skemptord. *2.* Aff brudskriffters end-ordhsack eller *fine*, som är, brudfolkz beröm och lyckönskning, Sw:[-ar] *unius rei multi possunt esse fines.*

A[-ut] *prodesse volunt et delectare poetæ,*
aut simul et iucunda et idonea dicere vitæ,[5]

Och finnes äfwen så wähl brudfolcketz beröm deruthi, som H:r Gyllenstierna sielf, fast owilligt bekenner *Pt:o 13*, fast om dhet intet är effter somligas illwänte wana, öfwerflödigt, så är orsaken att hiält- och edellmodige sinnen ogerna höra sitt sielfroos. Hafwer iag och intet giort någon lång lyckönskning, så kan lickwäl min goda willia nogsampt aftagas och spörias af dhe rim som begynna O säll etc. in till då lärer wara tree [v. 197—216], som och så af tyska rimen, som

[1] *ofskamlig* 'på mycket skamligt sätt, skändligt'.
[2] Punkt för punkt.
[3] Han satt i 'Gillstugan' eller 'Gillhuset' (d. v. s. gäldstugan) tillsammans med tre andra. Jfr Lucidors inlaga den 27 april (ovan s. 77 med not 2).
[4] Gyllenstiernas libell är verkligen 16 foliosidor i tät skrift och skulle enligt Lucidor ej överensstämma med hovrättens ordning.
[5] HORATIUS, *De arte poetica* v. 333—334.

på H:r Christophers bröllop [äro] skrifne; Beder altßå, H:r Gyllenstierna motte tillhållas at framwijßa sin heela ährbare wärd, som sig öfwer min skrifft förargar. *3.* Beder iag bewijßa[1], dy han i sin klagskrifft om echtenskapz ståndet och iag i min skrifft de *ineptorum procantium ineptijs*, talar, efter rimlydelße:

Swartsiukan följde sidst och huru hon kan qwällia
Dem som i oträngt måhl, sin ädla frijheet sällia. [v. 29 f.]

Och intet ächtenskap för sitt endemåhl haffwa, hwar med ock så den *4*:de faller. Tillstås af mig (: i fall d. 5:te är bewijßlig :) at min skrifft icke allena är, som hon kallas, ett *pasqvill, famosus libellus, atrox crimen,* utan och iagh ett *monstrum, horrendum, informe, ingens (: cui limen ademptum*[2]*:)* men det at bewijßa, *hic opus hoc labor est,*[3] icke de [dess] mindre vnderstår H:r Gyllenstiernas fulmechtigh sådant giöra medh fölliande 13 obewijßlige bewijß styckin, som af sanningens sohl ijßligt smälta.

1. Effter iag hafwer icke satt *nomen proprium fratris ipsius* hwar till i Chiemnärs ransackningen swarat, på hwilken iag mig beroopar, williandes widare sådant mundteligen förswara, effter det ey synes af wärde skrifften der med at förlengia; *Regulam logicam* angåendes *Talia sunt subiecta qvalia prædicata demonstrant,* rimar sig ynckeligen hijt, i thet H:r Gyllenstiernas fuulmechtigh min skrifftz *prædicata* på H:r Gyllenstiernan *tanqvam subjectum* drager hwilcket iag aldrig tenckt, och i fall hans *regula* effter hans egen uthtolckning [är] san, så säger iag han är härutinnan een sanningz-niugg menniskia, hwilcket effter hans *regula* motte wara sant, *et sic per conseqvens.* Hwadh det ordet, som iag har prickat före, widkommer, kan Högstprijßl. Kongl. Hoffrätten nogsampt see, huru orätt först sätties af min wederpart ijß och glijß ther som thet heeter flijs och glijß, och seen, huru omildt seyes at iag hade sagt för ChiemnärRätten dhen som intet will nempna dhet ena, så får han nempna dhet andra, och at iag hafwer bekiendt mig hafwa meent thet ohöfwiska ordet; Om them tecktz nådigst see på ransackningen och den förste der af *extraherade punct*, som uthj thenna min wederpartz beswarade klageskrifft framdrages.[4]

---

[1] 'Får jag anhålla, att han bevisar'. Ty de tala enl. Lucidor ej om samma sak: Gyllenstierna tillämpar på det äkta ståndet, vad Lucidor sagt om tokota giljare, vilka ingalunda ha äktenskapet som slutmål och avsikt.

[2] Om Gyllenstiernas tillvitelse i punkt I § 5 är sann, så är dikten ej blott en brottslig smädeskrift, »som hon kallas», utan ock, vad Lucidor vill tillägga, ett vidunder, vanskapligt som Polyphem, vilken VERGILIUS i *Æn.* III 658 skildrar som »Monstrum horrendum, informe, ingens, cui lumen ademptum», där Lucidor elegant ändrar 'lumen' till 'limen': ett 'gränslöst', 'måttlöst' vidunder.

[3] 'Det är just svårigheten [knuten]'; 'hic' och 'hoc' vid nedskrivningen omkastade: VERGILIUS i *Æn.* VI 129: »hoc opus, hic labor est».

[4] Lucidors yttrande i saken inför kämnärsrätten återgiver protokollet så: »Lars Johansson kundhe fuller inthet neeka, att han och tenkt på dhet ordhet, som betydher något grofft, men lijkwäll kan emoth grijs, rimas med glijs, flijs, men hafwer för dhen ordsaaken inthet uthsatt, uthan dher medh lemnat hwariom och eenom frijt, huru han wille rima».

2. Hwar som kallar mig een *mercenarium* undrar iag hwem som hade tingat eller legt mig, effter H:r Gyllenstiernan thet intet giort, ey heller mig thet iag troor af Chiemnärs *protokollet* bewijßligit, at iag skulle hafwa bekiendt mig intet hafwa haft annat *subsistence* eller födekrok, der iag lickwähl aldrig aldrig mehr än tri brudskriffter i Stockholm skrifwit[1] ey heller någonsin denne, om icke een be:dh Prilvitz först der till ombudin; som sådant af *protocollet* wijdare sees kan[2]: hwarföre iag icke på dhe andra begge bröllopen skrifwit, har ingen mig ther om bedt, ey heller iag thet wist förr än the öfwerståndne; Att min Brudfackla skall hafwa warit een wäghredare till något wärre, kan iag omöyeligh tenckia huru H:r Gyllenstierna råkar på så underwärdige tanckar, dy iu samma skrifft begynner med öfwer skrifften Gilliare qwahl[3], och huru kunde iag hafwa tenckt något ord [ond(t)?] ther med när iag wed slutet setter:

Om tijden wille mig än några stunder giwa,
så wille iag ännu wähl hundra plågor skrifwa,
som qwällier sådant folck som frija i hwar gåhl,

Och lijtet effter:

— — — — — — — Men tijden geer ey till
att skrifwa mehr ther om dock lofwar iag iagh will
een ann gång skrifwa mehr — — — — —

Öfwer thet opräcknar iag i *Continuation* alt hwadh iag i then förra dhelen skrifwit. Iagh ställer H:r Gyllenstiernan fritt, ifall han kan uthspana at iag någon sedan för min perßon hafwer giort någon skrifft, wari sig på hwadh språk thet will, och sielf gått och kreft penning:r therföre, så will iag wara saaker till alla hans beskyllningar, och undrar huru iag då kan kallas een *mercenarius*?

Belangande *titlarnas* ofullkommenheet, swarar booktryckiarens aflagde vittneßbörd på Chiemnärs cammaren. Ordteckn. etc. etc. kan ingalunda mißtenckias, dy iag her iempte sub. Lit. A ett slickt maner *in copia* fogat[4]. Effter och så H:r Gyllenstierna bekienner sig intet läst

---

[1] D. v. s. *Gifte-Roos* till Thomas Pehrman—Margareta Nilsdotter den 29 okt. 1668, *Bruhd-Fakla* (första avdelningen av *Gilliare Kwaal*) till Christopher Gyllenstierna—Gustava Johanna Oxenstierna den 17 aug. 1669 och så ifrågavarande 'continuerade' *Gilliare Kwaal* (se *Saml. dikter* n:r II, VIII och X).

[2] Om den tyske studenten JOHAN PRILLWITZ, tydligen en nitisk utövare av tillfällighetsdiktarens yrke, se ovan s. 39 och *Saml. dikter*, kommentaren s. 124 och 140. Han vidgår inför kämnärsrätten, att han upprepade gånger uppmanat Lucidor att skriva något till bröllopet och två gånger besökt poeten i hans bostad i samma avsikt. Prillwitz' roll skulle bestå i att 'presentera' skriften och väl ock att dela honoraret.

[3] *Bruhd-Fakla* har underrubriken *Gilliare Kuaal,* satt omedelbart över själva texten.

[4] Lucidor har som Bil. A. medsänt en, här ej återgiven, tysk skrivelse av den 3 aug. 1663, där efter *Ihre Königl. May:tt zu Schweden* utan vidare titlar står blott *etc. etc. etc.*, alldeles som i Gilliare Kwaal efter Gyllenstiernas namn.

min förste skrifft, förr än som andra delen, ther af allehanda omdömmen och *iudicier* förorsakadhe, gifwandes så ther af, som then andra, orsak till spotteligit löye; dy böönfaller [iag] i diupaste ödmiukheet at påleggia H:r Gyllenstiernan at nampngifwa them som först sådane omdömmen och åtlöye hoos honom ther öfwer gifwit, dy iagh therutaf seer at een annans oskiählige åthlöye skall giöra min ährl. skrifft och mig siälf *infam*. Nu fares fort och gifz mig beskyllning som hade iagh welat kalla mig *Conrad* af *Con*tinue*rad*. Män öfwerskrifften är ey wäll *Con*siderer*ad* hwar af kommer at thenne nye *Criticus* eller *Philologus* *Con*turber*ad* och *Con*funder*ad* iemwäll min oskuldh *Con*firmer*ad* är, dy iag aldrigh *d: errori typographico* tillwitt, sättiandes thet willeligen och then som gifwer acht therpå at ther står Gilliare qwahl *Continuerad* af etc. lärer snart merckia at thet är *participium perfectum passivi*, som måste skrifwes med *d**[1] och kan theruthaf så wähl som elliest min skrif-art nock skiönias; hwarföre iag thenna skrifft skrifwit, nembl. till mitt egit fäderneßlandhz-måhls (: som mäst alla wanwyrda :) förkåfring, men hwadh iag för min goda mening för löhn fått och ännu lijder, är Gudh allena (: hwilcken iag thet hemställer :) kunnogt. Man klagar att iag retta skrifrätten öfwerträdt; Men sannerlig ter med hafwer iag ingen nesat, utan wore straffwärdare, om iag, som uthj thenne min åkiärskrifft hade skrifwit *cavaleur cavalieur concilio, occation, poethica* och många flere ord fehl. Hwadh wijdare widkommer

* *ad differentiam tertiæ personæ præsentis indicativi* som skriwes medh *t*.

3. Klagstycki, att iag har kallat mig *Lucidor* lärer *protocollet* uthwijßa, at iag mehr än åhr och dagh förr mig så nembt, och om thenne anklagan wore wiß, moste *Schuppius*, som har skrifwit een lijten *tractat* under thet namnet der rachgierige Lucidor[2] och sedan then som har giort wijßan Lucidor hütt eins der Schaffe[3] etc. reda för min födellße welat kalla sig Gyllenstierna; Den olyckliges nampn är swarat till i ransakningen[4]. Att iag har warit een olyckligh spåman för mig sielf, är thet sannaste af heela klage-skrifften, så wida skiedt.

---

[1] Denna relativsats har fått sin lydelse genom egenhändig ändring och överstrykning från ursprungligen: 'som skrifwes med *d* ia måtte skrifwas med *d*', varjämte Lucidor, likaså egenhändigt, tillfogat noten i margen.

[2] JOHANN BALTHASAR SCHUPP(IUS), f. 1610, d. 1661, en av 1600-talets frodigaste tyska satiriker, har verkligen skrivit traktaten 'Der rachgierige und unversöhnliche Lucidor, erinnert und ermahnt durch Antenorn, einen Liebhaber der Heil. Schrifft'. Sådan är titeln i *Johan Balth. Schuppii Schrifften*, Hanau 1663. KARL GOEDEKE uppger titeln 'Der rachsüchtige Lucidor', åtminstone för trycken 1658 och 1659, vilka jag dock ej haft tillgång till (*Grundriss d. Gesch. der d. Dicht.* III, 1887, s. 235).

[3] En då utomordentligt populär visa: *Lucidor hüt einst der Schaff In einem warmen Sommertag* (visboken *Venus-Gärtlein*, efter tr. 1656 utg. av MAX VON WALDBERG, Halle 1890; även i *Hilarius Lustig von Freuden-Thal's 'Weltliches Lieder-Büchlein'*), översatt till danska (*Lucidor, som maatte gaa Hos sit Qvæg en Sommers Dag*) av SØREN TERKELSEN i *Astree Siunge-Choer*, tredie Snees n:r VIII (1654). Se förf. i kommentaren till *Saml. dikter* s. 105.

[4] Näml. att »han kallar sigh olyckeligh» redan i bröllopsskriften till THOMAS PEHRMAN den 29 okt. 1668, d. v. s. i pseudonymen *Asthold. Skaldkiär. den olycklike.*

Det öfrige dristar iag iempt Gudh på een rättwijß saak och rätt och mitt egit goda samweet, och är storligen at förundra hwem som så ohördt-fremmand-uhrwanlig tokota ordmönstran och språkledning Welb:ne H:r Gyllenstiernan föredrager och falskligen inbillar[1], ok at H. Gyllenstierna sådant folk troor, som han siälff tilstår wara sådana som gierna illa alt utyda ok hawa lust at löpa medh något nytt.

4. Har ingen *conseqventz*, dy ifall iag *de tyrannide*[2] skref, sådant någon Konung eller *Republic* tillskrifwandes, wore ett illakt fölliesluth, at the samma moste wara siälfwäldige; utan mehra tillägnar man een sådan skrifft them, som man håller för dygdefulla och ey sådane laster tillgifne, som iag i lijka motto (: medh min olycka :) giort. Hwadh om H:r Gyllenstiernas träta med Greffwe Douglas tahlas, kan iag swäria på mitt samwete, at iag the omständigheter, som här oppräcknas, aldrig wist, iag skylles med mine rijm therpå pekat hafwa, män af obewijß- och oskiählig påbördan, begiärar allena den aldraminsta orsack, hwar af han mißtanckan till mig tagit. *Exempel* af them som sig siälf dräpt äre otalige, och hwadh om ladugårdzlandet talas om änckian, kom aldrig uhr min mun, heela följliande *narration* är falsk, som thenne Högstprijßl. Kongl. Hoffrätten af Kemnär ransackningen lärer befinna[3]. Att jag skulle hafwa lijtat på några som mig ter till anstifftat, beder iag migh bewijßa, hwi och huru monge the äre och moste the wist wara några höga perßoner, effter iag skulle lita på them.

5. Förtällier åter något som hwarcken till saaken giör, eller iag någonsin för hört iempt ny beskylning, at iag af hans mißunnare till at skrifwa retat, hwilcke mißunnare H:r Gyllenstierna otwikligen moste kenna, och altså oundwijkeligen them till öfwerwitna är plichtigh at nempna, då iag migh det hårdaste straff willigst underkastar. Hwadh iag i mine rim satt En Dwärglijk etc. är icke swar wärdt, ty om iag theruthj fehlat, hafwer wist *Iuvenalis* långt för mig orätt giort säijandes:

[Post minor est: credas aliam.] Cedo, si breve parvi
Sortita e lateris spatium breviorpue videtur
Virgine Pygmæa, nullis adiuta cothurnis,
Et levis erecta consurgit ad oscula planta![4]

Beder her iempte at then Högstprijßl. Kongl. Hoffrätten wille i acht taga at H:r Gyllenstierna siälf bekenner mig intet *directe* hafwa angripit sin H:r broders hwßfru, men at han griper mig alt för *directe* (: fast *minime recte* :) an, och hwadh tet underligaste är, är thetta, at H:r Gyllenstierna i thenna hans klageskrifft låter beskylla mig, som skulle iag

[1] Det följande till meningens slut tillskrivet av Lucidor — egenhändigt.
[2] om tyranndöme.
[3] Som ovan s. 69 not 6 påpekats, har protokollet verkligen intet att därom förmäla. Samuel Croningh vill dock i ett intyg av den 13 maj 1670 (se s. 105 f.) taga på sin ed riktigheten av denna »narration».
[4] JUVENALIS, *Satira* VI: 504—507.

i theße *verser*, som begynna Een isterbukot lång etc hafwa welat skamtahla hans H:r broders hwßfru, ther twärt emot hans fuulmechtigh[1] Salomon Kroning mig anklagade i ChiemnärsRätten för hafwa apat H:r Conrad Gyllenstierna, som *protocollet* uthwijsandes warder. Hwarföre man snart så, snart annorledes, mig påklagar, weet iag ingen orsak. *Sed varietas delectat.*[1]

6. Thenna beskyllning är then löyligaste af alla, i thet han, som säger mig wrängia hans H:r broders (: mig aldrig kunnoge men af H:r Christopher kungiorde :) bedrifter, wränger han sielf icke allena andra, utan och theße orden mitt alt mäst: hwar rijmet lyder mitt alt måst hanna nembna, och är måst *verbum impersonale oportet,* och ey effter H:r Gyllenstiernas oförsichtige *procureurs* wrångwillige meening *superlativus adiectivi* myckki. *Sed errare humanum est* etc. Hwadh föllier är mig intet någorlunda emot utan försäkrar H:r Gyllenstiernan, at så ringa iag är, så högt achtar iagh min goda frägd förlåtandes mig herutinnan på Gudh, rättwijsan och mitt oskyldige samwet.[2]

7. Går iagh med tigande förbi, dy wita[3] een något, är ey bewijst, beder tienstödmiukeligen Högstprijßl. Kongl. Hoffrätten wille H:r Gyllenstierna påleggia at ophuxa igen sagesman.

8. Bönfaller iag diupstödmiukeligen at the ther opå fölliande rim, motte opläßas och H:r Gyllenstierna tillfrågas, hwarföre han tar icke dem och så åth sig, ty iagh wäll swäria kan, at iag hwarken H:r Conrad Gyllenstierna, myckit mindre hans *coleur de feu* band någonsin sedt hafwer, och är stort widunder at icke nogsamt sis, hwem som i rijmen tahlas om af theße:

— — — — — — — är icke thet stor sårg
När som een fattög pilt ey sådant får på borg
Och lickwähl pruncka will.

9. och **10.** ähre begge *in prædicamento nullius valoris;* iag tahlar så: då går mång ärlig slant par discretion og fort *[v. 164]* och mig förekastas 1008 slantar på een effter middag, hwilcket ingen fattigh pilt, som förr är sagt, kan wåga; pigan har iag intet at giöra med, som them iag aldrig sågh.[4]

11. Kan iag intet annat swara, än med diupst-ödmiuk böön, H:r Gyllenstierna wille behaga kungiöra, hwem sådant om hans H:r broder för 4 åhr sedan uthspridt, effter mig wid mitt samweet, hwarken för 4 eller mindre åhr sehn witterligit war.

12. Är then alldrastörste beskyllning som ske kan; hwad bro-

---

[1] Stavningen nog ej fullt ofrivillig. — Kämnärsprotokollet innehåller verkligen intet om att motparten ansåg bruden på något sätt attackerad.

[2] En stolt erinran om att även den ringe och ej blott »en ärlig cavaleur» kan högt akta sin goda frejd och sin ära.

[3] tillvita.

[4] D. v. s. Märtha Ulfsparres kammarjungfru, som Conrad Gyllenstierna verkligen bekänner sig hava 'givit' litet till uppmuntring.

ren som omtalas widkommer, kan iag wäll med eedh erhålla at iag aldrig wist H:r Conrad Gyllenstiernas hwßfru hafwa någon broder[1], then andra wederstyggligh och af mig aldrig åtenkte tillwitning, wederlegges nogsampt af så lydande rim:

Ther kastar han mißlynt sin afwundz ögon på. [*v. 56*]

13. Swares att H:r Gyllenstiernan *committerar contradictionem in adiecto* dy then som skepbrått lijder har intet råkat i önskadh hampn, et *sic e contra*, hwar owildogh kan och nogsampt see, at iag, som för är sagt, hafwer förtenskuldh tillskrifwit honom Gilliare qwahl, eller sådant folckz dårligheeter, som frija i hwar gåhl, otwikligen troendes i betracht af det högstprijß- och rooßwärdige hwßet af Gyllenstiernorna thet wore omöyligen at så *qualificerad* herre skulle sådane fåfengheeter wara underkastadh, som iag ock ännu wißerligen mig försäkrar han intet är, fast iag aldrig så lycklig warit, at hafwa allena sijdt honom, tet kunde sees at *contraria iuxta se posita magis elucescunt.*

Effterste beskylning som mig ill-till-witeß är, at iag med *exclamation* eller af deße ordz frögderoop O, o-uth-talig lust o gamman obeskriflig [*v. 197 ff.*], skulle syffta på mitt Gilliare qwahl, men om rijmen så gran- som allenast rätt-skådas lär hwar och een (: mig åf-hatande[2] :) menniskia see, at ther intet tahlas ther om Gilliare qwahl utan om echtenskaps frögdh, och then som hwarken *Scyllam* eller *Charybdin* berört, uthan gått mellan wägen, som [är] dygdenes footstigh, tenckiandes der med H:r Gyllenstiernas gifftegångh kortel. at åthskillia från alla fånars kringswäwande will-wägar, lell moste iag lida och tåhla at H:r Gyllenstierna af sig sielf eller af andra styrkt skyller mig hafwa sådant, icke allena till hans, utan och så till heela *familiens* wahnheder giort, som han med 7 obewijßlige bewijß, söker stadfästa, på hwilckens *1* iag swarar bediandes mig samma med skiähl och witnen bewijßa. Till det *2:*dra beroopar iag mig på samma *protocoll*, bediandes at ransaka af hwem, och hwad tijdh sådant skedt, och hwem ther till orsak gifwit. *3:*ie är mig ännu owitterligit, dock effter Kongl. May:ttz allernådigste befallning vnderdånigst-willig at swara när påfordras[3], försäkrandes mig Kongl. May:ttz aldrahögste rättwijsa, som min oskyldigheet, hwilcken för den obegrijpelig- och grundlöße Guds rätt för samma tencker räkenskap gifwa. *4.* Vhrsächtar mig sielf, ty huru kan een troo een menniskia så diefwel-sinter, at hon skulle smäda then, hwilcken hon intet är kender aff eller sielf kende. *5.* Är för beswarat, som lickså then *6,* hwar lickwäll bör achthafwas at een som will *calumniera*, och så det aldrabästa, som een *Momus* eller hwars-belackkare il-tyda kan. *7.* Är een hisklig falsk beskylning, hwar i iag beskylles för Chiemnärs Rätten hafwa gifwit hwariom och

---

[1] Hon var f. ö. enda barnet.

[2] *of-hatande* 'mycket hatande, illvillig'.

[3] Syftande på K. Maj:ts resolution den 16 april, att advokatfiskalen skulle föra särskild talan mot Lucidor (se ovan s. 60) vid sidan av Gyllenstiernas fullmäktige.

enom frijtt at dömma om min skrifft, som han wille, hwilcket deras egen *citerade protocolls punct* omtaler, hwar iag bekiendt hafwa gifwit hwar och een rima på rimraden, som sluter min höna, gååß och grijß, effter hans egen höf- eller ohöfwiskheet, men icke döma om min skrifft, huruwähl iag ännu hela wärden som intet sin wildhug[1] friställer ther om at döma. Dhe fyra låß-rätte skähl äre förr beswarade och höfwes ey wijdare wederleggias, warandes af sig sielf kulkastade.

Dy slutar iag, bediandes thenne Högstprijßl. Kongl. Hoffrätten nådigst behagade teße skiähl öfwerwäga, och effter rättfinnan mig snart lööß erkenna, eller effter lagh affstraffa. Jemwäll H:r Gyllenstiernan påleggia, at han sin skrifft något korttare fattar och intet med så monge återrepningar, *reiteration-* eller *tautologier* tijden förhalar, på thet iag före thenne domsätes-brått[2] kunde blifwa frij kallad ifrån hans obillige tillwitning, och han H:r Gyllenstierna ther tillhållin, at giöra mig börligt nöye för lidin skam, neeßa, hinder, skada, lifz och tidz spillan, hwarom iag *sollennissime in optima forma juris protestando* beder.

Thet han sielf af Högstprijßl. Kongl. Hoffrätten ey begiert utan begier at min uthgångne skrifft motte af böfwelen opbrennas, undrar iag så storligen, som diupst ödmiukeligen beder, at ey *Lucidors continuerad* Gilliare qwahl motte komma i eelden effter Laße Johanßon så myckkin kiöldh therföre uthståt, dock skiuter iag alt till Gudz den högstes försyn och Högstprijßl. Kongl. Hoffrättens samwetz rättsinnige doomb. Hwad the otahlige smädeorden uthj H:r Gyllenstiernas skrifft widkommer, moste iag tenkia *honorem non esse honorantis sed honoratj,*[3]

Bediandes ödmiukeligast, Högstprijßl. Kongl. Hoffrätten behagade nådigst förbiuda sådant otillbörligit *calumnierande* på mig, som olagwunnin moste sittia j hächtelse, dy menniskiors tolamod offta af tillfällen hindras och *læsa sæpius patientia tandem fit furor etiam musca bilem habet,* och kunde een således offta moot eens willia trugas till owilliehugt geenswar at seya *benedictis si certasses audisses bene.*[4]

Ytterligest beder iag Högstprijßl. Kongl. Hoffrätten nådigst hagade betrachta min goda mening och min wederdelares wrångtydning, hans åskyllan, min oskuld, mitt hårda och dubbel fengzsel, hans grymme (: fast orimlige :) åklagan och som iag otwik- och otwifwelig tror, med första min oskuld daghlyßa, min neßa ähra, min skada bättra och som alt thetta igenom rättwijß domb mitt fengelße afhielpa, på det iag så fri som friwillig in till min dödh må liwa

Thenne Högstprijßl. Kongl. Hoffrättens
diupst-ödmiuk-willigst werckbundene
dock alldrahörsampst trogne tienare
Laße Johanßon.

[1] partiskhet.
[2] sessionsslut.
[3] En synnerligen väl formulerad elakhet: hedern tillkommer icke den som hedrar utan föremålet för hedersbetygelserna.
[4] Från TERENTIUS, *Phormio,* Prologus v. 20.

Sist i skrivelsen, på särskild sida, tillfogar Lucidor, tydligen med egen hand och med latinsk stil, några fristående reflexioner angående motpartens förmåga och vilja att se vad rätt och sant är. De bestå i följande, synnerligen väl valda citat:

Sic vitia non homines lædentur nec cuiqvam licebit indignari nisi qvi vexata flagitia in se turpi confessione recipiat. Barcl. in Argen. p: m. 327.[1]

Nihil est qvin male narrando possit depravarier.
Tu id qvod boni est excerpis, dicis quod mali est. Terent. Phorm. Ac. 4. sc. 4.[2]

Incivile est nisi totā lege perspecta de parte eius judicare. Verulam. De certitud. LL § 25.[3]

Inför hovrätten förelågo nu alltså Gyllenstiernas långa 16-sidiga besvärsskrift (libell) av den 16 april, Lucidors vädjan den 27 april, resp. 2 maj om snar dom och om rätt att utan hinder från vaktens sida infinna sig i rätten samt slutligen Lucidors nu den 3 maj inlämnade svaromål (exceptio). Med utomordentlig raskhet, redan samma dag, tager hovrätten upp ärendet, därvid i sitt protokoll med knappast dold ironi refererande, vad som synts Lucidor särskilt nytt i motpartens digra inlaga:

Anno. 1670. d. 3. *Maij.* Hans *Excell:*tz RichzRådet herr Georg Gyllenstierna, herr Arfvidh Ifvarson, Oluff Berling, Johan Lagercrona, herr Lennart Mörner, Gotthard Strich, Magnus Schiller, Magnus Larßon, Magnus Utter, Jonas Rothoff.

S. d. Jnkom Laße Jahanßon ödmiukeligen giörandes påminnelse om ett endteligit vthslag j saken, som emellan honom och Landzhöfdingen Welborne herr Conradt Gyllenstierna är, emädan han intet haar funnit honom nu annat hafua *insinuerat,* än det som för detta

[1] Lucidor cit. sin egen uppl. s. 327 av JOHN BARCLAY'S då utomordentligt populära och i de flesta europeiska länder spridda allegoriskt-politiska roman *Argenis* (1621). I de mig tillgängliga latinska uppl., Amst. 1655 och Lugd. B. 1664, finnes ej satsen å cit. sida.

[2] Citatet från TERENTIUS, *Phormio*, actus IV 4, är riktigt: slaven Getas råd till ynglingen Antipho.

[3] Lucidor har användt en mig okänd uppl. Citatet är emellertid riktigt och hämtat från lord BACON OF VERULAM. I Index till *Sermones fideles* i *Opera omnia Francisci Baconi,* Francof. 1665, står såsom n:r LXI *De certididine legum, per aphorismos,* men i texten införd såsom lib. 8 i *De dignitate et augmentis scientiarum* (s. 242), varest detta citat är 'Aphorismus 26': »Cavendum ab exemplorum fragmentis et compendiis: atque integrum exemplum et universus eius processus introspiciendus. Si incivile sit, nisi tota Lege perspecta, de parte eius judicare, multo magis hoc valere debet in exemplis: quæ ancipitis sunt usûs, nisi valde quadrent.» Så ock i uppl. London 1638 av *De dignitate et augmentis scientiarum.*

hooß Borgmest. och Rådh passerat är, undantagandes at her Landzhöfdingen nu går på det j schrifften insatte ordet *Continuerat,* giörandes deraf *Conrat,* sedan medelstafuelserne blifua borttagne, williandes der af *animum calumniandj colligera.* Anmodade deriempte, honom måtte fritt stånda med vacht at opkomma j denne Kongl. Rätten, ner hans nödtorfft så fordrar, som honom nu tuenne gånger skall wara förneekat, sampt at hans *cautions*-schrifft honom måtte *extraderas.*

Kongl. Rätten lofuade honom vthslag medh det första samt hans *cautions*schrifft uht igen; inkallandes gillehwß-wachtmestaren, som befaltes at låta honom opkomma medh wacht obehindrat, ner så behöfues och han så begerar.

Rädslan för att Gyllenstierna skall lyckas draga ut på målet, så att det icke kan avgöras under innevarande hovrättssession, driver Lucidor att lördagen den 7 maj vända sig till K. Maj:t, därvid redogörande för sina lidanden och motpartens hänsynslösa dröjsmål. Han har egenhändigt tecknat sitt namn under inlagan, under det att denna i övrigt närmast ger intryck av att vara satt på papperet av en renskrivare, som dock framför sig haft Lucidors koncept, vilket han troget följer, t. o. m. beträffande poetens originella stavning.[1] Möjligen har dock Lucidor själv präntat ned inlagan:

StoorMäktigste Konung
Aller Nådigste Herre.

Eders Kongl. May:t aller Nådigste Kong-Stool ok Högst-Rättwijsa Dom-Säte nalkas aldra underdånigast jahg för oskuld fängslade fånge, nödtwungen at beklaga den wrång ok orätt mihg aff Wälb:ne Herr Christoffer GyllenStiärna moot all lahg ok skiäl tilfogas, i thet bemelte Herr GyllenStierna, ikki allena en brudskrift (: huilken jahg honom ok hanß Herr broder til ära, androm til lustigheet, ok särdeles mit aff siälwe swensk-födde ill-wyrdade moers-måhl at förkåwra giort :) mißtyt, utan sedermehra i tri fängsel[2] låtit ynkligen swelta, jemväll efter i UnderRätten (: på min sida så wida jahg från skam-skrifts- eller *pasquils* beskylningen frikallas :) wällgiwne dom[3], fäm hela wikkur i fängelße[4] (: resandes åth ÖstergiötLand[5] :) kuaarhållit in till Höhgprisl. Kongl. HoffRätten (: aff förbarman på det jahg ikki aldeles öddes :) på min *caution* ok troolowan fri-sätt[5], hwilken friheet jahg också nijo wikkur

[1] Dateringen kan ske därigenom, att å ett folioblad, som visserligen inhäftats å annan plats bland acta men tydligen hör till det ark, varå inlagan skrivits, finnes registratorns påteckning: 'Lasse Johans. Ins. dh. 7 Maij 1670'.

[2] Måste avse tre olika lokaler, där Lucidor hållits i arrest.

[3] Magistratens dom den 10 jan. 1670.

[4] Fran magistratens domslut den 10 jan. till den 12 febr., då han av hovrätten försattes på fri fot.

[5] Se hovrättens resolution d. 12 febr. och Christ. Gyllenstiernas supplik till K. Maj:t d. 16 april, ovan s. 49 och 58 f.

fulkombligen oklandrat niutit, män sedan (: fast jahg tilböd lahgligen min tilwitte saak at beswara :) å nyo i mitt gamla häktelse stängt[1], huar jahg reda tri wikkur[2] olahg-wunnin i oskriwlig ynkligheet suttit ok ingen gång ännu för någon Rätt förd, utan också hans fullmaktsbärare Kröning efter min på hans klag-undfångne swaar-skrift åt Ubsala reest[3]; hwar af otwiklig rönes att H. GyllenStierna ey annat söker än tijden förhala, intil Kongl. HoffRätten åthskilles, ok mig til kommande dom-sättning eller *session* som är den 1 af *October* i fång-huuse att fast hålla, hwilket som thet olahgligt ok rättwijsan emoot, altså knäfaller i aldraunderdånigste ödmiukheet Ed:s Kongl. May:tt jahg, aldraunderdånigst bediandes Ed:s Kongl. May:tt aldranådigst täktes aff Kongl. Rättwisa ok Nåd Herr Gyllenstiärna befalla, sin saak lahgligen ok mäd lahga skiäll wid denne HoffRäts *session* at uthföra, ok ey til mit yttersta tidß ok liws-spillan längre dhermäd dröija, elliest måste ynkligast dö, den som in till sin död ey högre åtrår än at liwa

Eders Kongl. May:ttz
aldraunderdånigst troo-
pliktigste undersåte
Laße Johanßon

Hänvändelsen direkt till K. Maj:t var ett klokt steg av Lucidor. Redan följande tisdag, den 10 maj, ingriper K. Maj:t, såsom framgår av följande akt:

Anno. 1670. d. 10. *Maij.* *Vice Præsidenten* Herr Arfvid Ifvarson, Oluff Berling, Johan Lagercrona, her Lennart Mörner, Magnus Schiller, Magnus Larßon, Johan Bure, Magnus Utter, Jonas Rothoff.

S. d. Jnkom *Secreteraren* Welb. Mårten Brenner seyandes Kongl. May:ttz befallning wara, at herr Conrad Gyllenstiernes och Laße Johansons saak må blifua afhulpen, innan Kongl. Rätten skills åht: Det Kongl. Rätten lofuade sig giöra willia, emedan Hr Conrad nu medh sin *replica* inkom, som kan medh Lars Johanßon *communiceras,* och han sigh mundteligen der på förklara kan.

Som det synes, hade motparten fått kunskap om att det nu låg fara i dröjsmål. Croningh, som rest till Uppsala efter att hava mottagit Lucidors svarsskrift av den 3 maj, har tydligen hastigt återvänt, och hovrätten kan anteckna, att »Hr. Conrad nu», alltså just samma dag, den 10 maj, »inkom medh sin replica».[4] Där-

[1] Genom Kungl. Maj:ts resolution den 16 april, ovan s. 60.

[2] Från den 16 april till den 6 maj, då inlagan tydligen skrevs.

[3] Lucidor har kännedom om, att Croningh står bakom alltjämt som den verklige aktorn. Den omnämnda 'svarsskriften' är Lucidors stora inlaga av den 3 maj.

[4] Handlingen har på första sidan registratorns påteckning: '1670 den 10 Maij Replica'. Å sista sidan av de båda till denna inlaga hörande arken har antecknats: '1670 d. 10 Maij Replica emot Lasse Johansson. — Dito resolv.[erades] att Lars Johansson opkommer i morgon och munteligen sigh derpå förklarar, då och saken skall företagas'.

emot har Lucidor icke, trots sina anmaningar till hovrätten i sådant avseende, kunnat förmå motparten att »korttare fatta sin skrifft och intet med så monge återrepningar, reiterationer eller tautologier tijden förhala»:

> Höghwälborne Grefwe Sweriges Rijkes Drotzet, Höghwälb:ne H:r *Præsident*, Högwälb:ne H:r Rijchz och Hoffrätts Rådh, Wälb:ne H:r *vice Præsident*, Wälb:ne Edle, Wälb:ge Ehreborne Höghwijse och Lagfarne H:r *Assessores* samptl.

Den Höglofl. Kongl. Hoffrätten iag tienstligst betackar för mig meddelte Lars Johanßons *exception* moot min inlagde *libel*, huarföre ehuruwäll inga *rationum pondera*, hwar med han sin saak *justificera* motte, iagh der uthj finner, vthan fast mehr, som klarligen förnimmes, förmedelst sin *effrenata audacia* och *proiecta calumniandi libuline (libidine?)*, att blifwa *celebris* och *renommé, cumulerar* han uthj be:te *exception* allehanda *piquante* och olijdelige ord, der iempte brukandes spåtske geenswaar, *inversioner* och *retorsioner, invectiver* och *illusioner*, alt sådant sitt *famosum carmen* der igenom att förswara och *approbera*, iemwäll der af, som ey annars wara kan, förorsakat *invidiam* att *exaggerera*. Hwilket således wara, kan fuller ey swårt wara att sluta, då det *exigeras ad sensum et judicium bonorum prudentiumque virorum;* doch suaras ther till korteligen.

Huru oskäligt mig uthj begynnelsen af *exceptionen* förwijtz, det iag olagligen och oskäligen med denne *process* vpphollit, der om är den Högl. Kongl. Hoffrätten, af mine för någon tijdh sedan öfwergifne *supplicationer*, tuifwels uthan nogsampt *informerat*. Äfwen af sådan *raison* består och det som han införer, fast mehra *disputeras* emot den Lofl. Stadz *Magistratens* domb än sigh anklagas. Lijka som sökte man i så måtto Stadz *Magistraten substituera tanquam reum eius criminis*, huarföre han doch allena sökes; Som och då emot be:te domb lagligen *protesteras*, det allenast skedde, der med att tillkänna gifwa rätta orsaken, huarföre der widh icke är wordet *acquiescerat*.

Vthj geensuaret till första punchten af min *insinuerade libel* uthj den Höglofl. Kongl. Hoffrätten blyes han ey heller sin *animum calumniandi* att *contestera*, i det han *expressement* skrifwer mig af *malice* beskyllningen sig tillwijtt. Orden lyda således: 1 puncht eller klagestycke, effter framdragne Rådstugudombs första begynnelße, min för hans ill-tillwitte beskyllningz frij kallning angående etc., huar igenom iag min ähra och *existimation* ey ringa befinner wara *choquerat* effter som slijk beskyllning, det nogsampt kunnogt är, *importerar de facto infamiam*. Ty såsom huarken af denna *calumnianten*, eller någon deß uthan, ehoo den wara måtte, sådant mig tillmätas bör, som iag det och med aldrabästa samweet för Gudh och huar ärlig menniskia betyga kan, af *malice* eller illska det ringeste i denne saak af mig ey skedt wara. Bediandes å det tienstligste den Höglofl. Kongl. Hoffrätten, huilken iag i detta fall såsom ett *præsidium adversus calumnias et injurias firmissi-*

mum ansöker och tillijter, behagade sådant, der om iag ingalunda tuiflar *dijudicera,* iemwäll denne menniskians *furorum* (!) *scribendi* tilbörligen dempa. — Vthj samma punchtz förläggiande brukar han och tämmeligen wäll sitt *ingenio* att vthtyda dhe orden: hela den ährbare wärlden, der af otuifligen, *si diis placet* föllia motte, att Borgmestare och Rådh icke motte wara af den ährbare werlden. *Satis subtiliter* (: Nembligen derföre att iag med deß *dijudication* och *sentener* (!) mig ey lät benöija, vthan förmenandes saken än yttermehra den ährbare werlden att *approbera* :) deß *æquitet demonstrerar,* blir der af sådan *conclusion? R.* Dher Larß Johanßon så wist wore af den ährbare werlden som den Lofl. *Magistraten,* då troor iag fuller hans *desportements* sådanne ey wore som dhe nu wara skönijas, och att han fast annorledz, än skedt är sine *actioner* anstälte.

De 5 skiähl, huilka den oskälige menniskian kallar oskälige, behagade den Högl. Kongl. Rätten inhämpta af dhe förrige inlagur, så wäll i den Kongl. Rätten som elliest uthj Cämnersstugun. Till huilka han uthj *exceptione frigide,* och aldeles *inepte* suarar, som då han nekar sig hafwa brukat skamlige ord uthj gillijarequaletz beskrifning, giörandes een åtskildnadt emellan skam och skämptord. Lijka som wore det skäligt och förswarligit slijke ord, som öfwerflödigt uthj hans skrifft finß, uppå ärligt och förnämbt folkz hedersdagh att bruka, eller någon förståndig menniskia dem för skämptord vthtyda kunde, som *proprijssima vocabula* ähro, huar med allehanda feel, skam och wederstyggelig ting een lättfärdig menniskia beskrifwer, och är fuller ähra och *existimation* så *delicat* ting, att hon neppeligen lijder något skämpt, myckit mindre så grofft som detta är. 2. Det han förmenar äntligen ey behöfwas att brudeskriffter bestå af brudefolkzens berömelße och lyckönskning; huru der med är weet fuller huar och een som något sedt har i werlden och lärdt *decorum ab indecoro, honesta a turpibus* att *distinguera.* Till det ringeste på hedersdagar skickar det sigh iu ingalunda framdraga, det wanheder, neesa och skam förorsakar. Men han suarar, *unius rei plures esse possunt fines, et prodesse volunt et delectare poetæ* etc. Om *finibus* det wäll sant, dher dhe icke ähro *contrarij.* Men *quo capite sui scripti prodesse quove delectare voluerit hic poeta, denique qua parte jucunda aut vitæ idonea dicere voluerit,* det kan iag än icke fatta, hellst effter det som sagt är, heela skrifften ähr *accommodata* der med brudefolken så wäll deras *familia* att skymfa och wanhedra, ty *offenderades* och dher af den höge och förnembl. församblingen å dheras hedersdagh närwarande. Huar af klarligen bewijses sådant aldeles *impertinenter* här wara infördt. Jemwäll det som föregifwes, vthj brudeskrifften och så finnes beröm: det iag fast än owilligt skulle bekenna vthj den 13 puncht. Men sådan min bekennelße der att vthleeta, der till behöfwes goda glaßögon, doch kan man wäll uthan dem, som iag ey tuiflar, see och igen finna hela wägen *infinitam quandam verborum spurcitiem, corrupt* styl, och stinkande meningar; det icke brudefolken allenast och dheras *familier,* vthan och der bredewidh *castas aures in communj offenderar;* ia *exemplo* är *perniciosum et contra bonos mores* att

vulgera. Ty bemödar han sigh fåfängt sitt O säll, O trefald säll att *applicera, protesterandes* det lyda om beröm; äfwen som wille man *protestera* säijandes, *quod pace tua liceat dicere, latro es; protestatio vero,* som talas *in foro et scholis, actui qui geritur contraria, non releuat estque inutilis.*

Elliest kan man och hans *frivolam et ineptam interpretationem* der af betyga, att han bekenner mig tala om ächtenskapzståndet, men sigh om *ineptorum procantium ineptijs,* huilka hans egne ord ähro.

Hwarest och huilken den ährbare werlden är, som af hans skrifft förargas, huilken han *par mocquerie* begärar framwijsas, weet den oförskämbde menniskian wäll mig föruthan, som så myckit der om hördt har; Dhet sees aff Kongl. Maij:tz *resolution* i *senaten*[1] och eendels bewijses af *Cämnärs protocollet,* och kan fuller än mehra der om honom bewijsas, än han åstundar. Till een hoop flere *bagateller,* dem han här brede widh öfwerflödigt införer, befinnes icke nödigt suara, hälst emedan tillförende bewijst är, hwar uthinnan denne saken beroor. — Det som *in scholis* säijes, *talia esse subiecta, qualia prædicata demonstrant,* wrijder wederparten effter sitt *maner,* skymfandes der med *immediate* fullmechtigen och mig *mediate* eller *oblique,* i det han säger honom uthj deß *application* wara een sanningzniugg menniskia, oachtandes det honom der till ingen anledning gifwen är, vthan allenast skrefwit gemenligen skee pläga att man den *reglen* således *applicerar,* det och nogsampt kunnogt är; fast än sådana *prædicata,* huarken af *authore scripti,* eller andra rätteligen dijt *refereras.* Doch är icke här uthinnan *vitium* så stort andras, dhe dher icke alle om *subiecto informerade* ähro, som dheras, huilken igenom sin *malice* anledning gifwit har till sådan vthtydning.

Sin *innocence* bewijsar han och der af, att han säger sigh sådant aldrig tänckt; ty moste det och icke *dolo malo* skedt wara, vthan *vitio garrulitatis* eller af *petulantia, quæ cum proprie dolus non sit, leviorj poena coercerj solet.* Doch heter thet icke så. *Nam quæ natura sua sunt probrosa, in casu dubio præsumuntur animo injuriandj facta: jdeoque onus probandj contrarium incumbit reo.* Effter som *juris interpretes* här till rätteligen således suara, och *communj calculo* sådant *confirmera.* Dhet och tillförende, med huad der till hörer, vthfördt är.

Huruledes han meent har med dhe prickar, huilke i skrifften insatte ähro, och huadh han der om bekendt för Cämnärs Rätten, är lätt att fatta. Ehuruwäll han sin ohöfweligheet fåfängt söker att bemantla; ty hade han der med ey annat meenat än flijs och glijß, huilke så ohöflige ord ey ähro, att dhe iu och ibland hederligit folck vnder tijden nämpnas, då hade han derföre icke behöfft pricka. Att *copisten* ijß för flijß skrifwit; det har icke något synnerligit att betyda. Bekennelßen på cämnärs stugun, ändoch han der till nekar, bewijses honom af deß *protocoll.* Hwar af ett *extract* den Högl. Kongl. Rätten reda öfwergifwit är, *sub N:o 1.*[2]

[1] Den 16 april, se ovan s. 60.

[2] Som bil. till Christ. Gyllenstiernas libell den 26 april, se ovan s. 63 f.

Wederparten undrar sig gifues det nampnet *mercenarius*, effter det iag honom ey legt att skrifwa, lijka som icke någon annan det giörat kunnat. Dher han sin skrifft hade allenast till den ända vthgifwit, sitt fäderneslandz måhl der igenom att förkofra, hwij satte han då icke sitt nampn allena derföre och ey annars? Han säger sigh aldrigh gådt att kräfwia peninger för någon sin skrifft, på ett eller annat språk stält, ey heller mehr än någre skriffter här i Stockholm *componerat*. *R*. Fast han sielf och i egen perßon derföre peninger ey fordrat, har han brukat någon annan der till, det som är aldeles ett.[1] Men huru monga skriffter han här eller annorstädes sammansatt har, det behöfwer iag ey weeta, doch synes wäll att i det *studij genere* ähr han nogh öfwat. — Brudfaklan hafwer warit een wäghredare till något wärre, synes klarligen af bägge skriffternes *composition* och *connexion*.

Hwadh angår den *excusation* aff *titlarnes* ofullkomligheet, hwarföre *copian* af ett slijkt *maner* att skrifua bijfogas *lit*. *A*,[2] är den ey heller i detta fall *idonea* eller wichtigh. Ty att een *potentats titel* vndertijden icke så heelt vthsättes, det skeer icke uthan då bruket eller *maneret* sådant tillåter. Vthi någon ähreskrifft een *potentat dedicerat*, retteligen aldrigh. Medh ringare perßoners *titler* skeer det och vndertijden retteligen, sed *probante usu*. Men der hoos weet man i wårt kiäre fädernes landh detta brukeligit ey wara på brudeskriffter, vthan der sådant skeer, vthtydes det icke någon till heder, vthan fast mehra till neesa och skymf, det doch *ob reverentiam maiestatis, et fastigij principalis* ingen giöra tårß, ey heller gemeenligen skeer.

Han begärar och af serdeles *curiosité* weeta, huem först hans skrifft spåttligen åthlett och slätt omdömme der om gifwit; dhet han tuifwels uthan derföre giör, effter som han endeel gißa kan, att då strax be:te skrifft vthkom, vthj så stoor *concursu* aff erligit och förnembt folck, som rätteligen hans *scriptum iudicerade*, huarken min broder eller iag, vthj *calendario annoterade* huem förr eller senare der uthinnan war. Dhet doch honom, fast han än det wiste, vthj ingen måtto hielpandes warde. Men ware han fast försäkrat der om, att dhe som förr eller senare sin *censur* der öfwer oß meddelte, icke wore af *infima plebe*.

Hwadh han inwänder om *Conrad* och *Continuerad*, och huruledz han dem vthtyder, med huad elliest af *insolence*, och *studio offendendj* der bijfogas, är eendeels icke nödigt nu der till swara, och nogsampt för detta *explicerat*, eendels der öfuer mig beswärar, och sådant deste mehr, effter det han för större *faute* eller *vitium* sådant effter sitt lättfärdige *maner* att skrifwa, ey *æstimerar*, än då een *imprudenter*, eller *per nimiam festinationem* skrifwer: *cavaleur poethica* etc.

Det han om nampnet *Lucidor exemplo Schuppi* bewijsar, huilken och det för sigh någon gångh brukat har; det giör ingen ting till saken, ey heller denne *Lucidor* der igenom *absolveras*, ehuruwäll den

---

[1] Åsyftar tydligen JOHAN PRILLWITZ, som överlämnat 'Bruhd-Fakla' vid Herr Christophers bröllop och önskat få överlämna även 'Gilliare Kwaal', se ovan s. 39.

[2] Ovan s. 81 med noten 4.

andre aldeles, huilken i sådan *intention* och för sådan skrifft det ey brukade.

Dhet han *in margine* tillägger, lijka som wore det *in primis necessarium,* nembl. att iag troor sådant folck, och deß *interpretation,* så wäll som *examen verborum* et *sententiarum* föllier, som iag sielf bekenner sådant wara, huilket gierna alt illa vthtyder, och lust har med nytt att löpa; sådant bewijses hwarken af min inlaga eller elliest på något sätt.

Hwadh som *occasione illius scripti argumenteras* och bewijses af det *querelle* med Grefwe Douglas, säger han icke hafua någon *consequence.* Huruledes det skeer, behagade den Högl. Kongl. Hoffrätten af min förrige inlaga förnimma, iemwäll wederpartens *argumentation* noga *considerera.* Skrifwe Lars Johanßon *De tyrannide* och *dedicere* det någon *potentat, disponerandes* förmedelst sine *allusorie* förwenningar af hans *reellement* goda *actioner,* hela werlden till att troo, honom een tyran wahra, see sedan till, hwadh der på föllier; Altså der han nu *mentionerar* uthj sin skrifft (: den han såsom ett *venenatum telum subdole* skicker min broder på sin hedersdagh :) om *querelle* och slagzmåhl, huilket effter det af honom ey skeer *bona fide,* gifwer han icke een vthan fast monge stoor orsaak att tänkia, således wara *passerat,* som han det i sin skrifft afmåhlar; huru kan då någon som sådant alt noga betänker och öffwerlägger, annorledes här af sluta, än att han på min broder illwilligt syfftar? Men att han säger sigh och willia medh eedh betyga alle dhe omständigheeter som i min inlaga vprächnas, sigh ey afwetat: *R.* honom kan ingaledes i det fallet någon eedh effterlåtas, aldenstund der vthinnan fins *propria confessio* som sees af Cämnärs *protocolletz extract* af mig *insinuerat sub N:o 1.,*[1] der till med sees och af wederpartens egen skrifft, så wäll som alle omständigheeter, att honom det alt tillförenne hade warit kunnigt.

Hwilka *authoribus* eller *ducibus* vthj detta wärk han brukat, om dhe ähre några eller flere, men att han dem brukat har, det är icke allena min, vthan alt för mångas af högre och ringare *condition* mehning, det weet han sielf aldrabäst.

Vocabulum dwärg *apposite* och aldeles *innoxie* af sigh brukat wara, det *confirmerar* han af *Juvenalj,* men bewijse han, att *Juvenalis* det brukat har i någon skrifft, der han *inscriberade* förenämbt brudefolck! Han satte sitt egit nampn för sin skrifft, ingens ähra eller *existimation* der med i synnerheet att *gravera,* och der skiönt något galet *exempel in promptu* wore, huad kunde man der af bewijsa?

Han förmäler der hoos mig sielf bekänna, det han icke *directe* min broders käreste *choquerar. R. Nihil inter est directe an oblique contumelia illata sit.* Men att han med det ordet Isterbukot lång mehnar min broders käreste, det har iag ey af offtabe:te *famoso scripto* hempta kunnat, och altså icke någon här uthj *varietas* mig *delecterar.*

Den beskyllningen, att han öfwer min broders ordasätt: mitt alt, *commenterat* har det wrängt och wrijdit, *refuterar* denne behendige och

[1] Ovan s. 63 f.

myckit konstige wederparten med spåtskt åthlöije — doch förhoppas iag uthan löije, sådant honom angåendes warde; Ey heller gifuer han rätta orsaken, huarföre han dhe orden med större bookstäfwer än dhe andre har tryckia låtit. Att *copisten* vthj inlagan det ordet mäst tillagt, der uthj har han såsom okunnogh af saken fehlat; Doch har sådant ey något synnerligit att betyda, ty dhe *vocabula*: mitt alt, ähro dhe huilka man i detta fall *observerar*. — Här ibland förmäler han och, sigh wara *informerat* af mig om min broders orde *form*, och huad elliest motte *passerat* wara uthj deß frijerij, det han i skrifften infördt, *suo more* wrängt och wridit, det alt kallar han min broders bedriffter, huar igenom han och så, som klarligen sees 6 punchten *in exceptione*, min broder till sin *honneur choquerar*. Lijka som wore min broder igenom slijkt *celebris*, och ey annat till sin aldernådigste konungz och sitt fäderneslandz tienst förrättat det man *proprie* kallar bedriffter. Ändoch på store *meriter* eller bedriffter min broder ey *protesterar*. Ty kan iag icke noghsampt öfwer denne menniskian mig förundra, att ändoch han för tijden är stadd *in reatu*[1] för begångne *fautor*, det han lijkwäll *continuerandes* i wanlig *insolence* blifwer *immotus* och *fixus* wid sitt *propositum*, *omni studio practicerandes* det gambla *præceptum: calumniare audacter, semper aliquid hæret*, det han icke allenast uthj detta rum, vthan och flere märkeligen see låter, och alt så iag ey nödigt ehrachtar dem alla här att *marquera*. Dhe här effterfölliande *punchter*, går han nästan alldeles förbij, allenast här och där någon fåfängia, der ibland förachtelige ord och *sententier* inmängiandes.

Ey heller suarar han något till den 12 punchten, det *pondus* har, men der skönt intet annat straffwärdigt wore i heela skrifften, än huad der omröres, som doch alt förmyckit är, då hade man allena der af *sufficant* orsaak, emedan så grufwelige och wederstyggelige ting der framföres, skrifften med deß *authore* att *damnera*. Och är det honom ingen *iusta excusatio*, att han ey wiste om min broders käreste hade någon broder eller ey; Ty uthan det, huru kan een dygdälskande menniskia, uthan styggias widh, och *toto animo* sådant *abominera*? Lijkwäll will Larß Johanßon änteligen sin skrifft wara een hedersskrifft.

Det som uthj d. 13 punchten infattat är, det wrijder han således, att den som har lijdit skepßbrått, han har ey råkat i önskat hambn, *et contra*. Ty det han skrifwer effter dhe orden: O säll, o trefalt säll etc., kan iu omögeligen, *scrupulere* så mykit man will och kan, annorledes förstås, der man icke *verba* och *veriorem sensum torquerar*, än den som effter hans *definition* ähr kommen vthj önskat hambn, han motte iu tillförenne *pericliterat* emellan fahrlige klippor, swäfdet och drefwes ibland skräckelige böllior etc., men omsijder *tanquam ex* [*nau*-?] *fragio salverat*? Dy seer han fuller icke *simpliciter* här säijes att den således kommen är i önskat hambn, han har ledit skepßbrått, vthan slijk fahra *proxime accedere ad naufragium* eller något *simile* wara? Hwilket neppeligen så *exacte quadrerar*, att iu der hoos något är *dissimile* som *logici* tala.

[1] *är stadd in reatu* 'sitter på de anklagades bänk'.

Till det sidste, att *interpretera* sitt outhtaligh lust etc., och der igenom förstå echtenskapz frögd, vpfinner han een *compendieus* wägh emellan *Scyllam* och *Charybdin,* huilken han förmente min broder gånget hafua, der med åthskilliandes hans gifftegång från andras kringhswäfwande willwägar. Men skulle wäll någon, *vel per somnium,* som talas plägar, kunna tänkia, det han sådant der med mente? Och der så warit hade, huarföre *exprimerade* han det icke så, att man det uthan *divination* motte förstå kunna. Doch beklagar han sigh beskyllas, sådant till min brors, deß kärestes och hela *familiens* wanheder skrifwit.
Dher effter swarandes till det sidst af mig *producerade* skiähl, huar med bewijsas honom *proposito infamandj* sitt *scriptum* således *formerat,* begärer han, oachtandes det som som till thet 2. strax der effter föllier, nembl. att *communis opinio quæ plurimum in probationibus valet,* och *fama publica, quæ non facile errat,* vptager och *cencerar* hans skrifft för ett *pasquil,* sådant sigh med godhe skiähl bewijses. Hwarföre som förr är sagt, är det honom höghnödigt, som med så suår *præsumptione juris graveras* effter skiähl och bewijs på sin sijda att leeta och ingen annan. Men han beropar sigh 2. på *protocollet,* der uthur han lijkwäll sig till hielp intet vthleeta kan, det 3. lärer han förnimma, som man förhoppas, honom snart witterligit blifwa. Hwadh mehra föllier, fordrar intet swar, och *refuteras* nogsampt af det förriga.

Dy slutandes, iempte det iag tillförende tienstligst begärt, beder iag än då på det tienstödmiukeligaste den Höglofl. Kongl. Hoffrätten täcktes *justitiam huius causæ,* så wäll af dhe här *in replica* som elliest i mine förrige inlagor *producerade* skiähl förnimma; jemwäll både af Lars Johanßons af trycket vthgifne smädeskrifft, som elliest af hans ingifne *exception,* huilken, som det tillförenne *observerat* och *marquerat,* är af samma arth, och iu så *choquant,* som den förrige, merendeels beståendes uthj *indirecte* geenswar, *impertinenter,* spåtske och ährerörige ord, *invectiver* och *illusioner,* deß *obstinatum propositum* (: nembligen der med förnembligst sin *contrapart* till sin *existimation* så wäll som mig att *lædera,* förtreet öfwer förtreet honom att påbörda :) *judicera,* der hoos *justitien* till befordring och slijk *furorem scribendj* att styra, honom wederfahra låtas, hwadh lagh som hårdast i det 30 Cap. RådstuguB.[1] förmå, sampt hans *infame scriptum* af bödelen vpbrännas.

Det iag och wißerligen förmodar mig erhollandes warder, förblifwer her medh stedze

Dhen Höglofl. Kongl. Hoffrättens
ödmiuke och tienstwillige tienare
Cristopher E. Gyllenstierna

Saken borde nu varit färdig för avgörande. Kungl. Maj:t hade ju den 10 maj anbefallt hovrätten att avhjälpa saken, innan Rätten

[1] Kapitlet (*Swerikes Stadz-Lagh,* Rådhstufwu-Balker cap. XXX) handlar om den mans brott, som »liugher äro mans aff manne eller qwinno», och stadgar som straffpåföljd böter eller »Warde slaghin til Stuponna: Ock forswäri Stadhen, ock kome aldrigh optaren i han: Vtan han warde halshuggin.»

»skills åht». Rätten hade samma dag lovat »sig det giöra willia» och å Gyllenstiernas nyss anförda replik därvid låtit anteckna som sin resolution för dagen, »att Lars Johansson opkommer i morgen och munteligen sigh derpå (d. v. s. på G:s replik) förklarar, då och saken skall företagas»[1]. Acta ge emellertid på intet sätt tillkänna, att ärendet upptogs följande dag, onsdagen den 11 maj. Förklaringen härtill torde vara denna. K. Maj:t hade i sin nyssnämnda resolution av den 10 maj glömt eller i varje fall ej ånyo påmint om K. Maj:ts resolution av den 16 april med befallning, att Lars Johansson skulle så länge »i fängelset sittiandes blifwa, till deß, föruthan H. Gyllenstiernas fullmächtige, Fiscalen också moot honom sin åtalan finge uthföra» i två anförda punkter. Hovrätten hade, åtminstone enligt de här, till synes fullständigt, samlade akterna, ej ännu ställt sig denna befallning till efterrättelse. Fiskalen hade ej fört särskild talan. Härav begagnar sig motparten. Lucidor skulle ju sitta i fängelse enligt K. Maj:ts beslut, tills ej blott Gyllenstierna utan även fiskalen utfört sin aktion. Ärendet kunde således ej avgöras med blott Gyllenstierna och Lucidor som parter. Då nu emellertid hovrätten den 10 maj resolverat, att Lucidor skulle få träda i muntligt svaromål på Gyllenstiernas replik redan följande dag, den 11 maj, och »att saken då skall företagas», skjuter Gyllenstierna, uppenbarligen senare på dagen den 10 maj och efter det rätten fattat nämnda resolution, in följande inlaga. Den är tillkommen i hast, man har ej som vanligt använt renskrivare, utan Croningh har själv egenhändigt kastat ned den på papperet. Det var ett slugt drag i spelet[2]:

Höghwälborne Grefwe S. R. Dråtzet; Höghwälborne H:r *Præsident,* Höghwälborne H:r Rijckz- och HoffRättz Rådh, Wälborne H:r *vice Præsident,* Wälborne, Edle Wälb:ge Ehreborne, Högwijße och Lagfarne H:r HoffRättz Rådh och *Assessores* samptl.

Ed:s *Excell*:tier och denne Hög lofl. Kongl. HoffRätten iagh medh detta *respective* ödmiuk- och tienstl:n will hafwa påmint, huruledes Hans Kongl. Maij:tt allernådigst, medelst des skrifftelige *resolution,* i hög rätwijßo, hafwer tecktz des *Advocat Fiscal* nådeligen anbefalla, det han, *ratione officij,* emoot *calumnianten* Larß Johanßon, uthi denne Hög

[1] Ovan s. 89 med not 4.

[2] På ett till denna skrivelse hörande, men längre fram bland acta inhäftat blad har registratorn antecknat: '1670 d. 10 Maij insin. aff H. Christopher Gyllenstierna.'

lofl. Kongl. HoffRätten, lagligen skulle uthföra: 1) för det be:te perßon obedin och twärt emoot Kongl. Maij:ttz stadga och förbud, hafwer på min broders bröllopz dagh, under deß och hans huuß fruus nampn låtit en smäde- och mycket förargelig skrifft tryckia. 2) jämwäll, för det, effter han sig hafwer understådt, samma neselige och grofwa skrifft på bröllopzsaalen uthi deras Maij:tters Maij:tts Konungens och Rijckz Enckedrotningens närwaro uthdeelt, och i deras Maij:tts Maij:tts hender låtit komma.

Alt fördy tienst ödmiukeligen iag *solliciterar*, Hög Kongl. Rätten gunstigast behagade, giöra den förordning, att samma Kongl. Maij:ttz allernådigste *intention* och willia, kunde ofördröjeligen efterlefwas, och medh min *action* nåå ett rättwijst uthslag. Och städze förblif:r

E:ds *Excell*:tier och den Hög lofl. Kongl. Hoffrättens
ödmiuke och tienstwillige tienare
Christopher E. Gyllenstierna.

Till ändå större säkerhet mot ett efter hovrättens intentioner omedelbart förestående avgörande i målet inlämnar Gyllenstierna samma bråda dag, den 10 maj, ännu en skrivelse, även den, liksom näst föregående, satt på papperet av Croninghs hand. Här väcker han åtal mot poeten för smädligt skrivsätt i dennes svarsskrift (exceptio). Det skall bli liksom ett nytt mål eller åtminstone en utvidgning av målet, till hovrättens fortsatta begrundan.[1]

Höghwälborne Grefwe S. R. Dråtzet; Höghwälborne H:r *Præsident*, Högwälb:ne H:r Rijckz- och HoffRättz Råd Wälb:ne H:r *vice Præsident*, Wälborne, Edle Wälb:ge Ehrborne Höghwijße och Lagfarne H:r HoffRättz Rådh och H:r *Assessorer* samptl:ge.

Ed:s *Excell*:tier och denne Högl. Kongl. Swea HoffRätt iagh här medh nödwändigt förorsakes, på mine egne wägnar, klageligen andraga och til sinnes föra, huru såsom Larß Johanßon, icke allena hafwer låtit sigh benöja, medh det han min broder H:r Conrad Gyllenstierna, så wäll som heela *familien in genere*, medh sin af trycket uthgångne ohöflige och grofwe smädeskrifft hafwer nogsampt nesat och beskympfat; vthan och nu i sin *exception*, som han emoot min broder H:r Conrad, i Hög lofl. Kongl. HoffRätten hafwer inlagdt, på mig *in particulari* olidelige, ährerörige beskylningar och grofwa smädeord uthgutit, och i så måtto, icke det ringaste in på Hög Kongl. Rätten medh någon försyn *reflecterat*; Således gifwandes der med til förståå, det han uthi sin fattade onska *opinastrerar*.

---

[1] Skriften kan dateras på samma sätt som den näst föregående.

Altfördy, *a parte mea,* för samma beskylningar och grofwa skympfordh, iag emoot honom *in sollennissima forma juris protesterar,* att effter han med sådant intet kan afståå eller sigh rätta, deßa hans på mig begångne otilbörligheeter, honom icke heller må *impune* aflöpa, uthan så mycket mehra hans tilförene wäll-*meriterade* straaff rättwijßeligen föröka, så att han för alla dygdälskande menniskior, må undergå ett *exemplart* straff, androm sådanna, des wederlijka, til merkelig afskräck och warningh. Och förblif:r

Den Hög lofl. Kongl. HoffRättens
ödmiuke och tienstwillige tienare
Christopher E. Gyllenstierna.

Gyllenstierna vann sitt mål. Hovrätten fick något att tänka på. Sessionen led mot sitt slut. Det såg ut, som om Lucidors ofta uttalade fruktan, att han skulle nödgas i fängelse avbida höstsessionens början den 1 oktober, skulle visa sig hava varit väl motiverad. Motpartens iver hade nu alldeles slocknat. Den 10 juni, jämnt en månad sedan Gyllenstiernas tre inlagor inlämnats och hovrätten beslutat att omedelbart företaga saken, bröt Lucidor tystnaden med tvenne skrivelser. Den ena utgör en personlig, egenhändigt nedskriven vädjan till hovrätten:[1]

Högwälborne Greffe Sweriges Rijkes Drotz Högwälb:ne Wälb:ne Wälb:ge Hög ok Wäll Edle Hög ok Wäll Wise Högt Lahg-farne H. Herr RikzRådh *Præsident Vice Præsident* ok samptlige *Assessores* Högst- hög- och wäll- Nådige Herrar.

Thenne Högstprißlig Kongl. HoffRätten bönfaller jahg i aldradiupste ödmiukheet at willa nådigst behaga för Gudh ok rättwisan skull affhielpa min saak, ok mihg uhr fengsle huar mihg ingin föder mindre göder, olykkan öder, at jahg fruktar ynklig blifua döder så skall jahg som skyldigst liwa mädan jahg liwer

Thenne Högstprißl. Kongl. Hoffrettens
diupstödmiuk takskyldigst
ok willieredeste tiänare
Laße Johanßon

Den andra är Lucidors svaromål, duplik, på Gyllenstiernas inlaga, replik, av den 10 maj. Den synes vara skriven, snarast präntad, av samma hand (möjligen poetens egen), som satt på papperet bönskriften till K. Maj:t den 7 maj. Språk och stil äro helt Lucidors, och inlagans litterära karaktär ger för övrigt vid handen,

[1] Den har påtecknats '1669 (skrivfel för '1670') d. 10 Junij insin.'.

att framför skrivaren i varje fall legat Lucidors koncept. Det är att hoppas, att Svea hovrätt fullt uppskattade denna märkliga inlaga av den originelle poeten, som »i fengsle» manade fram till sin hjälp samtidens och antikens stora auktorer. Hovrätten får 'nogsamt se', att Lucidor i Gilliare Kwaal ej sagt något, som icke förut av stora, kända författare yttrats. Han citerar dem efter egna upplagor, *p*[agina] *m*[ihi], som han väl fått ha med sig i fängelset till tröst i hungern och oron:

> Högborne Grefwe Sweriges Rikes Drotz Högwälb. Wälb:e Wälb:ge Hög ock wähl Edle Hög ock Wälwijse HögtLagfarne Herrar H. H. RiksRådh *Præsident, Vice Præsident* ock samptl. *Assessores* Nådige Högst Hög- ock wälunnande Herrar, ynstige Främiare.
>
> Jagh hafwer intet kunnat underlåta, denne Högstprißl. Kongl. HofRätten eett heelt lite: (: af min under händer hafwande widlöftigare *apologie* eller förswaar skrifft dragit uthtåg, angående the uthi Wälb:ne Herr Gyllenstiernas *Libel. convent.* af min skrifft framdragne rim :) at framtee: hwaraf then Högstprißl. Kongl. HofRätten nogsamt see lärer *Nihil a me dictum quod non dictum sit prius,* ock huru omild Wälb:ne Herr Gyllenstierna min oskuldh förfölier, jämväl söker aldeles min mästfahrne wälfärd at öda. Är fördenskuldh the förste följande:
>
> Om han will haa *faveur* min höna gås ock grijß
> Är ikki mehr i bruuk ock acktas ey een . . . [*v. 123 f.*]
>
> hwilcket bara fördenskuldh skied [är] at *suspendera lectorem*, som af een annan härhoos följande skrifft skiönes wara mit bruuk, hwar i een lijksång 3 gånger prikkat,[1] ock efwenwäl kunde gali rimas therpå, af then som thet wille illtyda. Eliest hafwer alla latinska skalder mångestädes afbrutit *verserna* och satt halfwa för hela. Som nog bewijßligit följer:
>
> Punct:o 4[2]
>
> Om någon unger karl, kan råka til at tala *etc.* in til
> För Jungfrun lijk som för thet kallas *courtisera* [*v. 57—70*]
>
> hwarmed huad *diffidentia in amore* förmår beskrifwes, som ock så *Ovid.* giort *lib. de Remed. Amor.*:
>
> *Ovidius de rem. amor. lib. 2 p. m. 378.*
>
> Fit quoque longus amor quem diffidentia nutrit,
> hunc si tu qæris ponere, pone metum.

---

[1] Tydligen gravskriften över den lille SVEN EDENIUS (*Saml. dikt.* s. 107), där prickar stå i st. f. ett rim med *Tusend*.

[2] 'Punkterna' ange de olika avdelningarna eller huvudpunkterna i Gyllenstiernas libell den 26 april.

Qui timet ut sua sit, ne quis sibi subtrahat illam,
Ille Machaonia vix ope sanus erit.[1]
It.[*em*] Mene palam nostræ det quisquis signa puellæ — lib. 2 de arte amand. p. m. 325[2,3]
et patiar, nec me quolibet ira ferat?[2] et paulo post:
Sæpe tamen demens stulte fecisse fateris
Teque ferunt iræ penituisse tuæ.[3]
Quid deceat non videt ullus amans.[4] — Ovid. Epist. 1[4]
Amans iratus multa mentitur sibi.[5] — Pub. Syr.[5]

Meosne ante oculos ego illam patiar alios amplexarier? mortuum hercule me satius, abstine hoc, mulier, manum, nisi te mea manu vi in machæra et hunc vis mori. Stratoph. miles apud Plaut. sc. ult. Trucul. Cui paulopost Strabax adolescens rusticus respondet: melius te minis certare mecum quam minaciis. De ambobus Phrones. sic loquitur: stultus et insanus damnis certant.[6] — Hinc facile patet temeritatem amantium ubi primum impetum effudit velut quædam animalia amisso aculeo torpere.[7]

Plaut. act. 5:to scen. ult. Trucul.[6]

Curt. lib. 4 p. m. 143[7]

In amore dominatur dementia, morbus animæ, summum naturæ corruptæ vitium.[8]

Causin. Polyhist. symb. l. 2. emblem 17.[8]

Huad *courtesering* ock opwacktning angår som i rimme fölier [*v.* 70 *ff.*] will jagh thenne gång ey mehr än thetta *Emblem.* uhr I. Catz minnelijcke ZinneBeelden framdraga *p. m.* 28 så lydandes *Dominæ quo me vocat aura*:

Hoe heers is Venus kindt! het doet ons arme slaven
Iuyst soo me-Iuffrou wil, gheduerigh gaen en draven,
Wy weenen, als sie schreyt, al zijn wy schoon gherust:
Wy lachen, als sy jockt, oock als't ons niet en lust.
In't kort', hoe kleynen windt haer uyt den Mondt komt waeyen,
Wij fluckx, met Lief en Ziel, al naer sy blaest, ons draeyen:

[1] OVIDIUS, *De remedio amoris (Remedia amoris)*, v. 543 ff.
[2] OVIDIUS, *De arte amandi (Ars amatoria)* II 549 f.
[3] Dito II 591 f.
[4] OVIDIUS, *Epistulæ (Heroides)* IV, *Phædra Hippolyto*, v. 154.
[5] PUBLILIUS SYRUS, *Sententiæ*, v. 13.
[6] PLAUTUS, *Truculentus*, akt 5, sista scenen, ur samtal mellan soldaten Stratophanes, bondpojken Strabax och meretrix Phronesium.
[7] CURTIUS, *Hist. Alex.* lib. IV cap. XIV: »Temeritas est, quam adhuc timuistis: quæ ubi primum impetum effudit, velut quædam animalia emisso aculeo, torpet.» Lucidor har format citatet i enlighet med dess sammanhang i texten hos Curtius.
[8] NIC. CAUSINUS (CAUSIN), *Polyhistor symbolicus* (t. ex. Col. Agr. 1631) lib. II parabolarum historicarum, parabola XVII 'Cupido Ægyrensis': »In amore fortuna dominatur, imo dementia, et summum corruptæ naturæ vitium, quod Antisthenes . . . ., morbum dementiæ intelligit Bias quoque apud Laërtium νόσον ψυχῆς ait esse. Quod vero in eo affectu omnia incerta sint et instar vitreæ fortunæ lubrica quid mirum.»

I. Catz Emblem. 28[1]

Haer Winck is ons een Wet, in blijschap end' in Rou:
Wie sweeft en beest niet door den adem van een Vrou?[1]

Punct:o 5:

Framsteller han theße rim:

En jsterbukot lång måt kallas lagom stoor
En dwerglijk täck ock nätt *etc.* [*v. 103 ff.*], hwarom *Ovid.* således säger:

Ovid. lib. 2. de art. amand. p. m. 329[2]

Dic agilem quæcunque brevis, quæ turgida, plenam,
et lateat vitium proximitate boni[2]
ock myckit mehra hwilcket jagh för thenne gång förtiger.

I. Catz Emblem. 3. Amor, formæ condimentum[3].

O soete Rasery! hoe kan't de Liefd' al voeghen!
Den Aep schept in syn Jong een wonderlick vernoeghen.
Waer Venus aerdigh Kindt syn gulde pijlen schiet
Daer is't van Stonden aen volmaeckt al wat men ziet.
Schuylt erghens zoo wat goets, men zalder hoogh van roemen:
En ister slecht ghenoegh, men wetet te verbloemen;
Den stouten noemt men vry: Die droncken is, verheught.
'T Vernuft des Minnaers past tot elcke feyl en deught.[3]

Punct:o 7

På hennes kinner måst bå rooß ock lillior groo *etc.* intil
Måt ey coral rubin ock skarlakzfärgan blekna *[v. 139—141]*, hwarigenom et falst smikker-rooß beskrifwes, hwilcket *Ovid.* befaller:

Ovid. lib. 1 de art. amand. p. m. 301[4] [5]

Blanditiis animum furtim deprendere fas est,
Ut pendens liquida ripa subitur aqua.
Nec faciem, nec te pigeat laudare capillos,
et teretes digitos, exiguumque pedem:[4]
Nec credi labor est, sibi quæque videtur amanda,
pessima sit, nulli non sua forma placet.[5]

Ovid. lib. 2. de art. amand. p. m. 329.

It.[*em*] Nominibus mollire licet mala: fusca vocetur,
nigrior Illyrica cui pice sanguis erit.

---

[1] JACOB CATS, *Sinne-en Minne-Beelden* (med i olika uppl. olika (under-)titlar *Emblemata, amores moresque spectantia, Emblemata moralia* etc.). Yngre uppl. av Cats skrifter, t. ex. *Alle de Wercken* Amst. 1658, fol., ha detta Emblema som n:r 29, äldre liksom Lucidor som n:r 28, föreställande ett kyrktorn med en kyrktupp, på vilken vinden blåser, och med överskriften *Dominæ quo me vocat aura.* I de senare uppl. har Cats också avsevärt omarbetat texten. Vilken av de många Catsuppl., Lucidor använt och citerar med sitt '*p*(agina) *m*(ihi) 28', har jag ej kunnat säkert fastslå.

[2] *Ars amatoria* II 661—662.

[3] JACOB CATS, *Sinne- en Minne-Beelden (Emblemata, amores moresque spectantia* etc.). I äldre uppl. är här cit. Emblema verkligen n:r 3, i senare (t. ex. *Alle de Wercken*, Amst. 1658, fol.) n:r 4 jämte avsevärt förändrad text. Sinnebilden utgöres av en apa, som i full beundran famnar sin fula unge, och har till överskrift *Amor formæ condimentum:* Kärleken förskönar allt hos den älskade.

[4] *Ars amatoria* I 619—622.

[5] Dito I 613—614.

Si pæta est Veneri similis, si flava Minervæ,
sit gracilis, macie quæ male visa sua est[1] etc.

At haga Jungfruu wäl måt han ha giliekläder *etc.* in till
Seen *a la mode* band *couleur de feu, ponceau [v. 146—148]*: Punct:o 8

Klädren angående säger *Ovid.*:

Munditiæ placeant . . . .
Sit bene conveniens et sine labe toga,
Linguaque nec rigeat, careant rubigine dentes,
Nec vagus in laxa pes tibi pelle natet.
Nec male deformet rigidas tonsura capillos,
sit coma sit docta barba resecta manu[2]. et q̂. seqqts.

Ovid. lib. 1 de art. amand. p. m. 298[2]

At *Ovid.* hafwer wist aff *paruquer*[3] synnes när han säger:

Fœmina procedit densissima crinibus emptis
proque suis alios efficit ære suos.[4]

Idem lib. 3 de art. amand. p. m. 337[4]

Om färgona på band ock kläder hafwer *Ovid.* satt mehr än jagh, män effter thee båda färgona *couleur de feu* ock *ponceau* ey i then tijden hafwer warit i bruuk haer intet han uthan jag nemt dhem *[v. 145—150]*. *Verserna* lyda således:

Cum tot prodierint precio leviore colores,
quis furor est census corpore ferre suos:
Aëris ecce color tum cum sine nubibus aër
nec tepidus pluvias concitat Auster aquas:
Ecce tibi similis qui quondam Phryxon et Hellen
diceris Inois eripuisse dolis.
Hic undas imitatur, habet quoque nomen ab undis,
Crediderim Nymphas hac ego veste tegi.
Ille crocum simulat, croceo velatur amictu
Roscida luciferos cum dea jungit equos.
Hic Paphias myrtos, hic purpureos amethistos,
albentesve rosas, Threiciamque gruem[5] etc. Paulo post:
Quot nova terra parit flores, cum vere tepenti
Vitis agit gemmas, pigraque fugit hyems:
Lana tot aut plures succos bibit, elige certos,
nam non conveniens omnibus unus erit.[6]

Eodem lib. p. m. 338[5] [6]

. . . . . . Läl mått han spela koort *etc.* in till
Att räkna sådant alt *[v. 163—167]*: Punct:o 9

---

[1] *Ars amatoria* II 657—660.
[2] Dito I 513—518.
[3] Gilliare Kwaal v. 146 om »Hår-luwa», peruk, allongeperuk.
[4] *Ars amatoria* III 165 f.
[5] Dito III 171—182.
[6] Dito III 185—188.

Om spelet fast thet intet then tiden war koort, så hafwer jag thet lempat efter wår tidh, *nam si distinguimus tempora concordabit scriptura.* *Ovid.* säger:

lib. 2 de art. amand. p. m. 313 in fin.[1]

Seu ludet, numerosque manu jactabit eburnos
tu male jactato, tu bene jacta dato.
Seu jacies talos victam ne poena sequatur
damnosi facito stent tibi sæpe canes.
Sive latrocinii sub imagine calculus ibit,
Fac pereat vitr[e]o miles ab hoste tuus.[1]

Om NyÅhr och Juhl *[v. 166]* talar *Ovid.* på fölliande sätt fast något annorledes:

Idem Ibid. lib. 1 pag. m. 294[2]

Sive dies suberit natalis sive calendæ[2]

Ibid.[2] It. Sive erit ornatus non ut fuit ante . . . .[2]

Ibid. p. m. 295[3] It. Quid quasi natali cum poscit munera libo?
et quoties opus est nascitur illa sibi?[3]

Punct:o 10 . . . . Et hade jagh snart glömt *etc.* in till
Skull' Posten ey haa löhn thet wore nästan skam *[v. 167—172]*:

lib. 1 de art. amand. p. m. 292 in fine.[4]

NB legantur versus sequentes usque ad vers.: Addat, et insano juret amore mori[4]

Ovid. mäler sålunda:

Sed prius ancillam captatæ nosse puellæ
Cura sit, accessus molliet illa tuos,[4]
Hanc tu pollicitis hanc tu corrumpe rogando
quod petes ex facili si volet illa feret.
Illa leget tempus[4] etc. NB. Videantur plura lib. II p. m. 315.

Punct:o 11. Jagh sågh i sistens en som fria till een änckia *etc.* in till
Hengd henne så sin kooß ock lifwer altså än *[v. 181—190] etc.* talar *Ovid.*:

lib. 1 de Remed. Amor. p. m. 360.[5]

Cur aliquis laqueo collum nodatus amator
à trabe sublimi triste pependit onus?
Cur aliquis rigido fodiat sua pectora ferro?
Invidiam cædis pacis amator habes.
Qui nisi desierit, misero periturus amore est,
deserat, et nulli funeris auctor eris.[5]

Punct:o 12. Är någon hyfz-lijk dreng . . . *etc.* in till
Ther kastar han mißlynd sin afwundz ögon på *[v. 49—56]*: *Ovid.*:

Id. lib. 1 de art. amand. p. m. 306.[6]

Cognatum fratremque cave, fidumque sodalem,
præbebit veros hæc tibi turba metus.[6]

Ok månge flerestedz thet jagh med tigande förbijgår.

---

[1] *Ars amatoria* II 203—208.
[2] Dito I 405, 407.
[3] Dito I 429—430.
[4] Dito I 351—352, 355—357 (resp. i margnoten 372).
[5] *Remedia amoris*, v. 17—22.
[6] *Ars amatoria* I 753—754.

O säll O trefold säll *etc.* *[v. 197 ff.]*: Punct:o 13
Felix quem faciunt aliena pericula cautum,

dy *Ovid.* säger: lib. 2 de art. amand. p. m. 324[1]

Quot lepores in Atho, quot apes pascuntur in Hybla,
Cærula quot baccas Pallados arbor habet,
Littore quot conchæ: tot sunt in amore dolores:
Quæ patimur multo spicula felle madent.[1]

Hwaraf den Högst-prißl. Kongl. HoffRätten någorlunda see kan, min skrift ey wara lempat till någon menniskias föracht eller neesa, mykkit mindre till Wälb:ne Herr Gyllenstiernas, som thet uthtydes. J fall begäras skulle, will jagh myckit widhlöfftigare uhr åthskillige *authores* bewijsa nästan hwar *vers* ock så till säijandes hwart ordh, om behöffdes.

Hwarföre jagh diupst-ödmiukel. migh sampt min saak till forderligst afdömme thenne Högstprißl. Kongl. HoffRättens nåd ock rättwijsa befaller förbijdandes

Thenne Högstprißl. Kongl. HoffRättens
Diupst-ödmiuke ock
trooplicktigste tiänare
Laße Johanßon.

På denna litterära inlaga ingick ej Gyllenstierna (Croningh) i svaromål. Däremot inlämnade han den 17 juni till hovrätten ett vittnesintyg från Croningh, av denne egenhändigt nedskrivet och avsett att bestyrka ett yttrande, som Lucidor enligt Gyllenstiernas libell den 26 april skulle hava fällt inför kämnärsrätten men som denne med hänvisning till vederbörande protokoll i sitt svaromål av den 3 maj till alla delar förnekar. Samtidigt inlämnas i utdrag, egenhändigt utskrivet av primariekämnären A. Holmenius, hela rannsakningsprotokollet i målet inför kämnärsrätten. Vissa partier i detsamma ha genom understrykningar eller annars av käranden betecknats såsom särskilt värda hovrättens uppmärksamhet.[2] Vittnesintyget lyder:

---

[1] *Ars amat.* II 517—520.

[2] Båda handlingarna ha i hovrätten påtecknats: '1670 den 17 Junij insin. aff H. Gyllenstierna'. Holmenius utdrag ur kämnärskammarens protokoll anger målet såsom behandlat inför rätten ej blott den 11, 13 och 15 dec. utan även följande 17 och 18 i samma månad. De båda senare data ha tydligen utfallit i det sedermera renskrivna protokoll, som ingår i rättens samlade protokoll för 1669 och som av SCHÜCK avtryckts.

Vndertecknadh här medh sanfärdeligen withnar och betygar, att då iagh in för Ciembnärs Rätten, emoot Larß Johanßon *agerade*, och iag iblandh annat medh honom *confronterade*, badh iag honom att han skulle uthwijsa och nampn gifwa, hwem han mente i sine werßer, då sade han, att man hafwer *exempel* nog der på, och dagelige förfarenheeten gifwer oß sådant, när iag bad honom det wijßa, begynte han då til att säja, att på Ladegårdzlandet war en enkia, för hwem han hade hördt, en wille sig dränckia; uthi staden hade han och [hört], att för skräddare åldermans dotter hade en sig afhändt lijfwet, och på min frågan, om *duellet* som han infattar i sine werser, swarade han, att han hade hördt, att H:r Grefwe Douglas hade hafft ett *querel*, och j det samma hindrade han sig straxt, och sade, men intet weet iag om det han med H:r Gyllenstierna hade. Att således för Rätten *passerade* kan iag tryggeligen medh min lijflige edh bekräfta när som det påfordras.

Datum Stockholm
d. 13 *Maij* 1670 Salomon Croningh

Fyra dagar därefter tog hovrätten upp ärendet till slutlig behandling:

Anno. 1670. d. 21. *Junij*. Hans *Excell*:tz RichzRådet Herr Bencht Horn, Hans *Excell*:tz RichzRådet Herr Georg Gyllenstierna, Herr Arfvidh Ifvarson, Johan Lagercrona, Herr Lennart Mörner, Michael Dubb, Magnus Schiller, Johan Bure.

S. d. Företogz Landzhöfdingens Welborne Her Conrad Gyllenstiernes saak emoht Laße Jahanßon och deruthj *passerade*, såsom *in protocollo criminalj* tillseendes är.

Domen, daterad som avsagd den 22 juni 1670, står införd i Svea hovrätts Dombok för år 1670.[1] Någon särskild talan från från advokatfiskalens sida i enlighet Kungl. Maj:ts resolution den 16 april synes hovrätten ej hava föranstaltat. Men domen är så formulerad, att nödtorftig hänsyn tagits till de två därstädes nämnda punkter, vilka skulle bli föremål för fiskalens ansvarstalan.

Uthj den af hans Kongl. May:t till wijdare skärskodan, hijt *remitterade* saak, emillan Landshöfdingen Wählborne Her Conrad Gyllenstierna, kärande, och Laße Jahanson, swarande, angående een skrifft, som Laße Jahanson till Her Landshöfdingens bröllop obedin hafwer författat, och af trycket låtet vtgå, hwar om nu twistas, är detta den Kongl. Rättens *resolution* och förklaring. Afsagdh j
Stokholm den 22 *Junij A:o* 1670.

Rätten finner skähligt, att sedan Laße Jahanson medh sielf sins ede hafwer betygat, att han denne skrifft icke *animo calumniandi*, eller

[1] Svea hovrätts arkiv. Schück a. arb. s. 41 f.

af nogon annan upstudsat, författat, blifwer han ifrån allt wijdare åtahl befriat, hwar medh bägge parterne skola wara aldeles åtskillde: Men at Laße Jahanson emot Kongl. May:tz stadga, och utan nogors begiäran, giort een bröllopsskrifft, och der utj brukat nogon större *licens* än som sig boort, hade den Kongl. Rätten wähl fogh honom derföre at plikta låta; Dock j anseende till dhet han allaredo vthstått hafwer, blifwer han der medh förskont, medh åthwarning at han här-effter försikteligare förer sin penna. Och sådant allt med rätta.

Actum ut supra.

Bengt Horn — Georg Guldenstierna
Arfvid Ifvarson — Johan Lagercrona
L. Mörner — Michael Dubb

Johan Bure.

Hovrättens handläggning av ärendet och ej minst dess domslut röjer omisskännlig välvilja, särskilt om man betänker, att striden stod mellan en hög, inflytelserik herre i full vrede och en »lösker persohn», en under dåtida förhållanden synnerligen ojämn strid.

Att han såsom »obedin» bröllopspoet, juridiskt sett, var hemfallen till visst straff enligt ovan anförda kungl. stadga av den 19 dec. 1668, var Lucidor själv fullt på det klara med redan i kämnärsrätten. Han betygade, att han icke kände till nämnda förordning, men »dher han i dhetta fall oweetandhes kan hafwa något förbruttit, vndherkastar han sigh i all vnderdånigheet Kongl. Maij:ttz nådher». I ett fall som detta hade man särskild anledning att tilllämpa stadgan. Mängden av gravskrifter och brudskrifter från tiden närmast efter dess utfärdande synes annars ge vid handen, att denna förordning, liksom de många andra överflödsförordningarna och påbuden, voro till närmast för att överträdas. Poeten var lika välkommen vid båren eller brudlägret, vare sig han kom »bedin» eller »obedin». Man hör icke alls vidare talas om nödvändigheten att sådana »Kongl. May:tz placatzförbrytare till werckeligit exempel afstraffa».

Däremot lade Lucidor vikt på, att hans skrift av ingen kunde bevisas vara eller karakteriseras som paskill. Ty den sidan av saken gällde heder och ära. Redan i kämnärskammaren hade poeten på Croninghs fråga, »om han ähr af adell», svarat: »Ney, vthan så wijda dyghden angåår». Och i sin 'exceptio' av den 3 maj vill han »försäkra H:r Gyllenstiernan, at så ringa iag är, så högt achtar iagh min goda frägd förlåtandes mig herutinnan på Gudh, rättwijsan

och mitt oskyldige samwet». Äran räddade han ock. Då han i midsommarens tid gick ut ur fängelset, hade rättvisan sagt sitt ord, och han bar icke ens skuggan av att vara, vad motparten påstått, en »calumniant» och bestucken »ähretiuf».

De nu offentliggjorda akterna giva oss i första hand en förträfflig kulturbild från svenskt 1600-tal. Deras största värde torde dock ligga i de bidrag, som de kunna anses lämna till teckningen av Lucidor den olycklige som personlighet. Det spåras i handlingarna utslag av, vad Karlfeldt kallar, »den högspändt förnäma självkänsla, af olyckan förgiftad till sjuk retlighet», som han förde med sig genom sin ringhets stadier och som slutligen förde honom till enviget och döden på Fimmelstången fyra år senare. Men andra, mera sympatiska, drag träda i förgrunden. På motpartens anklagelser och bevisföringar, ofta i all sin skenbart lärda skrud förvånande sökta och naiva, svarar Lucidor punkt för punkt, överlägset klart, rättframt och manligt, ofta med förkrossande sarkasm. Överhuvud taget kan sägas, att knappast något om Lucidor känt är så ägnat att höja denne mytomspunne vildfågel i våra ögon som hans uppträdande i denna rättegång. Möjligen kan man därav också taga anledning att beklaga, att detta goda huvud satt på en så styv nacke och så litet tänkte på borgerlig förkovran och fortkomst.

TIECKS PROSA OCH "LYCKSALIGHETENS Ö"

Av

CARL SANTESSON

År 1812 utkommo de tvenne första delarna av Tiecks »Phantasus», år 1816 den tredje och sista. Efter en långvarig tystnad framträdde diktaren härmed ånyo inför sin publik med ett enbart skönlitterärt verk. I »Phantasus» förenade han en brokig samling äldre och nyskrivna arbeten, dramer, berättelser, sagor och poemer, och sammanband alltsammans till en helhet genom en resonerande novellistisk ram. Tieck fingerade, att några unga män, samtliga mer eller mindre skalder, råkas hos en gemensam vän, ägaren av ett slott på landet, och under den behagliga sommarsamvaron med de känslofulla, litterärt intresserade damerna i familjekretsen i tur och ordning föredraga vad de författat. Inledningsvis lär man småningom känna sällskapet, och under de samtal och meningsutbyten som inleda och följa uppläsningen av varje ny sak klarna de individuella fysionomierna, medan samtidigt fantasirymden kring diktverken spänner sig allt vidare. Ur de läsandes och lyssnandes relationer av vänskap eller kärlek framväxer en ny novell, och de olika, ytterst växlande poetiska skapelserna foga sig samman till en estetisk totalitet, skola åtminstone enligt berättarens avsikt göra det. Denna ramskildring måste avgjort räknas till det bästa Tieck gjort. Visserligen förmår läsaren icke att djupare intressera sig för och fasthålla de ganska likgiltiga personliga särdragen hos denna krets av älskvärt vurmande, av Tieck ofta självironiskt tecknade dilettanter, som sysselsätta sig med att bilda sin samvaro till ett konstverk och med en i estetkotterier icke alldeles ovanlig svaghet prägla intelligenta och fantasifulla anmärkningar om synnerligen oviktiga ting. Men å andra sidan låg en dylik berättarform särskilt väl till för

Tieck. Skalden och kritikern i hans person kommo här båda till sin rätt. Han kunde, då samtalen vingades, mätta sin prosa med själfull lyrik, ofta av mera halt än i de bundna poemen, och tillika, spirituellt kåserande och rik på minnen och erfarenheter, fälla omdömen över en mångfald mänskliga och litterära företeelser. Hans naturliga dialogiska begåvning, som gjorde honom till den oförliknelige dramatiske uppläsaren, ägde här fritt spelrum, om han ännu ej, såsom i flera av de senare novellerna, excellerar i att låta motsatta ståndpunkter bryta sig mot varandra. På samma linje som bildningssamtalen i »Wilhelm Meister» och litteraturdialogen i Friedrich Schlegels »Gespräch über die Poesie» står ramberättelsen i »Phantasus» med dessa egenskaper som ett fullmoget uttryck för den berlinska romantikens kultur och sällskapston.

Det synes ha dröjt ett par år innan de båda första delarna av Tiecks bok nått fram till Uppsala och vapenbröderna Atterbom och Palmblad. I varje fall blev resonansen vid bekantskapen omedelbart hjärtlig. »Vi ha nu genomläst Phantasus. En herrlig Bok», skriver Palmblad den 7 oktober 1814 till Hammarsköld.[1] Det är en sak för sig vad de olika äldre och nyare diktverken i »Phantasus» haft att giva åt »Lycksalighetens ö»; i det nu kommande skall endast talas om vissa förut obeaktade inslag från samlingens prosaram i Atterboms sagospel. Redan Poetisk kalender för 1817 bär vittne om att skalden lånat ingivelse härifrån. Som jag på annat håll påpekat[2], röja nämligen några verser i poemet »Solens nedgång» en lätt anklang av ett ställe i ramberättelsen till »Phantasus», och detsamma är händelsen med en nytillkommen strof i den likaledes här tryckta senare versionen av »Erotikon». I båda fallen gäller det de tidigaste uttrycken för ett tankekomplex, som först i »Lycksalighetens ö» fullt utvecklas och till vilket den följande undersökningen därför skall återkomma.

I den breda och fulltoniga kvällsmålning, som inleder det tredje äventyret i »Lycksalighetens ö», har Vetterlund, säkert med full rätt, tyckt sig se ett återsken av diktarens erfarenheter av Italiens konst och natur.[3] Men, som så ofta hos Atterbom, löper även här en litterär inspiration samman med vad hans öga iakttagit och bevarat. Nymfernas aftonblida samspråk, handlingens

---

[1] HAMMARSKÖLDS brevväxling. K. B.
[2] *Atterboms ungdomsdiktning*, s. 125.
[3] *Atterboms sagospel Lycksalighetens ö*, s. 204.

förspel, visar sig nämligen ha vunnit mycket av stämningsläge och färgton genom en varsamt genomförd men på flera punkter tydligt skönjbar anpassning till en skymningsscen i »Phantasus». Det är ett par sidor i Tiecks bästa stil, bräddfulla av lyrik, mättade med ett kvällslandskaps poesi och några unga människors rörda och livsdruckna känsloliv. Det estetiserande sällskapet åtskiljes, sedan det nyss från en höjd med vemod betraktat solens nedgång. Natten faller, stjärnorna tändas, en av vännerna spelar på sitt valthorn, en skriver på en dikt, tvenne andra förlora sig tillsammans i svärmiska drömmerier under stjärnhimlen och återkalla minnet av en bortgången själsfrände. Dagens alla ekon klinga ännu, mångstämmigt och växlande, i dessa sinnen, innan vilan kallar; näktergalarna börja sjunga, och ur en lövsal höras gitarrtoner.

Redan i den inledande sceniskt-dekorativa anvisningen till det tredje äventyret preludieras det som hos Tieck med gitarrklang och svarande valthornsljud, och när blankversen tager vid, fångar den likaledes den slocknande dagens spridda röster och harmonien mellan natur och människor. En av personerna i »Phantasus» yttrar, lyckligt rörd: »Wie schön — — — schliesst diese heitre Nacht die Genüsse des Tages»: man konstaterar, att just de första orden från Lucindas läppar, som anslå själva tonläget i samtalet mellan nymferna, andas samma milda aftonfrid:

Det blir en qväll, ej mindre skön än dagen!

Omedelbart påmind gör sig kvällsbilden i »Phantasus» i den snart härpå följande lyriska dialogen mellan Cäcilia och Lucinda, vars strofväxling och versmått antagligen hämtats från en ävenledes nattstämd duo i Oehlenschlägers orientaliska sagodrama »Fiskeren»[1] och som oförlikneligt vackert, liksom i tvenne mot varandra böljande tonvågor, giver sommarskymningens färgstrålande uppflammande före mörkrets inbrott och nattens kärleksfullt famnande och drömfyllda ro. Den litterära vänkretsen hos Tieck har bestämt sig för att ägna följande dag åt uppläsning av sagor och åskådar nu, innan den åtskiljes, huru solen sjunker. »Auch ein Mährchen, sagte Rosalie, indem sie die Hand vor die Augen hielt, und dem blendenden Scheine nachsah; so wie der Frühling und die Pracht der Blumen, es blüht auf in aller Fülle und Herrlichkeit,

[1] OEHLENSCHLÄGER, *Fiskeren.* Kiøbenhavn 1816, s. 343—347.

der Schatten fasst den Glanz und zieht ihn hinab, und wir schauen ihm sehnsuchtsvoll nach.

So wie dem Mährchen-Gedicht der Schönheit, sagte Anton; und Friedrich fügte hinzu: doch bleibt unser Herz und seine Liebe die unwandelbare Sonne.»[1] I växelsångens första strof kallar solnedgången samma jämförelse till liv:

Se, dagen sjunker; så en herrlig saga,
Hvars slut vill ock behaga,
Till afsked samlar all sin glans och färg.[2]

De tieckska orden om skönhetens sagodikt måste ha väckt en livlig genklang hos Atterbom, när de vid någon senare läsning av »Phantasus» mötte hans ögon i dagern från hans eget idédrama. Han diktade ju själv just på detta tema; på ett metafysiskt plan följde han den sköna fantasiens historiska öden, dess fall och dess försoning. Tanken i »Phantasus», född ur det aftonrodnadsskimmer, han höll kärt, blev ett lyckligt fynd för sagospelet. Också lämnade skalden icke den tieckska analogien ur sikte. Några sidor längre fram i samma scen återkommer den, nu i hela sin vidd och fullföljd i förnyad direkt anslutning till förebildens prosa. Det sker när den dystert skådande Laura bryter sin tystnad med att tala om Cäcilias sång:

Och melodien, sjelf en himmelsk blomma,
Log mot sitt hemland från din blomster-uppsyn,
Cäcilia! när i din båt du stod
Och söng, hur dagen lik en saga slutar.
Ja väl! en saga dagen är; en saga
Om skönhet, herrligast mot slutet skön!
När skuggan griper honom vid hans klädfåll,
Att draga honom i sitt djup, — då märker
Vår saknad, att en ljuflig — dikt han är;
Månn' ej Naturen sjelf det är också?[3]

Motivet, förut mera flyktigt betonat i en skenbart tillfällig poetisk jämförelse, fördjupas på detta senare ställe meningsfullt, och den övergående vemodsstämningen hos Tieck förstärkes till förkänsla av stundande undergång. Den sjunkande solen föres in i

[1] TIECK, *Schriften.* Berlin 1828. Bd 4, s. 113, 114.
[2] *L. ö* II, s. 2.
[3] *L. ö* II, s. 8, 9.

sagospelets symbolik; den förblöder och slukas av mörkret som ett tecken till att den tragiska lyckovändningen nu fullbordas och att ett obevekligt öde börjat kasta sin slagskugga över sällhetsruset på Felicias ö.

Denna solnedgångssymbolik var vad Atterbom främst utvann av aftonbilderna i »Phantasus». Men, rika och fullstämmiga, ägde de ändå mera i förvar åt honom, och på ytterligare tvenne ställen i samma inledningsuppträde kan man skönja ett lätt beroende från dem. Som förut anmärkts, dröja tvenne av vännerna i Tiecks berättelse tillsammans ute under stjärnhimmeln. Den ene tänker, blickande uppåt, med rörelse på en bortgången vän. »Steht nicht der Himmel über der stillen dunkeln Erde wie ein Freund, aus dessen Augen Liebe und Zuversicht leuchten, dem man so recht mit ganzem Herzen in allen Lebensgefahren und allem Wandel vertrauen möchte? Diese heilige ernste Ruhe erweckt im Herzen alle entschlafenen Schmerzen, die zu stillen Freuden werden, und so schaut mich jezt gross und milde mit seinem menschlichen Blick der edle Novalis an, und erinnert mich jener Nacht, als ich nach einem fröhlichen Feste in schöner Gegend mit ihm durch Berge schweifte, und wir, keine so nahe Trennung ahndend, von der Natur und ihrer Schönheit und dem Göttlichen der Freundschaft sprachen. Vielleicht da ich so innig seiner gedenke, umfängt mich sein Herz so liebend, wie dieser glühende Sternenhimmel. Ruhe sanft, ich will mich auf mein Lager werfen, um ihm im Traum zu begegnen.»[1]

Fast ingen bestämd vändning, knappast ens någon bild kan föras tillbaka till Tiecks betraktelse och allt personligt syftande fullkomligt är borta, vågar man dock antaga, att detta svärmeri under stjärnnatten, fångat endast som stor och väsentlig stämning, bundits till vers i de sista strofer, Lucinda och Cäcilia växla. De lyda, milt rofyllda och majestätiskt förvissade:

Hur lent oss vinden bådar,
Att Kärleken, från gyllne toppar, skådar
Med aftonblick sin verld!
Snart somnar han; dock flockas i hans salar,
Med röst af näktergalar,
En här af böner kring hans hufvudgärd.

---

[1] *Schriften,* Bd 4, s. 115.

Han blott sitt anlet gömmer:
Men, höljd i stjernemanteln, ej han glömmer
Att hugna verldens hopp;
Och Minnets andar, som om dagen tiga,
Från gudahemmet stiga,
Att lyfta Drömmens i sin famn ditopp.[1]

Slutligen har Atterbom ej kunnat förmå sig att lämna kvällsskildringen i »Phantasus» utan att i förbigående låna en sista verkningsfull effekt från samma sidor i boken. Man läser här: »Da erhub eine Nachtigall ihr klagendes Lied aus voller Brust, und zündete, wie eine Feuerflamme, rings in den Gebüschen die Töne andrer Sängerinnen an.»[2] Denna sydländskt varma bild överföres omedelbart i »Lycksalighetens ö» och smältes vackert med ett brett och säkert penseldrag in i målningen av solnedgångsbranden:

När näktergalens ton, en löpeld lik,
I aftonröda lundar tänder an
Från träd till träd de spridda syskons toner.[3]

Några naturbilder med de föregåendes stämning och glans har »Phantasus» icke vidare skänkt »Lycksalighetens ö». Ramberättelsens främsta insats i sagospelet utgöres i stället av ett flertal, ofta spekulativt genomlysta, lyriskt burna reflexioner, iakttagelser och fantasier, som gåvo ett välkommet tankestoff åt diktverkets didaktiska och meditativa partier. En gång är anknytningen ytterst tillfällig men originell genom det sätt på vilket Atterbom fördjupat en idé hos Tieck och lyft den till ett annat stilplan. Det diskuterande sällskapet i »Phantasus» har just kommit att beröra frågan om hemlighetsfullhet och förtegenhet mellan förtrogna vänner, och Theodor utpekar Friedrich som den i dessa ting särskilt bevandrade. »Ihn muss man über diese Gegenstände reden hören, denn er verlangt und sieht allenthalben Geheimniss, das er nicht gestört wissen will, denn es ist ihm das Element der Freundschaft und Liebe. Verarge doch dem Freunde nicht, sprach er einmal, wenn du ahndest, dass er dir etwas verbirgt, denn dies ist ja nur der Beweis einer zärteren Liebe, einer Scheu, die sich ängstlich um dich bewirbt, und sittsam an dich schmiegt; o ihr Liebenden, vergesst

[1] *L. ö* II, s. 3.
[2] *Schriften.* Bd 4, s 115.
[3] *L. ö.* II, s. 11.

doch niemals, wie viel ihr wagt, wenn ihr ein Gefühl dem Worte anvertrauen wollt! was lässt sich denn überall in Worten sagen? Ist doch für vieles schon der Blick zu ungeistig und körperlich! — O Brüder, Engelherzen, wie viel thörichtes Zeug wollen wir mit einander schwatzen!»[1]

I det mäktiga samtalet mellan Nyx och Felicia i sagospelets tredje äventyr återvänder oväntat samma tankegång i koncentrerad och allmängiltig gestalt. Men tonen av lekfullt infall är totalt försvunnen, och blott det strängaste allvar talar nu i Nyx' straffande modersord:

Är Kärleken ej själens högsta lif? och är
Det högsta, öfverallt, ej evig hemlighet?
Än aldrig utan fara blef den anförtrodd
Åt ord; ja sjelfva blicken är ej andlig nog,
Att rent och heligt yppa det Osägliga![2]

Vida trognare är förebildens stämningsläge bevarat på ett annat ställe i sagospelet, där Atterbom, ganska närgånget, använt sig av ett par betraktelser hos Tieck. Samtalet inom det estetiserande sällskapet har under gripenhet pejlat smärtans hemligheter och berör sedan det mänskliga drömlivet. »Alles, was wir wachend von Schmerz und Rührung wissen, sagte Anton, ist doch nur kalt zu nennen gegen jene Thränen, die wir in Träumen vergiessen, gegen jenes Herzklopfen, das wir im Schlaf empfinden. Dann ist die letzte Härte unsers Wesens zerschmolzen, und die ganze Seele fluthet in den Wogen des Schmerzes. Im wachenden Zustande bleiben immer noch einige Felsenklippen übrig, an denen die Fluth sich bricht.

Gewiss, fuhr Friedrich fort, sollten wir die Zustände des Wachens und Schlafens mehr als Geschwister behandeln, wir würden dann klarer wachen und leichter träumen. Suchen wir doch am Tage mit der Phantasie auf diesem Fusse zu leben, und wie viel könnten wir von ihr als Nachtwandlerin lernen, wenn wir sie als solche mehr achteten und beachteten. So finden wir auch in der alten Welt die Träume nicht so vernachlässigt, sondern aus ihren Ahndungen ging oft durch den Glauben der Menschen eine glänzende Wirklichkeit hervor.»[3]

---

[1] *Schriften.* Bd 4, s. 23, 24.
[2] *L. ö* II, s. 159.
[3] *Schriften.* Bd 4, s. 95, 96.

I det femte äventyrets början inväntar Felicia, ensam och plågad av oroliga aningar, Astolfs återkomst. Hon talar i en dämpad, kvalfullt spörjande monolog om det pärlband som mystiskt skänkts henne under sömnen, och hennes ord om drömmarnas ångestkänslor och drömupplevelsens sanningshalt falla som ekon från meningsutbytet i »Phantasus»:

Den smärta, som vi röna såsom vakna,
Den klappning, hvaraf då vårt hjerta häfves,
Är matt, är trög, är ingenting mot den,
Som under sömnen öfversvämmar oss
Med hemska drömmar af oändlig ängslan.
I slika drömmar strömmar allt vårt lif,
Liksom försmält till blott en flod af tårar;
Hvar klippa, som medvetandet, om dagen,
Begagna kan att bryta svallets fart,
Den blir, om natten, sjelf en bölja blott,
Uppå hvars spets Inbillningen, den dunkla
Sömngångerskan, med storm och vågor brottas.
Dock händer någongång, att detta skum
Uppkastar, på det vakna lifvets kust,
Gestalter, verkliga, varaktiga,
Som hålla stånd för själens sjelfbesinning.
Så har det, till exempel, detta perlband
Mig skänkt, som nu min hela tanke fjettrar![1]

Tiecks reflekterande prosa har utan möda transponerats i Atterboms betänksamma blankvers. Anknytningen är att börja med intim nog, och upptakten till Felicias monolog binder nästan blott en av de talandes inkast i annan rytm. I fortsättningen blir dock tillägnandet mera självständigt. Med den böjelse att fylligt utredande, ordrikt förklarande och pointerande, utveckla sitt ämne, vilken var ett med Atterboms hela intellektualitet, har han, fasthållande vid Tiecks bildval och uttrycksfullt fortföljande det, givit betraktelsen en genomförd tankelinje. Det behöver till sist knappast särskilt understrykas, huru genuint romantiskt Tieck i »Phantasus» föreställer sig drömlivet och vad de där uttalade iakttagelserna härigenom måst betyda för en likstämd inbillning.

Ej mindre romantiskt präglade äro tvenne andra till sin åskådning nära samhöriga passager i »Phantasus», vilka satt spår i Nyx' slutmonologer i »Lycksalighetens ö». Man skulle kunna kalla dem

[1] *L. ö* II, s. 411, 412.

dityrambiskt burna tankepoem, och de handla båda om skönhetens väsen och platonsk Eros. Vid ett tillfälle talas det inom vänkretsen om tidens makt, som ödelägger all hänförelse, alla illusioner och låter människolivet efter en härligt lovande början, liksom Rhenfloden, rinna ut i sand och dy. En dylik skepsis väcker den förälskade Friedrich till livlig gensaga. »O nein, sagte Friedrich, glaubt es mir, meine Freunde, das Leben ist höheren Ursprungs, und es steht in unserer Gewalt, es seiner edlen Geburt würdig zu erziehn und zu erhalten, dass Staub und Vernichtung in keinem Augenblicke darüber triumphiren dürfen: ja, es giebt eine ewige Jugend, eine Sehnsucht, die ewig währt, weil sie ewig nicht erfüllt wird; weder getäuscht noch hintergangen, sondern nur nicht erfüllt, damit sie nicht sterbe, denn sie sehnt sich im innersten Herzen nach sich selbst, sie spiegelt in unendlich wechselnden Gestalten das Bild der nimmer vergänglichen Liebe, das Nahe im Fernen, die himmlische Ferne im Allernächsten. Ist es denn möglich, dass der Mensch, der nur einmal aus dieser Quelle des heiligen Wahnsinnes trinken durfte, je wieder zur Nüchternheit, zum todten Zweifel erwacht?

Bei alledem, sagte Theodor, wäre ein Jungbrunnen, von dem die Alten gedichtet haben, nicht zu verschmähn; wär' es auch nur der grauen Haare wegen.

Wie könntet ihr, fuhr Friedrich fort, doch die Schönheit nur empfinden, oder gar lieben, wenn sie unverwüstlich wäre? Die süsse Elegie in der Entzückung, die Wehklage um den Adonis und Balder ist ja der schmachtende Seufzer, die wollüstige Thräne in der ganzen Natur! dem Flüchtigen nacheilen, es festhalten wollen, das uns selbst in festgeschlossenen Armen entrinnt, dies macht die Liebe, den geheimnissvollen Zauber, die Krankheit der Sehnsucht, das vergötternde Schmachten möglich.

Und, fuhr Ernst fort, wie milde redet uns die Ewigkeit an mit ihrem majestätischen Antliz, wenn wir auch das nur als Schatten und Traum besitzen, oder uns ihm nähern können, was das Göttlichste dieser Erde ist? das muss ja unser Herz zum Unendlichen ermuntern und stärken, zur Tugend, zum Himmel, zu jener Schöne uns führen, die nie verblüht, deren Entzückung ewige Gegenwart ist.»[1]

Det är den inspirerade Friedrichs »fine frenzy» som uppbär början av den nydiktade strofen i »Erotikon», följande omedelbart

[1] *Schriften.* Bd 4, s. 31, 32.

efter den kända, sköna om den platonska föruttillvaron och förenad med denna av samhörigheten i tanke:

Ja, det gifs en evig ungdoms minne,
Klagande, i djupet af vårt sinne,
Att ej jorden stillar dess begär:
Säg ej derför, att dess drömmar dåras!
Drufvan, för att blöda, måste såras;
Så af Tiden pressas känslans ranka,
Tills att vinet endast öfrigt är.[1]

Den bild för rening och långsam luttring, Atterbom här använder sig av, återkommer oförändrad i Nyx' sista monolog före den avslutande stjärnkören, ett bevis bland många andra huru trådarna från ungdomslyriken löpa in i sagospelet:

Nej! Tidernas fullbordan allt förena vill!
Men genom pressning drufvans must förädlad blir
Att blicka upp, som vin, ur glädjens festpokal.[2]

Verserna i »Erotikon» rymma dock ej mer än en flyktig anklang av det nyss anförda stället i »Phantasus»; ett förnyat, fördjupat, rent centralt tillägnande av Tiecks tankepoesi röjer sig däremot i den första av Nyx' tvenne slutmonologer. Dessa nattdrottningens upphöjda siarord äro ej blott något av det skönaste i hela diktverket och summan av dess visdom, de intaga tillika, vid sidan av Tegnérs »Försoningen» i »Frithiofs saga» och väl ej utan känning med dennas nyplatonska filosofi, en rangplats i vår versdidaktik:

Hvad äro väl, för andar som förstå sin makt,
Den död, den mull, som triumfera? Finnes ej
En evig ungdom, då likväl en trånad gifs,
Som ej i denna skuggspelsverld blir nånsin fylld? —
Jo! denna trånad, den — just lifvets ungdom är:
Den svikes aldrig i sitt hopp; det fylls blott ej,
Just derför, att det svälla skall, tilldess det sprängt
Sitt hårda skal, den trånga kärn-betäckningen.
Sig sjelft det söker; all Naturens bildningskraft
Är denna längtan, som ej här sig genomser,
Och derför skulle qväljas blott, om Tidens hand

[1] *Poetisk kalender för år 1817*, s. 76.
[2] *L. ö* II, s. 451.

Ej grepe sökarn innan fullt han tröttnat än,
Och förde honom till hans rätta spegelbild.
— — — — — — — — — — — — — —
Utan rast
Det Sköna vexlar skapelser; hvarför? Det vill
I denna skiftning hinna skänka åt enhvar
En solskensblink af gudarnes lycksalighet!
Dock för att kunna kännas, ja, än mera, för
Att kunna älskas, dröjer det att blotta strax
Ovanskligbetens anlet; snart dess gloria
Förtärde annars denna sköra sinneverld,
Som knapt uthärdar dess besök, de flyktiga,
Men får sin blomstertäckhet just deraf, att hon
Så kort får njuta och så länge sakna dem.
Igenom all naturen går en vällustgråt,
En smäktnings-suck, en djup hänrycknings-klagosång,
Och Kärlekens gudinna ser, från år till år,
Adonis mördas; dock, med hvarje vår igen,
Solsmyckad, står han fram ur hennes minnedröm,
Ej mindre himlaskön, ej mindre älskogsvarm.
Ja! flyktig gäst, i stoftet, är det Eviga;
Det rymmer från dig, äfven ur din slutna famn:
Men af sin tro får Kärleken den gudakraft,
Att han eröfrar åter hvad han älskat har,
Och äger det i mera sann umgängelse,
Än då en härmning af gestalt, en töckenhamn
Sig lade tungt kring den begråtne Älsklingen.
Som skugga blott, som färgad dunst, det Högsta här
Med dina sinnens njutningslust befryndar sig:
Höj derför upp ditt öga till den Sierska,
Som är din moder, ömma Längtan! fagra Dikt,
Som har inom dig gömd all sannings innehåll![1]

Som en gyllne tråd löper det tieckska inslaget genom monologen, bindes samman med andra trådar i den överrika tankeväven, försvinner ett ögonblick helt i deras mängd och träder så ånyo fram i dagen. Nyx' trimetrar omfatta ju mycket som alldeles saknas i »Phantasus»: föreställningen om livsprincipens utvecklingsförmåga, andeläran och tidsbegreppet hos Atterbom ligga väsentligen utanför Tiecks råmärken. Men själva den platonska huvudlinjen i replikskiftet mellan vännerna hos Tieck har bevarats i Atterboms verser; de återgiva i omisskännlig avspegling, delvis med samma ordalag och med samma övertygelsens dallring i stämklangen, tron

[1] *L. ö* II, s. 447—449.

på den trånad vilken är ett med livets egen ungdomsfriskhet och förvissningen om huru det skönas flyktighet just betingas av dess gudomliga natur och därför manar sinnet upp mot sanningens och skönhetens idérymd. Genom lånet från »Phantasus» införlivas inga främmande och tillfälliga tankeelement med sagospelet, det innebär, som nyss antyddes, endast en förnyad anslutning till föreställningar, vilka länge varit Atterboms och tidigare fått uttryck i hans verk. Huru skalden mänskligt och personligt gjorde dem till sina, kan man se genom en sammanställning av Nyx' monolog med minnesorden över Kernell (1824), varest samma idéer möta, stämda i samma elegiska tonläge. Då Uppsala-romantikens blonda skyddsling rycktes bort av en förtidig död, sörjde diktaren-fränden i hans person skönhetens lott i timligheten alldeles så som han senare i sitt sagospels slutscen klagade över dess öde.

Formellt enade Atterbom i varje fall monologens sammansatta tankeinnehåll och göt allt i ett stycke. På ett beundransvärt sätt lyckades han binda den elegiska och trånsjuka romantiken från »Phantasus» inom trimeterns klassiska kontur. Utan att mista något av sin känslighet har den febrilt talföra prosan hos Tieck sjunkit till ro i det antika versmåttets avmätta rytm och vilar i sköna, fylligt långa, till målande nybildningar sammanfogade ord, under det anspelningen på Adonis-sägnen, naturlivets och årstidsväxlingens myt, av Atterbom utföres och står fram på nytt i sin högtidliga mysteriedager.

Ytterligare ett ställe i ramsamtalen till »Phantasus», genom sin platonska idealism det förra mycket närstående, har lämnat ett inslag i sagospelet, denna gång i det fjärde äventyret. Även nu för hos Tieck den förälskade Friedrich ordet; liksom förut flammar han upp vid en nyktert klingande anmärkning och bedyrar sin förvissning om att hans kärlek äger bestånd för evigheten. »Kann die Liebe sterben, dies Gefühl, das bis in die fernsten Tiefen meines Wesens blitzt, und die dunkelsten Kammern und alle Wunderschätze meines Herzens beleuchtet? Nicht die Schönheit meiner Geliebten ist es ja allein, die mich beglückt, nicht ihre Holdseligkeit allein, sondern vorzüglich ihre Liebe; und diese meine Liebe, die ihr entgegen geht, ist mein heiligster, unsterblichster Wille, ja meine Seele selbst, die sich in diesem Gefühl losringt von der verdunkelnden Materie; in dieser Liebe seh' ich und fühl' ich Glauben und Unsterblichkeit, ja den Unnennbaren selbst inmitten meines

Wesens und alle Wunder seiner Offenbarung. Die Schönheit kann schwinden, sie geht uns nur voran, wo wir sie wieder treffen, der Glaube bleibt uns. O, mein Bruder, gestorben, wie man sagt, sind längst Isalde und Sygune, ja, du lächelst über mich, denn sie haben wohl nie gelebt, aber das Menschengeschlecht lebt fort, und jeder Frühling und jede Liebe zündet von neuem das himmlische Feuer, und darum werden die heiligsten Thränen in allen Zeiten dem Schönsten nachgesandt, das sich nur scheinbar uns entzogen hat, und aus Kinderaugen, von Jungfraunlippen, aus Blumen und Quellen uns immer wieder mit geheimnissvollem Erinnern anblitzt und anlächelt, und darum sind auch jene Dichtergebilde belebt und unsterblich.»[1]

I det tidigare poemet »Solens nedgång» beröres denna tankegång från Tieck:

Hvad är förgänglighet? Förgås det Sköna,
Fast det dig lemnar när dess blomma knoppas?
Det går förut blott, att din tro belöna,
När, utom henne, allt i Lethe doppas.[2]

En fulltonigare genklang få Friedrichs ord ur »Phantasus», såsom nyss antyddes, i det fjärde äventyret av »Lycksalighetens ö» uti avskedssamtalet mellan den gamle Florio och Astolf vid den senares uppbrott från hyperboréernas land. Båda börja gripas av mörka dödsaningar, och Astolf säger sig rysa för att gå den stig som bär nedåt till förvandlingens rike. På Florios fråga, om han även skulle rygga tillbaka, ifall hans maka vandrat den, svarar Astolf:

Ja, då förstås,
Att strax jag följer! Bilden i mitt bröst, —
Den bild, som der förevigar den Hulda,
Skall då, med ljufligt våld, uppsluka mig,
Förbyta mig till sig, i hvarje del,
Och hämta så mig upp med Sig, ur stoftet!
Det Sköna flyr ej: det går blott förut,
I afsigt att oss visa vägen.

Florio instämmer med honom:

Sannt!
Och helsningar det sänder från sin himmel.
Hvar nyfödd vår, pånytt ur askan tändes

[1] *Schriften.* Bd 4, s. 43, 44.
[2] *Poetisk kalender för år 1817*, s. 83. Se mitt arbete *Atterboms ungdomsdiktning*, s. 125, där sammanhanget med Tieck påvisats.

Dess eld, från himlen återkommen; uppsökt
Af Minnets och af Sångens fromma tårar,
I deras vårflod ser det sig, och ler;
Liksom ett fullsöfdt barn, med nytvådt anlet
Ur källor, blommor skådar det, och vidgar
Hvarenda hoppfull lungas hvalf, att andas
I dubbla mått en återvunnen fröjd.
Men du och jag — o vän! mig anar starkt,
Att vi ha andats ut, — för denna verlden.[1]

Astolfs verser tolka, formellt delvis fristående från Tieck, samma platonska Eros som får röst i Friedrichs svärmiska bekännelse. Atterbom framställer även skeendet kanske ändå mera abstrakt; det gällde för honom att knyta den funna tankegången till sitt diktverks estetiska symbolik: Felicia, Astolfs älskade, är ju en symbol av poesien, den sköna fantasien. Den senare blankverspassagen återigen följer närmare prosafrasen hos Tieck men förnyar den personligt med ett par målande, typiskt atterbomska epitet och vilar ett ögonblick i en stämning av elegisk lycka, besläktad med men dock en annan än den inåtvända och fördrömda elevationen i »Phantasus». I slutverserna brytes fullständigt sammanhanget med förebilden, de spela på det hela scenen genomgående temat av avsked och förgängelseaning. Det bör till sist tilläggas, att Florios replik i den senare upplagan av »Lycksalighetens ö» har omarbetats och förkortats, till tvivelaktig favör för det poetiska totalintrycket, om än ekot från Tieck därigenom nu ljuder avsevärt svagare.

Denna Friedrichs dityramb över en himlaburen kärlek och skönhet stod, som redan sagts, ej ensam i »Phantasus». Det synes omedelbart, att det råder ett mycket nära samband mellan den och Friedrichs föregående inspirerade utbrott, vars inflytande på Nyxmonologen nyss klarlades. Den lyriskt skälvande hänryckningen äger samma rent febrila stegring — det berättas också, att Friedrich just tillfrisknat från en svår sjukdom — och själva grundtanken är väsentligen gemensam, direkt sprungen ur romantikens platonism. Det skulle ej vara svårt att fastställa flera överensstämmelser även mellan detta senare ställe i »Phantasus» och Nyx' monolog. Det må dock vara nog med ett betonande av, huru de båda diktarna omfatta samma övertygelse om skönhetens flyktiga

[1] *L. ö* II, s. 382, 383. Jfr Nilsson, *Svensk romantik*, s. 164—167.

men ständigt förnyade tidsexistens och dess räddning i en urbildsvärld, där vår tro förmår nå den.

I förbigående vill jag fästa uppmärksamheten på den omständigheten, att de nyss konstaterade lånen ur »Phantasus» samtliga befinna sig i sagospelets senare avdelning. Tydligen har Atterbom omläst och fördjupat sig i boken just de år, då de tre sista äventyren nedskrevos. Breven till fästmön under förlovningstiden omnämna den även flerstädes; han är ivrig, att hans Ebba skall stifta bekantskap med de tyska älsklingsförfattarna och dela hans uppskattning av dem. I ett av dessa brev (14 mars 1826) säger han sålunda, att han hos henne kvarlämnat första delen av »Phantasus», i ett annat tidigare (19 oktober 1824) ber han henne vid läsningen av boken tillsvidare överhoppa »samtalet som sammanbinder berättelserna» såsom alltför svårbegripligt.[1] Själv fann han, som vi sett, för gott att icke överhoppa det.

I ramberättelsen till »Phantasus» ligger redan fröet till Tiecks realistiska och historiska novelldiktning under 1820-talet. Som samtidsnovellist är Tieck främst kulturkritikern, intelligent men betänkligt pratsam. Berättelsernas intrig, vanligen banal eller osannolik, spelar i många fall en mera underordnad roll, studiet av en del originella, med skalkaktig kvickhet tecknade typer står väl i förgrundsplanet, men kärnan utgöres merendels av de, oftast tendentiöst pointerade diskussionerna av växlande spörsmål, religiösa, litterära, artistiska, musikaliska. De historiska novellerna bilda knappast något undantag från denna regel, även de fyllas av meningsbrytningar, vare sig samtidsintressena egentligen endast flyttas över till en gången tid, som i »Dichterleben», eller, som i den ypperliga »Der Aufruhr in den Cevennen», den svunna epokens egna motsättningar få lämna stoffet till skildringen.[2]

Av de nu nämnda berättelserna har den förra, konstnärsnovellen »Dichterleben», lämnat ett litet arv åt »Lycksalighetens ö». »Dichterleben», offentliggjord 1825 i kalendern Urania för 1826, var det fabulerande uttrycket för Tiecks överväldigande beundran för Shakespeare och hans historiska kännedom om dennes tidevarv. Den gav en fängslande rundmålning av det elisabethanska England med tyngd-

[1] *Atterboms bref till sin fästmö, utg. af* H. ATTERBOM-SVENSON, s. 288, 104.

[2] Det är karakteristiskt för Atterboms överskattning av TIECK, att han finner denne som historisk novellist höja sig över WALTER SCOTT. Se *Studier till philosophiens historia och system,* s. 422 noten, där just dessa båda noveller anföras som exempel på Tiecks överlägsenhet.

punkten förlagd till de värdshussamtal om poesi och diktkonst som föras av Marlowe, Greene och en tredje person, till en början okänd för de tvenne andra, men slutligen händelsernas allt överskuggande huvudfigur, Shakespeare själv. Från dessa mycket modernt-romantiska tankeutbyten tog emellertid Atterbom ingenting. I stället fäste han sig vid den fina kvinnopsykologien i en av novellens situationer. Det var de hängivet rörande ord med vilka Greene's trofasta hustru möter sin svage och karaktärslöse make, när denne ångerköpt återvänder till henne och det hem, han lättsinnigt övergivit. Hon, den förorättade, andas ej annat än förlåtande ömhet, anklagar blott sin egen kärlek: »Wie konnte ich Dich also strenge verurtheilen? Nein, mein geliebter Robert, mein Herz war gekränkt und zerrissen: aber zürnen konnte es Dir nicht. Glaube mir nur, die wahre Liebe kann nicht verdammen, auch in der bösesten Verirrung des geliebten Gegenstandes sieht und erkennt sie noch den göttlichen Funken, der in Dir niemals, niemals erlöschen kann. Das war ja mein Schicksal, die Wonne und die Qual meines Lebens, dass ich Dich fand; so wie ich das erste Mal in Dein helles freundliches Auge sah, stand in der Ahnung alles, was ich noch erleben würde, ganz nahe vor mir. Warum ging ich Dir denn entgegen? Warum that mir Dein Blick so wohl? Ich fühlte ja das Schwärmende, Wilde deines Wesens, das doch so weich und gut ist; dieses Ungewöhnliche, dies Edle und Seltsame, was die Menschen auch schon damals verkannten, zog mich ja zuerst an; es band mich fest an Deine stürmende Seele, und ich konnte, ich wollte, ich durfte nicht zurücktreten, als Du mir Deine Liebe gestandest.»[1]

Denna kvinnohjärtats bekännelse går igen i Felicias ord till Astolf i avskedsstunden vid hans uppbrott från hennes ö:

Ack! Qvinnans kärlek
Enfaldig är, har lika svårt att lära
Fördömma, som förglömma! Hos sin älskling
Hon aldrig skönjer något fel så stort,
Att det för hennes blickar skymmer gnistan
Som öfrig är af varma dagars låga.
Hon vårdar gnistan lika ömt, som förr
Hon lågan vårdade! — Att Dig jag fann,
Det var mitt öde: första gång jag såg
Med oerfarna tankar i ditt öga,

[1] L. TIECK, *Gesammelte Novellen*. Bd 2. Berlin 1853, s. 83.

Min aning redan läste allt deri,
Hvad af ditt väsende, så sällsamt danadt,
Din själ, så stormig och likväl så god,
Mig förestod, att njuta — och att lida.
Att detta Sällsamma mig till dig drog,
Du rår ju ej derför! Hvarför var jag
Så gränslöst öfverlåten? Hvarför tryckte
Med flit jag in den pil, som från din blick
Mig genomfor med hullingar af strålar?
De sitta qvar; — de göra ondt — men godt:
Jag kan ej rycka ut dem, — vill det ej![1]

Felicias klarsynta förkänsla stämmer väl icke helt med den bild sagospelet tidigare givit av hennes barnsligt omedvetna förälskelse i Astolf. Denna lilla inkonsekvens verkar dock ej alls störande. Atterbom strävade ju nu mindre till individuell själsskildring än han sökte ord för en beständigt giltig rörelse i kvinnopsyken: syftande mot det typiska börjar han betecknande, utan att ansluta sig till Tieck, att beskriva »qvinnans kärlek». Avskedsuppträdet i morgongryningen mellan Felicia och Astolf, vars ouvertyr spelar upp så höglitterärt med sitt lärkrop och som slutas med en operamässigt formad duo, ett farväl i koloraturstanzer, omfattar även några repliker, där de älskande mindre retoriskt, enklare, varmare, ömmare, i stammande försäkringar uttala sin innerliga samhörighet. Här fann Atterbom en plats för själsbikten ur »Dichterleben». Då han emellertid först på ett relativt sent stadium av sagospelets utarbetning — knappast tidigare än slutet av 1825 — kunnat läsa novellen, var icke osannolikt hela scenen redan diktad, när han, gripen av den psykologiska sanningen i Emmy Greene's ord till maken, upptäckte, huru väl dessa ord, fällda vid ett återseende, lämpade sig för skilsmässans uppgörelse och efteråt förde in dem i dialogen. Kanske återverkade de då i sin ordning på de omgivande replikerna. I varje fall smältes de naturligt in i avskedsscenens symfoni av bekännelser, tårar och famntag, samtidigt som de i en viss grad förändrades. Om än Atterbom sålunda in i själva ordalagen bevarar Tiecks tanke om förälskelsens fatalitet, så får dennes bild av lågan en fullkomligt annan innebörd och passagen slutar med en nyfunnen och talande vändning. Blankversen, som kvarhållit icke litet av den tieckska prosans periodbyggnad, följer

[1] *L. ö* II, s. 187.

också den särskilda atterbomska rytmen med sitt betänksamma fall och sin grundliga pointering.

Det föregående har ännu en gång visat Atterbom i hans alltför vanliga roll av litterär låntagare, skapande mot en övertagen bakgrund och i behov av ett stödjande spjälverk för sin ingivelses klängväxter. Ett flertal lägen hos Tiecks prosa, det dityrambiskt vingade, det färg- och stämningsskildrande, det spekulativt-reflekterande, överfördes, som vi sett, osökt i sagospelets ordrikt flödande blankvers. Den omständigheten att Atterboms bundna form här utgått från prosan, låt vara en starkt lyriskt stämd sådan, berör nära en kompositionsvana hos honom. Ej blott att han, såsom i det stora utkastet till »Fågel blå», på prosa nedskrev en plan för hela diktverket, han brukade även på utarbetningens tidigaste stadium i samma medium skissera det han ville forma, innan han utförde det på vers. Åtminstone gäller detta den blivande blankversen. Den, såvitt jag vet, enda bevarade handskriftsresten av »Lycksalighetens ö», ett fragment av första äventyrets jägarscener,[1] innehåller sålunda jämte versifierade partier några trevande konturer av en nordisk landskapsbild och ett par reflexioner, allt på prosa och sedan delvis återkommande i det fullbordade äventyrets blankvers (s. 37 o. f.). Att Atterbom praktiserat detta stilistiska förfaringssätt i större omfång bestyrkes även annorledes. I en av de muntra epistlar Dahlgren sände till vännen Thomander (13 oktober 1826) vet han berätta, det Atterbom »hade skrifvit en stor massa lycksalighetsholmar på prosa, dem han sedan ärnade omskapa till en poetisk ö».[2] I ljuset av ett sådant yttrande klarnar också den reella innebörden i några ord av Atterbom i ett — otryckt — brev till Palmblad (Solla 1 september 1824). Han förklarar sig under den gångna sommaren haft föga tid övrig att fullborda sitt sagospels senare avdelning, »men», tillägger han, »väl hafva materialierna till denna utarbetning mångfaldigt ökat sig». Denna vana att frigöra versen ur prosans grund skulle i sig själv ej påkalla någon speciell uppmärksamhet, om den ej uppenbart hängde samman med vissa väsentliga egenskaper hos sagospelets formgivning. Den utomordentliga längden, den odramatiska hållningen, den utredande och reflekterande karaktären hos monologerna i »Lycksalighetens ö»,

[1] Tillhörigt greve BIRGER MÖRNER och reproducerat i faksimil i hans uppsats, *Dikten som konstsmide*, i *Vintergatan* 1924, s. 22.
[2] A. AHNFELT, *Tankar och löjen*. Stockholm 1876, s. 153.

det utdragna och överlastade i diktverkets deskriptiva partier är en egenhet som väl ej äger sin orsak i detta sätt att koncipiera men dock med säkerhet växt sig friare som en följd därav. Ej minst på denna stilistiska linje företer därför anslutningen till Tiecks prosa sitt givna intresse vid sidan av vad den i övrigt lägger i dagen om Atterboms ställning till en av sina älsklingsförfattare.

BRYNOLPHI SCARENSIS OFFICIUM "DE BEATA VIRGINE"

AV

ANTON BLANCK

Frågan om vilka officier biskop Brynolphus skrivit har icke hittills blivit tillfredsställande besvarad. Vi ha knappast annat än traditionen i Skara att hålla oss till. Men denna måste dock anses vara ganska tillförlitlig och erbjuder själv en intressant kontrollmöjlighet. Vid kanonisationsrannsakningen 1417, som vi ha bevarad i »Vita S. Brynolphi», var den kyrkliga traditionen i Skara om den store biskopen helt naturligt ännu levande. Särskilt måste detta gälla allt som rörde gudstjänsten. Brynolphus hade författat en utförlig korstadga[1], och denna var gällande ännu när »Breviarium scarense» 1498 trycktes. Hans helgonrykte grundades även delvis på hans liturgiska diktning. Det anfördes för att styrka anspråken att han författat fyra »historias» d. v. s. officier: »de Spinea corona» . . . »de beata virgine», »de sancto Eskillo martire et de sancta Helena». Av dessa ha »de Spinea corona», »de Eskillo» och »de Helena» aldrig vållat något besvär. De återfinnas på sina kalendariska platser i Brev. scarense (fol. resp. 307, 329, 274), och

[1] »*Notula Brynolphi*» finnes tryckt i »*Breviarium scarense*» (in fine), vilket ej alltid synes ha observerats. Jfr NAT. BECKMAN, *Arkiv för nordisk filol.*, N. F. 24, s. 156, där stadgan blott citeras från Cod. Ups. C 36 samt ej fullt exakt uppgives ha avseende på körens verksamhet i Skara domkyrka. Det är utan tvivel också denna korstadga som åsyftas i undersökningsprotokollets av B. citerade ord: »totam ecclesiam Scarensem laudabilibus ordinationibus et statutis, quibus adhuc optime regitur, reformauit.» (Scr. rer. s. III: 2, s. 142). Orden syfta säkerligen icke på en av Brynolphus skapad »helt ny kyrkobalk», utan på hans kända gudstjänstordning för Skara domkyrka. Det förefaller mig karakteristiskt att icke de kyrkliga myndigheterna, utan först lekmannavittnena (Scr. 148) börja tala om Brynolphi kyrkobalk, som ju ej mycket kunde öka hans anspråk på helgon-äran.

det gives då ingen anledning att tvivla på att de härröra från Brynolphus, allrahelst de företeddes vid kanoniseringsrannsakningen. »De beata virgine», som också företeddes för kommissionen, har däremot ännu ingen forskare identifierat. Man har gått förbi officiet ända tills K. B. Westman i sin artikel om Brynolphus i Sv. Biografiskt lexikon I (1918) yttrade sig därom med följande ord: »Maria officiet synes höra till Visitatio Mariae (2 juli).» På nämnda dag finnes även i Brev. sc. ett vackert poetiskt officium, som för övrigt är tryckt av Klemming i »Latinska sånger fordom använda i svenska kyrkor etc. Treenigheten etc.», Sthlm 1886, s. 163: »Sacerdos noue gratie etc.», efter »Breviarium arosiense», och med en text som måhända är en interpolerad version av den i det äldre Skara-breviariet befintliga. Mot att detta skulle vara Brynolphi officium »de beata virgine» talar emellertid en så gott som avgörande omständighet. Såsom Schück påpekat i sin uppsats om »De spinea corona», »Samlaren» 1918, s. 30, hade man inom Skara domkapitel ett gott kriterium på Brynolphi officier. Det var detta som användes för att visa, att han faktiskt skrivit Skara-breviariets »De spinea corona», varom någon tvekan rådde. Brynolphus d. y. framtog sålunda alla fyra officierna, »ostendens oculata fide, semper eundem dictanti modum in omnibus huiusmodi hystoriis observatum, eo quod ipse venerabilis predecessor suus dominus Brynolphus in responsoriis semper vsus ricmo[1] trimembri», d. v. s. att han i responsorierna alltid använt en rytmisk strof av tre verser — »et loco quarti membri, quod versus dicitur, semper ut dixit solitus est ponere unum metrum predicto trimembri ricmo in terminatione conforme», d. v. s. att han såsom fjärde vers, den rad som *liturgiskt* kallas *versus* eller *versiculus* (℣) alltid använt en metrisk vers (metrum), en antikt kvantiterande vers, vilken dock rimmar med den föregående rytmiska strofavdelningens sista rad. På detta vis måste Brynolphus d. y:s yttrande tolkas. Det visar nämligen, att han var underkunnig om att de medeltida metrikerna medvetet skilde på två slags latinsk vers, den antikt kvantiterande, som kallas »metrum», och den modernt accentuerande, som kallas »ritmus». Man hade kvar den gamla, klassiska versen och sökte efter förmåga efterlikna den, men förstod även att medeltidens nya vers var byggd på en ny

[1] *Vita S. Brynolphi* har *ricino,* vilket ANNERSTEDT (*Scriptores rer. suec.* III: 2, s. 155) emenderat till *ritmo.* Manuskriptet har tydligen haft den vanliga medeltida formen *ricmo.*

princip. Dreves meddelar i Analecta hymnica XIII, s. 10 en ytterst belysande anteckning från 1400-talet rörande en sekvens till den helige Lebuinus. En framstående poet kom händelsevis till Deventer på besök. Kanikerna där passade då på tillfället och bådo honom att skriva en sekvens till deras skyddshelgon Lebuinus' ära. Poeten förklarade sig beredd, men han frågade »quali stilo, rigmatico videlicet an metrico eam habere vellent». Och när somliga då valde rytmisk, andra metrisk, förklarade han sig vilja tillfredsställa bägge parterna. Följaktligen skrev han en sekvens, som läst från början (a capite) har accentuerad vers, fyrfotad troké, men läst bakifrån (a cauda) blir hexametrisk. Detta typiskt senmedeltida konststycke belyser den latinska medeltida versens olika system.[1]

Gå vi nu tillbaka till Brynolphus, så skall han sålunda alltid i sina responsorier ha använt en strof bestående av tre rytmiska (accentuerade) verser och en metrisk. Detta stämmer exempelvis för Helena-officiet. Man får emellertid då läsa efter följande schema:

Hæc est Judith similis vite sanctitate,
Hester non dissimilis vultus venustate,
Verbis, factis humilis, ardens charitate.

Annars blir strofen icke treradig. Efter dessa rytmiska verser kommer alltid en hexameter som »versus». Brynolphus använde sålunda en blandat rytmisk-metrisk strof för responsorierna, och denna strof återkommer även regelbundet i de två övriga alldeles säkra officierna över Eskil och törnekronan. Däremot har Skarabreviariets officium »In visitatione Marie virginis» responsorieverser av helt annat slag. Denna omständighet torde vara tillräcklig för att frånkänna Brynolphus officiet. Man hade tydligen visat kommissionen i Skara 1417 ett Maria-officium med Brynolphi vanliga responsorieanordning. Var finnes detta? En blick i Klemmings samling visar genast att vi äga ett dylikt (Klemming, Latinska sånger, Treenigheten etc., Sthlm 1886, s. 133, »Novum vas es veterum»). Den ovan beskrivna strofen återfinnes här fullt typisk. Klemming uppgiver som källa: Ups. cod. 23 Benz, pag. 94 = nuv. C 23. I denna codex, en 1400-tals-samling officier och legender, som troligen ägts av en Petrus Olavi från Linköpings stift, återfinner

[1] Jfr NORDEN, *Die antike Kunstprosa*, Leipzig 1909, B 2, s. 825, not 2; FARAL, *Les arts poétiques du XIIe siècle*, Paris 1924, s. 361, 370.

man fol. 94 ff., såsom Klemming uppgiver, mycket riktigt ett Maria-officium, vilket emellertid icke har samma början som det av Klemming tryckta. En närmare undersökning visar dock att dennes text börjar fol. 94 verso. Av oförklarlig anledning har Klemming här utelämnat officiets början, stroferna In l. Vesperis samt Ad Matutinum och började först med In l. Nocturno. Det måste medges att handskriften är ganska svårläst. Varifrån denna uppenbart svenska handskrift fått vårt officium framgår likväl ej. Med hjälp av Clemens Blumes »Repertorium repertorii», en samling ytterst värdefulla rättelser till Ulysse Chevaliers stora »Repertorium hymnologicum», vilken för »Novum vas es veterum» blott hänvisar på Klemmings ofullständiga tryck, lyckades jag emellertid lätt finna att detta officium sedan länge varit tryckt fullständigt i »Analecta hymnica», V (1889), s. 72, där man sålunda även återfinner det av Klemming utelämnade i C 23-texten (Stella, Maria, maris» etc.). Rubriken är här »Historia de Domina in sabbato» och Dreves' uppgifter som källor de tre danska 1500-talsbreviarierna Roschildense (1517), Aarhusiense (1519) och Lundense (1517). Detta pekar ju mot Norden, och då »Breviarium Aarhusiense» faktiskt upptagit ett annat av Brynolphus' officier ur Skara-breviariet, »De spinea corona» — med vissa omarbetningar[1], fanns det anledning att ytterligare noggrant undersöka detta. Med hjälp av rubriken »Historia de Domina in sabbato» återfanns också mycket riktigt officiet där undanstucket inom Commune sanctorum (särskild paginering, fol. XV), för vilken avdelning register saknas. Texten är i det allra närmaste fullkomligt identisk med Dreves' text och texten i C 23, vilken dock återgivits med många svåra fel av Klemming. En förnyad genomgång av dennes Maria-dikter ledde dessutom till det resultat att han tryckt just de saknade första stroferna några sidor längre fram i sin volym (s. 144.) — men här efter Strängnäs-breviariet och utan rubrik. Allt detta belyser onekligen den mycket lärde mannens egenheter som utgivare och de svårigheter hans publikationer bereda forskningen. Klart är emellertid att vi på detta sätt kommit fram till Brynolphi fjärde officium, som är byggt efter hans genomgående system (sempereundem dictandi modum in omnibus huiusmodi hystoriis observatum). Det egentligen avgörande skälet är dock att det förekommer i hans eget stifts breviarium. Så enastående som Schück anser är nämligen icke hans rimmade hexa-

[1] Jfr *Anal. hymn.* V, s. 42.

meter-versus. Jag har antecknat tre fall ur Analecta hymnica: V, n. 20 (De desponsatione B. M. V, ur Aarhus), XIII, n. 61 (De sancto Guillermo), n. 97 (De sancto Tudgualo).

Att officiet varit berömt och omtyckt framgår därav att det återfinnes, förutom i de ovannämnda danska, även i samtliga tryckta svenska breviarier (Lincopense 1493, f. 437 v.; Strengnense 1495, T. ij; Upsaliense 1496, II, f. 168; Scarense 1498, com. sanct. f. 15; Arosiense 1516, III, f. 183).

En granskning av texterna torde vara behövlig, då icke heller Dreves' är fullt tillfredsställande.

RÉSUMÉ

L'office rythmé »Historia de domina in sabbato» qu'a reproduit Dreves dans ses »Analecta hymnica» V, p. 72 d'après les bréviaires danois Roschildense, Aarhusiense et Lundense, est fait par le plus connu des poètes latins du moyen âge suédois, l'evêque Brynolphus de Skara († 1317). Trois raisons parlent en faveur de cette attribution. 1. L'office appartient au bréviaire du diocèse de Brynolphus (Breviarium scarense, Nuremberg 1498). 2. La »Vita S. Brynolphi» nomme un office »de beata virgine» comme fait par lui. 3. On trouve dans l'»Historia de domina in sabbato» la manière d'arranger les responsoires qu'on connait déjà de ses offices reconnus (»De sancta Helena», Dreves XXVI, p. 90; »De sancto Eskillo», Script. rer. suecicarum II, p. 399, cf. Dreves XXVI: 13; »De spinea corona», Samlaren 1918, p. 28, cf aussi Klemming Pie cantiones, Stockholm 1886, p. 94 et Dreves Anal. V, p. 42) et dont on a fait une définition exacte déjà dans la »Vita S. Brynolphi».

OM KÄLLORNA TILL VÅR YNGSTA RIMMADE RIKSKRÖNIKA 1452—1520[1]

AV

GEORG LANDBERG

På 1520-talet gjordes i Östergötland — man har bl. a. förmodat i Vadstena — en samarbetning av ett flertal under föregående tid skrivna svenska rimkrönikor. Den äldsta handskrift, i vilken vi ha denna rimkrönikornas yngsta redaktion bevarad, härstammar redan från 1520-talet och finnes nu i Linköpings stiftsbibliotek. Ursprunglingen tillhörde den Benzelii samling; dess nyaste signum är H. 130. Handskriften utvisar två alldeles samtidiga och snarlika stilar och innehåller huvudsakligen de samarbetade rimkrönikorna under den gemensamma titeln »*Cronica Swecie*». Dikten börjar med en helt nyskriven inledning »prologus in laudem Suecie ett förspråk Swerige till priis». Efter denna följa 2) en utvidgad omarbetning av Lilla Rimkrönikan till Erik Läspe 3) Erikskrönikan, sammanfogningsdikten 1319—1389 och Karlskrönikan något förkortade samt slutligen 4) en självständig fortsättning t. o. m. Kristian II. — Framställningssättet är det som sedan Lilla Rimkrönikans tillkomst blivit populärt: varje regent får själv uppträda och berätta om sig och sin regeringstid. Så är förhållandet även med Eriks- och Karlskrönikorna jämte mellandikten, vilka, förutom förkortning, alltså undergått en lätt omarbetning. — Det är redaktio-

[1] Denna uppsats är ursprungligen ventilerad i historiska seminariet i Uppsala sept. 1920 och dess publicering har varit förebådad redan i Kyrkohistorisk Årsskrift 1920—21 (s. 249). Den framlägges nu i koncentrerad form och även i övrigt omarbetat skick.

nens sista mera självständiga parti för tiden c:a 1452—1520[1], som här skall bli föremål för en undersökning, gående ut på att fastställa, vilka källor som kunna påvisas ha legat till grund för detsamma.

Härom finnas hittills i den tryckta litteraturen endast några korta notiser. I sitt arbete Zur Deutsch-Skandinavischen Geschichte uppger *von der Ropp* (s. 158), att krönikören för den äldre tiden, d. v. s. 1452—1496, använt Sturekrönikorna. *Styffe* däremot säger i förordet till Bidrag till Skandinaviens historia V, att krönikan »synes vara skrifven utan kännedom af de berättelser från senare hälften af 15:de seklet, hvilka redan funnos — —». *Claes Annerstedt* (artikeln »Sturekrönikorna» i Nord. Fam.-bok 1918) uttalar sig bestämt i samma riktning samt förmodar, att det är nu förlorade berättelser samt muntlig tradition, som ligger bakom dikten.

Innan vi gå närmare in på en jämförande undersökning av materialet, är det lämpligt att ge en kortfattad översikt av innehållet i »yngsta rimkrönikan», med huvudvikten lagd på de partier, som vi senare få anledning att särskilt ägna uppmärksamhet.

Krönikören anknyter till de berättelser, som i Karlskrönikan lämnas om händelserna 1452, genom att låta Karl Knutsson klaga över de förrädiska stämplingar, för vilka han från ärkebiskopens och andra herrars sida ständigt varit utsatt. Sedan följer omedelbart, utan tidsbestämning, en ganska utförlig skildring av Tord Bondes mord. Karl Knutsson berättar vidare, att han på en herredag i Västerås[2] fått uppbära mycket klander av herrarna och lyckats fly till Danzig. — Ärkebiskopen Jöns Bengtsson och flera andra inkallade då kung Kristian. Den danske konungen var emellertid misstänksam mot Jöns Bengtsson, emedan denne fördrivit sin förre konung, och lät därför, sedan han väl satt sig i besittning av Sverige, fängsla sin hjälpare och sända honom till Danmark. — Detta misshagade emellertid i hög grad Jöns Bengtssons släkt och vänner. Biskop Kättil i Linköping avlade sin biskopsskrud, »tog ighen både skiöll och spiwt» och sade sig ej ämna återvända, förrän förhållandena i riket tagit en bättre vändning. Han ställde sig i spetsen för ett uppror mot Kristian, som omsider återvänt till sitt

---

[1] Senast tryckt i KLEMMING, *Svenska medeltidens rimkrönikor*, III, s. 145 ff. Ang. handskrifter se s. 246, 269 ff. — Jfr NOREEN och GRAPE, *1500- och 1600-talens visböcker*, III, s. 86.

[2] Om en sådan är f. ö. ingenting bekant.

land. Kättil och Sten Sture besegrade vid Haraker en under Kristians eget befäl stående dansk här, som vid underrättelsen om upproret ryckt in i Sverige. Kättil bemäktigade sig sedan alla slott i landet. På en herredag beslöt man åter inkalla kung Karl. Denne mottog också kallelsen och regerade till sin död(!). På dödsbädden överantvardade han riket åt Sten Sture; dock bad han honom aldrig låta kröna sig till konung, ty det hade ej fört lycka med sig.

I förhållande till närmast omgivande partier är ovan berörda skildring av »Biscop kätils örliig» anmärkningsvärt utförlig. Den innehåller anekdoter och en detaljerad stridsbeskrivning. Säkerligen är det ingen tillfällighet, att krönikören ägnat särskilt intresse just åt en Linköpingsbiskops bedrifter och att han på denna punkt haft möjligheter att prestera en mera färgrik och detaljerad skildring.

Herr Sten styrde länge i Sverige, och under hans regering var det goda tider (det lämnas rimmade prisuppgifter för spannmål, kött och fläsk o. s. v.). Emellertid voro herrarna avogt sinnade mos riksföreståndaren. Herr Erik Nilsson gjorde t. o. m. uppror men besegrades vid Upphofva älv. Kung Kristian lockades upprepade gånger av de missnöjda till att göra infall i landet, men han besegrades vid Herrljunga och Öresten. — Då gjorde Kristian ett sista försök. Han inskeppade sina trupper, avseglade med dem till Stockholm och lät efter framkomsten hären lägra sig på Brunkeberg. Sten hade emellertid samlat trupper till landets försvar och beslöt anfalla danskarna. Innan anfallet igångsattes gingo svenskarna till skrift; det skedde då ett järtecken, i det att blod droppade ner från det kors, framför vilket prästen läste mässan. Efter gudstjänsten fingo krigarna äta, och när allt sålunda var väl förberett, gick man till striden. En fattig bonde vid namn Björn Starke löpte under hela slaget framför riksföreståndaren och röjde väg med sina svärdshugg. Slutet på den häftiga kampen blev, att danskarna under stora förluster måste inskeppa sig och återvända till sitt land. — På grund av den stora framgång som Sten Sture sålunda vunnit tvingades en av hans ivrigaste vedersakare, Erik Karlsson (Vase), att förlika sig med honom. Den forne motståndaren sändes kort därefter jämte Nils Sture till Finland och inlade under treårig bortovaro stora förtjänster i strider mot ryssarna.

Här avbrytes den hittills relativt sammanhängande berättelsen. Efter omtalande av Vadstena brand 1487 och S:a Katarinas skrin-

läggning 1489 givas några korta notiser om 1490-talets ryska krig. Det enda man får veta är att Svante Sture lyckades erövra Ivangorod m. fl. slott 1496 och att Knut Karlsson dödades i kriget. — Mera ingående sysselsätter sig författaren därefter med stridigheterna mellan herr Sten och Axelssönerna: Ivar Axelsson stämplade mot Sten och upplät Kalmar åt danskarna. Staden återtogs emellertid efter en häftig strid, och riksföreståndaren började därefter belägra Borgholm, där Ivar befann sig. Denne lyckades dock fly till Visby. Emellertid anlände kung Hans med en flotta och ämnade själv lägga beslag på Borgholm, för vilket ändamål han personligen underhandlade med Sten Sture. Slutet blev, att Sten med dagtingan fick Borgholm, medan däremot Gotland svikligen överlämnades till kung Hans av Ivar Axelsson. — Denna i åtskilliga stycken skeva skildring inskränker sig så gott som fullständigt till händelserna 1487.

Upproret emot Sten Sture omtalas i en högst sammanträngd och förvanskad form. På ett möte i Kalmar[1] (tydligen avses 1483 års möte) svuro herrarna, mot riksföreståndarens vilja, kung Hans trohet. Den danske konungen kom med en här till Stockholm och slog vid Rotebro det folk, som Sten samlat till motstånd. Vid ett misslyckat utfall från Stockholm strax därefter hade herr Sten så när fått sätta livet till. Han lyckades dock rädda sig genom att låta sin häst simma över strömmen. Nu återstod blott dagtingan, och då Hans gav de bästa löften, ledsagades han in i Stockholm och blev Sveriges konung.

Skildringen av de återstående 23 årens händelser omfattar mera än hälften av krönikan, men för denna uppsats ändamål må det vara nog att endast ge några antydningar om innehållet i detta parti. Som bekant saknas i övrigt för denna period i vår historia så gott som fullständigt traditionskällor. Jag har ej heller funnit någon litterär källa till detta parti.

Efter några ytterligt drastiska anspelningar på de svenska kvinnornas fåfänga vid kung Hans' kröning skildras dennes löftesbrott och hans fördrivande genom Sten Sture, som försonat sig med herrarna. Sten, som lyckades intaga Stockholm och Kalmar stad, blev efter en kortvarig andra styrelsetid förgiftad, sedan han till gränsen eskorterat den danska drottningen, vilken vid Stockholms fall blivit

[1] »Eth recess i Calmarna monde staå».

tillfångatagen men åter frigivits. Genom att hålla dödsfallet hemligt lyckades man genomdriva Svante Nilssons val till riksföreståndare efter herr Sten. — Det är huvudsakligen händelser under de två sista åren av Svantes styrelsetid som sedan skildras: erövringen av Kalmar slott, — som dock i krönikan förlägges till en tidpunkt tämligen snart efter valet — Åke Hanssons tåg till Skåne och prins Kristians infall i Västergötland. Berättelsen om Svantes död i Västerås efter jul 1511 är ganska utförlig och helt visst beaktansvärd. — Sten Sture d. y. får det vitsordet, att det under hans tid var gott regemente och allmän rättssäkerhet. Ovänskapen med Gustaf Trolle beröres, och därpå följer en skildring av danskarnas tre expeditioner 1517, 1518 och 1520 samt därmed sammanhängande händelser. Det sista stycket om Kristian II ger ett starkt uttryck åt det gränslösa hat, för vilket denne vid diktens avfattande var föremål. Först kommer en bön om evig olycka för den som föraktar Gud och hatar den heliga kyrkan. Därefter redogör Kristian för sina ogärningar. Emellertid är framställningen här ganska allmänt hållen och skiljer sig därigenom från den föregående, ofta mycket detaljerade skildringen.

Som vi se utgör den 2,225 versrader omfattande krönikan ingen verkligt sammanhängande skildring av tidens historia; det är i ganska stor utsträckning en sammanställning av notiser, skenbart godtyckligt valda. Detta förhållande har emellertid ej sin orsak i monologformen, varav författaren på intet sätt låter sig binda, utan det beror uppenbarligen på källornas ofullständighet. Krönikans eget värde som historisk källa ligger därför ingalunda däri, att den kan ge någon belysning av händelsernas sammanhang, utan endast i den omständigheten, att en del detaljuppgifter av värde där stå att hämta. I de fall då muntlig tradition kan antagas ligga till grund för dikten, är uppgifternas värde helt naturligt mycket olika. Man jämföre t. ex. å ena sidan berättelsen om hur biskop Kättil nedlägger sin prästerliga skrud i Linköping, som antagligen uppkommit genom sammanblandning med den bekanta anekdoten om Jöns Bengtssons liknande dramatiska handling i Uppsala 1457, å andra sidan skildringen av Sten Sture d. ä:s livsfara efter slaget vid Rotebro, som vinner trovärdighet på grund av överensstämmelsen av skildringen i dess helhet med en samtida dansk visa om erövringen av Sverige 1497.[1] — Framställningen präglas av stor

[1] *Scriptores rer. suec.* III: 1 s. 147.

patriotism och danskfientlighet. Kristian I får dock en anmärkningsvärt mild dom, särskilt i jämförelse med kung Hans, kanske beroende på att författaren så föga känner till den förre. Höjdpunkten av hatfullhet mot främmande regenter nås i det sista partiet om Kristian II. Detta synes vara tillskrivet senare i den äldsta handskriften, och det är ovisst, om det härstammar från den författare, som skrivit det övriga.[1] Också en östgötsk lokalpatriotism framlyser åtminstone på ett ställe tydligt, när det vid året 1511 säges (s. 196) om Kristian:

Fast monde han then tiid östgötane hotha
östgötane swore the wille honum mötha — — —
För östgöta wrede räddes han nog
full snarth han åther till danmark drog.

Då vi nu övergå till en jämförelse med tänkbara källor, skola vi först ägna någon uppmärksamhet åt den yngsta rimkrönikans förhållande till Sturekrönikorna.[2] — Von der Ropps uppgift, att Sturekrönikorna varit källa för tiden 1452—1496 verkar redan a priori en smula osannolik. Om nämligen dessa krönikor varit författaren bekanta, hade han väl med all sannolikhet begagnat dem på samma sätt som sina andra rimmade förlagor, Eriks- och Karlskrönikorna, d. v. s. helt enkelt omskrivit dem i jag-form för att först med år 1496 börja på egen hand. Om han för tiden till 1496 haft material därutöver till sitt förfogande, kunde dessa ju ha utnyttjats genom interpolationer. Det visar sig också vid en granskning, att Sturekrönikorna icke på något sätt begagnats vid den yngsta rimkrönikans tillkomst. Det är visserligen sant, att skildringen av Tord Bondes mord i bägge krönikorna uppvisa en viss, om än svag, överensstämmelse, och det är måhända detta, som förlett von der Ropp till hans påstående. Men denna likhet finner, som senare skall beröras, en bättre och säkrare förklaring i antagandet av gemensam källa. Hela den följande skildringen i den yngsta rimkrönikan skiljer sig f. ö. genomgående från Sturekrönikorna. Jag kan inskränka mig till att påpeka några ställen, där detta enligt min mening särskilt tydligt träder i dagen.

Som vi sett av innehållsredogörelsen är den yngsta rimkröni-

---

[1] Klemming, a. a. III, s. 212. Om en fjärde otryckt version av partiet om Kristian II se Noreen och Grape, a. a. III, s. 86.
[2] Tryckta i Klemming, a. a. III, s. 1 ff.

kans behandling av händelserna t. o. m. Karl Knutssons död tämligen kortfattad och icke så litet felaktig. Sturekrönikan 1452—1470 däremot har här en utförlig och avvikande framställning. Jag vill särskilt fästa uppmärksamheten på olikheten i krönikornas berättelse om slaget vid Haraker. Yngsta rimkrönikan — just här mera utförlig — omtalar, att biskop Kättil och den med honom förbundne Sten Sture hade låtit allmogen gömma sig i några lador vid vägen. Därigenom förde man danskarna bakom ljuset ifråga om storleken av den svenska styrkan. De upproriska svenskarna började striden, allmogen rusade fram i det avgörande ögonblicket, och danskarna drevos på flykten. — Sturekrönikan nämner ingenting om Sten Stures anslutning till upproret, och stridsskildringen är här en helt annan. Det berättas nämligen rätt detaljerat om hur danskarna blevo överrumplade i en skog, »Hälleskogen», vilken de ämnade genomtåga. — För tiden efter 1470 blir yngsta rimkrönikan mer utförlig men utvisar fortfarande fullständig brist på överensstämmelse med motsvarande Sturekrönika. Den senares karakteristiska och pålitliga skildring av slaget vid Brunkeberg t. ex., har ej varit bekant för den yngre rimkrönikans författare. Denne nämner ingenting om de underhandlingar, som föregingo slaget och om vilka Sturekrönikan utförligt berättar; vidare ingenting om flera tillbakaslagna svenska anfall före det segerrika. Å andra sidan berättar Sturekrönikan ingenting om gudstjänsten före slaget och ej heller om bonden Björn, som röjer väg för riksföreståndaren. — Sturekrönikan har i fortsättningen en skildring av stridigheterna mellan Sten Sture och Axelssönerna under 1480-talet, medan i yngsta rimkrönikans motsvarande parti, som nämnts, så gott som uteslutande berör 1487 års händelser. Men just här går yngsta rimkrönikan utöver sin förmenta källa, i det att den har en f. ö. anmärkningsvärd och egendomlig beskrivning på en återerövring av Kalmar, som av Ivar Axelsson skulle ha upplåtits åt danskarna. I Sturekrönikan finnas blott några antydningar om att Kalmar detta år gått förlorat för Sten Sture men av honom återtagits.[1] Slutligen kan påpekas yngsta rimkrönikans ytterst knapphändiga berättelse om ryska kriget. Om författaren haft tillgång till tredje Sturekrönikans ingående skildring av detta krig, hade han säkerligen ej nöjt sig med att meddela dessa magra notiser. — Det är sålunda

[1] Se KLEMMING a. a. III, s. 108 f., 172 ff.

ställt utom varje tvivel, att Sturekrönikorna ej äro källa till den yngsta rimkrönikan.

Om Klemming hade rätt i sin förmodan, att rimkrönikornas yngsta redaktion är gjord i Vadstena, ligger det antagandet nära till hands, att denna utförts i klostret och att krönikören för det självständiga partiet utnyttjat Vadstenadiariet. En undersökning visar emellertid, att detta märkligt nog ej varit fallet. Dock är yngsta rimkrönikans oberoende av Vadstenadiariet ej så iögonenfallande som dess självständighet gent emot Sturekrönikorna men i varje fall tydligt nog. Beträffande de uppgifter, som för tiden före 1557 lämnas i Vadstenadiariet, t. ex. om Tord Bondes mord och Karls flykt till Danzig, finnes ingenting som hindrar ett antagande, att de, kombinerade med stoff från annat håll, kunnat ligga till grund för yngsta rimkrönikan. Men om man för den följande tiden jämför notiserna i diariet med skildringen i krönikan, blir det tydligt, att det förra ej varit använt. Sålunda har t. ex. Diarium Vazstenense en berättelse om schismen mellan ärkebiskopen Jöns Bengtsson och kung Kristian, vilken, om den varit bekant, säkerligen föranlett något annat än krönikans mycket skeva framställning av händelseförloppet. Diariet är ej heller källan till skildringen av biskops Kättils uppror. Berättelsen om slaget vid Haraker har samma karaktär som i Sturekrönikan, d. v. s. det är en strid i skogen ej framme vid bygden som i östgötakrönikan. — I sammanhang med Kättil Karlssons uppror må i förbigående nämnas, att icke någon beröringspunkt med Linköpings biskopskrönika låter sig påvisa. — Vadstenadiariet har vidare fullt tydliga uppgifter om Karl Knutssons återkallande 1464 och hans strax därpå följande fördrivande, vilka händelser synas vara av yngsta rimkrönikans författare fullständigt okända. — Som bekant bli diariets uppgifter om historiska händelser så småningom färre. Det blir huvudsakligen händelser i klostret eller staden och dess grannskap, som omnämnas. Men även notiser av denna art i yngsta rimkrökan visa sig icke vara hämtade från klosterannalerna. Om Karl Knutsson berättas i krönikan, att han under sin sista regeringstid skänkte ett nytt tenntak till klostret i Vadstena och lät sin dotter vigas till nunna i klostret. Om det förra finnes ingen anteckning i diariet, däremot omtalas kung Karls dotters intagande — men för år 1555. De i krönikan inskjutna notiserna om branden i Vadstena 1487 och S:ta Katarinas skrinläggning 1489 äro tydligen

ej heller hämtade från Vadstenadiariet, ty dateringarna för båda händelserna överensstämma ej med diariets. Eldsvådan inträffade enligt diariet 10 sept. på aftonen och varade i 9 timmar, enligt krönikan 11 sept. Ännu mer påtaglig är bristen på överensstämmelse i dateringen av Katarinas skrinläggning. Denna firades enligt diariet Petri ad vincula-dagen (1 aug.), enligt krönikan däremot »annan daghen epther petri ad vincula». — Krönikans skildring av skrinläggningen är ej heller hämtad från Nic. Ragvaldis »Translatio Katerinæ»,[1] ty denna relation har samma datering som Vadstenadiariet, och f. ö. är det olikhet i uppgifterna om Sten Stures roll i processionen. Enligt yngsta rimkrönikan bär denne jämte några andra Katarinas skrin, enligt Translatio har riksföreståndaren icke vid något tillfälle under högtidligheterna haft denna uppgift. — Den heliga Ingrids skrinläggning i Skenninge 1507 omnämnes i Vadstenadiariet. Krönikans skildring av denna akt är utförligare men saknar exakt tidsbestämning, åtminstone i de bevarade handskrifterna.[2]

Av alla dessa olikheter och då samtidigt någon uppenbar överensstämmelse på någon enskild punkt icke kan påvisas, måste man antaga som säkert, att Vadstenadiariet icke är källa till yngsta rimkrönikan.

Denna omständighet är anmärkningsvärd med hänsyn till Klemmings ovannämnda bestämda antagande, att krönikeredaktionen utförts i Vadstena. I varje fall torde det nu få anses uteslutet, att krönikan skrivits i klostret, och därmed blir antagandet att detta överhuvud skett i staden mycket ovisst. Visserligen finnes en anteckning i diariet för 16 maj 1442, som antyder att detta till en viss grad hållits hemligt. Den som gör anteckningen för angivna datum uppmanar nämligen sin kommande efterträdare att icke för någon omtala, att det på ett visst ställe i klostret finnes ett gömställe särskilt avsett att under oroliga tider bevara böcker, kyrkans klenodier o. s. v. Dock torde avsikten härmed närmast ha varit att inskärpa nödvändigheten av gömställets hemlighållande för personer *utom* klostret, och i varje fall måste det framstå som särdeles osannolikt, att en klosterbroder, som varit sysselsatt med utarbetande av en rimmad rikskrönika, icke skulle ha satts i tillfälle att utnyttja diariets upplysningar om historiska händelser. — Vidare

[1] *Scriptores rer. svec.* III: 2, s. 271 ff.
[2] Klemming a. a. III, s. 240.

har *Gottfrid Carlsson* även av andra skäl funnet det antagligt, att »Cronica Swecie» icke författats i Vadstena kloster. Han analyserar krönikans helt nyskrivna prolog och framhåller, att en Vadstenakrönikör förvisso icke skulle »ha gifvit Birgitta och Katarina den anspråkslösa plats i helgonserien, som anvisats åt dem i krönikan, och framför allt skulle han inte ha försummat att där upptaga de båda andra birgittinska helgonen, mäster Peder i Vadstena och priorn Peder i Alvastra, hvilkas kanonisation sedan 1400-talet var ett fromt önskemål i Vadstena kloster och af hvilka den förre ännu på 1540-talet var föremål för en hängifven dyrkan af klosterbesökarna».[1] — I stället förmodar Carlsson, »att krönikan författats af någon östgötaklerk, som varit bosatt i Linköping eller i hvarje fall haft nära anknytning till därvarande domkyrka och domkapitel».

Klemmings starkaste stöd för åsikten, att redaktionen är gjord i Vadstena är uttrycket »her til wastena closther» som förekomma i glossan efter v. 476 i sammanfogningen. Dessutom förekommer i ännu en glossa liksom på ett par ställen i själva krönikan uttryck, som utvisa »nära kännedom af staden och klostret».[2] Nu framgår det emellertid av en i annat sammanhang utförd undersökning, att den äldsta handskriften av krönikan, som Klemming följt, endast är en [tidigast i slutet af 1520-talet tillkommen] kopia av den nu förlorade originalhandskriften.[3] Härav följer, att man icke utan vidare kan som Klemming antaga, att ifrågavarande glossor tillhöra själva redaktionen. Och uttrycken i själva krönikan, som utvisa kännedom om Vadstena och dess kloster, behöva ju ingalunda utesluta möjligheten av att en Linköpingsklerk är författaren. Däremot är det ju mycket möjligt, att den äldsta kopian härstammar från Vadstena kloster.

Vi ha alltså hittills endast nått så gott som negativa resultat: varken Sturekrönikorna eller Vadstenadiariet äro källor till yngsta rimkrönikan. Däremot kan Ericus Olai »Chronicon regni Gothorum» klart påvisas som utnyttjad vid utarbetandet av krönikans förra del. — *Löw* har i »Sveriges forntid i svensk historieskrivning» (s. 29) påpekat, att författaren till rimkrönikornas yngsta redaktion vid sin bearbetning av Lilla Rimkrönikan använt Ericus

[1] G. Carlsson, *Nya svenska helgon vid reformationstidens ingång.* Kyrkoh. Tidskr. 1920—21, s. 249 f.

[2] Klemming a. a. I, s. 202 f. III, s. 290.

[3] G. Carlsson, *Anteckningar om ett par svenska helgon.* Kyrkoh. Tidskr. 1919, s. 343.

Olai verk, och vi ha därför alldeles särskild anledning att undersöka möjligheten av att detta kommit till användning vid avfattandet även av den självständiga krönikan. Tord Bondes mord omnämnes ej av Ericus Olai, och någon mera anmärkningsvärd överensstämmelse mellan berättelserna hos denne och i rimkrönikan om Karl Knutssons öden t. o. m. flykten till Danzig finnes ej. Yngsta rimkrönikan är här så kortfattad, att det är omöjligt att bestämt säga något om uppgifternas härstamning. Men av fortsättningen, kung Kristians historia, framgår tydligt beroendet av Ericus Olai. Vi påminna oss från innehållsredogörelsen, att rimkrönikan låter den danske konungen fängsla ärkebiskopen så gott som omedelbart efter sin kröning, emedan han fattat misstankar mot denne på grund av hans förräderi mot kung Karl. Både Sturekrönikorna och Vadstenadiariet ha här en avvikande framställning. Av båda dessa framgår tydligt, att ärkebiskopens fängslande skett först efter en lång tid, och saken är motiverad av konungens misstankar på grund av böndernas vägran att betala en ny skatt. Ericus Olai däremot, som själv faktiskt känner till det rätta förhållandet, kommer *genast* efter skildringen av Kristians inkallande in på ämnet ärkebiskopen och omtalar i sådana ordalag dennes senare öde, att en person, som ej förut känner till saken, lätt kan få den uppfattningen, att fängslandet skett omedelbart efter konungens tronbestigning. Det står visserligen på ett ställe: »Annis autem duobus vel tribus ante captivationem Archiepiscopi invaluit contra eum clamor detestandæ proditionis — —», men detta kan ju lätt ha förbisetts. Tydligast framgår emellertid, att Ericus Olai är källan, av yngsta rimkrönikans motivering till Kristians åtgärd mot Jöns Bengtsson. Jag citerar följande parti från Ericus: Under ärkebiskopens fångenskap författades många smädeskrifter — — — — »et tandem in congregationi Cleri et Nobilium, Regisque præsentia, recitati Articuli quidam difficiles et prægnantes, personam Archiepiscopi tangentes captivati, qui omnes fundati erant in facta Archiepiscopi contra regem Carolum attentato, cum nihil inveniretur cum eo, quod contra Regem Christiernum vel in minimo attentasset. Sed nec idcirco apud eum ejus conditio erat melior, sicque verificatum est illud: Cujus amore Deus contemnitur, ejus persecutione contemnens punitur». Det kan knappast betvivlas, att det är av detta krönikören inspirerats till följande rader:

Når iag hade slotzloffuan inne
sagde iag (kung Kristian) till erchebispen i thz sinne
Her erchebisp, iag thz aff edher begära
segher, hwre i haffue hollit edher tro oc ära
Som i hade loffuath kong karll att holla
thz han bleff fördriffwen, i thz mest monde wolla.
— — — — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — — —
Moske mig kan och sammaledes henda
ati tören än en tiid edhra kåpa omwenda
Som i gjorde mott kong karll stortt swiik
så töre i sammaledes göra mott mig
Men iag skall i tiid taga thet wara
ena reesa skule i till danmark fara.

Den yngsta rimkrönikans ganska förvånande uraktlåtenhet att omnämna Karl Knutssons andra regering 1464—1465 torde ävenledes bero på Ericus Olais ordknapphet för den sista tiden av hans framställning. Visserligen kunde man tänka sig, att rimkrönikans författare varit bättre underrättad men ansett, att denna tids täta regentbyten ej voro lämpliga att beröra vid framställningen i monologer, därför helt resolut låtit Karl efter återkomsten från Preussen stanna kvar till sin död och sålunda nöjt sig med att låta honom uppträda två gånger. Men jag anser det dock troligast att krönikören, vad händelsernas sammanhang angår, för denna tid endast kunnat stödja sig på Ericus Olai, vilken blott helt kort omtalar, att Karl kom tillbaka. Härför talar också den omständigheten, att författaren hänför striderna under Oxenstiernska upproret till Sten Stures styrelsetid. Han är tydligen för den äldre tiden synnerligen osäker på kronologien, och här har han ej längre Ericus Olai att rådfråga.

Om alltså Uppsalakanikens kända verk är den egentligen grundläggande förlagan till krönikans skildring av 1450- och 1460-talens händelser, är det dock icke den enda. Att rimkrönikans författare t. ex. vid behandlingen av Kättil Karlssons uppror — som ej omnämnes av Ericus Olai — kunnat stödja sig på en självständig östgötsk tradition har redan påpekats, och det visar sig, att det mest framträdande partiet i krönikans början, skildringen av Tord Bondes mord, som ju ej heller omnämnes av Ericus Olai, har till källa den kända visan om »thedh ynkelighe mord, som Jöns Booson giorde på Marsken Her Tord». — Sverker Ek har i en upp-

sats[1] behandlat nämnda visa och därvid klargjort, att den i sin till oss bevarade form är fragmentarisk och att dess strofform är förvanskad. Han har också i en »visserligen ej slutgiltigt tillfredsställande form» lyckats lämna en rekonstruktion av den ursprungliga visan. I samband med denna undersökning påpekar han, att icke mindre än tio av dess versrader (därav en hel 6-radig strof) äro löst inarbetade i yngsta rimkrönikans skildring av mordet. Av dessa rader återfinnes åtminstone säkert det karakteristiska paret »han klöff hans huffwd J axlen ned / all Swerighes macht hon gaffz ther wedh» även i den första Sturekrönikan,[2] som uppenbarligen också har visan till källa.[3]

Härmed är emellertid icke fullt klart, om den av oss behandlade krönikans författare uteslutande stött sig på visan; detta är dock icke otroligt, särskilt då vi nu veta, att visan är fragmentarisk. En faktisk upplysning, som krönikan lämnar utöver visan, nämligen att marsken vid sin död befann sig på Karlsborg kan ju antingen ha funnits i den ursprungliga visan eller också kan krönikören av en tillfällighet ha haft sig denna enskilda detalj bekant. Yngsta rimkrönikans uttryckliga uppgift, att mördaren var dansk finnes ej heller i visan — så vitt denna kunnat rekonstrueras. Det säges blott, att han efter fullbordat dåd avseglade till Danmark. Ej heller Sturekrönikan lämnar *fullt* klart besked i denna fråga. Här uppgives, att danskarna anstiftade mordet och att Jösse Bosson, trots herr Tords välgärningar mot honom, ej omvände »sin danska ardh (plog)» utan fullföljde mordplanen och sedan flydde till danskarna. — Såväl Sturekrönikan som östgötakrönikan har emellertid uppenbarligen givit skildringen av mordet en danskfientlig tendens,

---

[1] *Visan om Tord Bondes mord.* Göteborgs Högskolas Årsskrift 1920.
[2] Man kan jämföra även visans:

— — iach tror tich best aff alla mina swänar
aff rättom kerlek iach thedh till tich menar —
Han lönte honom illa sin kerlek igen — —.

med Sturekrönikans:

her Tord wille jösse booson inthe sönia
thz monde hans kerleek illa röna
han gaff honum makth öffuer alla syna swäna — —

(Klemming, a. a. III, s. 7).
[3] Redan vid den första avfattningen av denna uppsats (se s. 133 noten) stod det för författaren klart, att visan varit källa till yngsta rimkrönikan. Genom Eks skarpsinniga undersökning har förhållandet nu ytterligare belysts och klarlagts.

som icke kan påvisas i visan.[1] Den senare har t. o. m. vid slutet av berättelsen betonat sensmoralen: »Ty wakthen edher well i Swenske män / för danske mändz swek .thz segher iag än.»

Även på ett annat ställe i vår krönika kan tämligen klart påvisas beroendet av en visa, och detta kort efter skildringen av Karl Knutssons öden. Jag avser det parti, som handlar om slaget vid Brunkeberg. Redan vid första genomläsningen av denna stridsskildring fäster man sig vid olikheten såväl med Sturekrönikans berättelse om slaget, som är präglad av ögonvittnets intresse av att i detalj tala om vad som verkligen försiggick, som också med östgötakrönikans egen i allmänhet ytterligt torra och torftiga framställning av händelserna i övrigt. Skildringen av Brunkebergsslaget är koncentrerad och livfull och styckevis buren av verkligt patos. Det är flykt och fart över rader som dessa:

Ther war sådan ynckeliig ry
att longen wäg hördes gall och gny
Fwcth och dåm i wäderet stod
marken stod all fwll mz blod
Danabroka sletz å marken nedher
swenske män toghe henne wedher.

Ståtliga äro också raderna om Björn Starke:

En fatig bonde biörn starke heet han
mz mig stod han alt som en man
Han lopp så fast som iag mz hästhen rände
och slog fwlfast på både hende
Han war glwpande som en gam
well fick iag rwm hwar iag for fram
Stoor hwgg wij pa the däner vtgåffue
som före wåre[2] monde thz ey låffua.

Stor åskådlighet utmärker även följande skildring av en förrädares död:

Her trötte karlson war heet oc mykit trött
sig lithet hwila tyckte honum wara gått
Han sattis pa marken oc sin hielm opslo
han fick tha lön som iag will tro — — —
I mellan sin öghen fick han ett lod
sa att aldrig han mera opstod.

[1] Jfr Ek, a. a. s. 39.
[2] De som voro före herr Sten och Björn Starke.

Dylika bilder har östgötaklerken ej själv kunnat måla! Den tanken, att vi här ha en återspegling av en livfull folklig visa, skriven tämligen omedelbart efter den stora segern och under det friska intrycket av denna, tränger sig fram av sig själv. Denna tanke vinner till en viss grad bekräftelse, då man desutom uppmärksammar, att det på ett par enskilda punkter direkt kan påvisas överensstämmelse mellan krönikan och en visa om slaget på Brunkeberg, som finnes i några uppteckningar från senare hälften av 1500-talet.[1] Mindre uppenbart är sambandet mellan raderna: »Daghen leed åth qwellen fasth / tiidhenden kom ath sänkebron brasth» i krönikan och början av en strof i visan: »Daghen leedh fast / och winde broon brast». Desto mer slående är likheten mellan följande skämtsamma karakteristiska vändningar, som måste ha gjort sig storartat vid muntlig föredragning. Krönikan:

Ther störte både hesth och kare
kong cristierns här bleff mesth ther qware
Thz börgia fasth om siidher bläsa
ett hakabyssa lod i kong cristierns näsa
Fyra hans framtändher lösnade aff thz lod
aff näsa och mwnd ran ympneliga blod.

En strof i visan lyder:

Thå begynte blåsa	Thet begÿnte fast bläsa
I kong cristierns näsa	j konung christiers näsa
itt hakabysso lodh	medh haka bÿsse lod
fira framtänder	[fyra framtänder]
wtrucko alla I sänder	ruko bort all j sänder,
aff honom rann blodh.	ther effter rinner blodh.

Lika uppenbart som sambandet på denna punkt mellan krönikan och visan är, lika uppenbart synes det mig vara, att krönikans ordalag äro ursprungligare än motsvarande i visan. Den senare anses vara skriven kort efter slaget,[2] men det kan icke betvivlas, att den i de sena uppteckningarna är i avsevärd grad förvanskad. Frånsett den omständigheten, att »Thän Edele herre, en Ridders man, H. Göstaff» får uppträda som banérförare, tydligen på grund av medveten eller omedveten sammanblandning med Gustaf Vasas

[1] Noreen m. fl., *1500- och 1600-talens visböcker* II, s. 148, 155; III, s. 95.
[2] Geete, *Fornsvensk bibliografi* n:r 59.

framträdande i slaget vid Brännkyrka,[1] saknar visan helt och hållet den demokratiska ton, som kunde väntas i en samtida dikt om slaget vid Brunkeberg men som däremot mycket tydligt återklingar i krönikan. När härtill kommer, att visan är synnerligen diffus och intet samband på andra punkter än de nämnda kunna uppvisas mellan visan och krönikan, saknar man möjligheter att hävda, att den förra — låt vara i en ursprungligare och mera gripbar form — legat till grund för den senare. Men kvar står, att krönikans skildring i sig själv för tanken hän på en folklig visa och att några säkerligen synnerligen uppskattade uttryck i krönikan återfunnits i en sen uppteckning av en visa om slaget vid Brunkeberg. Dessa omständigheter låter det framstå som synnerligen troligt, att yngsta rimkrönikan har bevarat resterna av en gammal visa om den händelse, som utgör ett av de stoltaste minnena från vår medeltid.

Det har alltså lyckats oss att påvisa litterära källor till yngsta rimkrönikan endast för den del därav som handlar om händelser t. o. m. år 1471. För den följande tiden har, såvitt jag kunnat finna, krönikören icke haft någon bevarad sammanhängande eller annalistisk källa, utan han har med all sannolikhet här stött sig på nu förlorade upptecknade berättelser eller anekdoter samt muntlig tradition — detta senare naturligtvis i särskilt hög grad för den allra sista tiden. Som ögonvittne framträder han uttryckligen vid skildringen av den heliga Ingrids skrinläggning i Skenninge 1507. — Slutligen kan det nämnas, att krönikans författare, när han behandlar händelserna närmast efter Svante Stures död, ger sig sken av att fritt återgiva ett öppet brev, som bergsmännen falskeligen skulle ha utfärdat i den avlidnes namn och i vilket Svante uttalar en önskan om att på grund av sjuklighet få dra sig tillbaka och att till efterträdare få sin son. Med tillhjälv av detta brev, som översändes till fogden på Stockholms slott, Johan Jönsson, skulle denne ha lyckats befästa Stens maktställning i Stockholm. Man kan som ganska säkert antaga, att ett dylikt brev aldrig skrivits eller i varje fall aldrig kommit till användning. Det framgår nämligen av brev av 8 jan. 1512 från fogden på Stockholms slott — det var i själva verket nu Olof Björnsson — att Sten Sture själv, icke

[1] I slaget vid Brunkeberg förde Knut Posse baneret. Se *Scriptores rer. svec.* III: 2, s. 266. Prof. G. Carlsson har välvilligt riktat min uppmärksamhet på denna notis.

bergsmännen, har skrivit och meddelat fogden Svantes död och bett honom ej utlämna slottet.[1]

Som sammanfattning av denna undersöknings resultat kan sägas, att vi här ha att göra med en krönika, som — ehuru dess värde som historisk källa ingalunda kan sägas vara stort — dock är så gott som helt och hållet självständig. En noggrannare undersökning av densamma ur specifikt historisk synpunkt är därför påkallad. Det skall visa sig, att ännu ej observerade detaljuppgifter av värde där stå att hämta.

[1] STYFFE, *Bidrag till Skandinaviens hist.* V, s. 493.

ALMQUISTS SVIAVIGAMAL

Av

HJALMAR SUNDELÖF

De Almquistska skrifternas kronologi har länge varit ett svårlöst och mycket omdiskuterat problem. Vid dateringen av den nordiska sagoserien Sviavigamal ha åsikterna kanske varit mer skiljaktiga än beträffande något annat arbete. Sagorna ingingo i imperialoktavupplagans andra band 1849[1], och olika dateringar ha gjorts, alltifrån Almquists första framträdande under Manhemsåren och fram till denna tidpunkt.

Warburg förlägger i Schück-Warburgs litteraturhistoria 1913[2] Sviavigamal till tiden före 1820 och påpekar, att sagorna närmast äga intresse som prov på Almquists götiska sympatier.

Böök åter hävdar i Samlaren 1917[3], att sagocykeln säkerligen diktats på 1840-talet och framhåller som huvudskäl härtill den realistiska, nyktra, ofta skämtsamma och ironiska stilen.

Holmberg slutligen framför i Samlaren 1919 en tredje åsikt.[4] I sin avhandling 1922 är han fullt övertygad om dennas riktighet.[5] Vad som för Böök varit huvudskälet, är också för honom det avgörande — men för en datering till 1820-talet för huvudmassan av

---

[1] Omtryckta i *Saml. Skr.* 15, 1923. Hänvisningar och citat gälla detta senare tryck.

[2] SCHÜCK-WARBURG, *Ill. svensk litteraturhistoria* III, 1913, sid. 418.

[3] BÖÖK, *Bidrag till de Almquistska skrifternas kronologi, Saml.* 1917, sid. 224—29.

[4] HOLMBERG, *Kronologien i Törnrosens bok, Saml.* 1919, sid. 182—9.

[5] HOLMBERG, *C. J. L. Almquist.* Från Amorina till Colombine, Sthlm 1922, sid. 100—110. Citeras: Avhandl.

Sviavigamal![1] Holmberg har emellertid även andra skäl än det rent stilistiska. Bland Almquists handskrifter finnes nämligen bevarat ett utkast med titeln Ett av företalen till Sviavigamal, avtryckt dels i Kronol. etc. sid. 184, dels i Saml. Skr. 15 Anm. sid. 396, som gör intryck av att vara skrivet, innan planen till Jaktslottsberättelserna och Törnrosens bok koncipierats. Holmberg antar, att denna inledning skrivits i syfte att inordna Sviavigamal i Jordens Blomma och förmodar, att ett brev från Värmland till Henrik Öfverberg av den 9 nov. 1824 kan ge oss den exakta tidpunkten för dateringen. Almquist skriver nämligen där: »Jag har nu ingenting vidare att berätta dig, om icke det, att jag skrivit 4 à 5 sagor. Det hör till framtiden.» —

Almquists avsikt med Sviavigamal var att skapa en svensk hjältesaga, att i berättelseform ge oss »'Sveas krigspoem', eller hjältehistoria genom alla tider och i alla länder».[2] Hans förebild var därvid Ferdusis mäktiga persiska sagoepos Schahnameh (Konungaboken). Ett utdrag av detta i tysk prosaöversättning hade utgivits av J. Görres 1820, och som Holmberg påpekar[3], hade det gjorts bekant i Sverige genom Atterbom i Svensk Literaturtidning 1820 och genom Palmblad i Hermes 1821. Utom det företal till Sviavigamal, som redan omnämnts, finnes ännu en inledning i behåll, avtryckt i Saml. Skr. 15 Anm. sid. 397—8, där Almquist jämställer sitt Sviavigamal med detta persiska skaldeverk. Denna inledning vill Holmberg hänföra till tiden omkr. 1830[4] och anför som skäl därtill de förändrade åsikter, som Almquist låter komma till synes i Jaktslottets slutgiltiga avfattning 1832.[5] Richard Furumo säger nämligen där: »Ferdusi och jag äro alldeles icke storheter, som kunna mätas med varandra».[6] Genom att sammanställa detta yttrande med ett liknande i imperialoktavupplagan 1849[7], kommer Holmberg till slutsatsen: »Emellan dessa båda årtal kan således knappast den

---

[1] I sin anmälan av Holmbergs avhandling i *Svenska Dagbladet* den 4 dec. 1922 ställer sig Böök tvivlande inför den nya dateringen.
[2] *Saml. Skr.* 15, Minnesfest den första april, sid. 23.
[3] Avhandl. sid. 108.
[4] Anm. till Sviavigamal, *Saml. Skr.* 15 sid. 396 och *Kronol.* etc. sid. 185.
[5] Holmberg har använt denna inledning som en länk i sin beviskedja i diskussionen om Jaktslottets tillkomsthistoria. Se *Kronol.* etc. sid. 198. Jfr även Henry Olsson i *Samlaren* 1924: *MannaSamfund*, sid. 122 f. Inledningens tillkomsttid skall diskuteras i det följande.
[6] *Saml. Skr.* 5, sid. 79.
[7] *Minnesfest den första april*, sid. 24.

Törnrosinledning ligga, där Almquist-Furumo på fullt allvar gör anspråk på äran att kunna berätta en Svensk Schahnameh. Tvärtom är det troligt, att han med Richard Furumos ord i Jaktslottet velat där inskjuta en polemik just mot sin egen tidigare inledning till Sviavigamal. Då denna passus i Jaktslottet skrivits, har han tydligen redan insett planens omöjlighet.»[1]

Emot Holmbergs resonemang är först att invända, att Richards yttrande i Jaktslottet *ej* har att göra med en *Svensk* Schahnameh utan med »historier och avhandlingar om *hela världen*[2] ifrån dess begynnelse till dess slut, och det ordentligt». Detsamma framhålles på det andra ställe i Jaktslottet, där Ferdusi för första gången nämnes. Herr Hugo erinrar sig »ingenting mindre än detta storverk av Ferdusi, som i ett enda kolossalt skaldestycke, Schahnameh, omfattade hela Persiens öde, glänsande hjältetavlor och olyckor. Vad kunde vara ståtligare än att i det vackra himmelska lugnet på hans eget slott, i kretsen av ej så litet djupsinniga, snillrika och glada anhörige, få se för sig målas någonting ditåt? ja, något mycket mer, *emedan hela världen är mer än Persien*[3]».[4] Almquist har sålunda i Jaktslottet satt det väldiga persereposet i samband med Törnrosberättelserna i *sin helhet* och drömt om att av sin Törnrosens bok kunna göra en *hela världens* Schahnameh. Denna tanke på en skildring av »hela världen ifrån dess begynnelse till dess slut» var icke någonting nytt utan endast Almquists gamla älsklingsplan, som han skulle förverkliga. Som Holmberg påpekat[5], var det just Jordens Blomma som i första hand skulle ingå i Törnrosboken. Att den persiska hjältedikten varit av en viss betydelse för ett samlingsverks tillkomst, bekänner Almquist, då han i Jaktslottet låter herr Hugo säga till Richard: »Bästa du! kom med dina stycken så, att de alla tillsammans bilda ett enda stort, ordentligt och förståndigt helt. Jag är intagen härav, det är min käraste tanke: jag har alltid haft den, och *jag eldades ännu mer därav, då jag läste Ferdusis verk*[6].»[7] *När* Almquist stiftade denna närmare bekantskap med Ferdusi är ovisst. Det kan ha skett 1820—21, och i så fall kanske Schahnameh varit en sporre för tillkomsten av

[1] *Kronol.* etc., sid. 186.
[2] Kursiv. här.
[3] Kursiv. här.
[4] *Saml. Skr.* 5, sid. 17.
[5] *Kronol.* etc., sid. 189 f.
[6] Kursiv. här.
[7] *Saml. Skr.* 5, sid. 79.

Jordens Blomma, men det kan ju också ha skett senare.[1] Eventuellt har Almquist först 1832 blivit mera intresserad för det persiska eposet genom en engelsk översättning, som detta år utgavs av J. Atkinson: The Sháh Námeh translated and abridged. Hur härmed förhåller sig är emellertid av mindre betydelse, när det gäller att datera Sviavigamal.

Av synnerlig vikt är däremot ännu en invändning, som kan göras mot Holmbergs resonemang. Det finns nämligen inga bevis för att Almquist över huvud taget haft några planer på en Svensk Schahnameh under 1820-talet. Det företal till Sviavigamal, som antagligen tillkom 1824 (jfr ovan sid. 151), ser nämligen ut att omöjligen kunna inleda en svensk »hjältehistoria genom alla tider och i alla länder». Det heter där: »Jag lever nu, men jag skriver, sjunger ock om *mycket okänt, som ligger långt bakom mig i den dunkla tiden.*[2] . . . Jag satt vid sjöstrand och såg *tavlor ur forntiden*[2] . . .». Almquist skulle säkerligen icke ha formulerat inledningen till en »Sverigehistoria» på detta sätt. Däremot passar företalet utmärkt till några sagor, och man skulle därför kunna våga det antagandet, att Sviavigamal av 1824 endast varit begynnelsen till en fornnordisk sagosamling. Denna kan ju ha utgjorts av de i brevet till Öfverberg nämnda sagorna, men omfattade icke, vilket senare skall visas, de »4 à 5 sagor» (se Kronol. etc., sid. 187), som ingingo i imperialoktavupplagan. Något större intresse för denna samling har Almquist tydligen icke haft, och hur obetydliga dessa sagor faktiskt ha varit, framgår därav, att han år 1834 antingen helt och hållet glömt dem eller också ej ansett dem värda att publiceras. De finnas nämligen ej medtagna i brevet till Atterbom den 2 mars 1834.[3] Där upptog Almquist annars, åtminstone efter vad forskningen hittills uppvisat, alla sina otryckta arbeten (såväl redan färdiga som dem han ännu hade outförda) med undantag av några sådana bagateller som Friherrinnan och Ifrån Leonard. Att början till en Sverigehistoria i berättelseform skulle ha existerat, därtill i den omfattning som den i imperialoktavupplagan, visar sig sålunda redan på denna grund som osannolikt. Ty varför skulle Almquist ha utelämnat Sviavigamal, när han i övrigt helt och hållet blottade sina diktarplaner för Atterbom?

[1] I *Hinden* omnämnes Ferdusi i förbigående på tal om manuskripttiden (*Saml. Skr.* 5, sid. 483).
[2] Kursiv. här.
[3] SCHÜCK-WARBURG, *Ill. svensk litteraturhistoria* III, sid. 430.

Påtagliga bevis för planer på en Svensk Schahnameh påträffa vi däremot i Almquists produktion efter 1838. Hans enastående entusiasm för denna sak kommer kanske bäst till synes i den minnesruna över Ling, som han författade för Aftonbladet den 5 och 7 juni 1839.[1] Efter att helt kort ha berört gymnasiarkens betydelsefulla gärning, övergår Almquist till att behandla »den Lingska verksamhetens andra sida, strävandet för Nordisk poesi». Här har Ling misslyckats, »men på ett så betydelsefullt sätt, att det skall befinnas värdigt den högsta uppmärksamhet». Detta utvecklar Almquist närmare:

»Inom den italienska poesien finnes en företeelse, mutatis mutandis så lik Lings strävande, att vi ej kunna neka oss nöjet att påminna om den. Vi mena Bojardo. Vem känner nu Bojardo? och vem läser hans Orlando inamorato? I Bojardos själ hade den tanken uppgått, att i ett enda jätteverk förena och genom bearbetning till ett organiskt helt bilda alla de otaliga strödda och sins emellan skenbart osammanhängande folkdikterna om Karl den stores kämpar, samtligen grupperade kring hjälten Roland (Orlando), såsom störst av dem alla. Denna tanke — som i poetisk tanka är Italiens största — var Bojardos; för att utföra den, samlade han vidsträckta materialier, arbetade i många år, skrev otaliga vers, och hans livs varmaste gnista utgjordes av hans strävan för sin Orlando. Arbetet misslyckades fullkomligt; men det misslyckades så, som stora verk äga att misslyckas: det blev nämligen villkoret och grunden för ett annat, efterkommande, som fullkomligt lyckades: Ariostos Orlando Furioso. Man finner gärna, att det är efter denna metod mänskligheten arbetar i sin verkstad; och ingen blick på tingen är kortsyntare, än den, som anser det fallna vara synonymt med det onödiga, det ändamålslösa, det förlorade. Icke behöver man på grund härav truga sig till att förtjusas av den tråkiga Orlando inamorato, men man kan förtjusas av Bojardos tanke, som Ariosto med snille upptog och gjorde till ett verk för seklerna.

Lings tanke för livstiden var, att i ett enda jätteverk förena, bearbeta och till ett organiskt helt sammangjuta allt, vad de nordiska sagorna berätta om asarnes bosättning i Skandinavien, grupperat kring Sigge Fridulfsson (Oden), den störste hjälten bland dem alla. Föreställer man sig detta såsom tavlan av det svenska sam-

[1] Denna artikel ingår i *Minnesfest den första april* och föregår sålunda *Sviavigamal* i imperialoktavupplagan (*Saml. Skr.* 15, sid. 10—21).

hällets grundläggning, och, vidare fortsatt, såsom ett skilderi av dess utbildning genom tidevarven, så bleve ett sådant poem för oss vad Firdusis Schahnameh är för Persien; och vår själ kan, i fosterländsk mening, ej förtjusas av någon större poetisk tanke.» (Sid. 13—14.)

Almquist uppehåller sig i fortsättningen rätt utförligt vid Lings misslyckande och orsakerna härtill samt avslutar sin artikel på följande sätt:

»Gå vi igenom vad vi sagt, så ser det ut, som skulle vi i Asarne finna ingen enda förtjänst; ty ett poem, som saknar både människoskildring (det inre spelet) och händelseskildring (det yttre spelet), måste just ej besitta någon egenskap att tala om. Det är så också. Lings Asar hava ingen förtjänst, mer än den, att vara till. De utgöra den största svenska poetiska tankes enfant perdu. Ingen skall läsa dem; och likväl skola de *för framtiden verka, vad intet svenskt poem hittills verkat.*[1] Detta låter fullkomligt som en gåta, och dock är det ingen annan än den, som mänskligheten i sin stora arbetsmetod genom seklerna alltid företett. Om Huss veta nationerna föga mer, än att han brändes: men om Luther veta vi alle, att han gav oss seger.» (Sid. 21.)

Med kännedom om artikelförfattarens tänkesätt under denna tid och hans fantastiska, djärva planer i övrigt,[2] är det icke svårt att förstå, *vilken* han tänker på, när han nämner Luther, och när han talar om Ariosto som Ling-Bojardos efterträdare. Almquist meddelar oss helt enkelt här den betydelse, Ling haft för tillkomsten av Sviavigamal och ägnar Asabarden en hyllning för de misslyckade Asarne, som dock blivit »villkoret och grunden» för Sveriges Schahnameh.[3] — Hur intimt denna artikel sammanhänger med Sviavigamal, framgår också därav, att det företal, i vilket sagosamlingen jämställes med Ferdusis verk, till större delen återfinnes här (sid. 14 rad 25—sid. 16 rad 8). Vid en detaljjämförelse kommer man till det resultatet, att företalet måste vara det äldre. I tidningsartikeln förekomma en del mindre tillägg och förtydliganden, som klart peka i denna riktning. En svensk Schahnameh var sålunda i juni 1839 redan under utarbetande. I det följande får jag tillfälle att närmare söka bestämma den tidpunkt, då den påbörjades.

[1] Kursiv. här.

[2] Se exempelvis WERIN, *C. J. L. Almquist.* Sthlm 1923, sid. 32—35.

[3] En parallell till ett dylikt skrivsätt finnes i *Prästens ställning i tidevarvet,* som författats vid ungefär samma tid. Se *Saml. Skr.* 9, Inl. sid. XXI.

När Almquist ordnade sina Songes, var han likaledes full av åtrå att kunna förverkliga sin storslagna plan. Det är hovmarskalken, som uttalar önskemålen:

»Jag upprepar det — eller måhända har jag icke sagt det förut, och då upprepar jag det icke, utan säger det för första gången — att jag på Jaktslottet skulle vara nöjd ändock, blott jag hade poemer, sånger, tavlor och avhandlingar över alla kretsar, som finnas i universum: ur alla naturens och andens riken. Jag hade dymedelst här i Sverige vad Puranas äro i Indien, och det vore gott; *därjämte ville jag äga en svensk Schahnameh,*[1] d. ä. hela vårt Sveriges hjältehistoria uppränd i en enda skaldeväv, likasom Firdusi har Irans; ja, i få ord, jag ville detta. Jag tycker jag kunde väl få min önskan uppfylld, vid betraktande av, att i sig själv ingenting är omöjligt. Jag har förut nämnt, att jag i min jaktslottsblick över världen, i det jag förstår sanningen såsom i grund lögn, och lögnen såsom i botten sanning, icke är en bramin, ej en buddaist, ej en schaman, ej en eldsdyrkare, ej en thasi (arab), ej en abrahamid (varken vanlig hebré eller kabbalist), ej en grek, romare, fransos, tysk eller amerikan; utan jag är svensk. Det är svenskheten, som jag har uttalat genom vad jag antytt: genom förklarandet av vad slags blick, jag har över världen. *Europa skall en gång lära sig förstå vad det svenska vill säga.*[1] Ännu så länge vet ingen, att det skandinaviska innebär en stor sak för sig. Det svenska, som av Gud fått att nu allt mer tränga sig fram till sitt urliv, sitt eget i språk, tankar, ljud, tavlor och värld, är någonting över både det braminska, buddaistiska, persiska, thasiska och grekiska. — Men låtom oss återkomma till våra Songes, dessa små gnistor på firmamentets ocean: det är bäst. *Ack, vad jag — för att tala rent ut — gärna ändock skulle vilja sättas i ställning att få lyssna på något härligt epos snart: några Odysséer, Iliader, Gerusalemmiader, Orlando Furioso's eller Lusiader: några nämligen, som förr icke funnits: det skulle vattnas i min mun och gjuta strålar om min själ.*[1] Men under tiden låtom oss höra på flera songes; ty det är dock bäst så länge, och kanske blir det aldrig mer.»

Ett stycke nedanför fortsätter Almquist:

»Richard blickade också upp på sin värd. Så ömma, så outsägligt milda ögon hade han väl aldrig kastat på någon människa, som på herr Hugo i denna stund. Hade han blott haft något enda epos

[1] Kursiv. här.

eller till och med drama hos sig, så hade han säkert framtagit det. Men han kom tyst med sig själv överens om, att, så fort han såg sig hemma, låta sin städerska leta efter i lådor, soffor och skrin, om ej möjligen något av detta slag funnes, varmed han kunde göra den barnslige, men så innerligt gode och himmelskt älskvärde gubben ett nöje. Det föll honom in, att till och med någon dag, om det blev fult väder, *berätta en hel svensk Schahnameh*[1] för sin värd och hans anhörige, för att härigenom bevisa herr Hugo sin hyllning, giva en gärd åt hans idiosynkrasi, och förljuva stunder, på vilka det, i anseende till slask, ej vore lämpligt att promenera i den yttre världen.»[2]

Holmberg har i Kronol. etc. visat, att samlingen av songes, som trycktes först 1849, »redan 1843 var till stor del (möjligen fullständigt) ordnad» (sid. 204), och i inledningen till Saml. Skr. band 13 förmodar han, att detta skett redan före våren 1842 (sid. VIII). Nu äro samtliga songes, enligt vad det vill synas, diktade före år 1839, och den möjligheten ges därför, att redaktionen av desamma verkställts redan i slutet av 1838 i samband med ordnandet av de gamla manuskripten för imperialoktavupplagans första band. Att publiceringen det oaktat lät vänta på sig så länge kan i första hand ha berott på A. F. Lindblad, vars hjälp vid hyfsandet av melodierna Almquist mot förmodan gick miste om[3], och i andra hand, som Holmberg påpekat, på förläggarens, S. I. Laserons, konkurs. Under alla omständigheter torde man kunna förlägga det citerade styckets författande till något av åren 1838—42.

Hur intresserad Almquist under 1839—40 var av Sviavigamal, har redan Böök påpekat och belyst med exempel ur företalet till Amorina och novellen Målaren[4]. Men därtill finnas en del manuskript bevarade, som helt visst ge oss en fingervisning för vår datering av »Sveas krigspoem». Det är dels några »till hälften odechiffrerbara anteckningar» under rubriken »Samlingar till Sviavigamal», dels ett utkast »Ett kapitel i Sigtunasagan». Holmberg har i Saml. Skr. daterat dem till troligen »mitten eller slutet av 1830-talet»[5], men tidigare i Kronol. etc. har han även gjort dateringen: »troligen från slutet av 1830-talet, möjligen från

[1] Kursiv. här.
[2] *Saml. Skr.* 14, sid. 101—103.
[3] Se *Saml. Skr.* 17, Inl. sid. XXX.
[4] A. a., sid. 226 f.
[5] *Saml. Skr.* 15, Anm. sid. 398 f.

40-talet».[1] Om man jämställer dessa försöksdateringar med vad redan anförts om Almquists planer i denna uppsats, blir man fullt övertygad om, att den sistnämnda är sannolikast. Almquist har tydligen just vid denna tid varit fast besluten, d. v. s. så mycket denne orolige ande kunde vara detta, att försöka skriva »en hel svensk Schahnameh». Och utan tvivel stod denna upptagen som en av de viktigaste punkterna på hans arbetsprogram. Den skulle i annat fall ej avsatt så många spår i hans samtidiga produktion. Men icke nog härmed. Sviavigamal finnes också omnämnd i pressen: i Eos N:o 6, lördagen den 19 januari 1839. Det är C. J. Lénström, som i en recension av de då nyutkomna Törnrosbanden. säkerligen instruerad av Almquist, ger allmänheten en antydan om, vad den har att vänta från den produktive författaren, utgivaren av »den största och snillrikaste cykel af Vitterhetsalster, som werlden eger». Lénström säger sig ha hört omtalas en hel del arbeten »redan tryckta, men outgifna: Isidorus, Semiramis, Under hoppets träd, Skönhetstårar, samt många otryckta: Swangrottan på Ipsara, *Swia Vigamal*[2] m. m.» Detta torde vara första gången som Sviavigamal omnämnes i tryck, och säkerligen har den djärva tanken att berätta »Sveriges sagor, ända ifrån urminnes» uppstått endast kort tid dessförinnan. Planen är nämligen framsprungen ur en optimism och en tilltro till sig själv, som då kanske mer än någonsin besjälade Almquist, när tidvis allt var honom en lek och ingenting omöjligt. När han förberedde världshistoriens utgivande i tvenne jättearbeten: ungdomsverket Jordens Blomma i imperialoktavupplagans första band och Menniskoslägtets saga eller allmänna verldshistorien förenad med geografi, ansåg han det säkert som en brist, att han ännu icke ägnat sina krafter åt sitt eget lands historia och geografi. Resultatet blev, att han först begynte Sviavigamal, Sveriges Schahnameh, och senare det vetenskapliga arbetet Om den Skandinaviska Nordens betydelse för Europas fornhistoria. I fråga om geografien hade han icke mindre stolta planer. I tidningsartikeln Konstens förhållande till politiken i Dagligt Allehanda N:o 30 1839 utvecklade han nyttan för »statsvisheten» av att äga en skildring av fäderneslandets städer och provinser i novellform.[3]

Så populär som Almquist var vid denna tid, hyste han inga

[1] *Kronol.* etc., sid. 187 f.
[2] Kursiv. här.
[3] Se *Poesi och politik: Saml. Skr.* 9, sid. 186.

betänkligheter att jämställa sig med Persiens Ferdusi, vars Schahnameh kanske åter låtit tala om sig genom den kritiska upplaga jämte fransk översättning, som just år 1838 börjat utges av J. Mohl. När Ling ett halvår senare slutade sina dagar, fick efterföljaren Almquist en kraftig sporre i sitt arbete.[1] I djärv förtjusning drog han då parallellen Bojardo-Ariosto—Ling-Almquist, och i ett berusningens ögonblick drömde han om att göra sitt Sviavigamal till »ett verk för seklerna» (jfr ovan sid. 154): »jag inser ganska väl, att detta aldrig skall glömmas, utan läsas, höras och beundras så länge jorden går och Sverige står».[2] Man får icke glömma, att Almquist i vida kretsar skattades mycket högt. År 1839 skrev B. E. Malmström: »Hvem känner icke samtidens mäktigaste och mest bizarre poetiske genius *Förf. till Törnrosens bok*, honom, efter hvars namn jag anar att ett nytt tidehvarf i vår vitterhet skall uppkallas?»[3]

När Almquist gick att begynna Sveriges Schahnameh, tänkte han troligen för forntidens vidkommande utnyttja sin ungdoms sagocykel, som kan förmodas ha kommit till rätta vid ordnandet av de gamla manuskripten för imperialoktavupplagan. Det är kanske därpå, han syftar i det nya företalet: »När jag fick fatt på fragmenterna efter denna världssaga, vart jag mycket glad».[4] Bl. a. hade han fått ett välklingande och hemlighetsfullt namn på »Sverigehistorien», vilket för denne författare inte var det minst viktiga. Att närmare utreda hur mycket som blivit bevarat i »Sveas krigspoem» av den gamla sagosamlingen torde numera ställa sig omöjligt, men vad jag i det följande vill visa, är, att huvudmassan av imperialoktavupplagans »hjältehistoria» måste vara skriven efter 1838. Sviavigamal intar därigenom ej någon särställning bland Almquists arbeten. Slående paralleller till dess tillkomsthistoria ha vi i Drottningens Juvelsmycke[5] och Silkesharen på Hagalund.[6]

När Almquist i Songes utvecklade sina planer på en »Sverigehistoria», var det närmast i anledning av »Odens polska», »denna

[1] Se förbindelseleden mellan *Minnesfest den första april* och *Sviavigamal*, sid. 21 f. Även här har Almquist delvis skrivit av det nu kasserade företalet (jfr denna uppsats, sid. 155), då han uppräknar grekernas Dionysiaka, Efesiaka o. s. v. (*Minnesfest*, sid. 22).

[2] *Sviavigamal*, sid. 37.

[3] B. E. MALMSTRÖM, *Blick på Svenska Vitterhetens närvarande tillstånd* 1839, *Saml. Skr.* VIII, 1869, sid. 352.

[4] Anm. till *Sviavigamal*, *Saml. Skr.* 15, sid. 397.

[5] Se HENRY OLSSON, *C. J. L. Almquists Drottningens Juvelsmycke*, *Samlaren* 1919, sid. 85 f.

[6] Se BÖÖK, a. a., sid. 205 f.

urgamla hymn, denna ur-songe», som tillhörde »själva Sigtunas äldsta dagar», och som stod »nära begynnelsen av hela vårt svenska Schahnameh eller den Skandinaviska hjältesagan».[1] Att denna songe, »Sång till människooffret i det stora Blothuset i Sigtuna», hör tillsammans med 1820-talets Almquistska diktning, har Holmberg redan sökt visa.[2] Döden var för swedenborgaren Almquist övergången till ett bättre livs härlighet, och då han i sina fornsagor skulle skildra asarnes offerhandlingar, fann han det helt naturligt att låta körerna sjunga om offrens glädje inför Valhalls, d. v. s. Murnishimlens sällhet. I imperialoktavupplagans Sviavigamal, som författats under realismens tid, betraktas döden helt annorlunda t. o. m. som föremål för mänsklig rädsla. Holmberg har observerat denna skillnad, och med sin uppfattning om sagosamlingens tillkomsttid har han måst låta Almquist skriva sin blothymn inte 1824 utan några år senare »i nyvaknat svärmeri, långt från Värmlands friskhet och med Stockholmsatmosfären av mysticism och problem åter fläktande kring tinningarna». Utgår man från, att blotkvädet skrivits i anslutning till ungdomssagorna, vilket förefaller som det naturligaste, får man också en annan syn på dessa. De torde närmast ha varit en skildring av asaläran, och i så fall är sannolikt den beskrivning på själva offerceremonierna, som i Songes föregår blothymnen[3], hämtad från dem. Att de troligen skrevos för Jordens Blomma[4], styrker oss i denna förmodan. Lamm har påpekat, hurusom denna samling tydligen ej blott skulle »ge en mytisk skildring av jordens skapelse och människans första utveckling, utan också en översikt av de religionssystem, som människosläktet genomgått, innan det hunnit fram till kristendomen».[5] I Manhemsboken har Almquist behandlat uppkomsten av dessa »fornverldens filosofemer» (mythsystemer och kosmogonier) och upptagit tvenne av dem till närmare granskning: den persiska dualismen och asaläran.[6] Dessa ha tydligen varit de två, som mest intresserat honom. I Ormus och Ariman har han behandlat den förstnämnda. Det ligger nära till hands att anta, att han i Sviavigamal behandlat den senare.

Sagocykeln om Oden och hans asar blev emellertid under göti-

---

[1] *Saml. Skr.* 14, sid. 104.
[2] Avhandl., sid. 215 f.
[3] *Saml. Skr.* 14, sid. 104 f.
[4] *Kronol.* etc., sid. 184 f.
[5] *Studier i Almquists ungdomsdiktning*, *Samlaren* 1915, sid. 198.
[6] *Handlingar till upplysning i Manhemsförbundets historia 1820*, sid. 15 f.

cismens dagar endast ett ofärdigt, obetydligt arbete. Kanske blev aldrig författaren själv belåten med sitt verk, i varje fall slängdes det snart undan i en vrå och föll i glömska. Först nära ett och ett halvt decennium senare skulle det åter plockas fram ur gömmorna. Och när Almquist då grep sig an med Sveriges Schahnameh hade givetvis 1820-talets asasagor sin betydelse för gestaltningen av mindre partier i de nya berättelserna. Vid denna tid hade Almquist kanske fler järn i elden än någonsin. Överhopad med göromål har han tydligen, sedan han författat inledningen, Håtuna saga och Sigtuna saga, sett sig nödsakad att lägga »Sverigehistorien» åt sidan. Men för att ha den nyutstakade planen i friskt minne har han skrivit ned ett P. M. att ha till hands, då tid och krafter kunde ge honom en möjlighet att återuppta det avbrutna arbetet. Då dessa anteckningar ge oss författarens egna åsikter om verket, dess plan och dess tendens, bli de av väsentlig betydelse för vår framställning, och de återges därför här i sin helhet, efter Holmbergs tryck i Saml. Skr. 14, sid. 282:

»P. M.

Sviavigamal kan få en stark och klar plan på följande vis.

H. Hugo är på det godmodiga och fosterländska sättet stortalig om Norden, och kommer i den hänförelse till att, efter den akad. avh. om goticismen[1], utbryta i det som står på 1:a bladet i vita konceptet.[2]

Detta upptager Furumo med ett tyst leende — och säger litet därefter, att han om Norden kunde framställa en räcka av slikt — — men med villkor att H. H. anser det för *intet.*

Detta utvecklas något, varefter F. giver Inledningen d. v. s. 'Odins ankomst till Mälaren'.

(NB. Reflexionen blir naiv, genom ironien emedan refl. [naivdödaren] därigenom själv dödas.)

H. H. säger därom, att det är väl intet, och fortgår det på såd. sätt så är det rättvisligen att kalla intet, men vi kunna därmed *mora* oss tills någon kommer som gör något.

---

[1] Härmed avses säkerligen, som WERIN förmodar, Om goticismen i poesien (*Saml. Skr.* 17, Inl., sid. LXIX). Brevet om den skandinaviska Norden, som HOLMBERG i en not antar, kan det omöjligen vara.

[2] Törnrosinledningen till Sviavigamal (*Saml. Skr.* 15, sid. 397) enl. Holmbergs anm.

Därmed slutas Inledn. och så kommer Håtuna Sagan, varefter Sigtuna Sagan &c &c &c —

Märkes, att på grund av Sturlesons och Eddans utsagor om Odins egenskaper, det övernaturliga kan då och då klart karakt. förekomma, ehuru på ironisk grund. Det övern. står där då aldrig såsom förf:s eller styckets egendomliga, utan ironiskt (refl.-dödande) taget ur Sturles. och Eddastoffet.

Nu kan stoffet, anden och planen hava 2 olika, men bägge fullt klara och verksamma tendenser 1:o den *negativa* (hum. ir. kom. &c) men alltid godm. och naiva (genom refl.-dödande), att raljera över lärda framställningar [ ][1] Edda forntiden 2:o *positivt*, djupt, varmt, rikt poetiskt, som, ehuru utan allt anspråk på faktisk vitterhet eller giltighet, visar fram sakerna så som de *på det hela* gingo, men poetiserande.»

Vad Almquist här utvecklar, är ingenting annat än hans nya estetiska åskådning, tillrättalagd för Sviavigamal. Utförligt framlade han sitt program om dessa »bägge fullt klara och verksamma tendenser» inom konsten, en negativ och en positiv, i den franska avhandlingen om framtidens poesi, som han skrev för Lundaprofessuren i november 1838. I Lingkarakteristiken (jfr sid. 154) fick han ett lämpligt tillfälle att framhålla detsamma särskilt beträffande de historiska skaldeverken. Ling hade ju varit den främste förkämpen för fornsagornas popularisering, men han hade haft ett stort fel: han hade ej varit poet »i egentlig mening». Almquist klandrade hans stränga urkundstrohet: »Han tyckes icke hava förstått, att den poetiska sanningen i sagan kan finnas fullkomlig och ren, fast utan faktism. Tavlan av ett land, skildringen av dess seder, kunna vara korrekt riktiga, om ock de personer, som omtalas, hetat annorlunda eller aldrig funnits, ja, om själva de händelser, som berättas, icke ens tilldragit sig. Det är på detta sätt dikt kan vara något helt annat än lögn; kan stundom vara dess fullständigaste motsats och sanningens bästa bundsförvant: den stora sanningens nämligen. Ty viktigare och större är en ren intuition, en ren bild av ett helt folks liv, rikt och sant framställd, än att veta om den föreställde personen just hetat Oluf eller Ubbe; om han bott vid Gripsholmsviken, eller vid Granfjärden.»[2] — I Songes var Almquist inne på

[1] Oläsligt ord.
[2] *Minnesfest den första april*, sid. 16 f.

samma sak i samband med herr Hugos uttalade förhoppningar på en svensk Schahnameh: »Hellenismen gick dock slutligen långt uti den stora konsten, att begripa sanningens och lögnens sammangjutande till ett: därav dess Charis, och därav överhuvud den rent grekiska konstens odödlighet. Den förföll väl; emedan grekerne slutligen slogo sig uteslutande på att finna sanning, likasom de från början haft för mycken lögn uti sig; men uti vissa ironiska fenomener, i synnerhet i Homeri Odyssé, är jämvikten emellan sanning och osanning så träffad, att detta epos, av allt europeiskt, avspeglar livet renast».[1] Det var sålunda ironien, som skulle hjälpa skalden med »sanningens och lögnens sammangjutande till ett». För Almquists vidkommande var det icke endast Homerus, som därvid var läromästare: »Hos Homerus finna vi ock den fina ironi, som uträttar, att gudar och gudinnor bliva uthärdeliga, ja, angenäma att höra och se. *Hos Sturleson och nästan i alla våra sagor möter oss en andedräkt av sådant i ännu betydligare skala.*[2]»[3] Det var tydligen närmast med dessa förebilder, som Almquist författade »Sveas krigspoem».

Det bästa exemplet på det ironiska elementet i Sviavigamal torde vara den gång på gång återkommande anspelningen på Odens siarförmåga. När Almquist först fann på detta uppslag, tänkte han inte använda det i den utsträckning som senare blev fallet. Han tecknade sig det till minnes i det förut omnämnda utkastet till Ett kapitel i Sigtunasagan: »Oden beskriver här huru han liggande på magen (i magnetiskt tillstånd) skådar i alla tiders *förflutna* händelser, samt, liggande på rygg med slutna ögon, ser i det tillkommande. Detta utvecklas, samt huru han då ock läser i alla de sagor och böcker, som i en framtid skrivas om honom själv och annat. Om Hugin och Munin m. m.»[4] Senare fann emellertid Almquist uppslaget alltför bra för att endast använda det i ett enstaka kapitel. Genom att i stället utnyttja Odens siarförmåga i hela sagocykeln, kunde han allt emellanåt skildra det övernaturliga, emedan det då kom att vila på ironisk grund. Och följande Furumos råd i Mythopoiesis framställde han redan i inledningssagan vid styckets presentation Odens magnetiska egenskaper, så att sagosamlingen från början kunde framstå »alldeles naturlig, sann och frisk för åhöra-

[1] *Songes* (*Saml. Skr.* 14), sid. 101.
[2] Kursiv. här.
[3] *Minnesfest den första april*, sid. 19.
[4] Anm. till *Sviavigamal* (*Saml. Skr.* 15), sid. 398.

ren».[1] I Kronol. etc. har Holmberg förlagt en del av inledningssagan och en del av Sigtunasagan till slutet av 1830-talet eller möjligen 1840-talet just på grund av, att denna Odens trollkonst där omtalas (sid. 187 f.). Men han tycks icke ha observerat, att det finnes anspelningar på densamma också i de andra tre sagorna och i Odensala saga icke mindre än 13 gånger (i 9 av de 20 demisagorna). Under sådana omständigheter torde det väl icke råda något tvivel om, när åtminstone den sistnämnda sagan är författad.

Almquist har inte varit sparsam, då det gällt att tillgodose den i promemorian omnämnda negativa tendensen. Sagocykeln överflödar av humoristiska anakronismer. Böök har framhållit Sviavigamals likhet i detta avseende med Strindbergs Svenska öden och äventyr.[2] Likaså äro de parodiska elementen otaliga. Som exempel må blott anföras parodien på Lings Asarne 1833 i inledningssagan.[3] Som redan framhållits, var Almquist i sin kritik av Asabarden mest missbelåten med hans stora noggrannhet och urkundstrohet. Det var därför helt naturligt, att han i Sviavigamal angrep honom just på denna punkt. I sjätte sången av sitt jätteverk hade Ling framställt ett stort fältslag, för vilket han mot vanligheten icke ägt någon historisk grund. Själv påpekade han samvetsgrant detta i anmärkningarna.[4] Men för Almquist blev naturligtvis denna inkonsekvens en utmärkt anledning »att raljera över lärda framställningar».

Även i Håtuna saga har Almquist uttalat sig om den samtida litteraturen. Där har han gått så långt, att han t. o. m. deklarerat sin litterära ståndpunkt. När Gylfes sångsmed Ojan Tuve i nionde demisagan skildrar för Odin »de bägge folken nordanskogs och sunnanskogs, som hava varit släkt, men nu äro skilde», är det inte bara en beskrivning på jotuner och gauter utan också i mycket en karakteristik av fosforister och göter:

»Så är ock göternes sed, att mest sova om natten, så att de se mindre på månen; men om dagen vaka de, fröjda sig av solen, äro lustige till dans, och slåss gärna.

Men vi jotuner vaka oftast om natten, skådande på månen och stjärnorna med vis blick, därav vi veta många ting, som göterne ej

---

[1] *Saml. Skr.* 14, sid. 268 f.

[2] A. a., sid. 225.

[3] Jfr *Kronol.* etc., sid. 187. Ungefär samtidigt skrev Almquist företalet till *Amorina* 1839, där han parodierade en annan göt: Geijer (BÖÖK, a. a., sid. 216 f.).

[4] LING, *Asarne* 1833, Bihang, sid. 20.

förstå; och om dagen äro vi allvarsamme, så att vi föga dansa eller kriga; men sova oftare, när solen är uppe» (sid. 66).

»... vi häruppe säga man och kvinna; men göterne kalla mannen karl och kvinnan mö. Därav har ock hänt, att de kalla vårt land häruppe Manhem; men de därnere äro så kära i ljudet karl, att de nämna sig alle helst karlar, och själve deras föreståndare eller konungar heta som oftast Karl i namn. Och på kvinnan hava de så många namn, utom mö, att de helst bruka ett olika i varje bygd» (sid. 65).

Vid karakteristiken av göterna har tydligen Tegnér och hans diktning fr. f. a. varit åsyftad.

För Holmberg har Gylfes anspelning på »Trymers sång över guldvivorna» i tionde demisagan (sid. 71) tett sig som meningslös[1], men har man i minnet, att Almquist i samma kapitel talar om »jotunernes barn i höga norden», som kunna trollkonsten »att sia i vatten än i dag» (sid. 69), ledas tankarna osökt till Atterbom och hans blomdiktning.[2] — Mot slutet av den tionde demisagan uttalar så Odin-Almquist sin åsikt om de två folken-litteraturströmningarna. I överensstämmelse med sin ståndpunkt vid 1830-talets slut markerar han sitt avståndstagande från dem bägge:

»*Säll är den man, o Gylfe, som vet att vara måttligt vis, och sover om natten, då vaka icke tarvas.*[3] ...

Gylfe sade: så har jag ock hört, att sunnanskogs kvinnan är föga hövisk, och vi älska ej lättfärdiga ibland Jumalas folk.

Rätt så; må icke sunnanskogs män eller kvinnor vara dig till mönster, om de äro lösaktige och övermodige. *Jag har icke satt göterna till mål för dig*[4]» (sid. 74).

Detta sista kan Almquist knappast ha skrivit utan att ha haft Tegnér i tankarna. Om så skulle vara fallet, kan man t. o. m. våga sig på en bestämd datering för denna del av Håtuna saga: våren 1839. I mars hade ju Tegnér i Georg Adlersparres Skugga till Svenska Folket riktat ett kraftigt hugg mot Aftonbladet och rabulismen, och det är då icke förvånansvärt, om Almquist i sitt under arbete varande Sviavigamal gav honom en snärt tillbaka för hans lättfärdiga leverne. — Att Almquist över huvud taget kom att i sin sagocykel beröra dagens litterära fejder, förefaller kanske

[1] Anm. till *Sviavigamal,* sid. 404.
[2] ATTERBOMS *Samlade dikter* utkommo 1837—38.
[3] Kursiv. här. Jfr HOLMBERGS avhandl., sid. 110.
[4] Kursiv. här.

egendomligt, men har säkerligen sin grund däri, att han just vid denna tid hade sitt huvud fullt med planer på en omfattande litteraturkritik. Denna skulle utövas av Herr Hugos akademi, som också för den skull konstituerats år 1838. Våren 1839 var akademiens recensionsutskott i full verksamhet med »ett vittsyftande kritiskt verk, ämnat att särskilja 'tvenne världssträvanden'».[1] Dessutom planerade Almquist tvenne avhandlingar: Om fosforismens betydelse inom svenska poesien och Om goticismen i poesien . . .[2].

Men i Sviavigamal insmögo sig också andra aktuella spörsmål. Samhällsförbättraren Almquist var alltför livligt verksam under denna tid, för att icke hans reformplaner skulle komma till synes även i hans »Sverigehistoria». Asarna komma till Jotunheim med humanitetens och upplysningens läror. När de på Gylfes välkomstfest bli trakterade med flugsvampslag, brännvinets föregångare, uttalar deras hövding sitt misshag över denna dryck (sid. 54). Samtidigt förkunnade Almquist de absolutistiska lärorna i folkskriften Arbetets ära[3] och i tidningsartikeln Om folknöjen betraktade ur politisk synpunkt[4] i Dagligt Allehanda.[5] — Men Oden har också annat att undervisa Gylfe om. Han vill göra landets alla trälar till fria tjänare, och han ger »tvingmännen» »en ny lära om tjänarskapet»: »Det är tjänarens lott, att icke vara träl och icke herre. . . . Ej alla hava av gudarne den kraft, att helt lätt vara herre utan att svindla och falla, efter ingen binder och stödjer en sådan; men trälen står bunden och fastgjord så, som ingen människa bör vara, och det är skam och fegt. Men mitt emellan herre och träl är tjänarens lott. Han är ej så fri att han faller: ej så bunden, att han står fastläst. Så skall den nya lyckan vara kring Mälarstrand» (sid. 62). I Svenska fattigdomens betydelse hade Almquist redan med iver och intresse, i överensstämmelse med liberalismens program, framhållit, hur lyckan skulle kunna bli bofast i de svenska hemmen genom ett bättre förhållande mellan herre och tjänare. — Men främst är naturligtvis asarnas reformiver inriktad på kvinnans frigörelse. Mer än en gång få de anledning att förundras och vredgas över jumalaflickornas och tussadekornas förtryckta ställning.[6] Vid sin första

[1] *Saml. Skr.* 17, Inl. sid. XXXIII f.
[2] *Saml. Skr.* 17, Inl. sid. LXVII f.
[3] *Saml. Skr.* 12, sid. 16.
[4] *Saml. Skr.* 9, sid. 203.
[5] Jfr Böök, a. a., sid. 228 f.
[6] Sid. 72 f., 95 f., 204 f. Jfr Böök, a. st

lagsättning bland jotarna begagnar också den vise och milde domaren Oden-Almquist tillfället att stifta en ny lag: »Ingen skall nödga en mö att bliva hans kvinna, emot hennes vilja» (sid. 238). Och för Gylfe predikar han: »Säll är den släkt, där kvinnan går glad och fri; där skall hon fröjdas av sitt liv, och giva släkten barn, som kunna både blomstra och kämpa» (sid. 74).

I Sviavigamal ha sålunda berörts en mängd spörsmål, som egentligen icke höra dit. Och alla de ironiska, parodiska och anakronistiska inslagen göra till synes »Sveas krigspoem» till något »ganska rasande» (sid. 24), »något alldeles utan rim och reson» (sid. 23). Men härom förklarar Almquist genom herr Hugo: »nöjet av det besatta strider alls icke emot erkännandet av förnuftet och emot bifall till dess välde; ty vi hylla icke det orimliga, som sådant, när vi le däråt; utan tvärtom känna vi blott det dumma, som härigenom parodieras, nedrivet, vilket just på förnuftets vägnar glädjer oss, och stärker oss i det kloka.» Och så tillägger hovmarskalken: »Dessutom bör jag säga dig (han talar till den berättande Richard), att utom allt det parodiösa tillika finnes mycket rättfram-klokt i din berättelse, som du kanske icke heller anar: nämligen livsskildringen hos den där tidens folk, och bosättningsmålningen» (sid. 112). Härmed äro vi inne på Sviavigamals andra tendens: den positiva.

Almquist ville med sina sagor ge en rikt poetisk och varm framställning av vår forntid. Ännu i Hermitaget var han ingen vän av en »tidevarvsmålning» och avsade sig äran av att »föreläsa i historien över seder och bruk»[1], men nu ville han åstadkomma en skildring, visserligen »utan allt anspråk på faktisk vitterhet eller giltighet», men som visade »fram sakerna så som de *på det hela* gingo, men poetiserande». Det gällde för skalden att ha sinne, »divination», »att fatta och återgiva det, som i varje tid, i varje land och hos varje folk utgjort det sanna tillståndet».[2] Härvid var Almquist lärjunge till Scott, vars stora insats just var studiet av tid och miljö för uppnående av tids- och lokalfärg. Almquist var också mån om att framhålla den stora skillnaden mellan Sviavigamals realistiska sagor och herr Hugos mytologiska drömstycken. De senare tillhörde hans »barndomstycken», hans »lilla mytiska

[1] *Saml. Skr.* 5, sid. 93.
[2] *Minnesfest den första april,* sid. 17.

period».[1] Richard Furumo förklarar, innan han begynner »Sveas krigspoem»: »... vad jag likväl högtidligt vill hava anmärkt, är den omständigheten, min nådige herr Hugo, att jag med ordet saga här alldeles icke förstår något slags symbolisk eller allegorisk framställning, såsom herr Hugo gjort då han begagnat detta ord i sin Mythopoiesis; utan nyttjar jag saga i den enkla meningen av blott och bart berättelse, hurudan den ock för övrigt må vara».[2] — Denna skillnad har också Georg Scheutz påpekat i sin recension av Sviavigamal i Aftonbladet: »Denna dunkelhet öfver ställningar och förhållanden vid Mälaren för omkring ett par årtusen sedan, låter Richard Furumo skingra sig så vidt ske kan, på den icke mythiske utan blott skildrande skaldens sätt; följaktligen med ledning af de upplysningar som återstå oss, sedan alla mythopoetiska påfund blifvit afsöndrade. Man får alltså vid genomläsningen af dessa sagor tänka sig att händelserna *tilldragit sig i det närmaste så, som de här skildras*, eller att de *sannolikast* kunnat tilldraga sig så; hvilket uppenbart är en helt annan föreställning om en sagas föremål än den vanliga.»[3] Scheutz avtrycker även större delen av inledningssagan för att »roa läsaren» med »den deri skildrade besynnerliga *konseqvensen af Sturlesons uppgift om Odins siareförmåga*», i det han betonar, att detta »Furumos infall» får betraktas »såsom ett skämtsamt affärdande af mythpoesien, och en öfvergång till den svenska sagan på fullt allvar».

För att kunna ge oss en så vitt möjligt verklighetstrogen poetisk skildring av vår fornhistoria måste Almquist »flitigt eftersöka allt vad därom blivit i arkiverna bevarat, och redligt omtala det».[4] När han grep sig an med sin Schahnameh, var han inte obevandrad i Sveriges historia. Redan i början av 1830-talet hade han på kronprinsens uppdrag författat Historisk minnesbok för svenske bonden i allmänhet och för svenske soldaten i synnerhet, vilken i det flärdlösa framställningssättet förebådade sådana folkskrifter som Arbetets ära och Gustaf Vasa i Dalarne. Här liksom senare i Sviavigamal sattes Oden som portalfigur till den svenska historien: »Han grundlade svenska lynnet, samt satte folkets seder och bruk uti lag».[5]

[1] *Mythopoiesis*, *Saml. Skr.* 14, sid. 232 f. och 268 f.
[2] *Minnesfest den första april*, sid. 25. Jfr inledningen till Människosläktets saga (sid. 10): »Det förstås, att jag här tagit ordet *Saga* icke i bemärkelsen av dikt, utan av ursprunglig och egentlig folkberättelse i skildrande mening».
[3] Rec. av imp.-okt.-uppl:s andra del: *Aftonbladet* d. 6 dec. 1849.
[4] *Minnesfest den första april*, sid. 17.
[5] *Saml. Skr.* 17, Inl. sid. XLII f.

Almquist hade sålunda i viss mån redan en grundritning till sin Sverigehistoria i berättelseform. För den del, som blev färdig, utgjordes källorna huvudsakligen av eddorna och Snorres Ynglingasaga. Från Ling hämtade Almquist antagligen icke mycket mer än själva uppslaget (jfr ovan sid. 155). Skämtet med Asabarden i inledningssagan är redan omnämnt.

Åren 1838—39 anslöt sig Almquist ännu[1] till den allmänt vedertagna åsikten, att jotarna tillhörde en finsk folkstam. För att förstå »det sanna tillståndet» hos detta fornfolk, var det därför helt naturligt, att han ägnade sig åt studiet av de finska fornsångerna. Niak i Sigtuna saga har alldeles tydligt haft Wäinämöinen till förebild. Visserligen hade de finska sagohjältarna redan 1819—20 blivit bekanta i Sverige genom Schröters Finnische Runen och Svensk Litteraturtidnings utförliga recension därav[2], men det oaktat vill man helst förlägga författandet av sagan om trollkarlen vid Uarka kvarnälv till den tidpunkt, då större delen av Sviavigamal skrevs. Ehuru Niak skall lära Rose »fornyrdalaget», talar han nämligen till honom på klingande hexameter (sid. 125). Detta förefaller ju mycket egendomligt, men kan få sin förklaring därav, att Almquist just vid 1830-talets slut ansåg hexametern som »genuin» för svenska språket.[3] Han tänkte också pröva detta versmått i några arbeten, enligt vad som framgår av en manuskriptförteckning från 1840-talet. Under rubriken Hexameter väsendet återfinnas där bl. a. titlarna till tvenne dikter Vanasol och Grimur, vilka säkerligen hört samman med Sviavigamal och Arctura eller Sagan om Grimur Galt.[4] Sviavigamals likhet med Arctura ha Lamm och Holmberg påpekat. Intressant i detta sammanhang är då Ekholms förmodan, att det finska inslaget i Arctura tillkommit först efter Kalevalas utgivande år 1835.[5] Kanske har det finska elementet inarbetats i Arctura åren 1838—39, samtidigt med att denna saga iordninggjorts för tryckning och samtidigt med att Almquist författat sagan om mjölnaren Niak, Jolmos Jolmaks broder, som spelade kandele för asen Rose i »jumalamånens glans», då allt var stilla och »Sampostenen teg».

[1] Brevet om den Skandinaviska Nordens betydelse etc., som antagligen författats några år senare (se nedan sid. 172), visar en annan uppfattning.

[2] Jfr Anm. till *Sviavigamal*, sid. 401 f.

[3] Se *Saml. Skr.* 17, Inl. sid. LXVI.

[4] Se *Saml. Skr.* 17, Inl. sid. LVIII.

[5] EKHOLM, *Folksaga och folkvisa i Almquists diktning, Samlaren* 1919, sid. 19, noten.

Böök har gjort gällande, att Almquist utom Lönnroths finska fornsånger även skulle ha begagnat sig av P. A. Munchs historiska arbeten.[1] En undersökning härutinnan ger vid handen, att Sviavigamalsförfattaren helt säkert ej tagit intryck av norrmannens strängt kritiska forskning. Böök hänvisar för sitt antagande till Scheutz i dennes förut nämnda recension. Men Scheutz har icke angivit Almquists källor utan endast gjort en kort resumé av de sista landvinningarna på fornforskningens område. Helt naturligt omnämner han därvid den framstående Kristianiaprofessorns senaste arbete om fornsvenskans och fornnorskans språkbyggnad, vilket endast kort tid dessförinnan utgivits på svenska i Stockholm. — Om sålunda Almquist vid Sviavigamals författande saknat kännedom om den norska språk- och historieforskningen, har han i stället utan tvivel med intresse tagit del av »de nyaste antiqvariskt-osteologiska undersökningarna i kummelgrifter, jettegrafvar och ättehögar» (Scheutz) i Sverige. Det betydelsefullaste arbetet på detta område är S. Nilssons Skandinaviska Nordens ur-invånare, 1838—43.

Ynglingasagans och Snorre-eddans Odenska invandringssägen har särskilt ur en synpunkt varit ett synnerligen tacksamt ämne för Almquist. Han har nämligen fått tillfälle att beskriva en trakt, som sedan barndomen varit honom väl förtrogen. Redan som liten pojke hade han hyst ett enormt intresse för geografi, och detta följde honom livet igenom.[2] I Sviavigamal kunde detta älsklingsintresse komma helt till sin rätt, när det gällde att skildra själva hembygden. Almquist behövde inte använda sin fantasi, när han skulle beskriva de nejder, som hans asar och vaner genomvandrade. Själv hade han många gånger färdats samma vägar, och vid Skarvens stränder, där Oden steg i land för att bygga sitt nya hem, hade Almquist själv en gång drömt om att få slå sig ner som nybyggare. Det var till samma kära Mälarbygder, han också förlade de ungefär samtidigt författade folklivsskildringarna. När Oden skickade ut Rune och Rose att skaffa granris, var det helt säkert ingen slump, att Almquist styrde deras färd just till Anavey och Driva i Bromsboda. Nej, här fanns det finaste granriset i hela trakten, ty själva Kvast-Lisa insamlade här sina »grankvistar av smidigt, ljusgrönt, ungt och präktigt slag».[3]

---

[1] A. a., sid. 227.
[2] Se *Kartans behag, Saml. Skr.* 4, sid. 246 f.
[3] *Grimstahamns nybygge, Saml. Skr.* 12, sid. 68.

Nära förbunden med Almquists hembygdskärlek är hans intresse för etymologi. Härvid är han en entusiastisk lärjunge till Rudbeck. Sviavigamal överflödar av mer eller mindre fantastiska namnförklaringar. Almquist vill nämligen gärna visa, att Uplandsbygdens flesta ortsnamn äro minnen från asatiden: »asarna gåvo alla orter i det nya landet namn såsom de ville; och de hava behållit namnen allt intill denna dag» (sid. 90). Etymologen träder oss till mötes redan under 1820-talet i Semiramis och Ormus och Ariman. Men dessa första försök kunna icke tillnärmelsevis jämställas med den nordiska sagocykelns mängder av etymologiska hugskott. Söker man däremot bland Almquists skrifter från senare år, finner man snart tvenne, vars samhörighet med Sviavigamal i berörda avseende är iögonfallande. Det är Människosläktets saga 1839 och avhandlingen Om den Skandinaviska Nordens betydelse för Europas fornhistoria, som i brevform inleder De dödas sagor 1845.

Det sistnämnda arbetet är av intresse även ur andra synpunkter. Redan Scheutz framhåller i sin Aftonbladsartikel dess nära samband med Sviavigamal i framställningen av Baldersmytens tillkomst, och Böök, som i sin uppsats i Samlaren upptagit även denna fråga till behandling,[1] ansluter sig till denna åsikt. Några detaljolikheter i de två verken, som peka hän på en åsiktsförändring hos Almquist, ha emellertid kommit Böök att förmoda, att den vetenskapliga avhandlingen skulle vara senare. Denna förmodan visar sig vid en närmare undersökning endast till en del riktig. En jämförelse mellan brevet och de olika sagorna i Sviavigamal ger nämligen vid handen, att huvudparten av sagocykeln tydligen författats tidigare, men att Valtuna saga med visshet måste ha författats samtidigt med eller senare än brevet. Tolkningen av namnet Manhem kan utgöra ett exempel på Almquists förändrade åsikter. I Håtuna saga är det Gylfes land (sid. 65), men i Valtuna saga (sid. 166) och i brevet (sid. LXVII f.) är det »det första och egentliga» asalandet i vår nord. Likheterna mellan brevet och Valtuna saga äro så många, att jag nöjer mig med att anföra några slående exempel. I den vetenskapliga avhandlingen utvecklar Almquist en alldeles ny teori om, att Thule varit ett apobaterion, likaväl som Kaukasien, och att Nordens folk före den stora floden ägnat sin dyrkan åt Baldur den gode, den antediluvianske Bal (Val). »Men dertill sällade sig sedan dogmerna om Bal i postdiluviansk mening

[1] A. a., sid. 227.

antingen såsom underjordisk, genom vulkaner uppblossande eld, eller såsom öfverjordisk, i åskan dundrande och med ljungeld förstörande; hvarföre han i dessa begge fall, såsom vredens, hämndens och förhärjelsens fasansfulle demon, endast genom de utsöktaste offer troddes vara att försona» (sid. LXIV f.). I Valtuna saga ger oss Niak alldeles samma redogörelse för religionsutvecklingen:

»Skall nu här icke mera blotas och slaktas åt Val? ropade han.

Men då vet jag ett: här skall i stället spelas åt Val; och det skall jag göra.

Ty det har jag hört, att förrän man blotade åt den höge Gimles herre, sjöng man åt honom och spelade.

Det var i fordomtid. Då sade man icke: Val gapar med hunger efter den bundnes kött på hargen, och Jumalas näsborrar vädra ångan av den levande brinnandes låga, såsom en söt lukt.

Ändock sken glans ur Vals höga hall på den tiden, och Gimle stod spänd över rosiga ängars doft.

Därföre vill jag sitta vid älven och spela under Gimles tak, såsom det skedde i fordna år, *innan det stora vattnet kom, och då Val var god*[1]» (sid. 190 f.).

I brevet talar Almquist om galliska offer »i heliga sjöar (gallsjöar?), der offren nedsänktes» (sid. XCIII). I Valtuna saga (sid. 151 f.) få vi en livfull skildring av en sådan offerhandling, då asen Fyse ömkligen avlivas vid valfiskens (jfr brevet, sid. CXLI) helgedomshus vid Valstanäs (jfr brevet, sid. XCIV). — Dessutom bjuda de tvenne arbetena på en mängd överensstämmelser, när det gäller Almquists fantastiska namnforskning.[2]

För att få en någorlunda antaglig datering för Valtuna saga är det sålunda betydelsefullt, om man ungefärligen kan bestämma den tidpunkt, då Almquist författat sin vetenskapliga avhandling om den skandinaviska Norden. Av allt att döma har han för denna till en del byggt på S. Nilssons förutnämnda arbete om Nordens ur-invånare[3] — exempelvis om jotarnas Thorsdyrkan — och då detta verk i fullständigt skick utkom först 1843, skulle alltså brevets författande kunna förläggas till något av åren 1843—45. En felaktighet i imperialoktavupplagan 1849 styrker oss i dessa

[1] Kursiv. här.

[2] En detaljiakttagelse kan anföras i detta sammanhang: År 1839 betraktar icke Almquist *Fresta* som något »ursvenskt ljud» (företalet till *Amorina*, sid. XV), men i Valtuna saga är det *Frejs stad* (sid. 157).

[3] Nilssons undersökningar omnämnas i en not, sid. CVIII.

antaganden. Innan Richard Furumo begynner Sviavigamal, säger han: »Då utber jag mig likväl, att först få omtala Odins ankomst till Norden, därpå Håtunasagan, och så Sigtunasagan, med alla sina demisagor, vilket i själva verket intet annat är än kapitel: så Onsalasagan, så Uppsalasagan — ack, minsann blir det icke något.»[1] Här finnes ej Valtuna saga upptagen, då Almquist däremot omnämner en annan, Uppsalasagan, som saknas i sagocykeln! — I manuskriptet till det andra av de två bevarade företalen har Almquist senare med blyerts tillskrivit namnen på de olika sagorna, och här finnes ej heller Valtuna saga medtagen: »Det är först Håtuna saga, så Sigtuna saga, så Odensala saga, [så Upp][2] sala saga och sedan alla de sagor som efter komma».[3] — Som synes måste Sviavigamal tidigare haft ett annat utseende. Furumos yttrande i imperialoktavupplagan 1849 måste otvivelaktigt vara en rest från en tidigare avfattning. Holmbergs förmodan, att sagocykeln lämnats till tryckning redan 1842[4], får härigenom ett synnerligen kraftigt stöd.

När Almquist med den vetenskapliga avhandlingen om Nordens betydelse något av åren 1843—45 åter kastade sig in på fornhistoriens område, upptog han tydligen på nytt arbetet med sina sagor. Omåttligare som han ju blev med åren, utvidgade han nu också planen. Innan han gav sig in på en skildring av vanernas rike, »Uppsala välde», ville han utförligare redogöra för Sigge Fridulfssons rike, »Sigtuna välde» (se Brevet, sid. CLXXII och Sviavigamal, sid. 264). Följaktligen lade han Uppsalasagan åt sidan tillsvidare och begynte utvidgningen av sagocykeln om »Sigtuna välde» med Valtuna saga. Vilka skildringar denna första avdelning av Sviavigamal för övrigt skulle omfatta, få vi närmare reda på sid. 260—61: det är berättelsen om, »huru Gylfe kom till Sigtuna på gästabud och sånger», om Njords, Yngves och Thors »valfärder och äventyr i de okända landen», om »huru Skade kom till Odin, huru Njord en tid vistades på Noatun, och huru han vart drott i Sigtuna, efter Sigges död» o. s. v.

Samtidigt med Valtunasagans författande har sannolikt också Odensala saga undergått en omarbetning. Ekholm har förmodat,[5] att berättelsen om de två jotadekorna Liuvandel och Anavej, som

[1] *Minnesfest den första april*, sid. 25.
[2] Det inom klammer satta partiet är oläsligt enl. Holmberg.
[3] Anm. till *Sviavigamal*, sid. 398.
[4] *Saml. Skr.* 13, Inl. sid. VIII.
[5] A. a., sid. 28.

fått till uppgift att under dagen med skäror ta av klövern på en äng och under natten åter sätta fast varje stjälk på sin rot (sid. 219 f.), skulle vara hämtad ur Hyltén-Cavallius' och Stephens' samling Svenska Folksagor och Äfventyr I (sid. 229), vars första häfte utkom år 1844.

Någon detaljerad plan för sin »Sverigehistoria» uppgjorde nog Almquist aldrig. Men om han fortsatt sina berättelser, hade han kanske införlivat både Gustaf Vasa i Dalarne och Ryska minnet i Norrköping med Sviavigamals sagocykel. Redan från början av sin författarbana drevs han av ett begär att skriva något, som kunde bli »ett helt Folks egendomsläsning».[1] Med sina folklivsskildringar i slutet av 1830-talet var han på god väg att kunna nå detta mål. Men som han framhöll i sin artikel om folknöjen[2], gällde det icke bara att skriva *om* folket utan också att skapa en *bildande och roande* läsning *åt* folket. Hans medverkan i den Lundequistska folkskriftsserien var ett led i denna strävan. Men även hans fornnordiska sagocykel får man helt visst räkna hit. Vad Almquist vid denna tid närmast avsåg med sitt författarskap, var väl att i en serie genrebilder måla en bild av Sverige och svenskarna i såväl nutid som förgången tid. Programmet för denna verkligt svenska diktning meddelade han först i Svenska fattigdomens betydelse 1838. Hur Almquists intresse under dessa år alldeles särskilt upptogs av svenska förhållanden, framgår bl. a. därav att han nu också förberedde »en fullständig historisk och geografisk ordbok öfver Sverige».[3] Detta jätteverk kom emellertid aldrig till utförande, i likhet med så många andra av Almquists planerade arbeten. Med de historiska berättelserna blev det också jämförelsevis klent beställt. Det så stort anlagda Sviavigamal blev ju aldrig mer än en torso. Man skulle på Almquist och hans sagocykel i viss mån kunna tilllämpa, vad han själv år 1826 skrev om svenskarna och deras företag: »Innevånarne hava mycket en egenskap att ledsna i sina företag, avbryta vad de börjat, somna in, eller börja på annat sätt. Detta är beklagligt; men naturligt. Sedan de med stor användning av kraft, — ej alltid eftertänksamt, — begynt företag av vidsträckta förhoppningar: finna de understundom, såsom det händer på jorden,

---

[1] LAMM, a. a., sid. 99.
[2] *Saml. Skr.* 9, sid. 208.
[3] R. G:SON BERG, *Almquists bok om Sverige,* i *Sv. Dagbl.,* landsortsuppl $^{30}/_{8}$ 1913.

att deras berg frambringar (eller möjligen kan frambringa) en råtta».[1]

Emellertid uppgav Almquist aldrig tanken på att fullfölja sitt historiska sagoverk. I imperialoktavupplagans tredje del, som utkom 1850, får Furumo sina påminnelser: »kom ihåg, att du är oss skyldig Sviavigamals vidare sagor»[2], och i ett manuskript från Amerikatiden ger herr Hugo honom en ordentlig uppsträckning, för att han aldrig fullbordat sitt Sviavigamal.[3]

Sedan denna uppsats förelåg tryckfärdig, har jag haft tillfälle att genomgå Kungl. Bibliotekets utlåningsbok åren 1836—49. Förteckningen på av Almquist lånade böcker visar sig vara av stort intresse, då den överraskande tydligt ger stöd åt min framställning av Sviavigamals tillkomsthistoria. Av 27 arbeten utgöres en tredjedel av sådana, som Almquist säkerligen lånat för att begagna vid utarbetandet av »Sveriges sagor ända ifrån urminnes»:

1839, Juni 22: Firdusi — 2 delar

(Lings död har manat Almquist att snarast möjligt söka fullborda Sveriges Schahnameh.)

1841, Maji 24: Nyerups Edda

(Sviavigamal, omfattande inledningssagan, Håtuna saga, Sigtuna saga, Odensala saga och Uppsala saga, förberedes till tryckning.)

1843, Febr. 23: Björners Kämpadater
Møinichens Nordiske Folks Övertroe
Nyerups Edda
Mars 10: Firdusi
Hjalmars och Orvars saga
Johnstones Antiquitates Celto-Scyticœ
Ingvar Vidfarles Saga

(Almquist tar på nytt itu med sitt lands fornhistoria. Han författar avhandlingen om den Skandinaviska Nordens betydelse. Sveriges Schahnameh fortsättes, men resultatet blir synnerligen magert: endast Valtuna saga.)

---

[1] *Svenska nationens förhållande till litteraturen, Saml. Skr.* 4, sid. 276.
[2] *Saml. Skr.* 16, sid. 169.
[3] Holmbergs avhandling, sid. 132.

TYSKT ORIGINAL TILL HASTADIUS' JWLA COMOEDIA.

Under studier rörande äldre svensk dramatik fästes min uppmärksamhet vid referatet av ett tyskt juldrama i W. Wilkens Geschichte der geistlichen Spiele in Deutschland (Göttingen 1872, s. 57 f.). Redan en innehållsredogörelse för detta drama, *J. Segerus'* Bona nova seu deliciae Christi natalitiae,[1] ådagalade en genomgående likhet med Laurentius Hastadius' Jwla Comoedia.[2] En närmare jämförelse befäste fullständigt min misstanke, att det tyska dramat utgjorde originalet till Hastadius' verk.

Denne gjorde ur estetisk synpunkt ett föga lyckligt val. Segerus' Bona nova är en typisk produkt från det tyska juldramats upplösningsperiod, då den charm, som tidigare låg i en trohjärtad biblisk stil, nästan helt förflyktigats. Intresset för de bibliska händelserna hade betydligt avmattats, och dessa fingo nu huvudsakligen bilda anknytningspunkter för breda resonemang i teologiska, astronomiska m. fl. ämnen. Följden kunde ej bliva annan än upplösning av det dramatiska sammanhanget i en rad nästan fristående samtal om olika lärda ting (jfr Wilken, a. a. s. 61).

Det som finnes kvar av dedikationen i det unika exemplaret av Hastadius' drama är med undantag av några vändningar mot slutet endast en något förkortad översättning av Segerus' tillägnan till sina gynnare. Vad själva dramat beträffar, bör det kanske närmast karakteriseras som bearbetning. Hastadius följer sin förebild scen efter scen på originalets versmått, 8-stavig vers med huvudsakligen manliga rim[3], utan att dock slaviskt imitera förebildens uttryckssätt. Vanligen

[1] Tryckt i Greifswald 1613. Det enda för mig bekanta ex. förvaras i Stralsunds stadsbibliotek.

[2] Jfr H. SCHÜCK, *Sv. litt. hist.*, Sthlm 1885 f., s. 605 och K. EICHHORN, *Svenska studier*, Ny saml., Sthlm 1872, s. 118. — Hastadius' »dedicatio», varav början saknas, är daterad Warnemünde 1639, och förf. betecknar sig som fältpredikant. Sedermera blev han komminister i Odensåker i Västergötland (se J. WARHOLM, *Skara stifts herdaminnen*, II, Mariestad 1872, s. 119). Dit kom han troligen på grund av rekommendation från Axel Oxenstierna, som han under sin tjänst i Warnemünde uppvaktade med enträgna suppliker om befordran. (Se Skrivelser till A. Oxenstierna fran prästerskapet i Skara stift, Riksarkivet, Sthlm.)

[3] På några ställen förekommer 7- och 9-stavig vers. Som synes var Hastadius' enda metriska princip stavelseräkning, härutinnan troligen påverkad av Messenius' skola. Jfr O. SYLWAN, *Stavelseräkning som princip för svensk vers under sextonhundratalet* (Samlaren 1894, s. 6).

ges en förkortning eller en variation av ordalagen i det tyska dramat. Redan de första verserna i Jwla Comoedia kunna tjäna som exempel:

När Gudz goda Barmhertigheet /
Förnam thet stora Elendheet /
Med Sorgfullt hierta hon fram stegh /
Och för Gudz Ansicht nedersegh /
Och lade Supplication
In för Gudz höga Nåde Thron /
Badh Honom intet nederslå /
Then Honom hade fallit frå

som svarar mot följande hos Segerus:

So bald solches die Gütigkeit /
Vnd Gotts grundtlose Barmhertzigkeit
vernimt / jammrt ihr des Menschn beschwer
Vnd lest ihrs gehn zu hertzen sehr
Vor Gotts Angsicht sie litigiern /
Die Güte thut intercediern /
Bittet Gott woll in seinm Gericht
Den armen Menschen straffen nicht /

Någon egen uppfinningsförmåga visar Hastadius egentligen prov på endast i akt V sc. 4, där han låter magerna samtala om prakten i Jerusalems tempel i stället för att vidlyftigt utveckla astronomisk lärdom, och i epilogen, där han ersatt Segerus' redogörelse för händelserna efter dramats slut med en resumé över det skedda i skoldramats vanliga stil.

I de smärre avvikelserna från originalet kan man spåra vissa riktlinjer. Schück (a. st.) klandrar Hastadius' verk ur estetisk synpunkt för dess hopade lärdom.[1] Likväl är det tydligt, att H. dämpat förebildens oarter i den vägen. Hastadius har ej upptagit de latinska meditationer på distika, som funnos här och där i Bona nova, han har strukit en del antik mytologi, t. ex. »Musica angelica Olympica» (III, 3), samt åtskilliga lärda funderingar, såsom om solstrålarnas »repercussion, widrschein vnd duplication» (I, 4), han har ej i så hög grad som Segerus bemängt språket med latinismer.

Hastadius' språk är på det hela taget mera okonstlat, naturligt och mindre svulstigt än Segerus'. Den svenske bearbetaren upprepar ej förebildens alla smaklösa stilblommor. Så t. ex. tilltalar i Bona nova en mager Kristusbarnet med »Mein Honigsüsses Mündelein» och »Mein Tausentgüldnes Röselein» (V, 5). I Jwla Comoedia återfinnas ej uttrycken. Hastadius reagerar i någon mån mot originalets förkonstlade barockstil, han företräder ej fullt samma avancerade ståndpunkt.

[1] Hos WARHOLM (a. a. II, s. 119) finnes följande korta karakteristik av Hastadius: »Han berömmes för lärdom och gudligt lefverne».

Slutligen kan påpekas något som estetiskt sett utgör ytterligare en förtjänst i Hastadius' Jwla Comoedia, nämligen vissa ansatser till större ledighet i dialogen. Hos Segerus får en och samma person ofta hålla sidolånga betraktelser. Hastadius har på sådana ställen ibland låtit någon annan skjuta in en replik (t. ex. II, 3), eller också har han delat upp den långa orationen på flera personer, som representera samma typ (t. ex. III, 2).

Alf Kjellén.

SVENSK LITTERATURHISTORISK BIBLIOGRAFI

43.

1924.

Upprättad av Nils Afzelius.

Bibliografier.

Aberstén, S. & Tiselius, C. A., Göteborgs och Bohus län i litteratur, karta och bild intill utgången av år 1923. Bibliografisk översikt. Gbg. 4:o. VIII, 215 s. 5 kr.
Bih. t. Gbg:s o. Bohus läns fornm.-fören:s tidskr., Bd 2.

Afzelius, N., Svensk litteraturhistorisk bibliografi. 41 (1922). 36 s.
Bil. till Samlaren. N. F. Årg. 4 (1923; tr. 1924).

——, 42 (1923). 37 s.
Bil. till Samlaren. N. F. Årg. 5.

Backman, Ch. P. & Leffler, B., Ungersk litteratur på svenska. (Förf:nes Ungern i kultur och historia, s. 79—82.)

——, Ungersk teater i Sverige. (Ibid., s. 91.)

Broberg, S. Grén, [Nordisk filologisk] Bibliografi för 1922. (Arkiv f. nord. filol., Bd 40, s. 350—384.)

Brodin, G., Svensk kammarmusikbibliografi. (Ur nutidens musikliv, Årg. 5, s. 24—31, 66—68, 94—102, 120—123.)

Bryk, F., Bibliotheca linnæana. 2. Neue oder wenig bekannte Linnéoriginale. Sthm (tr. i Tübingen) 1923. 30 s., 2 facs. dubbelv. 35 kr.
Tr. i 60 numr. ex.
Anm. av A. Randel (Aftonbl. 9 mars).

Cederberg, A. R., Muistiinpanoja suomalaista aineksista Bergiuksen kopiokokoelmassa Ruotsin tiedeakatemian arkistossa. [Anteckningar om finländskt material i Bergianska avskriftssamlingen i Svenska Vetenskapsakademien.] Helsinki 1922. 60 s.
Historiallinen arkisto, 30: 4.

Elfstrand, P., Litteratur om Gestrikland. 1900—1924. Bidrag till en bibliografi. Gefle. 47 s.

Bil. till Meddel. av Gestriklands kulturhist. fören., 1924.

Johnsson, Per, Hembygdsforskare i äldre tider. (Förf:s Hemmet och hembygden. Eksjö 1922, s. 39—62.)

——, Skånsk hembygdslitteratur. (Önnestads elevförb:s årsbok, Årg. 10, s. 20—31.)

Karg-Gasterstädt, Elisabeth, Eugen Mogks Schriften. 1879 bis April 1924. (Festschrift E. Mogk zum 70. Geburtstag 19. Juli 1924. Halle a. d. Saale, S. XI—XLVIII.)

[Knutsson, K.], Bibliografi över de under 1923 från trycket utgivna, huvudsakligen svenska skrifter och uppsatser, som röra modersmålsundervisningen. (Årsskr. f. Modersmålslärarnas fören., 1924, s. 28—37.)

Nielsen, A., Sang-Katalog. Alfabetisk Stikords-Fortegnelse over de paa danske, [2: finske], norske og svenske Forlag indtil Udgangen af 1912 udkomne Sange. 1—2. Kbhvn 1914—1924. (7), 667; (8), 360 s. 19, 16 kr.

Nohrström, H., Katalog öfver den svenska litteraturen i Finland ... 1906—1915. 2. Systematisk afdelning. — Musikalier. Hfors. (5), 341 s. 50 fmk.

Skr. utg. av Sv. litt.-sällsk. i Finl., 166: 2.

——, Några bidrag till de finska Runeberg-översättningarnas bibliografi. (Förh. o. upps., Årg. 37 (1923; tr. 1924), s. 17—22.)

Pipping, H. E., Hugo Pippings tryckta skrifter. (Festskr. tillägn. H. Pipping = Skr. utg. av Sv. litt.-sällsk. i Finl., 175, s. 588—607.)

Rothman, S., Ur 1923 års [kulturhistoriska] litteratur. (Rig, 1924, s. 209—224.)

Setterwall, K., [Svensk historisk] Bibliografi. 44 (1923). 60 s. 2 kr.

Bil. till Hist. tidskr., Årg. 44.

——, Svensk historisk bibliografi 1901—1920. 1923.

Anm. av A. Jörgensen (Fi. tidskr., T. 97, s. 194—198).

Svensk bok-katalog för åren 1916—1920. 1923.

Anm. av A. Holmberg (Nord. tidskr. f. bok- o. bibl.-väsen, Årg. 11, s. 177—178).

Uggla, A. Hj., Prästmötesafhandlingar 1780—1920. Bibliografisk förteckning öfver afhandlingar ventilerade vid svenska stiftssynoder jämte inledning. Upps. XX, 56 s. 2 kr.

Anm. av S. Ågren (Nord. tidskr. f. bok. o. bibl.-väsen, Årg. 11, s. 185—186).

Wijkmark, H., En källa till 1800-talets svenska kyrkohistoria. Rogberg-Elmgrens manuskriptsamling. (Nord. tidskr. f. bok- o. bibl.-väsen, Årg. 11, s. 173—176.)

Ågren, S., Nordisk bibliografisk litteratur under år 1923 förtecknad med biträde av H. Hermansson, V. Madsen, H. E. Pipping, W. P. Sommerfeldt. (Nord. tidskr. f. bok- o. bibl.-väsen, Årg. 11, s. 239—255.)

Årskatalog för svenska bokhandeln utg. av Svenska bokförläggareföreningen genom H. E. Lagerqvist. Årg. 52 (1923). Sthm. 214 s. 3 kr.

2. **Lärdomshistoria. Universitets- och skolhistoria.**

Beckman, N., Skolstyrelse och stadsstyrelse. Några interiörer från en brytningstid. (Verdandi, Årg. 41, s. 161—181.)

Om Skara h. allm. lärov. omkr. 1730.

Burdach, K., Die nationale Aneignung der Bibel und die Anfänge der germanischen Philologie. 1—2. (Festschrift E. Mogk zum 70. Geburtstag 19. Juli 1924. Halle a. d. Saale, S. 1—14, 231—334.)

Carlén, N., Teckningar ur en lång levnad. Sthm. 112 s. 2 kr.

Inneh. bl. a. minnen från Skara skola (s. 43—47) och Uppsala universitet (s. 55—72).

Anm. av E. N. S[öderberg] (Tidn. Ups. 20 aug.).

Charpentier, J., Indologiska studier i Sverige. (Sv. orientsällsk:s årsbok, 2, s. 55—72.)

Dahlgren, S., Skara som skolstad. (Sv. turistfören:s årsskr., 1924, s. 97—116.)

Göransson, C. E., Superintendenten Jonas Rhotovius och Kalmar skola. Kalmar. 32 s., 1 portr. 0,50 kr.

Bil. till Kalmar h. allm. läroverks årsredog., 1923/24.

Hjelmqvist, B., Studentmötet i Köpenhamn år 1845. Ur ett gammalt brev [från B. P. A. Hjelmqvist]. 1—3. (Lundagård, Årg. 5, n:r 9, s. 4—6, 10, s. 2—4, 12, s. 4—7.)

Jansson, Hj., Några minnen från gamla Maria skola på 1870-talet. (Hågkomster och livsintryck. Saml. 5, s. 121—128.)

Leijonhufvud, K. K:son, Bidrag till Strängnäs gymnasiebyggnads historia. (Bidr. t. Södermanl:s äldre kulturhist., 19, s. 33—52.)

Liljeqvist, E., En återblick på »studieåren». (Hågkomster och livsintryck. Saml. 5, s. 159—168.)

Olmer, E., Om ett förslag till lokal styrelse vid Gävle läroverk för 200 år sedan. (Historiska studier tillägn. L. Stavenow, s. 251—264.)

Storskolan i Kalmar. Minnen och hågkomster från Kalmar högre allmänna läroverk af förutvarande lärjungar. 2. Red.: A. Roosval, W. Swahn. Kalmar (tr. i Sthm). 4:o. 232 s. 10 kr.

Inneh.: Minnen och hågkomster. 1. 1865—1881 av E. Schiött, K. Ek, E. A. Zetterqvist, R. Törnebladh, G. Sellergren, N. A. Bergenholtz, E. Holm-

ström, C. A. Wulff, E. Meurling, J. Melén, L. Uddenberg. — 2. 1881—1905 av L. Ljunglund, E. E. Areen, M. Schmidt. — 3. 1905—1915 av G. Sjöqvist, M. Hedenberg, Å. Swahn, A. Roosval, Hj. Alving, W. Swahn, H. Hultenberg.

[Swahn, W.], Vem är fader till studentmössan? Och när började den allmänt bäras? (Veckojournalen, 1924, s. 609, 636.) Undert.: Wolodja.

Sveriges allmänna läroverksstadgar 1561—1905. Under fleras medverkan utg. av B. R. Hall. 7—9. Lund 1923—1924. 7. 1820 års skolordning. (2), 96 s., 5 bil. (tr. 1923.) 8—9. 1856 och 1859 års stadgar för elementarläroverken. 125 s. à 3 kr.

Årsböcker i sv. underv.-hist., Vol. 9, 11 = Årg. 3 (1923): 2, 4 (1924): 1.

Tiander, K., De skandinavistiska studierna i Ryssland. 1—2. (Gbg:s handelstidn. 12, 14 aug.)

Vendel, V., Gymnasistlivet i Karlstad under det gamla gymnasiets sista tid 1840—1852. (Värmland. Värml:s hemb.-förb:s årsbok, Årg. 1 (1923; tr. 1922), s. 38—57.)

Vesterlund, O., Skolminnen från 1860- och 1870-talets Uppsala. Gbg. 148 s. 2,75 kr.

S. 105—114: P. Wikner — även i Hågkomster och livsintryck. Saml. 5, s. 83—90, under titel: Mina minnen av Pontus Wikner. — s. 115—120: C. D. af Wirsén.

Westman, A., Några anteckningar om stadens läroverk för gossar. (Fören. Gamla Halmstads årsbok, Årg. 1, s. 70—84, 2 pl.)

Zetterstéen, K. V., Semitiska studier i Sverige under de sista femtio åren. (Sv. orientsällsk:s årsbok, 2, s. 5—54.)

Ågren, S., Till striden om prästbildningen under 1830-talet. Några nyfunna brev från Tegnér och andra till Reuterdahl. (Samlaren. N. F. Årg. 5, s. 176—186.)

Lund.

Carlquist, G., Interiörer från Lunds universitet under 1700-talets första årtionden. Brev och handlingar meddelade. 1—3. 1. En disputationsakt år 1717. 2. Brev från David Nehrman-Ehrenstråle till Jakob Wilde och Johan Reftelius. 3. Brev från Andreas Rydelius till Olof Estenberg. (Personhist. tidskr., Årg. 25, s. 20—44.)

Forssell, N., Besvär och sakkunniga i den gamla, goda tiden. Från en akademisk befordringstvist i Lund på 1830-talet. (Sv. dagbl. 11 juni.)

Küntzel, H., Om karnevaler i Lund. (Lundagård, Årg. 5, n:r 6, s. 22—25.)

Uppsala.

Berg, R. G:son, När Oscar I var student i Fyrisstaden. Ur professor Gustaf Svanbergs självbiografi. (Stockh.-tidn. 13 jan.)

Bring, S. E., Gustaf II Adolfs storslagna donation till Uppsala universitet. (Ups. nya tidn. 30 aug.)

——, Uppsala universitets åkerlotter, deras uppkomst, ändamål och användning. Historik. Upps. 61 s. 2,25 kr.
Upps. univ:s årsskr., 1924, Progr. 3.

—— & Kollberg, O., Gustaf II Adolfs donation av arvegods och kronotionde till Uppsala universitet 1624. Bidrag till dess historia. Upps. 112 s., 2 kart. 3,75 kr.
Upps. univ:s årsskr., 1924, Progr. 4.

Ekholm, G., Fiscus Nationis Fjerdhundrensis. (Fataburen, 1924, s. 85—88.)

Engström, S., Kalmar nations vapen, fanor och sigill. Några anteckningar om nationens emblem. (Kalmar nations skriftser., 1, s. 13—24.)

Forsstrand, C., Gille-baler för femtio år sedan. (Ergo, 1924, s. 253—254.)

——, Mina Uppsalaminnen. 1922.
Anm. av R. F. v. Willebrand (Fi. tidskr., T. 97, s. 391—398.)

——, Uppsala på Linnés tid. (Sv. Linné-sällsk:s årsskr., Årg. 7, s. 15—31.)

Grape, A., Tidsrörelser inom studentvärlden i Uppsala 1792—1793. Tryckfrihetens begravning och studentkonventen. (Samlaren. N. F. Årg. 4 (1923; tr. 1924), s. 185—234.)
Anm. av A. Blanck (Gbg:s handelstidn. 10 juli), N. Erdmann (Nya dagl. alleh. 26 aug.).

[Hackzell, A.], Från fyrtiotalets studentliv i Upsala. Bland juvenaler och gluntar. (Ups. nya tidn. 20 dec.) Undert.: A. H.

Hackzell, A., Musikprocessen 1800. Några anteckningar. Upps. 1923. (1), 12, (1) s.
Särtr. i 15 numr. ex. ur Juvenaliska post- o. inrikestidn., 1923, n:r 2.

Hedén, E., Från socialismens barndomsdagar i Uppsala. (Soc.-demokr. 27 april.)
Minnen från fören. Laboremus' stiftande.

Herdin, K. W., Olaus Rudbeck d. ä. och Hortus botanicus. [Föredragsref.] (Tidn. Ups. 27 maj.)

Juvenalerna 1849. Ett 75-årsminne. [Utg. av A. Hackzell.] Upps. 16 s. + omsl.

Tr. i 50 numr. ex.
Verser av G. Wennerberg och D. Hwasser.

Liedholm, A. B:son, Carl Ridderstad och Uppsalaspexet. (Ergo, 1924, s. 175—176.)

Lindgren, J., En diskussionsförening med anor. Glimtar ur Norrlands nations talförenings protokoll åren 1876—80. (Ergo, 1924, s. 118—121.)

Lizell, G., Uppsaliensiskt studentliv kring sekelskiftet. Några minnen och intryck. Upps. & Sthm (tr. i Upps.). 44 s., 15 pl., 1 portr. 4 kr.

Lundgren, W., Studentglädje omkring sekelskiftet. (Ergo, 1924, s. 67—69.)

Minnesskrift vid Upsala studentkårs sjuttiofemårsjubileum. Upps. & Sthm (tr. i Upps.). 4:o. 82 s. 2,50 kr.

Inneh.: A. Hj. Uggla, De första bladen ur Upsala studentkårs historia. — A. Hackzell, Biografisk förteckning över Upsala studentkårs ämbetsmän. Anm. av A. Blanck (Gbg:s handelstidn. 10 juli).

Swahn, W., Glimtar ur ett försvunnet studentliv. [18—19.] (Stockh.-tidn. 6 jan., 10 febr.)

——, Studenten för 75 år sedan. Ett apropos till Uppsala studentkårs jubileum. (Stockh.-tidn. 11 maj.)

Uppsala studentkårs jubileum. Art. av K. Nyblom (Aftonbl. 11 maj); Ups. nya tidn. 16 maj.

Uppsalastudenten. [Minnen och artiklar av] A. Noreen, F. Svenonius, E. Stave, G. Christensen, N. Söderblom, A. Nordfelt, A. Holmberg, Bara ett fruntimmer [Emy Cederblad]. (Ergo, 1924, s. 8—10, 35—36, 54—55, 69.)

Wancke, A., Uppsalakonturer för 50 år sedan. Några namn och interiörer från Fyrisstaden. (Nya dagl. alleh. 30 nov.)

Finland.

Anthoni, E., Till frågan om reskriptet till Åbo akademi av 4/16 juni 1808. (Hist. tidskr. f. Finl., Årg. 9, s. 127—133.)

Carpelan, T. & Tudeer, L. O. Th., Helsingfors universitet. Lärare och tjänstemän från år 1828. 6. Hfors. S. 801—960. 75 fmk.

Dahlström, S., Studentliv i Åbo för hundra år sedan. (Åbo underrättelser 29 juni.)

Flodin, K., Nyländskt nationsliv för 50 år sedan. (Studentbladet, Årg. 12, s. 213—214.)

[Hougberg, V.], Ett inspektorsskifte i Nyländska avdelningen hösten 1901. (Studentbladet, Årg. 12, s. 215—219.) Undert.: V. H—g.

Hultin, A., Borgå gymnasii historia. 2. 1923.

Anm. av M. G. Schybergsson (Hist. tidskr. f. Finl., Årg. 9, s. 37—40).

Melander, H. L. & K. R., Helsingfors trivialskola för 60 år sedan. (Tidskr. utg. av Pedagog. fören. i Finl., 61, s. 6—10.)

Ruuth, M., Muuan akateeminen toveriseura Turussa 1790-luvulta. [Ett akademiskt kamratförbund i Åbo på 1790-talet, Sällskapet Pro natura.] Helsinki. 42 s.

Historiallinen arkisto, 32: 15.

[Sanmark, C.], Ett femtioårsminne. (Studentbladet, Årg. 12, s. 220—222.) Undert.: C. S.

Om Kiseleffska donationsfonden.

Törne, P. O. v., Nyare historieskrivning och historisk forskning i Finland. (Nord. tidskr., 1924, s. 339—355.)

3. **Svensk litteraturhistoria.**

A. Allmänt.

Edda. Nordisk tidsskrift for litteraturforskning. Red. G. Gran; red.-sekr. F. Bull. Bd. 21—22. Kra. 4:o. (3), 320, (3), 228 s. 20 kr.

Förhandlingar och uppsatser. 37 (1923; tr. 1924). Hfors. (8), C, 198 s. 30 fmk.

Skrifter utg. av Sv. litt.-sällsk. i Finl., 173.

Nordisk tidskrift för bok- och biblioteksväsen under medverkan av V. Madsen, W. Munthe, G. Schauman utg. av I. Collijn. Årg. 11. Upps. 4:o. VII, 255 s. 15 kr.

Samlaren. Tidskrift för svensk litteraturhistorisk forskning. Ny följd. Årg. 4 (1923; tr. 1924). Upps. 4:o. (3), 261, 36, (8), s. 10 kr.

Skrifter utg. av Sv. litt.-sällsk., 1.

——, Årg. 5. (3), 244, 37, (7), IV s. 10 kr.

——, Årg. 2 (1921; tr. 1922).

Anm. av A. Beets (Museum, Jaarg. 31, sp. 100).

——, Årg. 3 (1922; tr. 1923).

Anm. av F. Vetterlund (Aftonbl. 12 jan).

Samlingar utg. av Svenska fornskriftsällskapet. [Ser. 1.] H. 160. Ser. 2. Latinska skrifter. Bd 1. Sthm. 8:o & 4:o. Medl.-avg. 10 kr. för år.

[1:] 160. Jungfru Marie psaltare utg. av R. Geete. H. 2. — 2: 1. Acta et processus canonizacionis beate Birgitte utg. av I. Collijn. H. 1.

Skrifter utg. av Svenska litteratursällskapet. 1. N. F. 4. Upps. 4:o. Medl.-avg. 10 kr. för år.

1. N. F. 4. Samlaren. Ny följd. Årg. 4 (1923; tr. 1924).

——. 1. N. F. 5, 7: 13.

1. N. F. 5. Samlaren. Ny följd. Årg. 5. — 7: 13. 1500- och 1600-talens visböcker utg. av A. Noreen och A. Grape. 13. Supplement. 1—3. (tr. 1925.)

Skrifterna utlämnades först 1925.

Skrifter utg. av Svenska litteratursällskapet i Finland. 166: 2, 173—177. Hfors. Medl.-avg. 100 fmk för år.

166: 2. Katalog öfver den svenska litteraturen i Finland 1906—1915. 2. — 173. Förhandlingar och uppsatser, 37 (1923; tr. 1924). — 174. Finlands svenska folkdiktning. 2: 2. — 175. Festskrift tillägnad Hugo Pipping. — 176. Studier i nordisk filologi. Utg. genom H. Pipping. 15. — 177. Nylands ortnamn. Utg. av Greta Hausen. 3.

Svenska författare. Utg. av Svenska vitterhetssamfundet. 8. D. 2. Bd 1: 1—2, 2: 1; 11: 1. Sthm. Medl.-avg. 15 kr. för år.

8. Samlade skrifter av Georg Stiernhielm. D. 2. Filosofiska fragment. Bd 1. Inledning. H. 1—2. Bd 2. H. 1. — 11. Samlade skrifter av Hedvig Charlotta Nordenflycht. H. 1.

11: 1 utlämnad till medl. 1924 jämte de 1923 tryckta skrifterna.

Afzelius, N., Konventvisor och andra politiska dikter från revolutionsåren 1792—1793. (Samlaren. N. F. Årg. 4 (1923; tr. 1924), s. 235—247.)

Arsenius, J. G., Minnesanteckningar. Kulturbilder från 1800-talet ill. av förf. och utg av N. Erdmann. Sthm. 291 s., 1 portr. 7,75 kr.

Inneh. bl. a.: s. 159—255: Minnen från min bekantskap och mitt umgänge med Gunnar Wennerberg; s. 256—268: Några anteckningar om Juvenalerna; s. 269—291: Arsenius och Scholander. En brevväxling på ottave rime.

Anm. av G. C[arl]q[uis]t (Sydsv. dagbl. 22 dec.), K. Petersson (Gbg:s handelstidn. 29 nov.), H. Seldener (Nya dagl. alleh. 14 dec.).

Backman, Ch. P. & Leffler, B., Svensk litteratur i Ungern. (Förf:nes Ungern i kultur och historia, s. 83—86.)

Belfrage, S., Gustavianska dikter i stilhistorisk belysning. 1923.

Anm. av R[uth] H[edvall] (Nya Argus, Årg. 17, s. 28—29).

Blomberg, E., Hemlängtan i svensk dikt. (Stockh.-tidn. 21 dec.)

Boor, H. de, Schwedische Literatur. Breslau. 116 s. 2,50 Rmk.

Jedermanns Bücherei. Abt.: Literaturgeschichte. Hrsg. v. P. Merker.

Anm. av [N.] Balk (Deutsch-schwed. Blätter, Jahrg. 4 (1923/24), H. 1 (Okt. 1923), S. 15—17).

——, Zwischen Mystik und Realismus. Gedanken zur geistigen Entwickelung Schwedens im 19. Jahrhundert. (Deutsch-schwed. Blätter, Jahrg. 4 (1923/24), H. 2 (Jan. 1924), S. 1—5.)

Bördh, A. G., Dalsländsk diktning. (Färgelanda, Årg. 5, H. 1, s. 12—16, 2, s. 9—14.)

Forts. från föreg. årg. Skall fortsättas.

Böök, F., Bo och Dalkarlshyttan. (Sv. dagbl. 7 sept.; omtr. i förf:s Resa i Sverige, s. 113—132.)

Bl. a. om C. A. Nicander och F. Cederborgh.

——, Resa i Sverige från Smygehuk till Pajala. Sthm. 4:o. (4), 244 s. 9,50 kr.

Bl. a. om F. Cederborgh, V. v. Heidenstam, C. A. Nicander, E. J. Stagnelius, E. Tegnér.

Anm. av G. Castrén (Sv. dagbl. 15 nov., Hufvudstadsbl. 16 nov.), T. F[ogelqvis]t (Dagens nyh. 11 nov.), E[ri]k H[edé]n (Soc.-demokr. 21 nov.), O. Holmberg (Nya dagl. alleh. 12 nov.), R. Numelin (Nya Argus, Årg. 17, s. 263—264), T. S[egerstedt] (Gbg:s handelstidn. 18 nov.), E. N. S[öderberg] (Tidn. Ups. 12 dec.), V. Söderberg (Aftonbl. 20 nov.), A. Werin (Sydsv. dagbl. 10 nov.).

Christiansen, R. Th., Bidrag til spørsmaalet om berøringen mellem keltisk og nordisk tradition. (Maal og minne, 1924, s. 49—64.)

Dahlgren, Lotten, Björneborg i helg och söcken. En ny bok om Nordenfeldtarna. Sthm. x, (1), 347 s., 2 geneal. tab. 9 kr.

S. 182—197: Geijers; s. 237—240: Atterbom.

Anm. av F. Böök (Sv. dagbl. 11 dec.), Mia Leche (Gbg:s handelstidn. 20 dec.).

Edquist, Märta, Några mindre kända psalmdiktare i vår psalmbok. 1—3. 3. Franzén och Geijer som psalmdiktare. (Läsn. f. sv. folket, 1924, s. 28—41, 95—115, 181—196.)

Ek, S., Norsk kämpavisa i östnordisk tradition. 1921.

Anm. av R. Steffen (Nord. tidskr., 1924, s. 19—32).

——, Om affgudhen Bel i Babel. Ett nyfunnet Strängnäs-tryck från år 1624. (Nord. tidskr. f. bok- o. bibl.-väsen, Årg. 11, s. 112—116.)

——, Den svenska folkvisan. Sthm (tr. i Uddevalla). 224 s. 2,25 kr.

Natur och kultur. 29.

Anm. av N. Ahnlund (Sv. dagbl. 6 aug.), G. Berg (Juvenes dum sumus, 1924, n:r 2, s. 28—29), K. Liestöl (Gbg:s handelstidn. 6 sept.), R. Sjöberg (Hufvudstadsbl. 28 nov.), O. Sylwan (Sv. tidskr., Årg. 14, s. 420—421).

Ekelund, Th., Frälsningstanken i svensk predikan och psalm. En undersökning. Prästmötesavh. [Karlstad.] Karlstad 1923. 192, (1) s. 3,50 kr.

Ekman, E., Svenska tidningskungar. Upps. & Sthm (tr. i Upps.) 189 s., 6 portr. 4,75 kr.

Fjelner, A., Skånsk jord i skånsk dikt. (Sydsv. dagbl. 7 dec.)

Forsstrand, C., Vid sjuttio år. Minnen och anteckningar från ett växlingsrikt liv. Med ill. Sthm. VII, 247, (1) s. 6,50 kr.

Anm. av A. B[runiu]s (Gbg:s handelstidn. 3 juli), N. Erdmann (Nya dagl. alleh. 4 sept.), R. F. v. Willebrand (Fi. tidskr., T. 97, s. 398—406).

Hasselberg, G., Realistisk lyrik. 1923.

Anm. av O. Holmberg (Nya dagl. alleh. 26 jan.).

Hedenborg, J. M., Kortfattad svensk litteraturhistoria för ungdomsskolor. Sthm. 48 s. 0,75 kr.

Hedin, Greta, Nationella uppfostringssträvanden kring 1809. (Studier tillägn. O. Sylwan, s. 102—130.)

Heusler, A., Die altgermanische Dichtung. H. 1—6. Berlin-Neubabelsberg 1923—1924. 4:o. 200 s., 1 s. pl. à 3 Schw. fr.

Handbuch d. Literaturwissenschaft hrsg. v. O. Walzel. Lief. 11—12, 16—17, 21, 24.

Hippel, O., Om den kyrkligt religiösa brytningen under adertonhundratalets andra årtionde med särskild hänsyn till nyromantiken. Upps. o. Sthm (tr. i Upps.). 78 s. 2 kr.

——, Studier till predikans historia under nyromantiken. 1. Lund (tr. i Upps.). VIII, (1), 317, (1) s. 7,50 kr.

Anm. av S. Cederblad (Gbg:s handelstidn. 2 aug.), E. Rodhe (Kristend. o. vår tid, Årg. 19, s. 269—271).

Holmberg, O., Bergson och Bellman. (Vår tid. Årsbok utg. av Samf. De nio, Årg. 9, s. 99—114.)

——, Fiktionskaraktären. Ett bidrag till poetikens begreppslära. (Samlaren. N. F. Årg. 4 (1923; tr. 1924), s. 172—184.)

Anm. av N. Svanberg (Dagens nyh. 27 juli).

——, Litterärt. Sthm. 273, (1) s. 7,50 kr.

Inneh. bl. a.: Walter Scott och vi. — Runebergs kärlek. [Anm. av Berta Edelfelt, Ur en gammal dagbok. 1922.] — Beppo-Sommelius. — John Chrounschough och August Bondeson. — Per Hallströms noveller. — Kring Heidenstam. — Förut tr. i Nya dagl. alleh., här omarb.

Anm. av F. Böök (Sv. dagbl. 15 okt.), T. F[ogelqvis]t (Dagens nyh. 17 okt.), I. Harrie (Lundagård, Årg. 5, n:r 11, s. 8—11), E[ri]k H[edé]n (Soc.-demokr. 4 nov.), J. Landquist (Aftonbl. 16 nov.), E. Lehmann (Sydsv. dagbl. 5. nov.), H[a]g[a]r O[lsson] (Sv. pressen 11 okt.), H. S[öderhjel]m (Gbg:s handelstidn. 14 nov.).

——, Till metaforernas metafysik. Ett kapitel ur poetiken. (Nord. tidskr., 1924, s. 73—83.)

——, Walter Scott och vi. (Förf:s Litterärt, s. 111—126.)

Förut tr. i Nya dagl. alleh. 1922.
Bl. a. om G. Fröding, J. L. Runeberg, V. Rydberg.

Hultin, A., Fornnordiska stämningar i frihetstidens akademiska vitterhet. (Festskr. tillägn. H. Pipping = Skr. utg. av Sv. litt.-sällsk. i Finl., 175, s. 178—185.)

Om Erik Renström och C. F. Mennander.

Jacobowsky, C. V., Svenska diktares fantasier vid kartan. (Sv. dagbl. 6 jan.)

Jörn, G., Svenska diktarporträtt. Upps. (tr. i Sthm). 191 s., 9 portr. 4,50 kr.

Inneh.: J. H. Kellgren. — C. M. Bellman. — Anna Maria Lenngren. — E. J. Stagnelius. — C. J. L. Almquist. — J. L. Runeberg. — C. Snoilsky. — A. Strindberg. — G. Fröding.

Karg, F., Die altschwedische Erzählung von Valentin und Namelos. (Festschrift E. Mogk zum 70. Geburtstag 19. Juli 1924. Halle a. d. Saale, S. 197—230.)

[Kihlman, E.], Från en litterär brytningstid. (Nya Argus, Årg. 17, s. 253—256.) Undert.: E. K—n.

Om Finsk tidskrift.

Kihlman, E., Ur Finlands svenska lyrik. 1923.

Anm. av N. Afzelius (Sv. tidskr., Årg. 14, s. 355—358), S. Cederblad (Det nya Sverige, Årg. 18, s. 218—224), R. Ekholm (Ergo, 1924, s. 209—211).

Klockhoff, O., Studier över 1600-talets svenska dramatik i Sverige och Finland. (Festskr. tillägn. H. Pipping = Skr. utg. av Sv. litt.-sällsk. i Finl., 175, s. 267—290.)

Kökeritz, G. H., Repetitorium i svensk litteraturhistoria till gymnasie- och seminarieelevernas tjänst. Sthm 1921. 143 s. 3 kr.

Landquist, J., Karl Johan och Götiska förbundet. (Aftonbl. 17 aug.)

Langenskjöld, Agnes, Litterära studier. 1923.

Anm. av R. Sjöberg (Aftonbl. 14 jan.).

Leach, H. G., Angevin Britain and Scandinavia. 1921.

Anm. av A. Bugge (The Amer.-Scand. review, Vol. 12, p. 428—434), F. Liebermann (Litteris, Vol. 1, s. 48—51), D. Saurat (Revue de litt. comp., 4, p. 364—365).

Leffler, B., Svensk diktning i Ungern. (Ergo, 1924, s. 153—155.)

Liedgren, E., Kristi efterföljelse som ämne för psalm och sång. (Vår lösen, Årg. 15, s. 153—157.)

——, Vår första kungssång och traditionen om Erik XIV som psalmist. (Aftonbl. 28 dec.; Vår lösen, Årg. 15, s. 269—272.)

——, Våra missionspsalmer. (Tillkomme ditt rike, Årg. 17 (1922), s. 88—94.)

Lindeberg, G., I diktens Östergötland. (Ariel, Årg. 4, s. 173—177.)

——, Svenska diktarsilhuetter. Saml. 2. Sthm. 90 s. 2 kr.

Inneh.: 1. Wallin och psalmboken. — 2. Ett drag i Geijers bild. — 3. Fredrika Bremer. — 4. Viktor Rydbergs reformatoriska gärning. — 5. Livstrons sierska — Ellen Key. — 6. Vitalis Norströms kulturkritik. [Anm. av V. Norström, Brev.] — 7. Ivan Oljelunds ställning till kyrkan och religionen. — 8. En undanskymd lyriker — Johan Skog. — 1—4, 8 förut tr. i Unga tankar; 6 förut tr. i Ariel; 5, 7 förut otr.

Linder, Gurli, På den tiden. Några bilder från 1870-talets Stockholm. Sthm. 374, (1) s. 9,50 kr.

Anm. av B. B[ergma]n (Dagens nyh. 3 dec.), E. Högman (Nya dagl. alleh. 4 dec.), C. G. Laurin (Bonniers veckotidn., 1924, n:r 51, s. 19—21), Mia Leche (Gbg:s handelstidn. 17 dec.).

Lindström, E., Pedagogisk allmogeskildring. Några synpunkter på 1830-talets svenska folklivsberättelser. (Studier tillägn. O. Sylwan, s. 163—183.)

Lizell, G., Hembygdssånger. Studier för en dalsländsk hembygdssång. 2. (Hembygden. Utg. av Dalslands hemb.-förb., 1924, s. 1—6.)

Forts. och slut fr. föreg. årg.

Ljungdorff, V., [E. T. A. Hoffmann i Sverige.] (Förf:s E. T. A. Hoffmann och ursprunget till hans konstnärskap, s. 341—422.)

Mazer, Th., Johan Dillner. Hans personlighet och hans lifsverk. Ett försök att teckna hans bild. Sthm. 109, (1) s. 2,25 kr.

Inneh. brev från P. D. A. Atterbom, E. G. Geijer, E. Tegnér m. fl.

Mjöberg, J., Kring symbolbegreppet. (Studier tillägn. O. Sylwan, s. 153—162.)

——, Strödda textförklaringar. 1—7. (Nysv. stud., Årg. 4, s. 52—59.)

Om biskop Thomas, J. Runius, C. M. Bellman, C. G. af Leopold, E. Tegnér, P. D. A. Atterbom.

Möllerstedt, Ester, Ett par ord om våra medeltida folkvisor. (Ariel, Årg. 4, s. 86—90.)

Mörner, B., Dikten som konstsmide. (Vintergatan, 1924, s. 21—23, 10 s. facs.)

Inneh. facs. av följ. dikter och diktutkast: P. D. A. Atterbom, Fragment ur Lycksalighetens ö; G. Fröding, En morgondröm, Den grekiska elden (otr.) [t. v.], Aningar [t. h.], Gamlefrun (otr.); A. Strindberg, Inledningssången till Sömngångarnätter.

——, Ett Sandhamnsminne. (Julstämning, 1924, s. [24—28].)

Bl. a. om G. Fröding och V. v. Heidenstam.

Neckel, G., Die altnordische Literatur. 1923.

Anm. av R. Meissner (Zeitschr. f. deutsches Altertum, Bd 61, S. 41—44).

Nieminen, K., Romanttinen ja realistinen käsitys lapsuudesta. [Den romantiska och den realistiska uppfattningen av barndomen.] (Valvoja-Aika, Årg. 2, s. 305—315.)

Nordén, A., Beowulf-slaget vid Korpskogen. (Sv. dagbl. 26 nov.)

Nylén, E., Eriksvisan. (Studier tillägn. O. Sylwan, s. 33—48.)

Olsson, P. A., Ur renässansens liv. Studier i nordisk kulturhistoria. Malmö. 127, (1) s. 4,50 kr.

Inneh. bl. a.: Den rike herr Holger till Häckeberga. — Mäster Jakob Nielsons nidvisa.

Ossiannilsson, K.-G., Lettres suédoises. (Mercure de France, T. 171, p. 252—257.)

Anm. av Hj. Söderberg, Skrifter. 1919—1921 och H. Berger, Skrifter i urval. 1922—1924.

Pennklubben 1924. Sthm. 128, (1) s. 25 kr.

Tr. i 200 numr. ex.

Inneh. bl. a. följ. självbiogr. och litteraturhist. bidrag: E. Didring, Gustaf Janson. — T. Hedberg, Litterära ungdomsintryck. — G. Hellström, En sjukdom med obotliga följder. — Selma Lagerlöf, I jättens fotspår. — A. Lundegård, Snoilsky och de unga. — S. Selander, Modernt och antikt ideal. — G. M. Silfverstolpe, Fänrik Stål. — G. Ullman, En ungdoms bokskatt. — A. Österling, Kungsparken.

Anm. av C.-A. B[olander] (Dagens nyh. 1 dec.).

Publicistklubben. [Minnesskrift.] Sthm. 382, v, (1) s. + rättelser. 20 kr.

Inneh.: 1. C. Forsstrand, Före Publicistklubben. Publicister och publicistliv i forna tider. 2. V. Spångberg, Publicistklubben 1874—1924. 3. K. Hj. Lundgren, Ur pressens krönika. Anteckningar och reflexioner.

Rabenius, O., Pressade blommor. Några blad ur en stambok. (Vintergatan, 1924, s. 43—71.)

Inneh. facs. av autografer i Gudrun Torpadie-Lindbloms stambok av bl. a. G. af Geijerstam, V. v. Heidenstam, O. Levertin.

[Rabenius, O.], Ur Stockholms dagblads kulturhävder. (Stockh. dagbl. 2 jan.) Undert.: O. R—s.

Reuschel, K., Theodor Fontanes Nordische Balladen und Bilder. (Festschrift E. Mogk zum 70. Geburtstag 19. Juli 1924. Halle a. d. Saale, S. 335—349.)

Rosén, O., Miljö och diktarpersonlighet. Också en kritik över kritiker. (Edda, Bd 21, s. 1—12.)

Schück, H., Histoire de la littérature suédoise. 1923.

Anm. av A. Thibaudet (La nouv. revue franç., T. 22, p. 480—482); Revue de litt. comp., 4, p. 165.

Singer, S., Stil und Weltanschauung der altgermanischen Poesie. (Vom Geiste neuer Literaturforschung. Festschrift für Oskar Walzel. Erfurt, S. 9—21.)

Stolpe, S., Intuition och klappjakt. Ett orienteringsförsök i litteraturvetenskaplig metodik. (Juvenes dum sumus, 1924, n:r 2, s. 17—22.)

Sylwan, O., Pressens utveckling under det nittonde århundradet. Sthm. (5), 213 s. 7,25 kr.

Det nittonde århundradet. — S. 153—170: Sverige.

——, Studier tillägnade Otto Sylwan på sextioårsdagen den 22 augusti 1924. Gbg. 4:o. (5), 287, (1) s., 1 portr., 3 pl.-bl. 12 kr.

Inneh. bl. a.: A. Forsström, Robinson och fru Edgren. — E. Nylén, Eriksvisan. — A. Nilsson, Rytmiska påverkningar. — N. Molin, Atterbom och Shakespeare. — W. Cederschiöld, Bonden Pavo. — Greta Hedin, Natio-

nella uppfostringssträvanden kring 1809. — H. Celander, Rytm och reminiscenser. — J. Mjöberg, Kring symbolbegreppet. — E. Lindström, Pedagogisk allmogeskildring. Några synpunkter på 1830-talets svenska folklivsberättelser. — S. Ek, Den nya Skapelsen. — J. V. Johansson, Journalisten Pehr Rudin.

Anm. av N. Afzelius (Dagens nyh. 4 nov.), O. Holmberg (Nya dagl. alleh. 11 okt.).

Söderhjelm, W., Skrifter. 1—8. Hfors 1923—1924. 1—2. Karl August Tavaststjerna. En levnadsteckning. 1. 211 s., 1 portr. 2. 184 s. 60 fmk. — 3. Profiler. 1923. 301 s. 45 fmk. — 4. En samling resebrev. 1923. 282 s. 40 fmk. — 5. Johannes Linnankoski. En levnadsteckning. 155 s. 30 fmk. — 6. Åboromantiken. 192 s. 25 fmk. — 7. Den franska novellens anor. 276 s. 45 fmk. — 8. Francesco Maria Molza. 304 s. 45 fmk.

Wendt, E. v., Tvenne bortglömda »folksånger». Poetiskt-politiska företeelser från 1815 och 1818. (Veckojournalen, 1924, s. 1109.)

Vetterlund, F., Svenska skalder i posten. (Posten i forntid och nutid, s. 138—149.)

Om F. Strömmerstedt, Bo Bergman, J. Skog, A. Henning, S. Philip.

Wichmann, V. K. E. (Gånge Rolf), Linden i folklig dikt. (Fi. tidskr., T. 97, s. 174—184.)

Visböcker, 1500- och 1600-talens. Utg. av A. Noreen och A. Grape. 12—13. Upps. 1923, 1925. 4:o. 12. Petter Rudebecks visuppteckningar. H. 2. (1) s., s. 339—346, 346 a—346 l, 411—533. 4 kr. 13. Supplement. 1—3. (1) s., s. 535—574, (3) s. 2 kr.

Skr. utg. av Sv. litt.-sällsk., 7: 12: 2, 7: 13. Med hft. 7: 13 avslutas bd 3.

Vries, J. de, Stereotype og individuelle sermerke ved den skandinaviske folkediktingi. (Norsk aarbok, 1923, s. 23—46.)

Åbo underrättelser 1824—1924. Minnesskrift 19 $^{3}/_{1}$ 24. [1—2.] Åbo. 1. (8), 242, (2) s. 75 fmk. 2. Genom ett sekel. Profiler och anteckningar. (6), 436, (4) s. 125 fmk.

2 inneh.: P. O. v. Törne, 1840-talet. Notiser och idéer. — H. Jernström, J. W. Lillja som ultraliberal oppositionsman i Åbo underrättelser. — E. Holmberg, Ernst Rönnbäck. — S. Dahlström, Karl Robert Malmströms Alibrev. — L. Lindström, Anton Karsten. — E. Colliander, Elias Lodenius, Åbo underrättelsers huvudredaktör 1909—1919. — A. E. Danielsson, Redigeringsprinciper under 100 år. — R. Colliander, Åbo tidning. — E. Åberg, Några anteckningar ur minnet. — E. Lindberg, Åbo underrättelser och sjöfarten. — E. Colliander, Om teater i Åbo under 100 år. — O. Andersson, Åbo underrättelser och musiken 1824—1872.

2 anm. av T. C[arpelan] (Hufvudstadsbl. 21 dec.), R. T[örn]g[re]n (Åbo underrättelser 7 dec.).

Åbo underrättelsers 100-årsjubileum. Artiklar av E. C[olliander], R. Colliander, A. [E.] D[anielsson], S. G[adolin], C. R. Gardberg, A. G[abriels = A. Haartman], Kaj-Kaj [E. R. Löfman], [E.] L[indber]g,

W. St[enmark], C. J. Tollet (Åbo underrättelser 3 jan.), A. Mörne (Nya Argus, Årg. 17, s. 17—19).

Åsberg, C. S., Nietzsche in Schweden. (Voss. Zeit. 1 aug. 1923.)

B. Särskilda författare.

ADLERSPARRE, C. A. (ALBANO).

Näsström, G., Ur Carl August Adlersparres efterlämnade papper. [1—3.] (Stockh.-tidn. 10, 17, 31 aug.)

ADLERSPARRE, SOPHIE (ESSELDE).

Leijonhufvud, Sigrid, Sophie Adlersparre (Esselde). 1—2. 1922—1923.

Anm. av A. Blanck (Gbg:s handelstidn. 14 maj), H. Emilson (Sydsv. dagbl. 2 mars), Marika Stjernstedt (Tidevarvet, Årg. 2, n:r 11, s, 4—6). — 2 anm. av E[ri]k H[edé]n (Soc.-demokr. 22 juni), Ellen Kleman (Hertha, Årg. 11, s. 10—13).

ALM, G. (pseud. för RICHARD MALMBERG).

Söderhjelm, W., Gustav Alm. En finsksvensk novellist. (Sv. dagbl. 18 okt.)

ALMQUIST, C. J. L.

Samlade skrifter. 29. 1923.

Anm. av [F. Böök] (Sv. dagbl. 9 mars).

Med anl. av upplagans red. en insändare av R. Hejll (Dagens nyh. 13 aug.). Svar av O. Holmberg (ibid. 28 aug.).

Ein Zeugnis der schwedischen Romantik über das Wesen des Geldes. Ins Deutsche übers. und eingeleitet von G. Seidler-Schmid. (Zeitschr. f. Volkswirtschaft. u. Sozialwiss. N. F. Bd 4, S. 318—342.)

Övers. av Penningen såsom medel till bildande av rikedom i Vad är penningen?

Berg, R. G:son, Nya Almquistfynd. (Samlaren. N. F. Årg. 5, s. 127—175.)

——, Törnrosskalden som operalibrettist. (Dagens nyh. 26 okt.)

Neander, S., Törnrosskalden som ordboksredaktör. Ur några otryckta brev från C. J. L. Almqvist [till N. M. Lindh]. (Veckojournalen, 1924, s. 132.)

Olsson, H., MannaSamfund. (Samlaren. N. F. Årg. 5, s. 59—126.)

Se avd. 3 A: Jörn.

ANDERSSON, DAN.

Skrifter. 2. 1921.

Anm. av L. Gustafsson (Ariel, Årg. 3 (1923), s. 30—35).

En liten visa. En förut icke publicerad dikt av Dan Andersson. (Ariel, Årg. 3 (1923), s. 214.)

Persson, B., Hemmet i Dan Anderssons lyrik. (Ariel, Årg. 4, s. 68—74.)

ATTERBOM, P. D. A.

Atterbom och Beethoven. (Sv. dagbl. 13 april.)

Återger en berättelse av I. Jeitteles om dennes och A:s besök hos B., ur Skånska posten, 1 sept. 1855.

Galster, Kj., Ingemann og Atterbom. En Brevvexling. Udg. med Understøttelse af Carlsbergfondet. Kbhvn. 4:o. 96 s. 4,50 kr.

Anm. av A. Blanck (Gbg:s handelstidn. 4 juni), H. O[lrik] (Nord. tidskr., 1924, s. 313).

Molin, N., Atterbom och Shakespeare. Några anteckningar. (Studier tillägn. O. Sylwan, s. 80—92.)

Rabenius, O., Omkring ett romantiskt diktverk för 100 år sedan. [Lycksalighetens ö.] (Stockh. dagbl., jubil.-n:r [21 april].)

Santesson, C., Exotism och orient i »Lycksalighetens ö». (Samlaren. N. F. Årg. 4 (1923; tr. 1924), s. 98—171.)

Vetterlund, F., Atterboms sagospel »Lycksalighetens ö». En estetisk och litteraturhistorisk undersökning. Sthm. (7), 403 s. + 3 s. rättelser. 7,25 kr.

Se avd. 3 A: Dahlgren, Mazer, Mjöberg, Mörner.

BELLMAN, C. M.

Bellmansstudier utg. av Bellmanssällskapet. Sthm. 110 s., 24 s. pl. Ej i bokh.

Tr. i 475 numr. ex. för sällsk:s medl.

Inneh.: H. Schück, Stockholm på Bellmans tid (förut tr. i förf:s Kulturhistoriska skizzer. 1922). — G. M. Silfverstolpe, Bellmans diktvärld i bildkonsten. — O. Byström, Levertins Bellmansuppfattning.

Anm. av R. G:son Berg (Aftonbl. 23 dec.), N. Erdmann (Nya dagl. alleh. 26 dec.), Kj. [R. G.] S[trömber]g (Stockh.-tidn. 31 dec.).

[Ek, G.], Bellman som tjänsteman. Ett apropos inför skaldens minnesdag. (Stockh.-tidn. 20 juli.) Undert.: G. E.

Frick, G., Bellman och kvinnorna. (Bonniers veckotidn., 1924, n:r 23, s. 26—27.)

Hallström, G., Mjölnaregården vid Allmänna gränd den äldsta Bellmanskrogen. En utredning av Bellmanstraditionen. (Dagens. nyh., Stockh.-tidn. och Sv. dagbl. 17 jan.)

Med anl. härav en insändare av J. S[tåhlberg] (Nya dagl. alleh. 25 jan.) och 3 art. av [Å.] S[und]b[or]g (Gnistan, Årg 3, 20, 27 jan., 17 febr.). — Bemötande av förf. (Nya dagl. alleh. 7 febr.).

Kuylenstierna, O., Bellman och hans samtida Stockholm. 1922.

Anm. av H. Donner (Fi. tidskr., T. 96, s. 153—157).

Lundberg, G. W., Diedrich Johan Trundman. (Ergo, 1924, s. 177—178.)

Lundberg, G. W., Ulla Winblad. Nymph och Prästinna i Bacchi Tempel. (Ergo, 1924, s. 75—76.)

——, Ulla Winblad. En tidsbild från det gamla glada Stockholm. Med ill. Sthm. 176 s., 1 portr. 5,75 kr.

Anm. av C. F[orsstrand] (Sv. dagbl. 2 dec.), E. Malm (Ergo, 1924, s. 237—238), B. Mörner (Idun, Årg. 37, s. 1236, 1252—1253), A. Nordén (Stockh.-tidn. 23 nov.).

Reuterswärd, K., Bellman på sommarnöje på Karlberg. (Stockh. dagbl. 27 juli.)

Se avd. 3 A: Holmberg, Jörn, Mjöberg.

BENEDICTSSON, VICTORIA (ERNST AHLGREN).

Borelius, Hilma, Viktoria Benedictsson och kvinnofrågan. (Hertha, Årg. 11, s. 5—8.)

[Böök, F.], Ernst Ahlgrens efterlämnade papper. (Sv. dagbl. 30 mars.)

Lie, E., Victoria Benedictsson. Ett minne. (Aftonbl. 2 mars.)

Werin, A., Fru Marianne och Giftas. (Sv. dagbl. 3 febr.)

BENGTS, JOSEFINA.

Bäckström, Anna, Josefina Bengts. (Hertha, Årg. 11, s. 118—121.)

BERGER, H.

Art. m. anl. av hans död av B. Bergman (Dagens nyh. 1 april), Celestin [B. Carlsson] (Idun, Årg. 37, s. 321), E[ri]k H[edé]n (Soc.-demokr. 1 april), S. S[elander] (Bonniers veckotidn., 1924, n:r 16, s. 11), Kj. [R. G.] S[trömber]g (Stockh.-tidn. 1 april), S. Söderman (Stockh. dagbl. 1 april), Hasse Z[etterström] (Söndagsnisse, Årg. 63, n:r 15, s. 2—3), A. Österling (Sv. dagbl. 1 april).

Boken om Henning Berger. En minnesgärd av hans vänner. Red. av A. Möller. Sthm. 197, (1) s. 9 kr.

Inneh. bidrag av: Hj. Söderberg, A. Ruhe, G. Collijn, Hasse Z[etterström], K. G. Ossiannilsson, Qvidam Qvidamsson [N. P. Svensson], R. Lindström, G. Hellström, A. Möller, N. Th. Thomsen, O. Ekelund, A. Johnson, E. Lagerkrans, H. v. Melsted.

Anm. av B. Bergman (Dagens nyh. 19 nov.), F. Böök (Sv. dagbl. 19 nov.) — föranledde insändare av A. Möller och H. Zetterström med svar av F. Böök (ibid. 30 nov., 1 dec.) — [N.] E[rdma]nn (Nya dagl. alleh. 27 nov.), E[ri]k H[edé]n (Soc.-demokr. 24 nov.).

Möller, A., Henning Berger som människa. Några minnen. (Stockh.-tidn. 27 april.)

Se avd. 3 A: Ossiannilsson.

BERGMAN, B.

Porträtt från 90-talet. [Minnen.] (Dagens nyh. juln:r.)

Svanberg, N., Bo Bergmans lyrik. (Ergo, 1924, s. 167—168.)

Se avd. 3 A: Vetterlund.

BERGMAN, J.

Andersson, Kurt, Johan Bergman. En dalsländsk poet. (Färgelanda, Årg. 5. H. 1, s. 25—30.)

BESKOW, B. v.

Neander, S., Snille och smak för hundra år sedan. (Bonniers veckotidn., 1924, n:r 47, s. 30.)

Om Sveriges anor.

BIRGITTA.

Acta et processus canonizacionis beate Birgitte. Utg. av I. Collijn. 1:1. Sthm (tr. i Upps.). 4:o. 80 s. 7,50 kr.

Saml. utg. av Sv. fornskr.-sällsk. Ser. 2. Bd 1. H. 1.

Cornell, H., The iconography of the nativity of Christ. Upps. (2), VI, 101 s. 4 kr.

Upps. univ:s årsskr., 1924:1. Filos. 3.
Om Birgittas inflytande på motivets utveckling.

Lindblom, J., Die literarische Gattung der prophetischen Literatur. Eine literargeschichtliche Untersuchung zum Alten Testament. Upps. (3), 122 s. 4 kr.

Upps. univ:s årsskr., 1924:1. Teol. — S. 19—37: Die mittelalterliche Revelationsliteratur huvudsakl. om Birgitta.

Roosval, J., Saint Bridget of Vadstena. A discovery in the Metropolitan museum. (The Amer.-Scand. review, Vol. 12, p. 532—534.)

Wieselgren, O., En Sienahandskrift av Birgittas revelationer. (Nord. tidskr. f. bok- o. bibl.-väsen, Årg. 11, s. 53—55; även i Bibliografiska bidrag tillägnade Otto Smith, s. 73—76.)

BJURSTEN, HERMAN.

[Böök, F.], Bjursten och von Zeipel. (Sv. dagbl. 20 april.)

BLOM, ISAK REINHOLD.

Wedberg, B., Blom och Reuterholm. (Samlaren. N. F. Årg. 4 (1923; tr. 1924), s. 65—74.)

BONDESON, A.

Holmberg, O., John Chrounschough och August Bondeson. (Förf:s Litterärt, s. 193—206.)

Förut. tr. i Nya dagl. alleh. 1923.

BREMER, FREDRIKA.

England om hösten år 1851. 1922.

Den eng. övers. anm. av H. A. Bellows (The Amer.-Scand. review, Vol. 12, p. 671—677).

To brever fra Fredrika Bremer til Henrik Wergeland. (Meddelt av H. Jæger.) (Samlaren. N. F. Årg. 5, s. 242—244.)

Benson, A. B., American appreciation of Fredrika Bremer. (Scand. studies and notes, Vol. 8 (Febr. 1924), p. 14—33.)

[Colliander, E.], Fredrika Bremer. (Åbo underrättelser 26 okt.) Undert.: Den saktmodige.

Fredrika Bremer och Amiel. (Hertha, Årg. 11, s. 27—28.)

Lindeberg, G., Fredrika Bremer. (Unga tankar, Årg. 19, s. 108—109, 120—121; omtr. i förf:s Svenska diktarsilhuetter, 2, s. 24—37.)

Sahlbom, Naima, På jakt i Amerika 1924 efter Fredrika Bremer. (Hertha, Årg. 11, s. 121—123.)

BÖÖK, F.

Från Helgeåns stränder. [Barndomsminnen.] (Sv. dagbl. 17 febr.; även i Hågkomster och livsintryck. Saml. 5, s. 281—300.)

Elster, K., Fredrik Böök. (Aftenposten, 28 maj, n:r 300.)

Hagberg, K., Fredrik Böök. (Ord o. bild, Årg. 33, s. 365—376.)

CAMÉEN, S.

Jacobowsky, C. V., Svante Caméen. En karolinsk poet. (Samlaren. N. F. Årg. 5, s. 236—242.)

CARLÉN, ROSA.

Larsen, Hj., Rosa Carlén. En studie av hennes liv och författarskap. (Färgelanda, Årg. 5, H. 1, s. 5—12.)

CEDERBORGH, FREDRIK.

Se avd. 3 A: Böök.

CLEWBERG-EDELCRANTZ, A. N.

Egerström, F., Abraham Niclas Clewberg-Edelcrantz. Landtbruksakademiens förste direktör. Minnesteckning. Sthm. 22 s. 1 kr.

Meddel. fr. Landtbr.-akad:s ekon. avd. 1924: 9.

COLUMBUS, S.

Ekholm, R., Samuel Columbus. Bidrag till kännedomen om hans levnad och författarskap. Akad. avh. Upps. 184 s. + rättelser. 5 kr.

Anm. av A. Blanck (Gbg:s handelstidn. 19 sept.), J. Bolte (Archiv f. d. Stud. d. neuer. Sprachen, Bd 147, S. 272), Kj. [R. G.] S[trömber]g (Stockh.-tidn. 24 aug.).

CYGNÆUS, F.

Forsman, R., Etelä ja pohjola Fredrik Cygnæuksen teoksissa [Södern och norden i F. C:s verk.] (Valvoja-Aika, Årg. 2, s. 66—72.)

——, Fredrik Cygnæus kirjailijana ja ajanilmiönä. 1. 1923.

Anm. av G. Castrén (Valvoja-Aika, Årg. 2, s. 91—95).

Hirn, Y., Cygnæi galleri. Vägledning för besökare. Hfors. 85 s. 5 fmk.
Inneh. många biogr. uppgifter.

DAHLGREN, C. F.

Karlfeldt, E. A., Carl Fredrik Dahlgren. En bild ur svensk romantik för hundra år sedan. Sthm. (4), 158 s., 2 portr., 5 pl. 4,75 kr.
Anm. av F. Böök (Sv. dagbl. 19 maj; Hufvudstadsbl. 21 maj), T. F[ogelqvis]t (Dagens nyh. 14 maj), E[ri]k H[ede]n (Soc.-demokr. 13 maj), O. R[abeniu]s (Stockh. dagbl. 19 maj), R. Sjöberg (Nya Argus, Årg. 17, s. 226—228), Kj. [R. G.] S[trömber]g (Stockh.-tidn. 25 maj).

DALIN, O. v.

Wikander, Ruth, Studier över stil och språk i Dalins Argus grundade på en jämförelse mellan de två första upplagorna (av år 1732—34 och 1754 resp.). Ett bidrag till svenska skriftspråkets historia. Akad. avh. Upps. IX, 120 s. 3,75 kr.

DIXELIUS-BRETTNER, HILDUR.

Carlsson, A.-M., Västerbottens litterära kolonisation. (Västerbotten. Västerb:s läns hemb.-fören:s årsbok, 1922 (tr. 1923), s. 27—31.)

EHRENSVÄRD, C. A.

Moselius, C. D., Om climatet och vårt lynne. Ur ett opublicerat Ehrensvärdsmanuskript. (Bonniers veckotidn., 1924, n:r 33, s. 8—9.)

EKELUND, V.

Ahlberg, A., Vilhelm Ekelund. (Ord o. bild, Årg. 33, s. 357—363; omtr. i förf:s Filosofi och dikt, s. 164—178.)

[Olsson, Henning], Vandringsmannen. [Vilhelm Ekelund.] (Nya dagl. alleh. 3 juni.) Undert.: Fale Bure.

EKMAN, M.

Blees, J., En bygdeskald bland den gamla svenska folkstammen i Estland. [Mats Ekman.] Gbg. 35 s. + omsl. 3 kr.
Gbg:s vet.- o. vitt.-samh:s handl. F. 4. 28:6.

ELGSTRÖM, ANNA LENAH.

Strand, S. G., Anna Lenah Elgströms diktning. (Polstjärnan, Årg. 29, s. 37—38.)

FEILITZEN, U. v. (ROBINSON).

Forsström, A., Robinson och fru Edgren. Några brev. (Studier tillägn. O. Sylwan, s. 11—32.)

——, Urban von Feilitzen. »Robinson». [Akad. avh.] Gbg. XI, 444 s., 4 portr., 1 pl. 9 kr.

FORSIUS, SIGFRID ARON.

Belfrage, S., Översättningen av Reyncke Fosz 1621. (Nysv. stud., Årg. 4, s. 172—207.)

Dymling, C. A., Reyncke Fosz och Forsius. Några anteckningar. (Nysv. stud., Årg. 4, s. 213—229.)

FRANZÉN, F. M.

Se avd. 3 A: Edquist.

FREDRIKSSON, HILDA.

Se avd. 3 B: Kerstin Hed.

FREMLING, M.

Nilson, Alfred B., En filosof från Malmö, som stred mot Kant. [Mattheus Fremling.] (Sydsv. dagbl. 20 april.)

FRESE, J.

Balk, N., Jacob Frese. (Deutsch-schwed. Blätter, Jahrg. 4 (1923/24), H. 1 (Okt. 1923), S. 1—9.)

FRYXELL, A.

Se avd. 3 B: Geijer.

FRÖDING, G.

En gammal magister. [Otryckt dikt.] Boston. Mass. [1922.] (3) s.

Meddel. från Birger Mörners arkiv. 2. — Tr. som handskr. i 50 numr. ex.

Ett rimbrev av Gustaf Fröding. Med en »ram» av M. Hellberg. (Värmland. Värml:s hemb.-förb:s årsbok, Årg. 1 (1923; tr. 1922), s. 17—20.)

Fröding-Torgny, Siri, I Magneskogs gamla prästgård. [Minnen.] (Veckojournalen, 1924, s. 1412—1413, 1436.)

Holmberg, O., Fröding eller Levertin? (Samlaren. N. F. Årg. 5, s. 187—197.)

——, Frödings mystik. 1921.

Anm. av Alf Ahlberg (Förf:s Filosofi och dikt, s. 156—163; förut tr. i Gbg:s handelstidn. 1921).

Åsberg, C. S., Fröding och det spanska. (Gbg:sposten 10 maj.)

Se avd. 3 A: Holmberg, Jörn, Mörner.

GEIJER, E. G.

Samlade skrifter. Ny, ökad upplaga ordnad i tidsföljd, genomsedd av J. Landquist. 2. Skaldestycken. Tal och avhandlingar. 1817—1819. Sthm. 627 s., 1 portr. 10 kr.

1—2, 12 anm. av A. Nilsson (Ord o. bild, Årg. 33, s. 667—668); 2 anm. av G. Carlquist (Sydsv. dagbl. 5 maj), O. Holmberg (Nya dagl. alleh. 13 april), Kj. [R. G.] S[trömber]g (Stockh.-tidn. 23 mars).

En ny sång av Geijer. (Dagens nyh. 29 nov.)

Facs. av en nyupptäckt duett.

Boëthius, B., Striden mellan Geijer och Fryxell om aristokratfördömandet i Sveriges historia. (Sv. tidskr., Årg. 13 (1923), s. 332—343.)

Fevrell, W., Ur Erik Gustaf Geijers tankeliv. (Studiekamraten, Årg. 6, n:r 23/24, s. 12—14.)

Hippel, O., Om falsk och sann upplysning med afseende på religionen. Några randanmärkningar till Geijers skrift. (Sv. dagbl. 27 april.)

Landquist, J., Erik Gustaf Geijer. (Vår lösen, Årg. 15, s. 263—268.)

Om Geijers förh. till religionen.

——, Erik Gustaf Geijer. Hans levnad och verk. (4), 702 s., 4 portr., 4 pl. 16,50 kr.

Anm. av K. Hagberg (Sydsv. dagbl. 10 dec.), E[ri]k H[ede]n (Soc.-demokr. 24 dec.), O. Holmberg (Nya dagl. alleh. 7 dec.), Kj. [R. G.] S[trömber]g (Stockh.-tidn. 17 dec.), S. Söderman (Aftonbl. 23 dec.).

——, Geijers brev från Tysklandsresan 1825 funna bland Adolf Törneros' papper. En överblick. (Vår tid. Årsbok utg. av Samf. De nio, Årg. 9, s. 227—237.)

——, Geijerska avfallet och svenska folkökningen. (Aftonbl. 6 juli.)

Liljeqvist, P. E., Erik Gustaf Geijer, ein schwedischer Geschichtsphilosoph. (Erlanger Akad. f. Philos. Die Akademie hrsg. v. R. Hoffmann, 1924, S. 30—56.)

Lindeberg, G., Geijers gudstro. (Unga tankar, Årg. 19, s. 40—42; omtr. i förf:s Svenska diktarsilhuetter, 2, s. 17—23, under titel: Ett drag i Geijers bild.)

Neander, S., Vad Geijer fick i författarhonorar. Plock ur hans otryckta brev till sin förläggare [N. M. Lindh]. (Stockh.-tidn. 6 jan.)

Olsson, H., Geijers Thorildsprocess och den romantiska opinionen. (Personhist. tidskr., Årg. 25, s. 45—50.)

Se avd. 3 A: Dahlgren, Edquist, Mazer.

GEIJERSTAM, G. AF.

Gustaf af Geijerstam till Adolf Hedin. Ett tjuguårsminne ur en outgiven brevsamling. (Dagens nyh. 26 okt.)

Se avd. 3 A: Rabenius, 3 B: Strindberg (Selander).

GELLERSTEDT, A. T.

Schiller, H., A. T. Gellerstedt som människa och diktare. Några minnen och data till tioårsdagen av en fin kulturpersonlighets bortgång. (Sv. dagbl. 13 april.)

[Vetterlund, F.], A. T. Gellerstedt. Ett tioårsminne. 1914 7/4 1924. (Aftonbl. 7 april.) Undert.: F. V.

GRUBBE, S.

En Uppsalafilosofs Göteborgsminnen. Ur Samuel Grubbes memoarer. [Publ.] av J. Cullberg. 1—3. 1. Ett gammalt borgarhem. Det Björnbergska upploppet 1799. 2. Interiörer från Göteborgs gymnasium omkring år 1800. 3. Vetenskap och vitterhet omkring år 1800. (Gbg:s handelstidn. 16, 23 febr., 8 mars.)

Ur Samuel Grubbes självbiografiska anteckningar. Studentminnen 1802—1806. Meddelat av J. Cullberg. (Gbg:s nations skriftser., 3, s. 28—44.)

Cullberg, J., Samuel Grubbe och Göteborgs nation. Några anteckningar. (Gbg:s nations skriftser., 3, s. 19—27.)

HALLSTRÖM, P.

Holmberg, O., Per Hallströms noveller. (Förf:s Litterärt, s. 207—224.)
Förut tr. i Nya dagl. alleh. 1923.

HED, KERSTIN (pseud. för HILDA FREDRIKSSON).

Johnson, N., Kerstin Hed. (Ariel, Årg. 3 (1923), s. 215—218.)

HEDBERG, TOR.

Ett sommarminne. (Hågkomster och livsintryck. Saml. 5, s. 110—115.)

Åttiotalet. [Minnen.] (Dagens nyh. juln:r.)

Se avd. 3 A: Pennklubben.

HEDBORN, S. J.

S. J. Hedborns självbiografi [publ. av F. Böök]. (Sv. dagbl. 18 maj.)
Avtr. av en självbiografi i brev till C. v. Zeipel 2. 6. 1818.

Söderberg, E. N., Eremiten vid Asjön. En roman av S. J. Hedborn och dess föremål. (Sv. dagbl. 14 dec.)

HEDENVIND-ERIKSSON, G.

[Andersson, Karin], Arbetare och författare. Gustav Hedenvind-Eriksson uttalar sig om en aktuell fråga och berättar om sitt skiftesrika liv. (Soc.-demokr. 29 juni.) Undert.: Kaj.

HEDIN, S.

Farbröderna. [Självbiografisk skiss.] (Hågkomster och livsintryck. Saml. 5, s. 138—158.)

HEDLUND, S. A.

Se avd. 3 B: Rydberg, Wikner.

HEIDENSTAM, V. v.

Ackerknecht, E., Ein Besuch bei Verner von Heidenstam. (Deutsch-nord. Jahrbuch, 1924, s. 111—120.)

Ahnfelt, Astrid, Verner von Heidenstam. (Nuova antologia, Vol. 312, p. 358—369.)

Böök, F., En gammal lägerplats. (Sv. dagbl. 26 aug.; omtr. i förf:s Resa i Sverige, s. 58—69.)
Bl. a. om V. v. Heidenstam.

Fogelqvist, T., Adjunktens midnattspredikan. Ett bidrag till svenskt folklynne. (Nordens aarbog. Kra. 1924, s. 127—138.)

[Hedvall, Ruth], Verner von Heidenstam. Från »Ensamhetens tankar» till »Nya dikter». (Nya Argus, Årg. 17, s. 201—204.) Undert.: R. H.

Holmberg, O., Kring Heidenstam. 1—2. 1. Hans-Alienus-figuren. 2. Hans Alienus och Tjänstekvinnans son. (Förf:s Litterärt, s. 225—242; 2 förut tr. i Nya dagl. alleh. 7 juli.)

Pauli, G., När Heidenstam låg i Rom och skulle bli målare. (Bonniers veckotidn., 1924, n:r 40, s. 18—19; omtr. i förf:s Mina romerska år, s. 97—107.)

Se avd. 3 A: Mörner, Rabenius.

HELLSTRÖM, GUSTAF.

Se avd. 3 A: Pennklubben.

HENNING, ALBERT.

Se avd. 3 A: Vetterlund.

HIÄRNE, U.

Ungdomsbrev av Urban Hiärne [publ. av N. Ahnlund]. Till 200-årsdagen av hans död. (Sv. dagbl. 9 mars.)

200-årsminnet. Art. av C. Dymling (Dagens nyh. 16 mars), E[ri]k H[edé]n (Soc.-demokr. 17 mars).

Ekholm, R., Ett par anteckningar rörande Urban Hiärne. 1—2. 1. Ett bidrag till frågan om Stratonice. 2. En politisk satir av Urban Hiärne. (Samlaren. N. F. Årg. 4 (1923; tr. 1924), s. 248—253.)

Jacobowsky, C. V., Ur Urban Hiärnes resedagbok från 1667. (Sv. dagbl. 30 mars.)

HJÄRNE, H.

Haralds, Hj., [Harald Hjärne.] (Förf:s Tre svenska tänkare och forskare. I: Hågkomster och livsintryck. Saml. 5, s. 225—231.)

——, Harald Hjärnes statslära. (Historiska studier tillägn. L. Stavenow, s. 319—338.)

JANSON, G.

Didring, E., Gustaf Janson. (Pennklubben 1924, s. 29—36.)

JOLIN, JOHAN.

Jolin, Ellen, En gammal författare, som åter blivit populär. Målarinnan Ellen Jolin berättar om sin far. (Idun, Årg. 37, s. 918.)

JÄNDEL, RAGNAR.

Arvidson, S., En f. d. socialist. [R. Jändel.] (Clarté, 1924, n:r 3, s. 14—16.)

Gustavsson, L., Ragnar Jändels diktning. (Ariel, Årg. 4, s. 125—130.)

Horn, Vivi, Ragnar Jändel — en diktarsilhuett. (Saisonen, Årg. 9, s. 850—851, 870.)

Karlström, N., Ragnar Jändels religiösa diktning. (Vår lösen, Årg. 15, s. 27—31.)

KARLFELDT, ERIK AXEL.

60-årsdagen. Art. av R. G:son Berg (Hvar 8 dag, Årg. 26 (1924/25), s. 2—3, 1 portr.), A. Fjelner (Sydsv. dagbl. 19 juli), Hj. Gullberg (Lunds dagbl. 19 juli), O. Holmberg (Nya dagl. alleh. 18 juli), E. N. S[öderberg] (Tidn. Ups. 19 juli).

Carlsson, A.-M., Erik Axel Karlfeldt. Personlighet och diktning. En studie. Sthm. 150 s., 1 portr., 1 pl. 3 kr.

Anm. av A. F[jelne]r (Sydsv. dagbl. 20 juli), E[ri]k H[edé]n (Soc.-demokr. 31 juli), H. S[öderhjel]m (Gbg:s handelstidn. 25 aug.).

Hedlund, K., Den unge Karlfeldt. Några anteckningar om »Vildmarks- och kärleksvisor». (Studiekamraten, Årg. 6, n:r 13, s. 1—4.)

Larsson i By, C., Hur Karlfeldt bedömes i sin hembygd. (Idun, Årg. 37, s. 711, 723—724.)

——, I Erik Axel Karlfeldts bygder. (Dagens nyh. 20 juli.)

Selander, S., Erik Axel Karlfeldt. (Ord o. bild, Årg. 33, s. 307—314.)

Svanberg, N., Erik Axel Karlfeldt. En kort studie. (Ergo, 1924, s. 131—132.)

Trotzig, K., Erik Axel Karlfeldts anträd. (Dal:s hemb.-förb:s tidskr., Årg. 4, s. 98—100.)

KELLGREN, J. H.

Ek, S., Den nya Skapelsen. (Studier tillägn. O. Sylwan, s. 184—233.)

Hedén, E., Salig Dumbom. Några kommentarer till en berömd dikt. (Soc.-demokr. 17 febr.)

Se avd. 3 A: Jörn.

KEY, ELLEN.

75-årsdagen.

Art. av G. Edlund (Ups. nya tidn. 10 dec.), J. Furuskog (Fribet, 1924, n:r 13/14, s. 3—4), Sigrid Gillner (Polstjärnan, Årg. 29, s. 131—132), Ida B. Goodwin (Bonniers veckotidn., 1924, n:r 43, s. 31—33), E[ri]k H[edé]n (Soc.-demokr. 11 dec.), A[lfhild] H[olm]b[er]g (Åbo underrätt. 7 dec.), Hedda Key-Rasmussen (Dagens nyh. 7 dec.; Husmodern, Årg. 8, s. 1568—1569, 1579), Anna Levertin (Veckojournalen, 1924, s. 1301—1302), Gurli Linder (Dagens nyh. 10 dec.), O. Ottelin (Studiekamraten, Årg. 6, n:r 23/24, s. 2—9), E. B.

R[inman] (Stockh.-tidn. 10 dec.), T. S[egerstedt] (Gbg:s handelstidn. 10 dec.), Frida Steenhoff (Idun, Årg. 37, s. 1275, 1284; Tidevarvet, Årg. 2, n:r 49, s. 1, 6), Ella Taube (Gbg:s handelstidn. 6 dec.), Margit Waldén (Nya dagl. alleh. 21 nov.). — Ellen Key bland arbetarkvinnorna. Tre arbeterskor berätta om tolfterna och Strand. (Soc.-demokr. 6 dec.)

Ellen Key-nummer. (Idun, Årg. 37, n:r 47.)

Inneh. bl. a: Utländska röster om Ellen Key. — Vera v. Kræmer & Mia Leche, Ellen Key som lärarinna. — Emilia Broomé, Sagoförtäljerskan. — N. Frölander, Ellen Keys »tolfter». — Mitt första sammanträffande med Ellen Key. [Minnen] av Hilma Angered Strandberg, T. Hedberg, Ann-Margret Holmgren, Anna Whitlock, Anna Lenah Elgström, Anna Sandström, Sigrid Elmblad. — Marika Stjernstedt, Från Ellen Keys vackra hem Strand vid Vettern.

Till Ellen Key av kolleger i Samfundet De nio. 1—8. (Vår tid. Årsbok utg. av Samf. De nio, Årg. 9, s. 5—29.)

Inneh. följ. art.: 1. V. Almquist, Ellen Key som människa. — 2. Sigrid Leijonhufvud, Ellen Key och patriotismen. — 3. Marika Stjernstedt, Ellen Key och barnet. — 4. Kerstin Hård af Segerstad, Ellen Key och kvinnofrågan. — 5. E. Hedén, Ellen Key och politiken. — 6. A. Nilsson, Ellen Key och litteraturen. — 7. K. Wåhlin, Ellen Key och konsten. — 8. J. Landquist, Ellen Key som humanist.

Holmgren, Ann-Margret, Ellen Key, människovännen. Sthm. 77, (2) s. 1 kr.

Verdandis småskr. 279.
Anm. av E[ri]k H[edé]n (Soc.-demokr. 22 sept.).

Lindeberg, G., Livstrons sierska — Ellen Key. (Förf:s Svenska diktarsilhuetter, 2, s. 48—65.)

Söderhjelm, Alma, Ellen Keys eftersägerskor. (Idun, Årg. 37, s. 1304.)

KJELLANDER, ERNST.

Carlén, N., [Minnen av Ernst Kjellander.] (Förf:s Teckningar ur en lång levnad, s. 64—68.)

KOCH, M.

Strand, S. G., Martin Kochs författarskap. (Polstjärnan, Årg. 29, s. 8, 17—18.)

LAGERLÖF, E.

Nordström, L., Den okända hjälteskaran. [Minnen om Erland Lagerlöf.] (Hågkomster och livsintryck. Saml. 5, s. 269—273.)

LAGERLÖF, SELMA.

I jättens fotspår. (Pennklubben 1924, s. 57—62.)

Om förf:s förhåll. till Th. Carlyle.

Liljekronas sista konsert. [Minnen.] (Hågkomster och livsintryck. Saml. 5, s. 91—94.)

Mårbacka. 1922.

Anm. av L. Pineau (Revue germ., Année 15, p. 145—151).

Berendsohn, W. A., Dichtung und Film. (Nordland, Jahrg. 1, s. 60—62.)

Om Selma Lagerlöf, En herrgårdssägen.

——, Mårbacka. Selma Lagerlöf zum 65. Geburtstag am 20. November. (Hamburger Anzeiger 20 nov. 1923.)

——, Selma Lagerlöfs Erzählerkunst. [1—2.] (Hamburger Fremdenblatt 5, 12 jan.)

——, Das Unvergängliche in Selma Lagerlöfs Dichtung. [1]—2. (Nordland, Jahrg. 1, S. 10—12, 19—21.)

[Brodin, L.], Majorskan på Ekeby i verkligheten. Lagmanskan Sandelin och Stormamsella — två märkliga värmländska kvinnogestalter. (Stockh.-tidn. 2 mars.) Undert.: Fryksdalspojken.

Brodin, L. (Fryksdalspojken), »Stormamsella» och hennes samtida i Östmarks prästgård. (Förf:s Fryksdalens finnsocknar. 1923, s. 112—118.)

Falk, Alma, Ett brev från Gösta Berling. Calle Frykstedt — förebilden till den Lagerlöfske kavaljeren — skriver till brukspatron Geijer. (Stockh.-tidn. 23 mars.)

Gösta Berling-nummer. (Idun, Årg. 37, n:r 10.)

Inneh. bl. a.: Fryk[s]dalspojken [L. Brodin], Selma Lagerlöf berättar för Idun om personerna i Gösta Berlings saga. — G. Nordensvan, När Selma Lagerlöf upptäcktes. — Linus [Brodin], Selma Lagerlöf intime. — L. B[rodin], Vem var Gösta Berling?

Hage, B., I Ingmarssönernas bygd. (Stockh.-tidn. 7 dec.)

[Haglund, S.], Selma Lagerlöf som brudtärna och debutant. (Midsommarbladet. Stockh.-journalisternas sommartidn., 1924, s. 2—3.)

Inneh. en opubl. tärndikt av Selma Lagerlöf.

Hayek, M., Selma Lagerlöf und der Sozialismus. (Österreich. Blätter f. freies Geistesleben, Jahrg. 1, H. 11/12, S. 31—34.)

Jolivet, A., La *Winterballade* de Gerhart Hauptmann et *Herr Arnes penningar* de Selma Lagerlöf. (Mélanges offerts à Charles Andler par ses amis et ses élèves = Publ. de la faculté des lettres de l'Université de Strasbourg, fasc. 21, p. 163—170.)

Lampén, E., Selma Lagerlöf, Gösta Berling ja Wärmlannin suomalaiset. [S. L., G. B. och värmlandsfinnarna.] (Helsingin sanomat 22 mars.)

Art. ref. av N. Cassén (Stockh.-tidn. 4 maj) och Fryksdalspojken [L. Brodin] (Idun, Årg. 37, s. 340). — Föranledde en insändare av C. D. Marcus (Sv. dagbl. 13 april), besvarad av E. Lampén (ibid. 27 april), som här även söker påvisa finska inslag hos L. Wivallius.

Lindeberg, G., En fastlagslördag på Mårbacka. (Hågkomster och livsintryck. Saml. 5, s. 301—306.)

[Lindstén, G.], Ett motiv i »Körkarlen». (Sv. dagbl. 30 mars.) Undert.: G. L—n.

Reicke, Ilse, Eine Winterfahrt zu Selma Lagerlöf. (Frankf. Zeit., 5 febr.)

LAGUS, E.

Landtman, G., Ernst Lagus. (Förh. o. upps., Årg. 37 (1923; tr. 1924), s. 23—144, 1 portr.)

LARSSON I BY, C.

Furuland, G., Carl Larsson i By. (Ariel, Årg. 2 (1922), H. 4, s. 9—14.)

LEFFLER, ANNE CHARLOTTE.

Se avd. 3 B: Feilitzen.

LENNGREN, A. M.

Hennings, Beth, Fru Lenngren, kvinnorna och männen. (Sv. dagbl. 20 sept.)

——, Fru Lenngren och tiden. (Sv. dagbl. 13 sept.)

Se avd. 3 A: Jörn.

LEOPOLD, C. G. AF.

Landquist, J., C. G. af Leopold och svenska tryckfriheten. (Aftonbl. 20 juli.)

Wendt, E. v., Ett ode och ett skaldebrev av Carl Gustaf af Leopold. Tvenne otryckta icke-officiella prov av skaldens diktkonst av 1793 och 1808. (Aftonbl. 23 mars.)

Med tillägg av förf.: Ett apropå till det Leopoldska odet. (Ibid. 26 mars.) Undert.: E. v. W.

Se avd. 3 A: Mjöberg; 3 B: Wallin.

LEVERTIN, OSCAR.

Cornell, H., Oscar Levertins konstuppfattning. Ett blad ur den svenska konstkritikens historia. (Sv. tidskr., Årg. 13 (1923), s. 466—474.)

[Hedvall, Ruth], Levertins dikt Florez och Blanzeflor. (Nya Argus, Årg. 17, s. 130—131.) Undert.: R. H.

Se avd. 3 A: Rabenius; 3 B: Fröding.

LIDFORSS, B.

Granat, H., Bengt Lidforss och filosofien. (Clarté, 1924, juln:r, s. 17—19.)

LINDBERG-DOVLETTE, ELSA.

Hagelstam, W., Elsa Dovlette de Mirza-Riza-Khan. »Tavlor ur ett människoliv.» (Förf:s Personer och minnen. Hfors 1923, s. 57—71.)

LINNÉ, C. v.

Svenska Linné-sällskapets årsskrift. Årg. 7. Upps. 4:o. (5), 144 s. Medl.-avg. 10 kr. för år.

Inneh. bl. a.: C. Forsstrand, Uppsala på Linnés tid. — C. Christensen, Linnés Testimonium til Georg Tycho Holm 1751. — J. M. Hulth, Kalm som student i Uppsala och lärjunge till Linné åren 1741—1747. — E. Malmeström, Anteckningar vid studiet av Linné. — A Sjögren, Linné'ska släktsilhuetter.

Anm. av A. Randel (Aftonbl. 10 juli).

Ett brev från Linné [av den 1 jan. 1768]. (Pehr Johnsson, Ovesholm. Ur gårdshistorien och släktarkivet, s. 113—115.)

Nemesis divina. 1923.

Anm. av E. Franzén under rubrik: Linné i rövarhänder. Ett dokument till vår litterära kultur (Soc.-demokr. 12 april), K. Hagberg (Sv. dagbl. 13 mars), C. Lindskog (Sydsv. dagbl. 6 jan.), A. Randel (Aftonbl. 2 jan.).

Gesammelte Schriften entomologischen Inhaltes. Hrsg. von F. Bryk. [1.] Linné als praktischer Entomologe. Sthm (tr. i Tübingen). 4:o. 104 s. 55 kr.

Tr. i 125 numr. ex.

Anm. av A. Randel (Aftonbl. 11 nov.).

Bryk, F., Linné i karikatyren. (Förf:s Vandringar i naturens och kulturens riken, s. 156—164.)

Förut tr. i Dagens nyh. 1921.

——, Linné och Amerika. En hittills obekant Linnéskrift. (Ibid., s. 171—177.)

Förut tr. i Aftonbl. 1922.

——, Linnés minne i Floras månad. (Ibid., s. 149—155.)

Förut tr. i Dagens nyh. 21 maj 1922.

Komarov, V. L., Žizn' i trudy Karla Linneja 1707—1778. [C. v. Linnés liv och verk.] Berlin 1923. 88 s., 1 portr. 0,85 Rmk.

Sahlgren, J., Linnés bildspråk. Några anteckningar. (Vet.-soc. i Lund. Årsbok, 1924 (= Litteris, Vol. 1:3, suppl.), s. 101—147.)

Se avd. 1: Bryk.

LOVÉN, NILS (NICOLOVIUS).

Folklivet i Skytts härad i Skåne vid början av 1800-talet. Barndomsminnen. 4:e uppl., ill. och försedd med upplysande noter samt tillökad med nyfunna barndomsminnen, utg. av F. Böök. Lund. XVIII, 262 s., 1 portr., 3 pl. 5,75 kr.

Anm. av A. Ö[sterling] (Sv. dagbl. 18 dec.).

En okänd berättelse av Nicolovius. »En telning av en numera alldeles utdöd komministerstam. (Ur mina barndomsminnen.)» (Sv. dagbl. 21 febr.; omtr. i Folklivet i Skytts härad, s. 229—239.)

Österling, A., Minnesteckning över Nils Lovén. Tal vid Svenska akademiens högtidsdag 20 december 1924. (Sv. dagbl. 21 dec.)

LUNDQUIST, ERNST.

Gamla minnen. (Hågkomster och livsintryck. Saml. 5, s. 48—54.)

MALMBERG, RICHARD.

Se *G. Alm.*

MALMSTRÖM, KARL ROBERT.

Se avd. 3 A: Åbo underrättelser 1824—1924.

MATTSSON, G.

Söderhjelm, H., Gustaf Mattsson. En konturteckning. (Ord o. bild, Årg. 33, s. 649—654.)

MENANDER, HENRIK.

Falk, G., Hur »Arbetets söner» skapades och fick sin debut. (Soc.-demokr. 5 okt.)

MENNANDER, C. F.

Se avd. 3 A: Hultin.

MOLIN, P.

Berglund, P. O., Pelle Molin. Några personliga minnen från hans skoltid. (Ariel, Årg. 2 (1922), H. 2, s. 27—30.)

MÅNSSON, P.

Geete, R., Peder Månsson. Vår siste svenske medeltidsskald. (Förf:s Ur språklådan, s. 172—188.)

Förut tr. i Ord o. bild, Årg. 32 (1923).

MÖRNER, B.

Hagelstam, W., Birger Mörner. Skalden-diplomaten. (Förf:s Personer och minnen. Hfors 1923, s. 92—109.)

Se avd. 3 B: Strindberg.

NICANDER, C. A.

Vetterlund, F., Skalden Nicander och N. J. Stéenhoff. 1—2. 1. På Ekhamn och Boo. 2. Nicanders Virginia. (Sv. dagbl. 30 och 31 dec.)

Se avd. 3 A: Böök.

NORDENFLYCHT, HEDVIG CHARLOTTA.

Samlade skrifter. Utg. av Hilma Borelius. H. 1. Sthm. S. 1—272. 10 kr.

Sv. förf. utg. av Sv. vitt.-samf. 11:1.

NORDMANN, P.

Heikel, I. A., Petrus Nordmann. (Förh. o. upps., Årg. 37 (1923; tr. 1924), s. 145—178, 1 portr.)

NORLIND, ERNST.

Tre minnen. (Hågkomster och livsintryck. Saml. 5, s. 240—246.)

NORSTRÖM, V.

Brev 1889—1916. I urval utg. av E. Åkesson. Sthm (tr. i Upps.) 1923. v, 458 s. + rättelser. 10 kr.

Även tr. ss. presentuppl. i 55 ex.

Anm. av Alf Ahlberg (Sv. dagbl. 15 maj), G. Andrén (Tidn. Ups. 19 juli), G[eor]g A[ndrén] (Vår lösen, Årg. 15, s. 90—92), K. Barr (Stockh.-tidn. 21 mars), J. Cullberg (Sv. tidskr., Årg. 14, s. 412—419), M. Fries (Det nya Sverige, Årg. 18, s. 411—412), J. Gustavson (Nord. tidskr., 1924, s. 508—514), O. Holmberg (Nya dagl. alleh. 8 juli), G. Lindeberg (Ariel, Årg. 4, s. 76—81; omtr. i förf:s Svenska diktarsilhuetter, 2, s. 66—71), A. Nyman (Sydsv. dagbl. 18 maj), K. Pira (Nya dagl. alleh. 1 maj), R. Sjöberg (Hufvudstadsbl. 18 april), F. Vetterlund (Aftonbl. 1 juni).

Gustavson, J., Till norströmianismens karakteristik. [Anm. av V. Norström, Tal och tankar. 1919.] (Förf:s Omkring det moderna kulturproblemet, s. 88—104.)

Förut tr. i Forum, 1919; här delvis omarb.

——, Vitalis Norströms kultursyn. (Ibid., s. 62—87.)

Förut tr. i Det nya Sverige, 1919.

Haralds, Hj., [Vitalis Norström.] (Förf:s Tre svenska tänkare och forskare. I: Hågkomster och livsintryck. Saml. 5, s. 222—225.)

Lindberg, O., Några Vitalis-Norströms-minnen. (Tidn. Ups., juln:r.)

Åkesson, E., Norströmiana. Fynd. Förstudier. Kritik. Sthm. 203 s. 4 kr.

Anm. av Alf Ahlberg (Sv. dagbl. 15 maj), K. Barr (Stockh.-tidn. 21 mars), J. Cullberg (Vår lösen, Årg. 15, s. 116—117), J. Gustavson (Nord. tidskr., 1924, s. 508—514), K. Pira (Nya dagl. alleh. 1 maj), R. Sjöberg (Hufvudstadsbl. 18 april), F. Vetterlund (Aftonbl. 1 juni).

NYBERG, JULIA KRISTINA (EUPHROSYNE).

Neander, S., En skaldinna utan beräkningar. Ett och annat ur »Euphrosynes» otryckta brevväxling med sin förläggare [N. M. Lindh]. (Veckojournalen, 1924, s. 893.)

OLJELUND, I.

Blomberg, E., En reaktionär författare. Ivan Oljelund och hans kristendomsförkunnelse. (Tiden, Årg. 16, s. 209—220.)

Lindeberg, G., Ivan Oljelunds ställning till kyrkan och religionen. (Förf:s Svenska diktarsilhuetter, 2, s. 72—79.)

OXENSTIERNA, J. G.

Se avd. 6: Celander.

PALMÆR, H. B.

Eldbränder och gnistor. Saml. och utg. av A. Ahnfelt. 4:e uppl. genomsedd av R. G:son Berg. Sthm. LXXII, 389 s. 7,50 kr.

S. V—LXXII: R. G:son Berg, Levnadsteckning.

Anm. av C.-A. B[olander] (Dagens nyh. 1 juni), W. Cederschiöld (Gbg:s handelstidn. 3 okt.), E[ri]k H[edé]n (Soc.-demokr. 19 juni), O. Holmberg (Nya dagl. alleh. 24 maj), J. Landquist (Aftonbl. 20 juni), O. R[abeniu]s (Stockh. dagbl. 20 juni), S. S[elander] (Bonniers veckotidn., 1924, n:r 36, s. 30, 61), Kj. [R. G.] S[trömber]g (Stockh.-tidn. 25 maj).

Thorngren, H., När Bernhard Palmær blev tidningsredaktör. (Soc.-demokr. 10 aug.)

PALMBLAD, VILHELM FREDRIK.

Berg, R. G:son, Palmblad och Brockhaus. Några anteckningar ur en brevväxling. (Samlaren. N. F. Årg. 5, s. 1—58.)

PETRI, OLAUS.

Palmér, J., Om Variarum rerum vocabula. (Festskr. tillägn. H. Pipping = Skr. utg. av Sv. litt.-sällsk. i Finl., 175, s. 419—428.)

PHILIP, SAM.

Se avd. 3 A: Vetterlund.

QUIDING, N. H.

Se avd. 3 B: Strindberg (Erdmann).

RENSTRÖM, ERIK.

Se avd. 3 A: Hultin.

REUTERDAHL, HENRIK.

Se avd. 2: Ågren; 3 B: Thomander.

RUDBECK, OLOF d. ä.

Se avd. 2 (Uppsala).

RUDBECKIUS, J.

Bergqvist, B. J:son, Rudbeckius och den svenska skolan. Tal vid Rudbeckiusjubileet i Västerås den 14 juni 1923. (Förf:s Skola och seminarium, s. 7—20, 1 pl.)

Till Johannes Rudbeckii karakteristik. Hittills otryckta urkunder kommenterade och utg. av B. R. Hall. Lund. 95, (1) s. 3 kr.

Årsböcker i sv. underv.-hist., Vol. 10 = Årg. 3 (1923): 3.

RUDIN, P.

Johansson, J. V., Journalisten Pehr Rudin. (Studier tillägn. O. Sylwan, s. 261—287.)

RUNEBERG, FREDRIKA.

Westermarck, Helena, Fredrika Runeberg. 18 $^{2}/_{9}$ 07—18 $^{27}/_{5}$ 79. (Bidrag till kvinnorörelsens historia i Finland. Festskrift utg. till 3. nord. kvinnosakskongressen den 3—5 juni 1924 i Helsingfors. Hfors, s. 3—10.)

RUNEBERG, J. L.

Castrén, G., Runebergs »östanbrud». (Förh. o. upps., Årg. 37 (1923; tr. 1924), s. 1—16.)

Cederschiöld, W., Bonden Pavo. Ett exempel på skolanalys av en dikt. (Studier tillägn. O. Sylwan, s. 93—101.)

Edelfelt, Berta, Ur en gammal dagbok. 1922.
Anm. av O. Holmberg (Förf:s Litterärt, s. 165—175; förut tr. i Nya dagl. alleh. 1923).

Lehtonen, J. V., Lotta Svärdistä Torpantyttöön. [Från Lotta Svärd till Torpflickan.] (Valvoja-Aika, Årg. 2, s. 366—382.)

——, Un passage de Shakespeare dans les »Recits de l'enseigne Stål» de Runeberg. (Neuphilol. Mitteil., Jahrg. 25, S. 188—192.)

Mandellöf, A. G., Förebilden till J. L. Runebergs »Bonden Paavo». (Hufvudstadsbl. 29 juni.)

Strömborg, Signe, Runebergs första kärlek. (Kalender utg. av Sv. folksk:s vänner, Årg. 39, s. 172—177.)

Wendt, E. v., Runebergsminnet. 1804 — 5 februari — 1924. Några reflexioner på etthundratjuguårsdagen. (Aftonbl. 5 febr.)

Se avd. 1: Nohrström; 3 A: Holmberg, Jörn.

RUNIUS, J.

Se avd. 3 A: Mjöberg.

RYDBERG, V.

Brev. 1. Viktor Rydbergs och S. A. Hedlunds brevväxling. 1923.
Anm. av G. Andrén (Tidn. Ups. 19 juli), H. Emilson (Sydsv. dagbl. 10 febr.), T. F[ogelqvis]t (Dagens nyh. 17 febr.), K. Hagberg (Sv. dagbl. 26 mars), Agnes Langenskjöld (Fi. tidskr., T. 96, s. 309—318), E. Lindorm (Sv. dagbl. 14 mars), Albert Nilsson (Bokstugan, Årg. 8, s. 113—116), I. Oljelund (Frihet, 1924, n:r 12, s. 12—13), O. R[abeniu]s (Stockh. dagbl. 8 febr.), V. Svanberg (Ups. nya tidn. 3 jan.).

Blanck, A., Ahasverus — Disraeli. (Gbg:s handelstidn., juln:r, s. 10—12.)

Lindeberg, G., Viktor Rydbergs reformatoriska gärning. (Unga tankar, Årg. 19, s. 69—70; omtr. i förf:s Svenska diktarsilhuetter, 2, s. 38—47.)

Lindskog, C., Prometevs hos Aiskylos och hos Viktor Rydberg. (Vår tid. Årsbok utg. av Samf. De nio, Årg. 8 (1923), s. 14—30.)

Svanberg, V., Rydbergs Singoalla. 1923.
Anm. av R. Sjöberg (Hufvudstadsbl. 8 aug.), Kj. [R. G.] S[trömber]g (Stockh.-tidn. 31 aug.), F. Vetterlund (Aftonbl. 23 mars).

Se avd. 3 A: Holmberg; avd. 5: Celander.

RYDELIUS ANDREAS.

Se avd. 2 (Lund): Carlquist.

SANDELL, LINA.

Blomgren, J., I Mesterens Haand. Lina Sandells Liv og Digtning. Khvn (tr. i Haslev). 79 s. 1,50 kr.

SAXON, J. L.

Vinberg, O., J. L. Saxon. Sthm. 135 s., 5 portr., 4 s. pl. 2,50 kr.

SCHOLANDER, F. W.

Se avd. 3 A: Arsenius.

SCHRÖDERHEIM, ELIS.

Schröderheimiana. En anekdotsamling. (Personhist. tidskr., Årg. 25, s. 65—86.)

SCHWARTZ, MARIE SOPHIE.

Benson, A. B., Marie Sophie Schwartz. A Swedish tendenz-novelist popular in America. (Scand. studies and notes, Vol. 8 (May 1924), p. 48—60.)

SCHÜCK, HENRIK.

Minnen från 1860-talet. (Dagens nyh. juln:r.)

Söderhjelm, W., Henrik Schück und seine allgemeine Literaturgeschichte. (Neuphilol. Mitteil., Jahrg. 25, S. 192—214.)

SEHLSTEDT, E.

Bianchini, Lisa, Elias Sehlstedt. (Förf:s En bok om Sandhamn, s. 35—43; med tillägg av en opubl. dikt tr. i Idun, Årg. 37, s. 1151, 1156.)

——, Glimtar ur Sehlstedts familjeliv. Hittills opublicerad[e] Sehlstedtiana. (Nya dagl. alleh. 7 dec.)

——, Poeten i tullkammaren. Ett apropå till Sehlstedt-utställningen. (Stockh.-tidn. 16 nov.)

——, Vid Elias Sehlstedts skrivbord. (Dagens nyh. 2 nov.)

SELANDER, STEN.

Se avd. 3 A: Pennklubben.

SETTERLUND, S.

Bromander, C. V., En bortglömd värmländsk poet. [Sven Setterlund.] (Värmland. Värml:s hemb.-förb:s årsbok, Årg. 1 (1923; tr. 1922), s. 22—25.)

SILFVERSTOLPE, GUNNAR MASCOLL.

Se avd. 3 A: Pennklubben.

SILVERSTOLPE, A. G.

Gobom, N., Axel Gabriel Silverstolpe. 1923.

Anm. av G. J[ohansson] (Nord. tidskr., 1924, s. 227), Kj. [R. G.] S[tröm-ber]g (Stockh.-tidn. 24 aug.).

SJÖBERG, BIRGER.

Rabenius, O., Fridas sångare. (Ord o. bild, Årg. 33, s. 112—115.)

Svanberg, N., Birger Sjöberg. (Ergo, 1924, s. 10—11.)

SKOG, J.

Lindeberg, G., En undanskymd lyriker — Johan Skog. (Unga tankar, Årg. 19, s. 140—142; omtr. i förf:s Svenska diktarsilhuetter, 2, s. 80—90.)

Se avd. 3 A: Vetterlund.

SNOILSKY, C.

Bianchini, Lisa, Carl Snoilsky. (Förf:s En bok om Sandhamn, s. 117—119.)

Lundegård, A., Snoilsky och de unga. (Pennklubben 1924, s. 75—78.)

——, Snoilskys utomlands och hemma. (Sv. dagbl. 26 juli.)

——, Sven Trösts sångmö. (Sv. dagbl. 25 juli.)

Lundström, G., »Namnet i klippan». Snoilskyminnen från Sandhamn. (Veckojournalen, 1924, s. 941, 955.)

Neander, S., »De sista dropparnas fall — —» (Saisonen, Årg. 9, s. 855.)
Omarb. av förf:s Snoilskys sista dikt (Aftonbl. 1922).

Vetterlund, F., Ur otryckta Snoilskybrev. 1—3. 1. Från Snoilskys utresa 1879. 2. Från Florens och Dresden. 3. Litterär brevväxling med Wirsén. (Sv. dagbl. 5, 7, 10 nov.)

Se avd. 3 A: Jörn.

SOHLMAN, A.

[Kerfve, A.], August Sohlman. Till hundraårsminnet av hans födelse den 24 maj. (Aftonbl. 22 maj.)

SOMMELIUS, G. L. (BEPPO).

Holmberg, O., Beppo-Sommelius. (Förf:s Litterärt, s. 177—191.)
Förut tr. i Nya dagl. alleh. 1923.

SPALDENCREUTZ, ARVID JOHAN.

Kämpe, A., Ur en drömmares papper. Några anteckningar om en aristokratisk demokrat vid 1800-talets början. (Soc.-demokr. 7 dec.)

SPARWENFELDT, J. G.

Pfandl, L., Prolegomena zu einer Sparwenfeldt-Biographie. (Archiv f. d. Stud. d. neuer. Sprachen, Bd 147, S. 236—248.)

STAGNELIUS, E. J.

Afzelius, N., En okänd författare. Ett bidrag till professor Bööks Stagneliusforskning. (Dagens nyh. 31 jan.)

Böök, F., Kalmar och Öland. (Sv. dagbl. 31 aug.; omtr. i förf:s Resa i Sverige, s. 82—99.)
Bl. a. om E. J. Stagnelius.

Böök, F., Den tolvårige poeten. (Sv. dagbl. 30 okt.)
Med facs. av en dikt till Per Brusenius från 1805.

Cederblad, S., Erik Johan Stagnelius. Sthm. 102 s. 1,75 kr.
De största märkesmännen. 17.
Anm. av N. Afzelius (Ergo, 1924, s. 198—199), A. Blanck (Gbg:s handelstidn. 9 okt.), F. Böök (Sv. dagbl. 24 okt.) — Med anl. härav ett bemötande av förf. (Soc.-demokr. 10 dec.) — T. F[ogelqvis]t (Dagens nyh. 20 nov.), E[ri]k H[edé]n (Soc.-demokr. 1 nov.), J. L[andquist] (Aftonbl. 24 okt.), Kj. [R. G.] S[trömber]g (Stockh.-tidn. 9 nov.), N. Å[lenius] (Ups. nya tidn. 4 okt.).

——, Romantikern Stagnelius. [1.] (Samlaren. N. F. Årg. 4 (1923; tr. 1924), s. 1—64.)
Anm. av Kj. [R. G.] S[trömber]g (Stockh.-tidn. 24 aug.).

——, Studier i Stagnelii romantik. 1923.
Anm. av N. Afzelius (Dagens nyh. 12 mars), O. Holmberg (Nya dagl. alleh. 26 jan.), R. Sjöberg (Hufvudstadsbl. 8 aug.), S. Stolpe (Juvenes dum sumus, 1924, n:r 1, s. 33—39).

Nilsson, A., Den nyaste Stagnelius-forskningen. (Nord. tidskr., 1924, s. 494—507.)
Anm. av följ. arb.: E. J. Stagnelius, Samlade skrifter. 5. Kommentar. (1919), F. Böök, Erik Johan Stagnelius (1919), S. Cederblad, Studier i Stagnelii romantik (1923) och Romantikern Stagnelius.

Stolpe, S., Ny Stagneliuslitteratur. (Juvenes dum sumus, 1924, n:r 2, s. 32—33.)
Anm. av S. Cederblads arbeten.

——, Stagnelii götiska diktning. Kritiska bidrag. (Juvenes dum sumus, 1924, n:r 1, s. 33—39.)
Kritik av S. Cederblad, Studier i Stagnelii romantik.

Se avd. 3 A: Jörn, avd. 5: Celander.

STÉENHOFF, N. J.

Se avd. 3 B: Nicander.

STIERNHIELM, G.

Samlade skrifter. Utg. av J. Nordström. D. 2. Filosofiska fragment med inledning och kommentar. Bd 1. Inledning. H. 1—2. Bd 2. H. 1. Sthm. 27 s., s. I—CCVIII; s. CCIX—CCCLXI; 288 s., 3 pl. 17, 11 kr.
Sv. förf. utg. av Sv. vitterh.-samf. 8. D. 2. Bd 1: 1—2, 2: 1. — Även utg. ss. akad. avh. Se nedan!

Lagergren, H., Georg Stiernhielms födelseort. Ej Svartskär eller Diskarvet utan Gammelgården i Kniva. (Dal:s hemb.-förb:s tidskr., Årg. 3 (1923), s. 129—137.)

Liedgren, E., En hittills obeaktad latinsk förebild till dryckesscenen i Stiernhielms »Hercules» och i »Bröllopps Beswärs IhogKommelse». (Samlaren. N. F. Årg. 5, s. 235—236.)

Nordström, J., Georg Stiernhielm, Filosofiska fragment med inledning och kommentar. [Akad. avh. Upps.] 1—2. Sthm. 1. Inledning. 27, CCCLXI s. 2. Texter och kommentar. (3), 294 s., 3 pl. Ej i bokh.

Ingår även i Sv. förf. utg. av Sv. vitt.-samf.
Anm. av Kj. [R. G.] S[trömber]g (Stockh.-tidn. 24 aug.).

Noreen, E., Några anmärkningar till Stiernhielms Hercules (Tamm-Noreens uppl. 1921). (Nysv. stud., Årg. 4, s. 230—235.)

Risberg, B., Bröllops Beswärs Ihugkommelse. Några randanteckningar. (Nysv. stud., Årg. 4, s. 113—151.)

Med anl. härav en notis av S. Belfrage (ibid. s. 271—273).

Steffen, R., Stiernhielm och Bröllopsbesvärs ihugkommelse. (Vår tid. Årsbok utg. av Samf. De nio, Årg. 9, s. 182—226.)

Anm. av T. F[ogelqvis]t (Dagens nyh. 23 nov.).

STRANDBERG, C. W. A. (TALIS QUALIS).

Strandberg, C., Några hågkomster av Talis Qualis. (Hågkomster och livsintryck. Saml. 5, s. 95—103.)

STRINDBERG, A.

Briefe an [A. M.] Lugné-Poe. (Das Tagebuch, Jahrg. 5, S. 487—491.)

6 brev från 1894—1910 i ty. övers.

Briefe an Emil Schering. Übertr. von E. Schering. München. 302 s. 6 Rmk.

Werke. Deutsche Gesamtausg. Abt. Briefe. 3.
Anm av C.-A. B[olander] (Dagens nyh. 6 okt.), C. D. Marcus (Sv. dagbl. 23, 25 juni), Kj. [R. G.] S[trömber]g (Stockh.-tidn. 17 aug.)

Ahlberg, Alf, Det ondas problem i Strindbergs diktning. (Förf:s Filosofi och dikt, s. 148—155.)

Förut tr. i Sv. dagbl. 1922.

Anwand, O., Strindberg. Berlin. 137, (2) s. 85 Pf.

Wege zum Wissen. 23.

Bab, J., [Strindberg.] (Förf:s Der Mensch auf der Bühne. Berlin [1923]. H. 10, S. 340—347.)

Bianchini, Lisa, August Strindberg. (Förf:s En bok om Sandhamn, s. 120—124.)

Bühler, Charlotte, Strindberg und Ibsen. (D. neueren Sprachen, Bd 31 (1923), S. 146—153.)

[Böök, F.], Då Röda Rummets författare sökte sig till pressen. (Sv. dagbl. 17 jan.)

Coenen, F., August Strindberg. Een studie. 1—4. (Groot Nederland, 1923, p. 642—656, 1924, p. 303—319, 405—420, 528—546.)

de Pers, Karin, August Strindbergs äktenskap med Frida Uhl. [1—3.] (Gbg:s handelstidn. 31 jan., 4, 8 febr.)

Minnen meddel. av fru Strindbergs mor, Marie Uhl.

Dukes, A., August Strindberg. (Förf:s The youngest drama. London 1923, p. 47—49.)

Eklund, T., En obeaktad uppsats av Strindberg. (Samlaren. N. F. Årg. 4 (1923; tr. 1924), s. 90—97.)

Du hasard dans la production artistique i Revue des revues 1894.

Emmel, F., Strindberg-Vision. Ein Traumspiel. (Förf:s Das ekstatische Theater. Prien (tr. i Lpz.), S. 215—220.)

Erdmann, N., Die Geschichte einer kämpfenden und leidenden Seele. Ber. Übertr. v. H. Goebel. Lpz. 865 s. 15 Rmk.

Övers. är en tillök. bearb. av det sv. orig.

——, Strindberg och Nils Nilsson arbetskarl. [N. H. Quiding.] (Nya dagl. alleh. 12 sept.)

Eulenberg, H., August Strindberg. (Förf:s Gestalten und Begebenheiten. Dresden, S. 232—237.)

Geete, R., Till August Strindbergs ungdomshistoria. Personliga minnen upptecknade. (Förf:s Ur språklådan, s. 136—156.)

Förut tr. i Ord o. bild, Årg. 28 (1919).

Goebel, H., August Strindberg. (Kämpfer, Grosses Menschentum aller Zeiten. Hrsg. v. H. v. Arnim. Berlin m. fl. 4, S. 135—167, 1 portr.)

Gäfgen, H., Strindbergs Weltanschauung. (Baden-Badener Bühnenblatt IV, 55.)

Hedberg, O., August Strindberg. En urolig Tids urolige Aand. Biografi og Studievejledning. Kbhvn. (17) s. 0,50 kr.

Ur Læsning, 1924, n:r 4.

Helmecke, C. A., Buckle's influence on Strindberg. Thesis [Pennsylvania]. Philadelphia. 52 s.

Hülsen, H. v., August Strindberg als Maler. (Hellweg, Jahrg. 4 (1923/24), H. 5, S. 75—76.)

Jacobsen, H., Strindbergs Verdensry. (Tilskueren, Aarg. 41: 1, S. 338—349, 402—411.)

Kordt, W., Strindberg — Wedekind. Eine dramatische Prinzipienfrage. (Das deutsche Theater. Jahrbuch, Bd 2 (1923/24), S. 60—69.)

Lamm, M., Strindbergs dramer. 1. Sthm. 412, (1) s. 8,50 kr.

Anm. av F. Böök (Hufvudstadsbl. 21 nov.; Sv. dagbl. 27 nov.), K. Hagberg (Sydsv. dagbl. 18 dec.), O. Holmberg (Nya dagl. alleh. 2 dec.), Kj. [R. G.] S[trömber]g (Stockh.-tidn. 7 dec.), A. Werin (Lunds dagbl. 23 dec.).

Landauer, G., Strindberg. [1—3.] 1. Strindbergs Historische Minia-

turen. 2. Strindbergs Traumspiel. 3. Strindbergs Gespenstersonate. (Förf:s Der werdende Mensch. Potsdam 1921, S. 259—341.)

Lie E., Strindberg i »Inferno»-tiden. (Aftenposten 15 aug., n:r 459; på sv. i Aftonbl. o. Hufvudstadsbl. 15 aug.)

——, Strindberg og Bjørnson. (Aftenposten 16 dec., n:r 717.)

Lindblad, G., August Strindberg som berättare. Studier i hans tidigare prosa. [Akad. avh. Lund.] Sthm. 223, (1) s. 4,75 kr.

Anm. av A. Blanck (Gbg:s handelstidn. 18 juni), T. F[ogelqvis]t (Dagens nyh. 22 juni), K. Hagberg (Sv. dagbl. 27 juni), O. Holmberg (Nya dagl. alleh. 31 maj), G. J[ohansson] (Nord. tidskr., 1924, s. 442—443), M. Lamm (Litteris, Vol. 1, s. 130—142), J. Landquist (Aftonbl. 1 juli), E. Lehmann (Sydsv. dagbl. 31 maj), Kj. [R. G.] S[trömber]g (Stockh.-tidn. 31 aug.), S. Söderman (Stockh. dagbl. 10 aug.), N. Å[lenius] (Ups. nya tidn. 16 juni).

Linder, Gurli, [Minnen om Strindberg från 1874.] (Förf:s På den tiden, s. 123—127.)

Lundberg, G. W., August Strindbergs moder i dikten och verkligheten. Några notiser om Ulrica Eleonora Norling. (Dagens nyh. 23 mars.)

Marcus, C. D., Strindberg och den tyska vetenskapen. (Nord. tidskr., 1924, s. 435—441.)

Anm. av följ. arb.: G. Landauer, Der werdende Mensch (1921), B. Diebold, Anarchie im Drama (1921), A. Liebert, Strindberg (1920), L. Marcuse, Strindberg (1922), A. Storch, August Strindberg im Lichte seiner Selbstbiographie (1921), K. Jaspers, Strindberg und van Gogh (1922).

——, Strindbergs »Ett drömspel». (Tilskueren, Aarg. 39 (1922): 2, S. 323—332.)

Martersteig, M., Das Strindberg-Bild und die Kommenden. (D. deutsche Theater. Jahrb., Bd 1 (1922/23), S. 69—78.)

Muckermann, F., Strindberg. Sphinx und Weihnachtskind. (Der Gral, Jahrg. 18 (1923/24), Dez. 1923.)

Möhlig, K., Strindbergs Weltanschauung. 1. Diss. Köln 1923.

Anm. av L. Pineau (Revue germ., Année 15, p. 474—475).

Mörner, B., Den Strindberg jag känt. Sthm. 204, (1) s., 16 portr., 1 pl., 22 s. facs. 8,50 kr.

Anm. av B. B[æckströ]m (Gbg:s handelstidn. 5 juni), T. F[ogelqvis]t (Dagens nyh. 15 juni), R. F[orsman] (Valvoja-Aika, Årg. 2, s. 397), E[rik] H[edé]n (Soc.-demokr. 17 maj), O. Holmberg (Nya dagl. alleh. 10 juni), G. J[ohansson] (Nord. tidskr., 1924, s. 443), J. Landquist (Aftonbl. 1 juli), J. Mortensen (Sydsv. dagbl. 1 juli), O. R[abeniu]s (Stockh. dagbl. 8 juni), Kj. [R. G.] S[trömber]g (Stockh.-tidn. 18 maj), [Lei]f [Öhrwa]ll (Ups. nya tidn. 21 maj), [A. Österling] (Sv. dagbl. 25 maj).

Palmberg, K., [Minnen om August Strindberg]. (K. Palmberg, Strödda minnen från hans levnad. 1923, s. 70—72.)

Röttger, K., Strindberg und die Krise des modernen Menschen. (Die christl. Welt, Jahrg. 38, Sp. 642—651.)

Schulhof, Hedwig, Zur Psychologie Strindbergs. (Intern. Zeitschr. f. Individualpsych., Jahrg. 2 (1923), N:r 2, S. 20—25.)

Selander, S., Strindberg och Geijerstam. Några randanteckningar till en följd opublicerade Strindbergsbrev. [1.] (Bonniers veckotidn., 1924, juln:r, s. 30—33.) Ej fortsatt.

Strindberg, Axel, Minnet av min bror. [Intervju.] (Dagens nyh. 30 mars.)

[Theorin, Ebba], Strindbergs dotter berättar om sin mor. (Idun, Årg. 37, s. 291, 305.) Undert.: E. Th.

Thomsen, A., August Strindberg som Maler. (Gads danske Magasin, Aarg. 8, S. 126—128.)

Thormann, W. E., Strindberg. (Blätter d. würtemberg. Volksbühne VI, 5.)

Thulstrup, Å., Strindbergsminnen i Hôtel Orfila. (Stockh.-tidn. 12 okt.)

Uppvall, A. J., Strindberg och Amerika. Ett öppet brev. (Gbg:s handelstidn. 10 juli.)

Werin, A., [Karaktärer i Röda rummet. 1—2.] 2. Arvid Falk och Olle Montanus. (Sv. dagbl. 2, 16 nov.)

Se avd. 3 A: Jörn, Mörner; 3 B: Benedictsson (Werin), Heidenstam.

STRÖMMERSTEDT, FRITHIOF.

Se avd. 3 A: Vetterlund.

SWEDENBORG, E.

Ett brev från Em. Swedenborg [till R. G. Bonde] av år 1760 [meddel. av J. E. Boyesen]. (Nova ecclesia, Årg. 3, s. 43—45.)

Swedenborgs drömmar. Emanuel Swedenborgs dagbok 1743—1744 utg. och kommenterad med förklarande noter samt med bibliografiska och biografiska essayer av K. Barr. Sthm. 174, (1) s. + rättelser, 1 portr. 7,75 kr.

Anm. av N. Erdmann (Nya dagl. alleh. 7 dec.), E. Franzén (Soc.-demokr. 13 dec.), Kj. [R. G.] S[trömber]g (Stockh.-tidn. 28 nov.).

Ahlberg, Alf, Kant och Swedenborg. (Förf:s Filosofi och dikt, s. 73—92.)

Förut tr. i Nord. tidskr., 1919.

Barr, K., Kant och Swedenborg. Ett apropå till den store Königsbergsfilosofens 200-årsjubileum. (Stockh.-tidn. 20 april.)

Dufty, J. G., Swedenborg documents. (The New-church magazine, Vol. 43, p. 16—22.)

Lagerborg, R., Fallet Swedenborg i belysning av nyare undersökningar. Sthm (tr. i Hfors). 68 s. 1,75 kr.

Förut tr. i Fi. tidskr. T. 95 (1923). Förord och litt.-fört. tillagda.
Anm. av K. Barr (Stockh.-tidn. 17 april), [N.] E[rdma]nn (Nya dagl. alleh. 25 mars).

Lamm, M., Swedenborg. (Ty. övers.) 1922.
Anm. av P. E. Liljeqvist (Grundwissenschaft, Bd 4 (1923), S. 294—296), J. G. Robertson (Litteris, Vol. 1, s. 59—61).

[Lindh, F. G.], Ett besök hos Swedenborg [i Stockholm 1770]. (Nya kyrkans tidn., Årg. 48 (1923), s. 111, 122—124, 135—137, 151, 49, s. 13—14, 45—47.) Undert.: F. G. L.

Näsström, G., Swedenborg inför samtiden. (Sv. dagbl. 17 april.)
Ur brev från Daniel Tilas till A. F. Cronstedt 1760.

Schutte, L. J., Swedenborg als Ziener. (Stem, Jaarg. 4, 419—444 (juni).)

SÖDERBERG, HJALMAR.

Se avd. 3 A: Ossiannilsson.

SÖDERGRAN, EDITH.

Elfelt, Kj., Edith Södergran. (Studentbladet, Årg. 12, s. 141—143.)

Olsson, Hagar, Edith Södergrans minne. (Konstnärsgillets julalbum. Hfors 1923, s. 18—20.)

TAVASTSTJERNA, K. A.

Samlade skrifter [utg. av E. Kihlman]. 1—10. Hfors. 750 fmk. 1. Barndomsvänner. En inföding. 557, (1) s. — 2. För morgonbris. Nya vers. Dikter i väntan. 314 s. — 3. Fostermor och fosterson. I förbindelser. Marin och genre. 339, (1) s. — 4. Frun emanciperar sig. Affärer. Ett vådligt experiment. Pyret. God natt. Uramo torp. Heder och ära. 442, (1) s. — 5. Hårda tider. Lille Karl. 429, (1) s. — 6. Unga år. Kapten Tärnberg. Korta brev från en lång bröllopsresa. Korta brev från hemmets lugna härd. 380, (1) s. — 7. Kvinnoregemente. 337 s. — 8. I förbund med döden. En patriot utan fosterland. 421 s. — 9. Dikter. Laureatus. 265 s. — 10. Finska vikens hemlighet. Efter kvällsbrisen. Visionären i Visby. Tillägg. [Omsl.: Anonymt och efterskörd.] 471, (1) s.
Anm. av G. C[astrén] (Nya Argus, Årg. 17, s. 248—250), O. E[nckell] (Hufvudstadsbl. 2 nov.), A. M[örn]e (Sv. pressen 6 nov.).

Brev till Nixe. 1923.
Anm. av G. C[astrén] (Nya Argus, Årg. 17, s. 9—11), O. Holmberg (Nya dagl. alleh. 10 febr.), R. Sjöberg (Det nya Sverige, Årg. 18, s. 271—274), H. S[öderhjel]m (Gbg:s handelstidn. 4 jan.).

Jaktiver. [Opubl. dikt.] (Konstnärsgillets julalbum. Hfors, s. 6—7.)

Möller, A. Tagesson, Med Tavaststjerna i Berlin. (Dagens nyh. 1 febr.; omtr. i förf:s Jag minns . . . , s. 133—136.)

Mörner, B., Tavaststjerna som jag minns honom. (Fi. tidskr., T. 96, s. 247—261.)

TEGNÉR, E.

Arne, T. J., Esaias Tegnér och Smålandskyrkorna. (Sv. dagbl. 26 febr.)

Schulhof, Hedwig, Zur Psychologie Strindbergs. (Intern. Zeitschr. f. Individualpsych., Jahrg. 2 (1923), N:r 2, S. 20—25.)

Selander, S., Strindberg och Geijerstam. Några randanteckningar till en följd opublicerade Strindbergsbrev. [1.] (Bonniers veckotidn., 1924, juln:r, s. 30—33.) Ej fortsatt.

Strindberg, Axel, Minnet av min bror. [Intervju.] (Dagens nyh. 30 mars.)

[Theorin, Ebba], Strindbergs dotter berättar om sin mor. (Idun, Årg. 37, s. 291, 305.) Undert.: E. Th.

Thomsen, A., August Strindberg som Maler. (Gads danske Magasin, Aarg. 8, S. 126—128.)

Thormann, W. E., Strindberg. (Blätter d. würtemberg. Volksbühne VI, 5.)

Thulstrup, Å., Strindbergsminnen i Hôtel Orfila. (Stockh.-tidn. 12 okt.)

Uppvall, A. J., Strindberg och Amerika. Ett öppet brev. (Gbg:s handelstidn. 10 juli.)

Werin, A., [Karaktärer i Röda rummet. 1—2.] 2. Arvid Falk och Olle Montanus. (Sv. dagbl. 2, 16 nov.)

Se avd. 3 A: Jörn, Mörner; 3 B: Benedictsson (Werin), Heidenstam.

STRÖMMERSTEDT, FRITHIOF.

Se avd. 3 A: Vetterlund.

SWEDENBORG, E.

Ett brev från Em. Swedenborg [till R. G. Bonde] av år 1760 [meddel. av J. E. Boyesen]. (Nova ecclesia, Årg. 3, s. 43—45.)

Swedenborgs drömmar. Emanuel Swedenborgs dagbok 1743—1744 utg. och kommenterad med förklarande noter samt med bibliografiska och biografiska essayer av K. Barr. Sthm. 174, (1) s. + rättelser, 1 portr. 7,75 kr.

Anm. av N. Erdmann (Nya dagl. alleh. 7 dec.), E. Franzén (Soc.-demokr. 13 dec.), Kj. [R. G.] S[tröm ber]g (Stockh.-tidn. 28 nov.).

Ahlberg, Alf, Kant och Swedenborg. (Förf:s Filosofi och dikt, s. 73—92.)

Förut tr. i Nord. tidskr., 1919.

Barr, K., Kant och Swedenborg. Ett apropå till den store Königsbergsfilosofens 200-årsjubileum. (Stockh.-tidn. 20 april.)

Dufty, J. G., Swedenborg documents. (The New-church magazine, Vol. 43, p. 16—22.)

Lagerborg, R., Fallet Swedenborg i belysning av nyare undersökningar. Sthm (tr. i Hfors). 68 s. 1,75 kr.

Förut tr. i Fi. tidskr. T. 95 (1923). Förord och litt.-fört. tillagda.

Anm. av K. Barr (Stockh.-tidn. 17 april), [N.] E[rdma]nn (Nya dagl. alleh. 25 mars).

Lamm, M., Swedenborg. (Ty. övers.) 1922.
Anm. av P. E. Liljeqvist (Grundwissenschaft, Bd 4 (1923), S. 294—296), J. G. Robertson (Litteris, Vol. 1, s. 59—61).

[Lindh, F. G.], Ett besök hos Swedenborg [i Stockholm 1770]. (Nya kyrkans tidn., Årg. 48 (1923), s. 111, 122—124, 135—137, 151, 49, s. 13—14, 45—47.) Undert.: F. G. L.

Näsström, G., Swedenborg inför samtiden. (Sv. dagbl. 17 april.)
Ur brev från Daniel Tilas till A. F. Cronstedt 1760.

Schutte, L. J., Swedenborg als Ziener. (Stem, Jaarg. 4, 419—444 (juni).)

SÖDERBERG, HJALMAR.

Se avd. 3 A: Ossiannilsson.

SÖDERGRAN, EDITH.

Elfelt, Kj., Edith Södergran. (Studentbladet, Årg. 12, s. 141—143.)

Olsson, Hagar, Edith Södergrans minne. (Konstnärsgillets julalbum. Hfors 1923, s. 18—20.)

TAVASTSTJERNA, K. A.

Samlade skrifter [utg. av E. Kihlman]. 1—10. Hfors. 750 fmk. 1. Barndomsvänner. En infödING. 557, (1) s. — 2. För morgonbris. Nya vers. Dikter i väntan. 314 s. — 3. Fostermor och fosterson. I förbindelser. Marin och genre. 339, (1) s. — 4. Frun emanciperar sig. Affärer. Ett vådligt experiment. Pyret. God natt. Uramo torp. Heder och ära. 442, (1) s. — 5. Hårda tider. Lille Karl. 429, (1) s. — 6. Unga år. Kapten Tärnberg. Korta brev från en lång bröllopsresa. Korta brev från hemmets lugna härd. 380, (1) s. — 7. Kvinnoregemente. 337 s. — 8. I förbund med döden. En patriot utan fosterland. 421 s. — 9. Dikter. Laureatus. 265 s. — 10. Finska vikens hemlighet. Efter kvällsbrisen. Visionären i Visby. Tillägg. [Omsl.: Anonymt och efterskörd.] 471, (1) s.
Anm. av G. C[astrén] (Nya Argus, Årg. 17, s. 248—250), O. E[nckell] (Hufvudstadsbl. 2 nov.), A. M[örn]e (Sv. pressen 6 nov.).

Brev till Nixe. 1923.
Anm. av G. C[astrén] (Nya Argus, Årg. 17, s. 9—11), O. Holmberg (Nya dagl. alleh. 10 febr.), R. Sjöberg (Det nya Sverige, Årg. 18, s. 271—274), H. S[öderhjel]m (Gbg:s handelstidn. 4 jan.).

Jaktiver. [Opubl. dikt.] (Konstnärsgillets julalbum. Hfors, s. 6—7.)

Möller, A. Tagesson, Med Tavaststjerna i Berlin. (Dagens nyh. 1 febr.; omtr. i förf:s Jag minns . . . , s. 133—136.)

Mörner, B., Tavaststjerna som jag minns honom. (Fi. tidskr., T. 96, s. 247—261.)

TEGNÉR, E.

Arne, T. J., Esaias Tegnér och Smålandskyrkorna. (Sv. dagbl. 26 febr.)

Böök, F., På skånska slätten. (Sv. dagbl. 17 aug.; omtr. i förf:s Resa i Sverige, s. 21—39.)

Bl. a. om E. Tegnér och Martina v. Schwerin.

[Böök, F.], Tegnérdikt eller ej? (Sv. dagbl. 2 maj.)

Vid Gymnasisten Carl Jacob Halls grav 18 november 1842.

Med anl. härav två inlägg av E. G. Lilljebjörn och R. Wickberg (ibid. 11 maj), vilken senare meddelar, att förf. är A. Melander. Ytterligare inlägg av S. S. och B. M. (ibid. 18 och 25 maj).

Gosse, E., [Frithiofs saga.] (Sv. dagbl. 26 aug.)

Övers. från orig. i Sunday times.

Se avd. 2: Ågren; avd. 3 A: Mazer, Mjöberg.

TENGSTRÖM, J.

Schybergson, M. G., J. J. Tengströms Anmärkningar till J. Tengströms självbiografi. Helsinki. 9 s.

Historiallinen arkisto. 32: 19.

THOMANDER, J. H.

Algård, N., Johan Henrik Thomander. Kyrkomannen. Personligheten. [Akad. avh. Upps.] Sthm (tr. i Upps.). XXXII, 515, (1) s., 2 portr., 2 pl. 9,50 kr.

Inledn. (ej i disp.-ex.): E. Tegnér, Thomander på 1860-talet. Några studentminnen. S. V—XIV.

Anm. av C. S. Lindblad (Nya dagl. alleh. 10 dec.) — med anl. härav en insändare om Thomander och H. Reuterdahl av E. Reuterdahl (Nya dagl. alleh. 15 dec.) — J. Thulin (Lunds dagbl. 19 nov.).

THOMAS, BISKOP.

Se avd. 3 A: Mjöberg.

THORILD, TH.

[Svensson, N. P.], Sveriges förste feminist. (Bonniers veckotidn., 1924, n:r 42, s. 16—17.) Undert.: Qvidam Qvidamsson.

Uddgren, G., Thorilds anteckningsbok. Ett försök att tyda de mystiska hieroglyferna. (Veckojournalen, 1924, s. 1325.)

TOPELIUS, Z.

Acke, Eva, Gäster och barn omkring Zacharias Topelius. Hans dotters minnen. (Hågkomster och livsintryck. Saml. 5, s. 74—82.)

——, Zacharias Topelius' dotter berättar om sin far och hans omgivning. (Idun, Årg. 37, s. 590—591.)

Key, Ellen, Familjen Topelius och Alta Dahlgren. (Vår tid. Årsbok utg. av Samf. De nio, Årg. 9, s. 30—54.)

Vasenius, V., Zacharias Topelius. Hans lif och skaldegärning. 4. Hfors. (4), 557 s., 1 portr. 75 fmk.

TROLLE, H. AF.

Vetterlund, F., En gammal sjöroman. (Edda, Bd 21, s. 229—236.)
Om H. af Trolle, Jakob Duvall.

TÖRNEROS, ADOLF.

Se avd. 3 B: Geijer.

ULLMAN, GUSTAF.

Se avd. 3 A: Pennklubben.

WALLENBERG, JACOB.

Afzelius, N., Min son på galejan och den komiska resebeskrivningen. (Samlaren. N. F. Årg. 5, s. 198—234.)

WALLENGREN, A. (FALSTAFF FAKIR).

Samlade skrifter. Utg. av H. Küntzel. 2—5. Sthm. à 5 kr. 2. 260, (1) s. 3. 213 s. 4. 271, (1) s. 5. (9), 236, (1) s.
1 anm. av O. O[lsson] (Bokstugan, Årg. 8, s. 61—62), O. Wieselgren (Sv. tidskr., Årg. 14, s. 61); 2 av Kj. [R. G.] S[trömber]g (Stockh.-tidn. 23 mars); 3 av T. F[ogelqvis]t (Dagens nyh. 23 okt.), S. Genell (Lundagård, Årg. 5, n:r 9, s. 12—14), E[ri]k H[edé]n (Soc.-demokr. 28 okt.), A. Österling (Sv. dagbl. 1 nov.).

Söderström, M., Ett föremål för Fakirens skämt. (Lundagård, Årg. 5, n:r 10, s. 5—6.)
Med tillägg av H. Küntzel.

WALLIN, J. O.

Ett brev från J. O. Wallin [till L. G. Rabenius] jämte hans promemoria till konungen rörande hans utnämning till ärkebiskop. (Orfeus, 1924, s. 151—154.)

Två brev från Wallins tid i Adolf Fredrik. Ur den Sven Nilsonska samlingen av Walliniana. (Sv. dagbl. 29 nov.)

Ärkebiskop Johan Olof Wallin om sin utnämning till biskop Pehr Thyselius. [Brev 17 mars 1837, publ. av E. Linderholm.] (Kyrkoh. årsskr., Årg. 23 (1923; tr. 1924), s. 398—399.)

Bernholm, J., Blad ur Johan Olof Wallins manuskriptbok. (Stockh.-tidn. 18 maj.)

——, Några utdrag ur Wallins hittills opublicerade manuskriptbok. (Nya dagl. alleh. 13 juli.)

Liedgren, E., Ett par smådikter från Wallin till Leopold. (Samlaren. N. F. Årg. 4 (1923; tr. 1924), s. 253—255.)

Lindeberg, G., Wallin och psalmboken. Ett stycke svensk religionshistoria. (Unga tankar, Årg. 19, s. 22—23; omtr. i förf:s Svenska diktarsilhuetter, 2, s. 9—16.)

Lundberg, G. W., En dikt av J. O. Wallin. (Samlaren. N. F. Årg. 4 (1923; tr. 1924), s. 255—261.)

WENNERBERG, G.

Se avd. 2: Uppsala (Juvenalerna 1849); avd. 3 A: Arsenius.

WIGSTRÖM, EVA.

Johnson, Pehr, Eva Wigström. En föregångerska för svensk folkminnesforskning. (Föreläsningsbiblioteket utg. av Sv. nykterhetsförl., Årg. 17 (1922), s. 107—115.)

WIKNER, P.

Skrifter. Utg. av Adolf Ahlberg och Th. Hjelmqvist. 9—10, 12. Sthm. 9—10. Predikningar. Utg. av A. Ahlberg. 1 (1859—1877). 451 s. 6,75 kr. 2 (1879—1885). 501, (4) s. 7,25 kr — 12. Brev. Utg. av Th. Hjelmqvist. 2 (1870—1888). (1), 741, (3) s. 12 kr.

Hjelmqvist, Th., Pontus Wikners resedagbok från år 1873 i belysning av hans brev. (Kristend. o. vår tid, Årg. 19, s. 336—344.)

——, S. A. Hedlund och Pontus Wikner. Några gamla brev. (Gbg:s handelstidn. 19 juli.)

——, Självbekännelser av den unge Pontus Wikner. (Vår lösen, Årg. 15, s. 34—37.)

Se avd. 2: Vesterlund.

WIRSÉN, C. D. AF.

Neander, S., När Wirsén var ordensbard i Uppsala. Ur några bortglömda kamratdikter från studentåren. (Veckojournalen, 1924, s. 546, 574.)

Se avd. 2: Vesterlund; 3 B: Snoilsky.

WIVALLIUS, L.

Hennings, Beth, Kring en Wiwallius-dikt. (Sv. dagbl. 6 april.)

Med anl. härav två inlägg av E. H[ell]q[uis]t och S. B[elfrag]e (ibid. 13 april).

Se avd. 3 B: Lagerlöf (Lampén).

ZEIPEL, CARL v.

Se avd. 3 B: Bjursten, Hedborn.

ZILLIACUS, E.

Rudberg, G., Antikforskare och diktare. [Emil Zilliacus.] (Kirke og kultur, Aarg. 31, s. 200—208.)

ÖDMANN, S.

Wijkmark, H., Samuel Ödmann. 1923.

Anm. av N. Algård (Kristend. o. vår tid, Årg. 19, s. 121—122), G. Jacobson (Hist. tidskr., Årg. 44, s. 106—110), O. Wieselgren (Sv. tidskr., Årg. 13 (1923), s. 562—568), C. Åhfeldt (Ord o. bild, Årg. 33, s. 123—127).

ÖMAN, V. E.

Saxon, J. L., V. E. Öman. (Förf:s Örebrominnen, s. 104—115.)

ÖSTERLING, ANDERS.

Petri kyrka. [Barndomsminnen.] (Hågkomster och livsintryck. Saml. 5, s. 307—318.)

Förut tr. i Sv. dagbl. 10 sept. 1922.

Se avd. 3 A: Pennklubben.

4. **Teater- och musikhistoria.**

Svensk tidskrift för musikforskning. Utg. av T. Norlind under medverkan av C. F. Hennerberg, E. Sundström, J. Rabe. Årg. 6. Sthm. (1), 141, (1) s. 10 kr.

Andersson, Nils, Svenska låtar samlade av N. Andersson. Dalarna. H. 3. Sthm. 4:o. (4), 201 s., 1 bl. rättelser m. m., 11 pl. 18,50 kr.

——. H. 1—2. 1922—1923.

Anm. av W. Peterson-Berger (Dagens nyh. 20 april).

Andersson, Otto, Stråkharpan. 1923.

Ingår även med tillägg av 1 s. rättelser och nytt titelbl. som del 4 i Fören. f. sv. kulturhist. Böcker. Sthm & Hfors 1923. 7,50 kr.
Anm. av T. Norlind (Rig, 1924, s. 40—45).

Beijer, A., En kunglig sommarteater. (Dagens nyh. 27 juli.)

Om festspelen på friluftsteatern vid Drottningholm för prins Henrik av Preussen sommaren 1770.

Berggreen, W., Nordisches Theater. [übers. v. E. Magnus.] (Volksbühne IV, 3. Vierteljahrsheft.)

Brown, J. Mason, An eighteenth century theatre. (Theatre arts monthly, Vol. 8, p. 243—258.)

Om Drottningholmsteatern.

Fransén, N., Julotta och kyrkosång under 1500-talet i Sverige. (Orfeus, 1924, s. 163—170.)

——, Kyrkosång och folksång. Studier. Lund (tr. i Berlin) 1923. 64 s. 1,50 kr.

Gad, H. »Château Barowiak» i Upsala — ett av landsortens minnesrikaste Thaliatempel. (Scenen, Årg. 10, s. 66, 68.)

Haapanen, T., Die Neumenfragmente der Universitäts-bibliothek Helsingfors. Eine Studie zur ältesten nordischen Musikgeschichte. [Akad. avh.] Hfors. 114 s. 25 fmk.

Även = Helsingfors universitetsbiblioteks skrifter. 5.

[Hedvall, Y.], Från Blanches »Nyårsmötet» till revyerna av i år. Ur Stockholmsrevyns nära sekelgamla historia. (Stockh.-tidn. 6 jan.) Undert.: Y. H.

——, Nio Othello-tolkare på svensk scen. (Stockh.-tidn. 20 jan.) Undert.: Y. H.

Hedvall, Y., Scenens föregångare. Något om tidigare teatertidskrifter i Stockholm. (Scenen, Årg. 10, s. 227—230.)

——, »Vintersagans» Stockholmssaga. (Orfeus, 1924, s. 147—149.)

Hjorth, G., De stora. Svenska skådespelareprofiler under 1800-talet. 1—4. (Åbo underrättelser 30 dec. 1923; 9, 23 jan., 7 febr. 1924.)

Landtmanson, S., Hora nona. (Skaradjäknen, Årg. 1, n:r 1, s. 2—4.)

Laurin, C. G., Ros och ris. Saml. 3. 1923.

Anm. av B. B[aeckströ]m (Gbg:s handelstidn. 23 jan.), R. af H[ällström] (Sv. pressen 23 aug.).

Lundgren, W., Uppsalasångens klassiska anförare. (Ergo, 1924, s. 53—54.)

Löfström, K., De fosterländska sånggudinnornas överstepräster. Vår operas styresmän från friherre Ehrensvärd till John Forssell. (Bonniers veckotidn., 1924, n:r 3, s. 22—23, 58—59.)

Meissner, Hj., Teaterhistoria och teaterhistorier. Minnen och anteckningar från en 40-årig vistelse inom teaterns roliga och oroliga värld. Med 87 ill. Sthm. 243 s. 10 kr.

Förut tr. i Veckojournalen, 1924.
Anm. av W. Peterson-Berger (Dagens nyh. 11 dec.).

Moberger, C. A., Konserter i Stockholm för hundra år sedan. (Ur nutidens musikliv, Årg. 5, s. 31—36, 55—58, 68—74, 123—128.) Forts.

Norlind, T., Bidrag till kantelens historia. (Rig, 1923, s. 37—58.)

——, Smetana och Sverige. (Ur nutidens musikliv, Årg. 5, s. 81—86.)

Petersen, A., Kongl. machinmästarens berättelse. (Dagens nyh. 28 sept.)

Ur maskinmästarens vid Kungl. operan F. W. Forsbergs journaler.

Peterson-Berger, W., P.-B.-recensioner. 1—2. 1923.

Anm. av T. N[orlind] (Sv. tidskr. f. musikforskn., Årg. 6, s. 44—46).

[Schlesinger, E.], Från Mazerska kvartettsällskapets förhistoria. (Sv. tidskr. f. musikforskn., Årg. 5 (1923), s. 89—99.) Undert.: E. S.

Härmed fullständigas uppgiften i föreg. års bibl.

——, Ur Mazerska kvartettsällskapets liv och leverne under sjuttiofem år 1849 $\frac{18}{1}$ 1924. Sthm. 4:o. 55 s., 8 s. portr.

Tr. i 300 ex.

Söderman, S., Stockholms teatrar för hundra år sedan och nu. (Stockh. dagbl., jubil.-n:r [21 april].)

De unika 1700-talsdekorationerna på Drottningholms teater. (Bonniers veckotidn., 1924, n:r 2, s. 30—31.)

Wendt, E. v., Den nya regimen vid Svenska teatern [i Helsingfors]. En kritisk studie. Hfors 1923. 46 s. 12 fmk.

Westberg, E., Något om svensk folkmusik. (Ur nutidens musikliv, Årg. 5, s. 86—94.)

BORGSTRÖM, HILDA.

Söderman, S., Hilda Borgström. (Orfeus, s. 87—91.)

DAHLQVIST, G.

[Aminoff, I.], Georg Dahlqvist. En bild från 1870-talet. (Sv. dagbl. 7 sept.) Undert.: Radscha.

DU PUY, É.

Wendt, E. v., En riksvådlig visa. Vad Du Puy sjöng vid Mon Bijou-samkvämet hösten 1799 i Stockholm. (Veckojournalen, 1924, s. 259—260, 281.)

GUSTAV, PRINS.

[Peterson-Berger, W.], En återfunnen komposition av prins Gustaf. (Dagens nyh. 13 april.) Undert.: P.-B.

Med anl. härav ett beriktigande inlägg av [K. Löfströ]m (ibid. 16 april).

HALLÉN, A.

Stuart, Elsa Marianne, Andreas Hallén. (Musik. Tidsskr. f. Tonekunst, Aarg. 8, s. 155—158.)

HARTMAN-CEDERSTRÖM, ELLEN.

Min debut. (Orfeus, 1924, s. 105—108.)

HÖGQUIST, EMILIE.

Fröding, H., Några dyrbara minnen av Emilie Högqvist. (Stockh.-tidn. 1 juni.)

Swahn, W., Den svenska Aspasia. Kring några nyfunna brev från Emilie Högquist. Sthm. 159 s., 5 portr., 6 pl. 3,75 kr.

Till största delen förut tr. i Stockh.-tidn. 13, 20, 27 april, 4 maj, 8 juni, 26 okt.

KRAUS, J. M.

Anrep-Nordin, B., Studier över Josef Martin Kraus. (Sv. tidskr. f. musikforskn., Årg. 6, s. 16—41, 49—93.)

Forts. från föreg. årg. — Även utg. i bokform. Se nedan!

——, Studier över Josef Martin Kraus. [Akad. avh. Lund.] Sthm. 127 s. + 1 s. rättelser. 5 kr.

LIND, JENNY.

Eulenberg, H., Jenny Lind. (Förf:s Gestalten und Begebenheiten. Dresden, S. 133—139.)

Jenny Linds förslag till ett musikinstitut i Wiesbaden. (Aftonbl. 11 maj.)

Sutter, O. E., [Jenny Lind in Amerika.] (Förf:s Die grosse Trommel. Phineas Taylor Barnum. Lpz, S. 141—191, 1 portr.)

[Swahn, W.], När Jenny Lind kreerade Regementets dotter. (Stockh.-tidn. 12 okt.) Undert.: Wolodja.

Vetlesen, A., Jenny Lind. (Kirke og kultur, Aarg. 31, s. 380—388.)

LINDBERG, A.

Trotzig, K., August Lindbergs härstamning. (Dal:s hemb.-förb:s tidskr., Årg. 4, s. 35—40.)

NILSSON, KRISTINA.

Čajkovskij, P., Kristina Nilsson. En karaktäristik. (Ur nutidens musikliv, Årg. 5, s. 114—115.)

PALME, A.

Art. med anl. av hans död av B. Bergman (Dagens nyh. 7. sept.), D. Fallström (Stockh.-tidn. 7 sept.), O. Rabenius (Orfeus, 1924, s. 73—74), S. Söderman (Stockh. dagbl. 7 sept.).

Bournonville, P., August Palmes sceniska påbrå. (Personhist. tidskr., Årg. 25, s. 157—159.)

SJÖGREN, EMIL.

Sonat N° 5 för violin och piano, op. 61. [Analys av kompositionen.] (Rivista musicale italiana, Vol. 33 (1923), p. 315—319; övers. i Ur nutidens musikliv, Årg. 5, s. 36—38.) Undert.: E. A.

SÖDERMAN, AUGUST.

Jeanson, G., Aug. Södermans ballad »Der schwarze Ritter». (Orfeus, 1924, s. 109—113.)

TAGLIONI, MARIE.

Swahn, W., Marie Taglionis triumf på Gustav III:s opera. (Stockh.-tidn. 16 nov.)

[Swahn, W.], Taglioni — »dansens David». (Stockh.-tidn. 2 nov.)

WIDERBERG, HENRIETTE.

Wendt, E. v., Henriette Widerberg. »Tonernas härskarinna, lidelsernas slav.» En skådespelerskas minnen i redigering och med en levnadsteckning. Sthm. 191 s. 5,75 kr.

5. **Metrik och stilistik.**

Nysvenska studier. Tidskrift för svensk stil- och språkforskning. Utg. av B. Hesselman [och] O. Östergren. Årg. 4. Upps. (3), 280 s. 8 kr.

Belfrage, S., Vad stilistik är. (Ariel, Årg. 4, s. 7—11.)

Celander. H., Rytm och reminiscenser. 1—2. 1. Svenska återklanger

i Stagnelius' Kärleken. 2. Några Rydbergdikter. (Studier tilllägn. O. Sylwan, s. 131—152.)

Kock, A., Några anmärkningar om sextonhundratalets svenska verskonst. Sthm. 16 s.

K. vitt.- hist. o. ant.-akad. Handl. N. F. 13: 4. (I: Bd 33. H. 2.)
I omarb. o. tillökad form förut tr. i Arkiv f. nord. filol., Bd 25 (1908/09).

Nilsson, A., Rytmiska påverkningar. (Studier tillägn. O. Sylwan, s. 66—79.)

Pipping, R., Uttrycksbehov och språkriktighet. (Sv. tidskr., Årg. 13 (1923), s. 403—411.)

Svanberg, N., Estetik och rytm. (Dagens nyh. 18 dec.)

——, Musikrytm och versrytm. (Nysv. stud., Årg. 4, s. 77—97.)

——, Svävande rytm. (Nysv. stud., Årg. 4, s. 98—107.)

Sylwan, O., Den svenska alexandrinen från Atis och Camilla till Svea. [Inbjudningsskrift.] Gbg. 24 s.

Gbg:s högsk:s årsskrift, Bd 30: 3.

Österling, A., Rytm och reminiscens. (Sv. dagbl. 20 sept.)

Med anl. härav ett inlägg av Frank Heller [M. G. Serner] (Sv. dagbl. 13 okt.).

6. Folklore, mytologi o. d.

Svenska landsmål ock svenskt folkliv. Tidskrift utg. genom J. A. Lundell. H. 162—165 = 1924: 1—4. Sthm. 6,50 kr.

Abrahamsson, D., Solkult i nordisk bebyggelse. (Ymer, Årg. 44, s. 239—259.)

Ahnlund, N., Fimbulvintern. (Tidn. Ups. 3 maj.)

——, Oljoberget och Ladugårdsgärde. Svensk sägen och hävd. Sthm. VI, (1), 246 s. 6,50 kr.

Inneh. bl. a.: 1. Oljoberget och Ladugårdsgärde. — 2. Sankt Olofs seglation. — 3. Rumboland. — 4. Karlskyrka. — 5. Bygde sten. — 6. Nornorna i Ödetofta. — 7. Helge broder Staffan. — 8. Krypa till korset. — Alla utom 6 och 7 förut tr. i Sv. dagbl. och Sv. tidskr.
Anm. av V. Carlgren (Stockh.-tidn. 7 nov.), E. Nygren (Det nya Sverige, Årg. 18, s. 509—512), H. Schück (Sv. dagbl. 27 okt.).

——, Staffan i Knivsta. (Sv. dagbl. 1 mars.)

Arill, D., Tro, sed och sägen. Folkminnen utg. Gbg. 4:o. 79, (1) s. 1,50 kr.

Västsvenska folkminnesföreningen.

Boor, H. de, Der Zwerg in Skandinavien. (Festschrift E. Mogk zum 70. Geburtstag 19. juli 1924. Halle a. d. Saale, S. 536—557.)

Campbell, Å., Tydor, trolldom och ödestro. (Folkminnen o. folktankar, Årg. 11, s. 1—12.)

Cederschiöld, G., Sägen och sanning. (Nord. tidskr., 1924, s. 449—466.)

Celander, H., Kung och drottning. Ett sörmländskt slåtterbruk, skildrat av J. G. Oxenstierna. (Folkminnen o. folktankar, Årg. 11, s. 155—156.)

——, Litet om jultomten och hans historia. (Gbg:s handelstidn., juln:r, s. 4—6.)

Celander, H. m. fl., Västsvensk forntro och folksed. 1923.

Anm. av Hj. Lindroth (Gbg:s handelstidn. 14 febr.).

Ericsson, Maja, Sägner om trolldrycker (Ljungbyhornsmotivet). (Hembygden. Utg. av Dalsl:s hemb.-förb., 1924, s. 40—45.)

Fahlbeck, P., Beowulfskvädet som källa för nordisk fornhistoria. Sthm. 13 s.

K. vitt.- hist.- o. ant.-akad. Handl. N. F. 13: 3. (I: Bd 33. H. 2.) Förut tr. som sep. 1913.

Finlands svenska folkdiktning. 2. Sägner. 2. Historiska sägner utg. av V. E. V. Wessman. Hfors. XII, 411 s. 50 fmk.

Skr. utg. av Sv. litt.-sällsk. i Finl., 174.
Anm. av L. v. Bonsdorff (Hist. tidskr. f. Finl., Årg. 9, s. 152—157), G. Landtman (Sv. pressen 8 nov.).

—— 3. 1923.

Anm. av G. Landtman (ibid. 31 maj).

Friesen, O. v., Sigurdsristningen från Drävle i Altuna. (Ups. nya tidn. juln:r.)

——, Tors fiske på en uppländsk runsten. (Festschrift E. Mogk zum 70. Geburtstag 19 Juli 1924. Halle a. d. Saale, S. 474—483, 1 pl.-bl.)

Grotenfelt, K., Ovatko muinaissuomalaiset palvelleet skandinaavista Torjumalaa? [Ha fornfinnarna dyrkat den skandinaviska guden Tor?] (Juhlajulkaisu prof. Kaarle Krohn. 1923 = Suomi, 5: 2 (1923), s. 52—64.)

Jungner, H., Om Friggproblemet. Några kritiska anmärkningar. (Namn o. bygd, Årg. 12, s. 1—36.)

Bemöter K. R. V. Wikmans kritik i Budkavlen, Årg. 2 (1923). Svar från denne (ibid., Årg. 3, s. 53—55).

Kalén, J., Om halländsk folkhumor. (Folkminnen o. folktankar, Årg. 11, s. 49—67.)

Krappe, A. H., The myth of Balder. A study in comparative mythology. (Folklore, Vol. 35 (1923), p. 184—215.)

La Cour, V., Solens Personifikation i vor Broncealder. (Da. Stud., Bd 21, S. 121—134.)

Liestøl, K., Dei nordiske segnene um Verland og Vidrik Verlandsson. (Maal og minne, 1924, s. 65—80.)

Lindquist, I., Äringsriter i Bohuslän under bronsåldern. (Gbg:s o. Bohusläns fornm.-fören:s tidskr., 1923 (tr. 1924), s. 1—36.)

Lindström, G., »Staffans skede» i Asarum på 1870-talet. (Blekingebygder, Årg, 2, s. 44—47.)

Major, Albany F., Ship burials in Scandinavian lands and the beliefs that underlie them. (Folklore, Vol. 35 (1923), p. 113—150.)

Mikkola, J. J., Zur Vanenmythe. (Festskr. tillägn. H. Pipping = Skr. utg. av. Sv. litt.-sällsk. i Finl., 175, s. 376—378.)

Mogk, E., Die Überlieferungen von Thors Kampf mit dem Riesen Geirröđ. (Festskr. tillägn. H. Pipping = Skr. utg. av Sv. litt.-sällsk. i Finl., 175, s. 379—388.)

Much, R., Balder. (Zeitschr. f. deutsches Altertum, Bd 61, S. 93—126.)

Neckel, G., Die Überlieferungen vom Gotte Balder. 1920.

Anm. av M. Olsen (Arkiv f. nord. filol., Bd 40, s. 148—175).

Rosén, H., Toras källa i Torekov. (Folkminnen o. folktankar, Årg. 11, s. 15—19.)

Silvestri, G., Mitologia nordica. Le antiche credenze religiose dei popoli settentrionali. Milano. x, 185 s. 8 lire.

Manuali Hoepli.

Sjögren, A., Fastlagsriset. Ett bruk med urgammal tradition. (Stockh.-tidn. 24 febr.)

Sydow, C. W. v., Beowulf och Bjarke. 1923.

Anm. av A. Heusler (Zeitschr. f. deutsches Altertum, Bd 61, S. 52—54), S. B. Liljegren (Neophilologus, Jaarg. 10, p. 73—74), K. Malone (Journ. of engl. a. germ. philol, Vol. 23, p. 458—460).

——, Folkminnesforskning. (Växjö stifts 20. folkskolläraremöte i Växjö 1923, s. 99—106.)

——, Hur mytforskningen tolkat Beowulfdikten. (Folkminnen o. folktankar, Årg. 11, s. 97—134.)

——, Naturväsen. En översikt till ledning för samlare. (Folkminnen o. folktankar, Årg. 11, s. 33—48.)

——, Scyld Scefing. (Namn o. bygd, Årg. 12, s. 63—95.)

Wessén, E., Studier till Sveriges hedna mytologi och fornhistoria. Upps. 198 s. 6,50 kr.

Upps. univ:s årsskr., 1924. Avd. Filos. 6.
Anm. av S. T[unberg] (Nord. tidskr., 1924, s. 444).

Wifstrand, A., Blekingska ordstäv och talesätt. (Blekingebygder, Årg. 2, s. 28—43.)

Wikman, K. R. V., Bröllopsträdet. (Rig, 1924, s. 143—168.)

——, Folksedsforskning. (Budkavlen, Årg. 3, s. 33—38.)

Följande tidningar genomgås systematiskt: Aftonbladet, Dagens nyheter, Göteborgs handelstidning, Lunds dagblad, Nya dagligt allehanda, Socialdemokraten, Stockholms dagblad, Stockholmstidningen, Svenska dagbladet, Sydsvenska dagbladet, Tidningen Upsala, Upsala nya tidning. — Hufvudstadsbladet, Svenska pressen, Åbo underrättelser.

AV SVENSKA LITTERATURSÄLLSKAPET UTGIVNA SKRIFTER

1: 1—40. Samlaren. Årg. 1—40. 1880—1919. Pris kr. 195: — (1: 1. kr. 3: —, 1: 2. kr. 2: —, 2: 1. kr. 2: —, 2: 2. kr. 1: 50, 3: 1. kr. 2: —, 4: 1. kr. 2: —, 4: 2. kr. 2: 50, 5. kr. 3: —, 6: 1. kr. 2: —, 6: 2. kr. 2: —, 7. kr. 3: 25, 8—9. per st. kr. 4: —, 10. kr. 3: 25, 11. kr. 2: 50, 12. kr. 4: —, 13. kr. 3: 50, 14. kr. 3: —, Extrahäfte kr. 3: —, 15—16. per st. kr. 4: —, 17—18. per st. kr. 5: —, 19—23. per st. kr. 3: 50, 24. kr. 4: —, 25—26. per st. kr. 6: —, 27. kr. 3: 50, 28. kr. 6: —, 29—30. per st. kr. 4: 50, 31. kr. 6: —, 32. kr. 4: —, 33. kr. 6: —, 34. kr. 7: 50, 35—36. per st. kr. 6: 50, 37—38. per st. kr. 7: —, 39. kr. 10: —, 40. kr. 10: —). [Årg. 1: 1—2, 5, 6: 1—2, 17—19 utsålda.]

1: N. F. Samlaren. Ny följd. Årg. 1—7. 1920—26. (1. kr. 7: 50, 2—6 per st. kr. 10: —, 7 kr. 8: —.)

2: 1—2. Dagboksanteckningar af JOHAN GABRIEL OXENSTIERNA, Åren 1769—1771. Utg. genom G. Stjernström. 1881. Pris kr. 5: —.

3: 1—5. [G. E. KLEMMING.] Ur en antecknares samlingar. 1881—83. Pris kr. 6: —. [Utsåld.]

4. En svensk ordeskötsel angående bokstäfver, ord och ordesätt af SAMUEL COLUMBUS. Med inledning, anmärkningar och register utg. af G. Stjernström och A. Noreen. 1881. Pris kr. 2: —. [Utsåld.]

5: 1—2. Skrifter af KARL GUSTAF TESSIN. Efter författarens på Åkerö befintliga handskrift utg. af G. Frunck. 1882—83. Pris kr. 2: 50.

6: 1—3. G. BENZELSTJERNAS Censorsjournal 1737—1746. Utg. af L. Bygdén och E. Lewenhaupt. 1884—85. Pris kr. 5: —.

7: 1—4. 1500- och 1600-talens visböcker. Första bandet. Utg. af A. NOREEN och H. SCHÜCK. 1884—94. Pris kr. 15: —. (1: 1—2. Harald Oluffsons visbok. H. 1—2. Per st. kr. 1: 25; 2: 1—3. Bröms Gyllenmärs visbok. H. 1—3. Per st. kr. 2: —; 3. Barbro Banérs visbok. Kr. 1: 50. 4. Pär Brahes visbok. Kr. 5: —.)

7: 5—7. 1500- och 1600-talens visböcker. Andra bandet. Utg. af A. NOREEN och J. A. LUNDELL. 1900—15. Pris kr. 13: —. (5. K. Bibliotekets visbok i 16:o. Kr. 3: —; 6: 1—2. K. Bibliotekets visbok i 8:o. H. 1—2. Per st. kr. 2: —; 7: 1—3. K. Bibliotekets visbok i 4:o. H. 1—3. Per st. kr. 2: —.)

7: 8—13. 1500- och 1600-talens visböcker. Tredje bandet. Utg. af A. NOREEN och A. GRAPE. 1916—25. Kr. 17: —. (8. Drottning Sofias visbok. Kr. 3: —; 9. Stjerneldska handskriftens (E 133) visor. Kr. 1: —; 10: 1—2. Samuel Älfs visbok. H. 1—2. Per st. kr. 3: —; 11. Forsius visbok. Kr. 3: —. 12: 1—2. Petter Rudebecks visuppteckningar. H. 1—2. Per st. kr. 4: —. 13. Supplement. Kr. 2: —.)

8: 1—4. JOHANNES MESSENIUS, Samlade dramer utg. af H. Schück. H. 1—4. 1886—88. Fortsättes. Pris per häfte kr. 1: 50.

9: 1—6. Bref rörande Nya Skolans historia 1810—1811. Med anmärkningar utg. af G. Frunck. 1886—91. Pris kr. 5: 75.

10: 1—4. Sveriges bibliografi. Första bandet. 1481—1530. Af G. E. KLEMMING. Redigerat och utg. af Aksel Andersson. Register af I. C[ollij]n. H. 1—4. 1889—92, 1927. Pris per häfte kr. 2: —. [H. 1—2 utsålda. Ny upplaga av bandet förberedes av I. Collijn.]

10: 5. Sveriges bibliografi. Andra bandet. Av I. Collijn. H. 1. 1530—39. 1927. Pris kr. 4: —.

11: 1—7. Skrifter från reformationstiden. I urval utg. af A. Andersson. 1889—98. Pris kr. 11. —. [Utsåld.]

12: 1—3. Bref rörande teatern under Gustaf III. 1788—1792. Utg. af E. Lewenhaupt. 1891—94. Pris kr. 7: —.

13: 1—2. H. Schück, Lars Wivallius, hans lif och dikter. 1893—95. Pris kr. 8: —. [Utsåld.]

14. Bref från Esaias Tegnér till Carl Fredr. af Wingård. Utg. af E. Tegnér. 1894. Pris kr. 2: —.

15: 1—2. O. Levertin, Johan Wellander. Literaturhistorisk studie öfver skiftet mellan frihetstiden och den gustavianska åldern. 1896—98. Pris kr. 3: 75. [Utsåld.]

16. Holofernes och Judit. Ett drama från reformationstiden. Utg. med en inledning om dess utländska förebilder af O. Sylwan. 1895. Pris kr. 1: 50.

17: 1—18. L. Bygdén, Svenskt anonym- och pseudonymlexikon. Bibliografisk förteckning öfver uppdagade anonymer och pseudonymer i den svenska litteraturen. Band 1—2. 1898—1915. Pris kr. 32: —. (1. kr. 15: —, 2. kr. 17: —.) [H. 1—3, 14—18 utsålda.]

18: 1—2. Ur Hans Järtas literära brefväxling. 1. Bref till och från C. G. v. Brinkman. Utg. af E. Lewenhaupt. H. 1—2. 1899—1900. Fortsättes. Pris per häfte kr. 1: 50.

19: 1—3. Thomas Thorilds bref. Utg. af L. Weibull. H. 1—3. 1899—1902. Fortsättes. Pris per häfte kr. 1: 50.

20. Thorilds bref till C. F. Cramer. Med inledning och anmärkningar utg. af M. Lamm. 1907. Pris kr. 2: 50.

21: 1—5. Lejonkulans dramer. Utg. af E. Ljunggren och C. Pollack. H. 1—5. 1908—12. Fortsättes. Pris per häfte kr. 1: 50.

22. O. Wieselgren, Studier öfver Lejonkulans dramer. 1909. Pris kr. 2: 25.

23. F. Böök, Studier i Stagnelii ungdomslyrik. 1911. Pris kr. 3: 50.

24. S. Ek, Studier i Wivalliusvisornas kronologi. 1921. Pris 4 kr.

25. V. Svanberg, Rydbergs Singoalla. En studie i hans ungdomsdiktning. 1923. Pris 6 kr.

26. Albert Nilsson, Kronologien i Stagnelius' diktning. 1926. Pris 9 kr.

Utsålda skrifter: Nr 1: 1: 1—2, 5, 6: 1—2, 17—19. Samlaren 1880, 1884—85, 1896—98.; Nr 3. Klemming, En antecknares samlingar.; Nr 4. Columbus, En svensk ordeskötsel.; Nr 10: 1—2. Klemming, Sveriges bibliografi, h. 1—2.; Nr 11. Skrifter fr. Reformationstiden.; Nr 13. Schück, Wivallius.; Nr 15. Levertin, Johan Wellander.; Nr 17: 1—3, 14—18. Bygdén, Anonymlexikon, h. 1—3, 16—20.

Den årliga utgivningen av sällskapets skrifter har haft följande omfattning.

1880/81. 1: 1: 1—2 (uts.), 2: 1, 3: 1 (uts.). **1881/82.** 1: 2: 1—2, 2: 2, 3: 2 (uts.)—3, 4 (uts.). **1882/83.** 1: 3: 1, 3: 4—5 (uts.), 5: 1—2. **1883/84.** 1: 4: 1—2, 6: 1. 7: 1: 1. **1884/85.** 1: 5 (uts.), 6: 2—3, 7 1: 2, 7: 2: 1. **1885/86.** 1: 6: 1—2 (uts.), 7: 2: 2, 8: 1, 9: 1. **1886.** 1: 7, 8: 2, 9: 2. **1887.** 1: 8, 7: 2: 3, 8: 3. **1888.** 1: 9. 8: 4, 9: 3. **1889.** 1: 10, 7: 3, 10: 1 (uts.), 11: 1—2 (uts.). **1890.** 1: 11, 9: 4, 10: 2 (uts.), 12: 1. **1891.**

1: 12, 9: 5, 10: 3. **1892.** 1: 13, 9: 6, 10: 4, 12: 2. **1893.** 1: 14, 1: extrahäfte, 11: 3—4 (uts.), 13: 1 (uts.). **1894.** 1: 15, 12: 3, 14. **1895.** 1: 16, 13: 2 (uts.). **1896.** 1: 17 (uts.), 15: 1 (uts.). **1897.** 1: 18 (uts.), 7: 4, 16. **1898.** 1: 19 (uts.), 11: 5—7 (uts.), 15: 2 (uts.), 17: 1 (uts.). **1899.** 1: 20, 17: 2 (uts.), 18: 1, 19: 1. **1900.** 1: 21, 17: 3 (uts.), 18: 2, 19: 2. **1901.** 1: 22, 7: 5, 17: 4. **1902.** 1: 23, 17: 5, 19: 3. **1903.** 1: 24, 7: 6: 1, 17: 6. **1904.** 1: 25, 17: 7. **1905.** 1: 26, 17: 8. **1906.** 1: 27, 7: 6: 2, 17: 9, 20. **1907.** 1: 28, 17: 10, 21: 1. **1908.** 1: 29, 17: 11, 21: 2. **1909.** 1: 30, 17: 12, 22. **1910.** 1: 31, 17: 13, 21: 3. **1911.** 1: 32, 17: 14 (uts.), 21: 4, 23. **1912.** 1: 33, 7: 7: 1, 17: 15 (uts.), 21: 5. **1913.** 1: 34, 7: 7: 2, 17: 16 (uts.). **1914.** 1: 35, 7: 7: 3, 17: 17 (uts.). **1915.** 1: 36, 7: 8, 17: 18 (uts.). **1916.** 1: 37, 7: 9. **1917.** 1: 38, 7: 10: 1. **1918.** 1: 39, 7: 10: 2. **1919,** 1: 40, 7: 11. **1920.** 1: N. F. 1, 7: 12: 1, 24. **1921.** 1: N. F. 2, 7: 12: 2. **1922.** 1: N. F. 3, 25. **1923.** 1: N. F. 4. **1924.** 1: N. F. 5. 7: 13. **1925.** 1: N. F. 6. 26. **1926.** 1: N. F. 7, 10: 5.

Samlaren har under de sista fem åren innehållit följande uppsatser.

1922.

Ruben G:son Berg: Från Atterbooms ungdomsår. Werner Söderhjelm: Almqvist och Finland. J. Viktor Johansson: Några dikter av J. G. Oxenstierna, publicerade av Leopold. Georg Christensen: Danskes rejser i Sverige. Anton Blanck: Rydbergs Narkissos-myt och några principiella reflexioner. Johan Nordström: Laurentius Petri Gothus' Strategema gothici exercitus. Nils Afzelius: Svensk litteraturhistorisk bibliografi 1921.

1923.

Sven Cederblad: Romantikern Stagnelius. I. Birger Wedberg: Blom och Reuterholm. Albert Nilsson: Naturbegreppet hos Boileau. Torsten Eklund: En obeaktad uppsats av Strindberg. Carl Santesson: Exotism och orient i »Lycksalighetens ö». Olle Holmberg: Fiktionskaraktären. Anders Grape: Tidsrörelser inom studentvärlden i Uppsala 1792—1793. Nils Afzelius: Konventvisor och andra politiska dikter från revolutionsåren 1792—1793. Ragnar Ekholm: Ett par anteckningar rörande Urban Hjärne. Emil Liedgren: Ett par smådikter från Wallin till Leopold. Gunnar W. Lundberg: En dikt av J. O. Wallin. Nils Afzelius: Svensk litteraturhistorisk bibliografi 1922.

1924.

Ruben G:son Berg: Palmblad och Brockhaus. Henry Olsson: Mannasamfund. Ruben G:son Berg: Nya Almquistfynd. Sven Ågren: Till striden om prästbildningen under 1830-talet. Olle Holmberg: Fröding eller Levertin? Emil Liedgren: En hittills obeaktad latinsk förebild till dryckesscenen i Stiernhielms »Hercules» och i »Bröllopps Besvärs Ihog Kommelse». C. Vilh. Jacobowsky: Svante Caméen. Herman Jæger: To brever fra Fredrika Bremer till Henrik Wergeland. Nils Afzelius: Svensk litteraturhistorisk bibliografi 1923.

1925.

Sven Cederblad: Romantikern Stagnelius. II. Sven Cederblad: Amanda i dikten och verkligheten. Albert Nilsson: En nyfunnen dikt av Stagnelius. Henry Olsson: Stagnelius och enslingskapet. Torsten Eklund: Förbundet Runas protokoll. Carl Santesson: Tysk kalendarlyrik i »Lycksalighetens ö» och nyromantiska tidningsförbindelser. Malte Areskoug: Ett bidrag till kännedomen om Kellgrens utveckling under 1780-talet. Henrik Ekman, Vilka akademiska dissertationer har Andreas Rydelius författat? Olle Holmberg: Psalmen 481. Nils Afzelius: Atterboms Vinet. Emil Herlenius: En hittills otryckt dikt av Tegnér.

1926.

ALF KJELLÉN: Några undersökningar rörande det liturgiska dramat i Sverige. FREDRIK SANDWALL: Nya akter i rättegången om Gilliare Kwaal. CARL SANTESSON: Tiecks prosa och Lycksalighetens ö. ANTON BLANCK: Brynolphi scarensis officium De beata virgine. GEORG LANDBERG: Om källorna till vår yngsta rimmade rimkrönika 1452—1520. HJALMAR SUNDELÖF: Almquists Sviavigamal. ALF KJELLÉN: Tyskt original till Hastadius' Jwla Comoedia. NILS AFZELIUS: Svensk litteraturhistorisk bibliografi 1924.

Meddelande.

Anmälan om inträde i **Svenska Litteratursällskapet i Uppsala** sker till sällskapets *skattmästare*, adr. Uppsala.

Avgiften är för *årligt betalande* medlem 10 kr. årligen, för *ständig* medlem 125 kr. en gång för alla. Årsavgiften uttages genom postförskott vid skrifternas utsändande.

Medlem av sällskapet erhåller ett exemplar av alla av sällskapet utgivna skrifter från och med det år, då han inträder i sällskapet. Därförut utgivna skrifter säljas genom *skattmästaren* till *medlemmar* av sällskapet med 25 % rabatt å bokhandelspriset. Hel årgång av skrifter från tiden 1880—1918 säljes för 5 kr., från tiden efter 1918 för 10 kr. och vid försäljning av minst fem årgångar lämnas 25 % även å årgångspriset. Medlem erhåller samtliga i lager kvarvarande skrifter av den äldre serien för kr. 100: —. Tillgängliga årgångar av Samlaren (utan bilagor) för åren 1880—1919 säljas till ett särskilt nedsatt pris av kr. 45: —. Vid alla försäljningar uttagas försändningskostnaderna av köparen.

För angelägenheter rörande redaktionen av Samlaren och sällskapets övriga publikationer hänvände man sig till docent VICTOR SVANBERG, Uppsala.

Med **Svenska Litteratursällskapet i Finland** har överenskommelse träffats, på grund varav medlemmar av vårt sällskap mot erläggande av endast halv avgift kunna bliva medlemmar av det finlandssvenska sällskapet. Avgifterna äro sålunda för medlem av grupp A, som erhåller sällskapets samtliga skrifter utom ett fåtal vetenskapliga specialundersökningar, Fmk 50: — och av grupp B, som endast erhåller sällskapets årsbok »Förhandlingar och Uppsatser», Fmk 12: 50 (i st. för resp. Fmk 100: — och 25: —). Dessutom äga medlemmarna av bägge litteratursällskapen rätt att för halva priset tillösa sig de båda sällskapens äldre skrifter, ifall det återstående lagret sådant medgiver. Anmälan göres till *Svenska litteratursällskapets skattmästare, Uppsala.*

Uppsala i dec. 1926.

Svenska Litteratursällskapets Arbetsutskott.

Uppsala 1926. Almqvist & Wiksells Boktryckeri-A.-B. 26107

3 9015 04847 1695

